

Van der Meren.

Ex libris

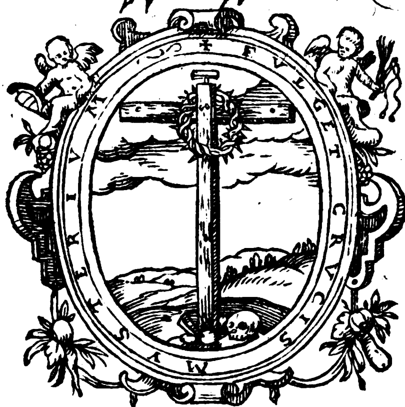
[illegible]

1828

DE FIDELIVM ANIMARVM PVRGATORIO, LIBRI DVO.

DE LIMBO PATRVM, LIBER TERTIVS.

Authore IOANNE LENSÆO BELLIOLANO, Sacræ Theologiæ Louanij Regio Professore.

LOVANII,

Excudebat Ioannes Masius, suis & Petri Fabri Bibliopolæ sumptibus. ANNO cIↃ. IↃ. LXXXIIII.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

REVERENDISSIMO DOMINO MAXIMILIANO MORILLONIO, TORNACENSIS ECCLESIÆ PRÆSVLI DIGNISSIMO,

Ioannes Lensæus S. D.

Agnas deberi gratias, Reuerendiss. Præsul, hominibus ijs quorũ in Rempub. Christianam cura propensior, studiorum nobis Vniuersitates erexit, omnes qui verè studiosi sunt, lubentes agnoscunt. Est enim apud omnes pios in confesso, quantoperè sit per illos adiuta pietas, quã inter imperitos rudiorem & incultam suisque destitutam neruis atque ornamentis iacere necesse erat, nisi liberalium artium studiis accuratius excoleretur & illustraretur. Sed illis vt communibus quibusdam studiorum & politio-

ris doctrinæ parentibus, si eos forsitan æquare non possumus, qui parta & adultiora iam literarum Gymnasia conseruârũt, proximo tamen hos profectò loco subiungere debere videmur. Quorum beneficij in re literaria conseruanda magnitudo, tum demum euidentius clariusq́; patescit, cum in aliquo pereundi periculo illa versetur. Siquidem labentem eam ne penitus corruat sustinere, aut propè iam in prædonũ manibus trepidantem eripere, tantumq́; non oppressam atque extinctam in spe aliqua recuperandæ libertatis ac lucis collocare, id illi primorum, quos dixi, parentum gloriæ, tanta accessione vicinum est, vt meriti æstimatione vix quicquam distare videatur. Porrò hac rerum nostra-

ſtrarum tempeſtate tantum non modo periculorum formidauit, verumetiam malorum detrimentorumq́; perpeſſa res literaria eſt, vt his quidem in locis tanquam vulneribus confectam, & vltima iaculantem ſuſpiria, ſpectare ac deplorare cogamur. Cùm enim literarum ſtudijs, pacem & tranquillitatem amantibus, armorum ſtrepitus bellorumq́ue furor per ſeipſum ſit inimiciſſimus, tum ita Sathanæ ſubtiliſsima induſtria cõparatum eſt, vt ipſa ſtudiorum illorum ſedes, peiore & iniquiore loco eſſe non poſſet. Quid igitur in ea ipſius nomine dignum ageretur, quam non modo cinxiſſent vndique latrones corporum, verum etiam hoſtes ex profeſſo talium ſtudiorum? Veruntamen

tot circumuallata inimicorum cuneis, tot exterrita periculis, tot insidijs appetita, tot afflicta & operta malis, numerositatem & decorem perdidit, professionem suam & exurgendi spem non reliquit. Idque cum Dei in primis Optimi Maximi summæ erga nos benignitati, deinde Regiæ Maiestatis pijssimæ vigilantissimæque prouidentiæ acceptum ferendum sit; tum Vestræ Reuerendissimæ Paternitatis officia, semperque pro nobis anxia & solicita sedulitas, quantum eôdem contulerit nos id nescire stuporis esset; non agnoscere, ingratitudinis non ferendæ, iure optimo videretur. Sed cum eius rei publicum, &, quoad fieri posset, longissimi temporis testimoniũ extare quam maximè

conueniret, præstariq́ue id ipsum etiam à pluribus æquissimum, honestissimumq́ue esse iudicarem; nolui ipse quidem, pro mea virili, deesse tam honestæ æquitati & æquissimæ honestati. Quæ caussa fuit, vt cum tres hi Libelli iusta quadam ratione poscente, prodituri essent in lucem, eos Vestrę potissimum Reuerentiæ, præfixa hac epistola, donandos dedicandosq́ue putauerim. Tametsi cur id facere me debere crederem, & illæ accedebant caussæ, quod Parcensem familiam, in qua per annos iam complures versor, magnis officijs beneficijsq́ue deuinctam iamdudum teneres. Pro qua quidem familia, de me citra controuersiam optimè merita, etsi Paternitati Vestræ satisfacere nullo mo-

do possim, tamen vt eò voluntate quam proximè accederem, conatumque aliquem satisfaciendi, vel hunc in modum susciperem, mearum partium esse mihi omninò persuadebam. Patronum quoque valentem quempiam, cuiusque magna & grauis in Ecclesia esset authoritas, prudentiaque celebris hi Libelli requirebant; propterea quod ijs aduersus hostem acriter præliantibus, accidere fortè posset, vt non benè fixo pede, subindè leuiter cespitantes, confirmatore quopiam indigerent. Quod igitur eiusmodi caussis adductus feci, rogo, Paternitati Vestræ non minus acceptum gratumque sit, quam & candido animo factum est, & vt fieret honestissima ratio mihi persua-

ſuaſiſſe videtur. Oro interim illum paſtorum principem, vniuerſique Chriſtiani gregis primarium ducem, vt Veſtræ Paternitatis miniſterium quam diutiſsimè Eccleſiæ ſuæ integrum, incolume expeditúmque conſeruet.

LOVANII, è domo Parcenſi.
Anno 1584.

Reuerendiſs^a. Veſtræ Paternit.

addictiſsimus,

Ioan. Lenſaus.

INDEX CAPITVM PRIORIS LIBRI

De Purgatorio.

Non

Quod

CAPITA LIBRI II.

De Purgatorio.

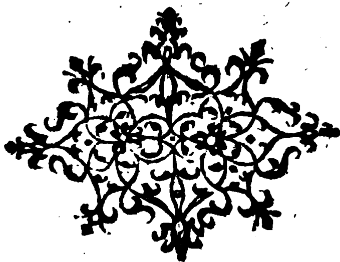
Malè

CAPITA LIBRI TERTII,

De Limbo Patrum.

Fru-

PRÆ-

PRÆFATIO.

Vlla doctrinæ Catholicæ pars est, nullus omnino fidei nostræ articulus, quem sic parui momenti putare debeamus, vt non pro eo sit vigilantissimè depugnandum. Etenim aduersarius, si qua in parte nos deprahenderit minus instructos atque munitos, vt iure bono possit nostram imbecillitatem traducere & suam ostentare victoriam; facilè persuadet grauioribus etiam in rebus minus esse causæ nostræ confidendum, ac tanquam lapide vno moto atque excusso, posse breui totum ædificium labascere, pauloq́ue maiore conatu subuerti. Recusandum certè non est quantum ille omnia circumspectat, tentat, modisq́ue & artibus quibus potest oppugnat, tantum nos elaborare in eo oportere, vt partes nostræ non solum inuictæ permaneant (quia nequit veritas errori succumbere) sed ne etiã labefactatæ esse videantur. Ac sicuti alius post alium surgit, ac veluti fatigato & cadenti succedit ad oppugnandum, perq́ue ingenia multa & varia, & linguas & stylos armatur hostis veritatis: ita no-

nobis esse non debet satis, si qui de maioribus nostris, ipsis authoribus ac ducibus primis restiterint, fidemq́ nostram libris eruditis ex omni parte munierint; nisi & discipuli discipulis sese fortiter prompteq; opponant; vt quoniam vel noua subinde argumenta proferuntur à recentioribus hæreticis, vel antiqua ipsa nouè proponuntur, atque explicantur argutius; non desint hominibus catholicis aduersum hæc antidota propria, quibus muniantur, nec apta instrumenta quibus errorum dissoluantur nexus. Hæc autem eò dico, ne qui mirentur, cur eadem de re tam variè scribatur à multis, nouiq́ indies libelli prodeant in lucem, quibus explicetur aliquid aut defendatur catholicæ & auitæ doctrinæ. Quid enim habeat rationis, vt illis quotidie noui quippiam cudentibus, nos otio & desidia torpescamus? Ac potior non necessarium videri, vt propter eos libellos qui procul ab orbe nostro seminantur, sedulus hic à nobis suscipiatur labor: sed cum ij iam qui procul licet editi sint, his tamen locis habeantur, legantur, ediscantur, paßimq́ nobis ingerantur in manus; nemo dixerit dißimulandum silendumq́ fuisse: ne veritatis pro-

fesso-

fessores, minus promptè ei seruiant ad hominum salutem, quam erroris ministri hunc student propagare ad pernitiem plurimorum. Cùm igitur ex copia librorum, quibus vicinæ ciuitates ad infelicissimam egestatem abundant, obtrusa mihi esset Benedicti Aretij Problematum Theologicorum pars quædam, in eáque vidissem, inter ea quæ partim verè ex institutione retenta catholicorum, partim contra veritatis regulam, in scholis hæreticorum posterius percepta, disputantur, magno hoc agi molimine vt Purgatorium esse nullum crederetur; existimaui mei esse studij ac muneris, ea breuiter refellere, quæ pro errore tam noxio afferuntur ab hoc authore; ordine quidem non incommodo rerum tractandarum, sed magna tamen imbecillitate rationum.

Quod in hoc argumento, hæretici Ecclesiæ sanctæ se aduersari palàm demonstrent. CAPVT PRIMVM.

D*E Purgatorio,* inquit, *acturi, hoc ordine rem tractabimus. Primum, quid dicant Purgatorium. Deinde vbi sit collocatũ. Tertio, quomodo ex sacris literis confirmetur. Quarto, quam commodè affirmetur ex Philosophorum & Poëtarum placitis. Demum, quod tandem sit verum Christianorum hominum Purgatorium, quo expiant culpam & pœnam plenariè. Ita tandem constabit quam malè hactenus de eo disputatum & traditum sit in Scholis & Ecclesia.*

Postremis verbis quid haberet sibi propositum cum de Purgatorio differeret, declarauit. Nimirum hic scopus erat, vt constaret quam malè hactenus esset in Scholis Catholicis de Purgatorio disputatum, quamque falsa de eo traditio Ecclesiam occupauisset per annos iam circiter mille & quingentos. Et vide quam se detegat, vtque se aduersarium esse sanctæ Dei Ecclesiæ imprudens profiteatur. Non enim ait: Ita tandem constabit quam malè hactenus de eo traditum sit inter Papistas, aut ab aduersarijs nostris: sed quam malè de eo traditum sit in Ecclesia. Veruntamen non aduertit quam hoc scripturæ canonicæ parum consonet, in qua expressum est Ecclesiam esse co- (1.Timo.3.)
lumnam & firmamentum veritatis, & portas (Matth.16.)
inferorum aduersus eam non esse præualituras,

ras, aliaque permulta eodem pertinentia. Quæ quonam modo vera esse possunt, si tam falsa de Purgatorio traditio, ab ipsis, vt sentiunt, profecta portis inferorum, præualuit in Ecclesia tamdiu, & hanc quam isti nunc proferunt doctrinam, vt solam veram & salutarem oppressit? Sed quemadmodum à Catholicis constituta sit Purgatorij ratio; deinde in eo quid huius iudicio peccarint, videamus.

Catholici scriptores quid sentiant esse Purgatorium, triplici descriptione ostenditur. CAPVT II.

QVod rem, inquit, *concernit, Purgatorium aiunt locum medium inter æternam fœlicitatem & supplicium damnatorũ: in quo qui sint, sunt extremi vtriusque participes. Ita quidem tria distincta nobis proponunt loca; Cælum, Inferos, & inter hac medium Purgatorium.*

Est hæc indubiè, Areti, Catholicorum de Purgatorio sententia, esse locum, siue, vt loquitur Augustinus, receptaculum quoddam abditum, in quo quæ continẽtur animæ, medium quendam habent inter felicitatem æternam, & damnationem reproborum statum; extremi quidem vtriusque participem, sed ab vtroque interim longo discrimine separatum. Etenim in eo statu, ærumna est & afflictio & pœna, quæ pro peccatis in hac vita contractis exoluitur; id quod habet cum gehenna commune. Est ni- *Ench.* 109.

hilominus in eodem iustitia, pax & tranquillitas conscientiæ, societas cum Christo eiusque omnibus membris; magna denique securitas, qua habēt exploratum se de iustitiæ statu nunquam esse deinceps casuras. Atq; hæc illi sunt cum cælesti beatitudine cōmunia; immo quędam eius sunt inchoationes, quibus & ab ipsa consummatione, quæ est in regno, & ab æterna damnatione, quæ est in gehenna, differt plurimum. Quippè hoc in extremo sempiternæ infelicitatis, horrida, turbulenta & plena desperationis sunt omnia: vbi iniquitas, quamuis torquetur, dominatur; & à societate sanctorum, incommutabili decreto segregata & proiecta reproborum turba, æternis pœnarum vinculis, societati dæmonum astringitur.

Alij, inquit, *dicunt: Est satisfactio qua post mortem à defunctorum animis pro peccato penditur. Hi non tam locum describunt quam vtilitatem illius. Nam duplicem constituunt satisfactionem: vnam in hac vita; alteram post hanc vitam in Purgatorio.*

Rectè hi quoque non locum describunt. Quæ enim abditissimi receptaculi & loci, descriptio dari potest? Vt enim spiritus & expers corporis substantia, quid sit concipere animo vix possumus; ita quis, qualísque eius sit locus, quoque in eo fit modo, ægrè possumus aut cogitatione concipere, aut verbis explicare. Neq; id quod à prioribus medius esse dicitur inter felicitatem æternam & supplicium damnatorum

rum locus, propter corporeum situm dici intelligendum est;sed propter ipsum illum quem explicauimus animorum statum. Vt enim æterna felicitas, seu Paradisus, regnumq; cælorum, non est æstimandum ex loco propriè, sed ex statu,hoc est,ex clara Dei visione,quæ mundis corde promittitur, vbi scriptum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Vnde & Latroni dicitur: Hodie mecum eris in paradiso: neque etiam Angeli sancti, quia hic nobis dati sint ad tutelã, propterea in regno suo non sunt; de quibus dicitur: Angeli eorũ semper vident faciem patris,qui in cælis est. Vt ipsi quoque dæmones quocunque loco circumuolent, suum secum supplicium & gehennam, damnationemq́ue trahunt: idq́ue potissimum spectamus in inferno; loci interim ipsius, quis & vbi,qualisq; sit multum ignari: Ita cum Purgatorium dicimus animarum, non tam locum aliquem in quo reclusi illi spiritus sint attendere debemus (quamuis in hoc admodum pro sua consuetudine,nostra propendeat cogitatio) quam statum ipsorum ærumnosum, & afflictione doloribusq; plenum; sed temporarium, nõ æternum; & alijs quidem productiorẽ,alijs breuiorem, prout se hic cuiusq; merita habuerint. Benè proinde vt prima,ita illa quæ secũdo loco ponitur, Purgatorij descriptio,nõ tam locum designat,quam statũ,eiusq; vtilitatem. Est enim alicuius modi satisfactio, quæ post mortẽ à defunctorum animis pro peccato penditur.

Matth. 5.

Luca 23.

Matth. 18.

Generatim autem ac iuxta grammaticam significationem, satisfactio est cum tantum supplicij, tantumq; vindictæ exoluitur, quantum irato satis sit vt placetur, & irasci desinat. In inferno igitur satispassio quidem esse potest, vt sic loquar, Satisfactio verò esse non potest, vbi nullus expectetur supplicij finis, nulla in amicitiam reditio. Quippè satis patitur, qui dignã suis meritis pœnam pendit, etiam si æterna illa sit. Satisfacimus verò læso cuipiam & irato, cum pœna quam subimus, illius tandem ira cõquiescit. Nam cùm irasci desinit nunquam, sed incessantèr affligit, quamuis iustitiæ satisfit æterno supplicio; tamen offenso, tunc intelligimus esse satisfactum, cum eum aliquando placatum recipimus. Porrò duplex est, vt hic etiã commemorat, satisfactio. Id quod explicare docendi gratia, sic (ni fallor) haud incommodè possumus; vt alia sit satisfactio in pœna, alia satisfactio pro pœna. Cum enim lege fixa est pro offensis pœna, vt, verbi gratia, effossio oculi, amputatio manus, patibulum, &c. hasce pœnas si quis iudicij decreto subire cogitur, eius est in pœna satisfactio. Sin autem permutatio, & pœnæ eius, quam lege fixam diximus, redemptio quædam & compensatio recipitur; velut mulcta pecuniaria, aut vltroneum quodpiam erga eum qui læsus est officium seruitutis, hæc erit pro pœna satisfactio nuncupanda. Cùm igitur destinatum peccato supplicium propriè futuri seculi sit, quod tempus non fru-

stra

ſtra iudicij, quemadmodum Auguſtinus annotauit, ſignificatur eſſe in diuinis literis; velut cùm ait Apoſtolus, Statutum eſſe hominibus mori, poſt hoc autem iudicium; quiſquis poſt hãc vitam ob ſuas offenſas in ærumna eſt, temporarium de manu Dei ſupplicium excipiens, eius eſt ſatisfactio in pœna. At ſi quis non hoc expectet, vt in vltrices incidat Dei manus, ſed præueniendi ſtudio, pœnas hic de ſeipſo pro culpæ magnitudine expetit, ſeque ipſum affligit modis Euangelica & Apoſtolica doctrina probatis, vt ieiunijs, vt orationibus, vt piis vigilijs, vt ſubtractione propriæ ſubſtantiæ ad eleemoſynas largiendas, aliiſque eiuſmodi carnem affligentibus officiis; quoniam talem commutationem, ſiue redemptionẽ diuina recipit benignitas, ſuæque miſericordiæ præcepto requirit, cùm iubet dignos fructus pœnitẽtiæ facere, aut peccata redimere eleemoſynis, huius ergo ſatisfactio pro pœna eſſe cenſenda eſt. Seipſum enim hic punit, vt præparatam in futuro ſeculo pœnam euitet. Quæ vltrò ſuſcepta, & ex offenſæ ſyncero dolore oblata Deo ſatisfactio, pergrata illi & accepta eſt, plenioremque gratiam & vitam æternam promeretur. Atque hæc talis pœnitentiæ ſatisfactio eſt, quam hic agere iubemur. Altera verò futuri ſeculi ſatisfactio, nõ ad noſtrum pertinet officium, ſed ad Dei iudicium, qui illic animaduertit in eos, qui ſeipſos hic non iudicauerunt, iuxta id quod ſcriptum eſt; Si noſipſos iudicaremus, non vtique à Do- 1.Cor.11.

Euchi, 66.

A v mino

mino iudicaremur. Cùm autem iudicamur, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Cùm igitur in nosipsos, pœnitentiæ dolore extimulati vlciscimur, tùm ipsi Domino satisfacimus. At cum nos ipse Deus iudicans flagellat post hanc vitam, atque acerbis excipit cruciatibus, magis ipse sibi de nobis satisfacit, corripiens nos & repurgans penitùs, vt à perdita mundi societate segregemur. Nam si id in hac vita subindè facit, morborum, mortiumque plagas immittens, quemadmodum
1.Cor.11. loco memorato significauit Apostolus, quid alienum si quod hic non fecit, post hanc vitam facere credatur, præsertim cum illud tempus, sicut dictum est, propriè iudicij dies, tempusq; sit? Si quis autem obijciat in Purgatorio pœnam temporariam suscipi, vt æterna non incurratur, sicut docere videtur Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 24. cùm ait, quosdam in futuro sæculo, post pœnas consecuturos esse misericordiam, ne in ignem mittantur æternũ. Et eiusdem libri capite 3. Quibusdam, inquit, quod in isto sæculo non remittitur, remitti in futuro, id est, ne futuri sæculi æterno supplicio puniantur iam diximus. Eiusmodi igitur sententias ex Augustino collectas, si quis obijciat, tanquam quæ significent, Purgatorij pœnam satisfactionem esse pro pœna; temporariam videlicet pro æterna; responderi poterit, hæc ideo dixisse Augustinũ, quod per remissionem quæ fit in hac vita virtute clauium, reatus damnationis

tionis æternæ, in supplicium temporariũ commutetur; ideóq; hoc pro illo suscipi: quia nisi esset Dei benignitate ea facta commutatio, vigore tamen præstitæ hic condonationis, illa æterna fuerat subeunda.

Tertiam adiungit Aretius Purgatorij notationem, his verbis: *Summa angelica inquit. Est pœna grauissima, minor tamen quam infernalis. Opinor, pœna illi dicitur, quia non pro culpa, sed pro pœna diluenda est institutum.*

Pœnam verè dixit grauissimam, comparatione suppliciorum vitæ huius: quæ tametsi magna sæpè acerbaque sunt, tamen cum futuri sæculi purgatorijs comparata cruciatibus, parua ducuntur. Sententia est hæc D. Augustini, cùm scribit in Psalmum 37. atque in eum versiculum; Domine ne in furore tuo arguas me, sic commentatur; vt deprecari Prophetam significet futuri sæculi pœnas, quas Domini furor infert. Atque ad id proferens Apostoli testimonium, de his qui salui futuri sunt per ignẽ, *1. Corint. 3* inter cætera sic dicit: Quia dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis. Ita planè, quamuis saluus per ignem; grauior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita; & nouimus quanta hic passi sunt mali, & possunt pati. Hæc Augustinus. Sed quamuis pœna hac comparatione grauissima sit, minor est tamen quam infernalis. Primum, quia illa temporaria est, hæc æterna: siquidem ad damnationis & infelicitatis magnitudinem, incredibiliter

biliter facit ipſa æternitas; cum cogitatur quã-tumcunque temporis detractum ſit, tamen ad-huc infinitum eſſe quod reſtat. Deinde, vt ſit par ſubindè cruciatus ab igne, tamen illic mi-rifice conſolatur, ſummi boni vel poſt lon-ga tormenta adipiſcendi ſecuritas. Hic ex-tremum malum eſt, à facie Dei ſine ſpe reuo-cationis eſſe proiectum. Cuius quidem mali magnitudinem D. Auguſtinus expendens epi-ſto. 75. quæ ſcripta eſt ad Auxilium, negat cum damno vnius animæ infantis ſine regenera-tionis lauacro decedentis, innumerabiliũ mor-tes corporum poſſe comparari. Ideoque & D. Chryſoſtomus hoc ipſum vigilanter noſtrę cõ-ſiderationi ſubijciens: Ponamus, inquit, ante oculos, quanti doloris ſit excludi ac proijci à regno cælorum, quod vt mihi videtur, grauius eſt ipſa gehenna. Nam etſi ignis ille non arde-ret, & immortalis illa pœna non eſſet parata, hoc ſolum quod alieni efficimur à Chriſto, & excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna cruciabilius diceretur? Ex quibus Chryſoſto-mi verbis elucet pœnas inferni & purgatorij, non ſola æternitate differre (quod ab omnibus concedi, Lutherus temerè affirmabat) ſed ipſa omninò pœnæ damnationiſque natura. Aliud quippè eſt regnum differri, aliud penitus au-ferri. In quo ineſt pœnarum ingens diſtantia, etiamſi ignem eiuſdem rationis, paremque ab eo interdum exiſtere cruciatum vtrobique fa-teamur. Tribus autem hiſce purgatorij deſcri-ptioni-

Libro 1. de compunct. cordis.

Vide apud Roffenſem art 37.

ptionibus, ad hunc modum breuiter explicatis, videndum iam eſt, quónam modo eas, hic noſter Benedictus, non bene dicendo labefactare conetur.

Aduerſus primam deſcriptionem Aretij obiecta diluuntur. CAP. III.

P*Rima definitio*, inquit, *eò mala eſt, quia tria conſtituit loca, cum ſacra literæ tantum Cælos norint & Infernum poſt hanc vitam, dextram & ſiniſtram; quemadmodum totum mortalium cœtum in hædos & oues partitur Matthæi 25. Siniſtris & dextris ſolum loquitur rex ille gloriæ. Et virgines ſolum prudentes & ſtolidæ ſunt. Ager Dominicus ſolum zizaniam & triticum fert. Rete euangelicum, bonos & malos piſces, nullos inter medios capit. Non debuit igitur locus tertius induci ſine certo Dei verbo. Quod quam verè dicatur, audi Aug. diſſerentem contra Pelagianos libro 5. Tertium locum ignoramus penitus, immò nec eſſe in ſcripturis ſanctis inuenimus. Finge Pelagiane locum ex officina dogmatis tui, vbi alieni à Chriſti gratia, vitam requiei & gloriæ poſſidere paruuli poſſunt. Pelagianos euertit quod malè negarent infantibus baptiſmum, quia tertius nullus dari poteſt locus inter cælum & inferos poſt hanc vitam. Pari argumento exploditur Purgatorium, quia tertius non eſt locus inter vitam beatam & damnationem.*

Principiò, Areti, cùm ais, ſacras literas cęlum tantum noſſe & infernum, ſi conſtare tibi velis, nomi-

nomine inferni locum intelligis damnatorum, seu reproborum, in quo gehenna est & suppliciorum æternitas. Nam si de inferis loqueris, quomodo scriptura loqui solita est, velut cùm
Genes.42. ait Iacob: Trahetis canos meos cum dolore ad inferos. Cùm ait Anna illa Samuëlis mater in
1.Reg 2. Cantico; Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Cum deplorat
Isaiæ 38. Ezechias; Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Cum in Christi
Psalm.29. persona, gratulantis voce dicitur; Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descendentibus in lacum. Cum idem ipse lo-
Psalm.15. quitur de sua resurrectione securus; Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Quomodo etiam inter fidei nostræ articulos ponitur, Christum ad inferos descendisse: tum etiamsi dederimus scripturam diuinam præter Cælum & Inferos nihil nosse, non id magis Purgatorij nobis assertionem extorserit, quam Limbi, vt passim vocant, patrum: vtrumque enim apud inferos promptissimè intellexerimus. Nam sicut cæli nomine vnus designatur locus, in quo tamen pro varietate meritorum mansiones multæ, variaque receptacula sunt beatarum animarum: ita etiam latissimè patent inferi, iuxta familiarem scripturis vsum; locusque licet ponatur vnus, in varia tamen est ille ipse, loca statusque diuisus. Nam & Patriarcharum, Prophetarumque spiritus,

ritus, laxati corporeis vinculis, in certam quampiam inferorum regionem deducebantur. Neque enim cuiquam fas fuit in cælum conscendere, priusquam sanctorum omnium princeps Christus, victor cælos penetrasset; sed ascendens ille, quemadmodum Apostolus ait, captiuam duxit captiuitatem, homines nimirum diaboli faucibus ereptos, ascendens duxit in cælum, viamque hanc ignotam antea, minimeque tritam primus aperuit; vt quo præcesserat caput, eodem deinceps membra sequerentur. Et quamuis (ait Ambrosius in commentario) captiui & inuiti & alieni ducantur; Saluator tamen & suos duxit & voluntarios. Ac rursum: Ex inferis, inquit, resurgens ante omnes mortales ascendit super cunctos cælos, vt illusam mortem ostenderet creaturæ. Sic ille commentarius. Iuxta familiarem ergo scripturis vsum, ecce duo loca tantum, cælorum & inferorum: & tamen ea re nihil obstante, Purgatorium, sicut & Limbum, pulchrè retinemus, tanquam inferorum quasdam partes. Quibus tamen locis qui inclusi tenebantur, firmissimo interuallo disclusi erant ab ijs, qui apud eosdem inferos quasi in profundissimas atque teterrimas partes deiecti, egressionis spem non habebant. In quibus & ipse est princeps superborũ Lucifer, sicut de eo scriptum est apud Isaiam: Veruntamen ad infernum detraheris, in profundum laci. Quas partes si solas, inferni nomine pro vulgato magis loquendi modo quam

Ephes. 4.

Cap. 14.

pro

pro vsu & consuetudine scripturarum Aretius hic noster intelligit, videt iam quam alienum à vero sit quod assumit, sacras literas duo tantum loca nosse, Cælum & Infernum reproborum. Etenim sanctos illos Iudæorū pariter & Christianorum patres, non in cælo fuisse ante Christi ascensum, sed apud inferos potius, nec tamen loco damnatorum; si præter scripturam canonicam, qua & sedulus operator, cultorque
Eccles 9. iustitiæ properare dicitur ad inferos, Patrum quoque testimonijs docere voluerimus, aderit continuò grauissimorū scriptorum iustus numerus. Velut Irenæi in fine libri aduersus hæreses. Tertulliani lib. de Resurrectione carnis, & 4. contra Marcionem. Basilij in illud Psalmi, Veruntamen Deus redimet animam meam de manu inferi. Nazianzeni in oratione de Paschate. Ambrosij in oratione de fide resurrectionis. Epiphanij in hæresi Tacianorum. Hieronymi in caput 4 ad Ephesios, & tertium Ecclesiastis, & nonum Zachariæ. Augustini 17 de Ciuitate, cap. 11. & 20. cap. 15. Cyrilli libro 12 in Ioannem cap. 36. Gregorij Magni libro 6. epistolarum, epistola 179. & homilia 19 super Euangelia. Damasceni lib. 4. de orthodoxa fide cap. 29. Bernardi serm. 4. de omnibus sanctis. Anselmi in cap. 5. posterioris ad Corinthios: pluraque his suo loco videre licebit. Quod verò adiungitur de dextra & sinistra, de hœdis & ouibus, de virginibus prudentibus & stolidis, de bonis malisque piscibus, quibus ad-

dere licet (quod alij faciunt) austrum & aquilonem ex Ecclesiastis capite 11. vias item duntaxat duas morituris propositas, vnam vitæ, alteram interitus, inter quę media non sint, ideoque tertium induci non debuisse locum, quis non videt quam sit futile? Non enim tertius inducitur locus, in quo qui sint, neq; ad dexteram, neque ad sinistram pertineant; neque ad austrum, neque ad aquilonem; aut neque sint in numero ouium, neque hædorum; aut medij sint inter virgines prudētes & fatuas; pisces bonos & malos. Sed sicuti Patres illi sancti, nondum in cælo erant collocati ad dexteram patris, sed apud inferos degebant, & ad dexteram nihilominus pertinebant; quomodo & omnes prædestinati mortalem adhuc in terris vitam agentes: vnde cum dictum esset piscantibus discipulis; Mittite in dexteram nauigij rete, quoniam illic erant ij quos Deus præordinauerat ad vitam, copiosam cepêre piscium multitudinem. Sicut etiam ijdem de numero erant ouium, quamuis nondum in cælum subuecti. Quod mirum non est, cùm dicat Christus; Alias multas oues habeo quæ non sunt de hoc ouili: & illas oportet me adducere. Si enim oues appellantur, quæ nondum erant adductæ in ouile, quomodo non oues censendæ sint, nondum etiam ad dexteram patris in cælo constitutæ? Vt denique Patres ijdem inter prudentes non inter fatuas virgines; inter bonos, non malos pisces numerandi erant: ita

Ioan. 21.

Ioan. 10.

quoque illi, quos ad tempus purgatoria quædam claustra continent, non ad sinistram, sed ad dexteram (cum sint prædestinati) pertinere censendi sunt. Cumque ijdem iusti sint, & misericordiæ aliarumq; virtutum quibusdam officijs sibi prouidè prospexerint in futurum, & hic cibum oleumque sibi compararint; quoniam apud inferos non est cibum inuenire aut oleum emere, profectò à prudentium cetu virginum, segregari non possunt. Sed habet varios prudentia gradus, neque par in omnibus est, qui prudentes meritò dicantur: sicut non omnes æquè fortes, neque æquè temperantes. Qui proinde hic ita se ieiunijs macerant, orationibus, pijsque studijs affligunt, eleemosynis ita præparatos inferorum redimunt cruciatus, vt nihil reliquum sit quod debeat flagello Dei post mortem expiari, inter prudentes iure prudentissimi habentur. Quomodo etiam non oues, à dextris, qui sint audituri: Venite benedicti patris mei? Quomodo non pisces boni, qui non abijciendi sint, sed in æternum beata felicitate conseruandi? Quomodo non habendi in aceruo granorum, qui sint in horrea Domini congregandi, non vt zizania colligandi in fasciculos ad conbustionem æternam? Ab alijs quoque quod profertur de austro & aquilone, similem habet duorum extremorum, inter quæ medium nullum sit, rationem. Siquidem ad Aquilonem pertinent omnes reprobi, qui in diaboli parte futuri sunt: ad Austrum

strum

strum omnes prædestinati; quia sunt, vel futuri sunt in parte & societate sanctorum, quos gratia tanquam in austro illuminat, fouet ac recreat. Nam diabolus, inquit Augustinus, & angeli eius à luce atq; feruore charitatis auersi, & nimis in superbiam inuidiamque progressi, velut glaciali duritia torpuerunt: & ideo per figuram tanquã in aquilone ponũtur. Vnde cum generi humano diabolus incubaret, de ventura gratia saluatoris dicitur in Cantico canticorum: Exurge aquilo, & veni auster, perfla hortum meum, & fluent aromata. Exurge qui irruisti, qui subditis incumbis, qui possessos premis; Exurge vt à tuo pondere releuati erigãtur, quorum animas premendo curuasti; Et veni auster inquit, spiritum inuocans gratiæ flantem de meridie, velut à parte feruida & luminosa, vt fluant aromata. Vnde Apostolus dicit: Christi bonus odor sumus in omni loco. Hinc etiam dicitur in quodam Psalmo: Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro: Captiuitatem, scilicet qua sub diabolo, tanquam sub aquilone tenebantur, vbi abundante iniquitate friguerant, & quodammodo congelauerant. Hinc enim & Euangelium dicit: Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. At verò flante austro glacies resoluitur, & torrentes fluunt, id est, peccatis remissis, populi ad Christum charitate concurrunt. Hinc & alibi scriptum est: Sicut glacies in sereno, ita soluentur peccata tua. Hacte-

Epist. 120 ad Honoratũ, cap. 22.

Cap. 4.

2. Corin. 2.

Psal. 125.

Matth. 24

Eccles. 3.

nus Augustinus de austro & aquilone.: Cuius authoris quam nihil deinde premat nos locus ex libro quinto Hypognosticon: facillimum erit animaduertere, si eius verba plenius, aliquantò prolixiusque recitentur. Interrogarat Pelagianum antea, vt præter regnum cælorum alium daret locum, vbi vitæ requies posset esse perennis. Talem enim Pelagiani fingebant, paruulis ijs qui sine baptismo ex hac vita migrauerant; vt neque essent in gehenna, neque in regno: sed alicubi tamen ab omni doloris & tristitiæ sensu remoti, vita quadam beata, eaque sempiterna fruerentur. Sed, primum locum (inquit Augustinus) fides Catholicorum diuina authoritate regnum credit esse cælorũ; vnde non baptizatus excipitur. Secundum gehennam, vbi omnis apostata, vel à Christi fide alienus, æterna supplicia experietur. Tertium penitus ignoramus, imò nec esse in scripturis sanctis inueniemus. Tertium igitur Augustinus locum ignorari dicit, imò reperiri posse negat, in quo videlicet qui sint, neque crucientur à gehenna, & tamen extra regnum vitam viuãt beatam. Vnde cum primò requirit à Pelagiano, vt talem designet vel fingendo locum; Finge, inquit, Pelagiane locum, ex officina peruersi dogmatis tui, vbi alieni à Christi gratia vitam requiei & gloriæ possidere paruuli possint; consequentibus deinde verbis, vt palam faceret eum se tertium intelligi velle locum, in quo qui esset, non pertineret ad regnum aut gehen-

gehennam; non ad dextram, neque ad sinistram, ideoq; non ad vitam neque ad mortem; subiunxit continuò: Dextera est iusti iudicis sedentis & sinistra, regnum est & gehenna, vita est & mors, iusti & iniqui. In dextera igitur iusti sunt constituti, in sinistra operarij iniquitatis. In regno requies baptisatorum; in gehenna pœna incredulorum. Vita ad lætitiam gloriæ, mors ad fletum & stridorem dentium. Iusti in regno patris cum Christo; iniqui in igne æterno parato diabolo & angelis eius. Hæc Augustini verba in quo nostram sententiā infirmant? quid habent quod non libenter fateamur? an eos qui in Purgatorio ad tempus sunt; à dextera in qua sunt collocandi; à regno ad cuius possessionem vocandi sunt; à vita quam expectant certa securitate; à numero, & societate iustorum, cum sint iusti nostra opinione reijcimus? Quod alienissimum à nobis esse, si luce meridiana clarius est, qua fronte illa nobis obijciuntur? Præsertim cum ea quæ consequuntur, satis declarent D. Augustinum, sub regno compræhendisse ea omnia quæ referuntur ad regnum. Nam hoc dicens, inquit, non diuisiones locorum multorum dedi, nisi duorum tantum: quoniam ad duo, regnum videlicet & gehennam, hæc omnia referuntur, etiamsi plura dicantur. Dextera enim vita iusti, vel, sicut dixi, addamus iustitia, sanctitas, beatitudo, & cætera bona, quæ ad regni cælorum requiem referuntur. Sic ille. Cùm igitur in

Purgatorio, iustitia & sanctitas adsint, eaque pertineant ad regnum, consequens est illas etiam animas horum ratione ad regnum pertinere. Regnum enim Dei non est esca & potus, Rom. 14. quemadmodum Apostolus ait, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. His autem frui bonis iustos posse, etiam in cruciatu, martyres testantur. Iam ergo regni participes illæ sunt animæ, quamuis plenius incomparabiliter maculis omnibus expurgatis regnaturæ. Denique cum hoc sit argumentum quo D. Augustinus Pelagianos euertit: Nullus dari potest tertius locus, in quo paruuli sine baptismo decedentes beati esse possint: ergo vt beati sint ac miseriam euitent, necessariò sunt baptizandi; quis non intelligat quam ridiculè dicatur pari argumento euerti purgatorium? Neque enim assumebat Augustinus, non esse medium locum inter beatam vitam & damnationem, quod iste præsupponit, nam Pelagiani haud grauatim id annuissent Augustino: Paruulos enim sine baptismo abeuntes, in extremo altero, hoc est, in vita beata collocabant. Sed hoc, quod dixi, assumebat, non esse medium locum inter regnum & gehennam, in quo vita posset esse beata, quæ tribueretur paruulis sine baptismo decedentibus: Quod idem si assumitur ad euertẽdum Purgatorium, vides agi perinde atque si quis aërem feriat vt solem extinguat. Docet sanè alibi quoque B. Augustinus, non esse locum medium, velut libro 21

de ci-

de ciuitate Dei capite 25. ſed attende quo modo; nimirum vt non ſit in æterno ſupplicio, qui nunquam ſit futurus in regno. Sic enim ait: Iam inquit reſpondeamus etiam illis, qui non ſolum diabolo & angelis eius, ſicut nec iſti, ſed ne ipſis quidem omnibus hominibus liberationem ab æterno igne promittunt: verum eis tantum qui Chriſti baptiſmate abluti & corporis eius & ſanguinis participes facti ſunt, quomodolibet vixerint, in quacunque hæreſi, vel impietate fuerint. Sed contradicit eis Apoſtolus dicens: Manifeſta ſunt opera carnis, quæ *Galat. 5.* ſunt fornicatio, immunditia, &c. quæ prædico vobis, ſicut prædixi; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Hæc profectò apoſtolica falſa eſt ſententia, ſi tales poſt quantalibet tempora liberati, regnum Dei poſſidebunt. Sed quoniam falſa non eſt, profectò regnum Dei non poſſidebunt. Et ſi in regni Dei poſſeſſione nunquam erunt, æterno ſupplicio tenebuntur: quoniam non eſt locus medius, vbi non ſit in ſupplicio, qui illo non fuerit conſtitutus in regno. Hæc B. Auguſtinus, quibus nihil à nobis contrarium dici, luce meridiana clarius eſt; quando eos qui ſunt in Purgatorio, non dubitamus futuros in regno.

Quomodo post hanc vitam nullus sit satisfactioni locus; vbi aduersus secundam descriptionem, Aretij argumenta dissoluuntur. CAP. IIII.

Altera definitio, inquit, *eò mala est, quia satisfactionem transfert in futurum seculum, seu post mortem defunctorum. Primum enim, tempus gratiæ solum in hac est vita, iuxta Apostoli sententiam Galatarum sexto. Dum tempus habemus, operemur bonum. Quod D. Hieronymus explicans, ait: Tempus sementis, tempus est præsens, & vita quam currimus. In hac licet nobis quod volumus seminare: cum ista vita transierit, operandi tempus aufertur. Et Augustinus: In futuro solum est remuneratio & condemnatio. Hic autem, aut soluuntur aut ligantur peccata. Et Cyprianus expreßè inquit: Quando hinc excessum fuerit, nullus pœnitentiæ locus, nullus satisfactionis effectus relinquitur. Et Christus hoc ipsum docet exemplo Latronis,*
Lucæ 23. *cui dicit: Hodie mecum eris in Paradiso. Et Ioã. 5. ait: Qui credit in eum, &c. de morte transit in vitam. Statuamus ergo bonos hinc transire ad vitam æternam; malos contra ad damnationem æternam: nec esse vllum locum pœnitentiæ, postquam semel mortui fuerimus. Præterea, nocens est illa opinio, cum homines securos faciat, quasi post mortem pœnitentiam agere possint; etiamsi illam in hac vita negligant.*

Hactenus ille. RESPONSIO.

Satis-

Satisfactionem aliquam, Areti, ad futurum sæculum nonnulli transferunt, sed quæ neque actio frugiferæ pœnitentiæ, neque meritoria sit: tum quod illic per iudicium pœna legis incurritur quæ hic redimi potuisset, vt esset voluntatis non necessitatis satisfactio: tum quia nec patientia in perferendo, nec virtus vlla in agendo meritũ habet post hanc vitam. Quippe alia est meriti, alia boni operis aut mali ratio. Quis enim neget, aut beatos spiritus benè, aut damnatos malè operari? & illorum quidẽ magnas esse virtutes, perfectamq́; iustitiam; horũ obduratissimam iniquitatem? Et tamen nec illi merentur præmium quod sunt assecuti, neque isti supplicium quo iam afficiuntur. Vt ergo bonum opus sine merito, ita & satisfactio quædam esse potest. Quemadmodum & contritio, seu dolor de peccatis admissis, ex dilectione iustitiæ profluẽs, seu tristitia quæ secundum Deum est; & confessio, siue peccati sui humilis agnitio coram oculis diuinæ maiestatis; planéque ipsa pœnitentiæ virtus; sicut fides & spes, atque ex ipsa spe orta deprecatio, & charitas, post hanc vitam consistere sine merito potest. Non quia tum æquè bona non sint hæc, atque prius; cum etiam illic forsitan augeantur: sed quia merendi post hanc vitam nõ sit locus. Etenim vsque ad mortem voluit Dominus merendi tempus extendere, vt quæstus hic interim posset fieri cumulatior, præmiáque maiora, & vberiora gaudia, comparari. Post

verò,

verò, iudicium esse ex quo quisque secundum merita hic cōparata reciperet. Nemo proindè aut vitam æternam, quam hic non fuerit meritus, mereri post hanc vitam potest, neq; vllam conciliare sibi misericordiam & gratiam, quam in hac mortali vita non conciliauerit: sed quæcunque illic misericordia præstabitur, ea dabitur intuitu meritorum vitæ huius; non autem propterea quod illic primum fuerit impetrata. Non enim emerendæ vel impetrandæ gratiæ tempus illud est; sed benè si quis eam hic est meritus recipiendæ. Fatemur proindè hic solum esse gratiæ tempus; non quod ea tantummodo hic detur: Alioqui quomodo scriptum
Roma 6. erit: Gratia Dei vita æterna? &: Qui coronat
Psal. 102. te in miseratione & misericordia? Quomodo
Matth. 5. item beati misericordes, quoniam ipsi miseri-
Iacob. 2. cordiam consequentur? Ac rursum: Iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiā. Vnde colligitur eius qui misericordiam fecerit, iudicium misericordia esse temperandum. Quo etiam pertinet quod illa dicebat fortissi-
2. Mach. 7. ma septem filiorum mater, vltimum adhortās ad martyrij constantiam. Dignus fratribus tuis effectus suscipe mortem, vt in illa miseratione te recipiam. Et iterum: Qui formauit hominis natiuitatem, quique omnem inuenit originem, & spiritum vobis iterum cum misericordia reddet, & vitam. Et si propterea hic tantum gratiæ tempus est, quod illic nulla gratia detur, quomodo ipsi vitam æternam vsque

adeò

adeò intelligunt esse gratiam, vt nullo merito reddatur indignis? Ecce ipsorum confessione quanta est hæc gratia, quæ post mortem datur. Quomodo ergo tempus gratiæ, solum est in hac vita? Primum, quia gratia quædam est, & ea quidem præcipua, quæ non nisi hoc tempore conceditur. Ea nimirum est gratia conuersionis, qua mundo & peccato reiecto, ad Deum atque iustitiam animus conuertitur; siue ipsa iustificatio prima, qua ex iniusto iustus, ex inimico amicus, ex seruo liber ac filius quispiam efficitur: Ea cum hic præstita non fuerit, post hanc vitam nemini tribuetur. Sera ergo illic erit, ad obtinendam reconciliationem & amicitiam Dei, pœnitentia. Deindè, quod ad reliqua pertinet; quæ ad Domini gratiam & misericordiam spectare noscuntur, tempus hoc solum est promerendæ impetrandæque à Domino gratiæ; vt siue hic donetur, siue post hāc vitam, non tamen alijs votis, precibus, satisfactionibus, quam ijs quæ in hac vita susceptę sint, impetrata, obtenta, & conciliata esse, debeat intelligi. Neque verò video quid obstet, quo minus interpretemur, propter vtrumque horum à B. Paulo dictum esse: Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes; maximè autem ad domesticos fidei. Primum enim hoc ait: exerceamus hic erga proximos officia charitatis: neque solum erga Deum, verum etiā erga fratres nostros, Christiano dignos geramus affectus. Nam eius vitæ hoc nunc tem- Galat. 6.

pus

pus est: quod si præterierimus, atq; id per ignauiam & malos mores exegerimus, frustra nos alios sperauerimus futuros post hanc vitam. Significat ergo primam illam, conuersionis & bonæ Christianæque vitæ gratiam, non nisi in hac vita dari. Propter quod Apostolus ait alio
2.Corin.6. loco: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nũc dies salutis. Nam salutem, qui hic non pararit sibi, eique maturè consuluerit, de nihilo eam quærat postea. Præterea & hoc comprahensum arbitror, vt moneamur hic merita comparare, quibus post hanc vitam leuemur. Id etiam huius duntaxat est temporis. Atque tum hoc dixerit Apostolus: Dum merẽdi tempus affuerit, ne cessemus bonorum operum accumulare nobis merita. Illud etiam Ecclesiastici decimo quarto capite scriptum: Antè obitum tuũ operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibum. Rursum (quod illi simile est) apud Ecclesiasten capite 9. Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos quo tu properas, potest ad vtrũque referri, hoc est, ad boni operationem, comparationemque iustitiæ, & meriti rationem. Tanquam si diceretur; Si non fueris ante obitum iustitiam operatus, non eam post obitum comparabis: & si hic tibi bona merita non congregaueris, nullus erit postea merendi locus, etiamsi non desit operandi. Hoc ipsum D. Augustinus clarissimè scriptum reli-

reliquit, Enchiridij cap. 110. Hic inquit, omne meritum comparatur, quo post hanc vitam releuari quisquam possit vel grauari. Nemo autem speret quod hic neglexerit, cum obierit apud Deum promereri. Sed & Diuus Hilarius eandem sententiam, doctè & grauiter expressit, in explanatione Psalmi 51. Non enim confessio peccatorum (inquit) nisi in huius sæculi tempore est, dum voluntati suæ vnusquisque permissus est, & per vitæ licentiã habet confessionis arbitrium. Decidentes namque de vita, simul & de iure decidimus voluntatis. Tunc enim ex merito præteritæ voluntatis, lex iam constituta, aut quietis aut pœnæ, excedentium ex corpore suscipit voluntatem. Cuius temporis non iam liberam sed necessariam voluntatem ostendit propheta, dicens: Non est mihi in diebus illis voluntas. Cessante enim voluntatis libertate, etiam voluntatis, si qua erit, cessabit effectus. Transire namque ad Abraham volens diues, chaos medio non sinitur; cum tamen per libertatem voluntatis in Abrahæ finibus esse potuisset. Interclusa est ergo libertas voluntatis, quia confessio nulla sit mortuis, secundum id quod dictum est: In inferno autem quis confitebitur tibi. Hæc D. Hilarius. Quibus pulchrè cõsonat quod ait D. Hieronymus in Epistolam ad Galatas scribens: Tempus sementis, tempus est præsens & vita quam currimus. In hac licet nobis quod volumus seminare: cum ista vita transierit, operandi tempus aufer-

Lucæ 16.

Psalm. 6.

aufertur. Quæ iste verba, more peruerso, ad suum detorquet institutum. An enim existimandum est D. Hieronymum significare voluisse animas post mortem esse otiosas, & sicut quidam somniant, dormire eas vsque ad extremum iudicij diem? nihil operabuntur sancti post resurrectionem, laudantes assiduè redemptorem suum, & perpetuum alleluya canentes? nihil impij, qui iustorum salute conspecta
Sapien. 5. turbabuntur & dicent: Ecce hi quos habuimus in derisum? Quomodo ergo per mortem operandi tempus aufertur, nisi quia nullum erit merendi? Sed vt non sequitur nullum fore post hanc vitam opus bonum, quia nullum erit meritum; ita prorsus effici non potest, nullam esse futuri sęculi satisfactionem, quia nullum possit ibi meritum comparari. Quid autem hunc Cyprianus adiuuat, quia dicat scribens contra Demetrianum, quando hinc excessum fuerit, nullum relinqui pœnitentiæ locum, nullum satisfactionis effectum? Primum enim hoc dicere vult: si cum Deo hic non redierimus in gratiam, nobisque eius amicitiam, pœnitendo, & pro delictis satisfaciendo conciliauerimus, frustra quæsituros post hanc vitam aditũ aliquem quo possimus ad Dei gratiam peruenire. Infidelẽ quippe Demetrianum adhortatur, vt credat, agatque pœnitentiam, tantisper dum viuit; quia (inquit) hîc vita amittitur, aut tenetur: Hîc saluti æternæ cultu Dei, & fructu fidei prouidetur. Nunquid fideli & iam

amico & iustificato dicitur: Nisi hic plenissimam fueris assecutus remissionem peccatorũ, nulla postea vitę spes, nulla expectanda remissio? Non ergo illic amicitiam inchoari, quæ prius nulla fuerit dicimus; sed hîc cœptã munere iustificationis, posse illic perfici, minimè dubitamus: non illic frugiferæ pœnitentiæ, cũ hîc acta non sit, locum facimus: sed si hîc acta quidem per contritionem & confessionem, & aliquantam, saltem in desiderio, satisfactionem, minus plenè peccatum expiauerit, pœnasque aliquas temporarias propter insufficientiam sui reliquerit, has dicimus post hanc vitam expendi, istoque modo satisfieri Deo, vt eius ira conquiescẽte, post pœnam, plenè purgatas animas ad sui vultus conspectum admittat. Loquitur deinde Cyprianus de satisfactione ea qua peccata redimuntur, quæq; pro pœna abolenda suscipitur, non ea quæ in ipsa pœna per Dei iudicium sustinetur. Demetrianum quippe, eiusque similes hortabatur, vt maturè sibi consulerent, prouiderentque in futurum, & satisfactionibus vltroneis futura supplicia euitarent: idque hic monebat faciendum esse, quoniam post hanc vitam nullus sit talis satisfactionis effectus, cuius intuitu præparata alioqui supplicia relaxentur. At Augustini forsitan magis verba premunt, quia dicat in futuro solum esse remunerationem & condemnationem; item hic, & non ibi videlicet, peccata solui & ligari. Quæ molestiæ quidem affer-

afferrent nonnihil, si cogeremur omnem futuri sæculi remunerationem seu retributioné, in ipsa beatione & regno constituere, aut omnem condemnationem in gehenna: verum id necesse non est, quia nisi & ipsa misericordia qua parcit Deus & indulget, deque iudicij sui seueritate remittit aliquid, ad ipsam quoque
Matth. 5. futuri sæculi remunerationem pertineret, non legeremus scriptum; Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur; quod ad futurum maximè sæculum pertinere cæteræ ostendunt beatitudines, in quibus quod
2. Tim. 1. promittitur propriè futuri sæculi est. Nó etiam Onesiphori domui precaretur Paulus misericordiam in illa die, propterea quod ipsum pio miserationis officio refrigerasset, atque adiuuisset. Non alia dicerentur, quæ supra de futuræ vitæ misericordia protulimus, nisi misericordiæ, quæ hic præstatur ab homine, aliqua esset futuri sæculi remuneratio, ipsa Dei misericordia. Nam & hanc Propheta inter
Psal. 102. retributiones connumerauit, cum ait: Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, & sanat omnes infirmitates tuas. Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Plena igitur illa propitiatio, quę in futuro sęculo tribuitur, remuneratio est, sicut etiam quod omnes sanat languores & infirmitates nostras. Quæ quidem remuneratio, non his quæ aguntur post hanc vitam comparatur,

ratur, sed iam vitę huius officijs comparata est; vt hic quoque intelligendum sit quod B. Apostolus dicit; Deum vnicuique redditurum secundum opera sua: Item quod scribit in posteriore ad Corinthios: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt vnusquisque referat propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Ipsam quippe illam misericordiam, qua omnimoda fiat peccatorū abolitio, plenaque remissio, recipiet quisque secundum ea quæ gessit in corpore suo; non secundum ea quæ illic gesturus est. Ideoque sic erit misericordia, vt tamen ad iustitiæ pertineat retributionem, ipsa quæ illic fiet remissio peccatorum: quemadmodum B. Augustinus eam rem explicauit in libro de correptione & gratia, capite 13. his verbis: Numerus ergo sanctorum, inquit, per Dei gratiam Dei regno prædestinatus, donata sibi etiam vsque in finem perseuerantia, illuc integer perducetur, & illic integerrimus iam sine fine beatissimus seruabitur, adhærente sibi misericordia saluatoris sui, siue cum conuertuntur, siue cum præliantur, siue cum coronantur. Nam & tunc esse illis Dei misericordiam necessariam, sancta scriptura testatur, vbi sanctus Dauid de Domino Deo suo dicit animæ suæ: Qui coronat te in miseratione & misericordia. Dicit etiam Iacobus Apostolus; Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam: vbi ostēdit etiam in illo iudicio in quo iusti coronantur, iniustiq;

Roma. 2.
Cap. 5.
Psal. 102.
Cap. 2.

damnantur, alios cum misericordia, alios sine misericordia iudicandos. Propter quod etiam
2. Macb. 7. mater Machabæorum filio suo dicit: Vt in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam.
Prouer. 20 Cùm enim rex iustus, sicut scriptum est, sederit in throno, non aduersabitur ante eum omne malum. Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Ac per hoc etiam ibi Dei misericordia necessaria est, qua fiet beatus cui non imputauit Dominus peccatum: sed tunc pro bonorum operum meritis, iusto iudicio etiam ipsa misericordia tribuetur. Cùm enim dicitur:
Iacob. 2. Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam, manifestatur in his in quibus inueniuntur bona opera misericordiæ, iudicium cum misericordia fieri, ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operũ reddi. Hactenus D. Augustinus, perspicuè docens, misericordiam qua in illo iudicio iustis quædam peccata remittentur, ad futuri sæculi retributionem iustam pertinere. Iam & ipsa quoque futuri sæculi bipartita damnatio est: Alia æterna; alia temporaria. Neque enim sine aliqua damnatione quisquã per iudicis sententiam pœnæ vel tẽporariæ destinatur, quando & reos hîc damnari dicimus, vel ad metalla, vel ad carceres, vel alia supplicia etiã finienda. Idcirco B. Augustinus; Preces & sacrificia aliaq; of-
Enchiridij cap. 110 ficia misericordiæ, quæ pro defunctorũ animis fiunt hîc à fidelibus, ad id prodesse dicit quibus pro-

profunt, vt ſit plena remiſſio, aut certè tolerabilior fiat ipſa damnatio. Neque enim in ijs verbis, Auguſtinus æternam reproborum damnationem intelligit, pro quibus ſciebat in Eccleſia non orari, haud magis quam pro dæmonibus; ſed temporariam quarundam animarum, quæ in hac vita non ea ſibi merita parauerant, vt ad plenam condonationem poſſent eis à corpore diuulſis, ſuffragia prodeſſe viuorum. Ex his, opinor, perſpici poteſt, quam *nihil* nobis metuendum ſit quod dicit Auguſtinus, in futuro nihil aliud fore quam remunerationem aut condemnationem. Amplectimur enim hoc, veriſſimeque dici cẽſemus; quia & ipſa quæ illic fit peccati remiſſio, remuneratio eſt; & temporaria ipſa pœna, damnatio. Quod autẽ additur, ſolum hic peccata ſolui & ligari, ad clauium Eccleſiæ pertinet vſum, quo pœnitentibus & delicta ſua confitentibus, abſolutio per ſacerdotẽ impenditur, id quod procul dubio vitæ huius eſt, non futuræ. Neque enim in futuro pœnitentia ſuſcipitur, aut confeſſio fit ad conſequendam abſolutionem miniſterio clauium: ſed hoc neceſſe eſt in iſta vita præceſſerit, (niſi id forte anguſtia temporis excluſum eſt) vt ſperari ſalus poſſit in futura. Cùm igitur author ille (neque enim Auguſtinus eſt) contra Nouatianum diſputaret, negantem eum qui in idololatriæ crimen eſſet prolapſus, poſſe per claues Eccleſię reconciliari Deo, & vtilem agere hîc pœnitentiam; argu-

mentatur hunc in modum. Constat ex scripturis etiam idololatram posse per pœnitentiam recuperare salutem, ergo debet ei in hac vita prodesse ad remissionem pœnitentia. Si enim hîc ad reconciliationem non prosit, in futuro sæculo non proderit, vbi non est tempus impetrandæ vel emerendæ reconciliationis, sed duntaxat remunerationis & damnationis. Quamobrem si concedendum est vtiliter agi posse de quantocunque crimine pœnitentiam, vt videlicet absolutio consequatur, redeaturque in pristinum iustitiæ & gratiæ statum, profectò necesse est hîc illa agatur, vbi prodesse possit; quæ hîc prætermissa, in futuro prodesse non poterit, quia nec illic à quoquam veraciter agetur. Sic autem se habent verba quæ leguntur in quæstionibus ex vtroq; testamento mixtim positis: Ecce, inquit, quantus profectus est pœnitentiæ. Sed fortè dicatur econtra. Concessa quidem est, sed non de crimine idololatriç: quamuis enim grauia sint, maius est tamen crimen idololatriæ. Rectè tamē explosa est non ex modica parte Nouatiani assertio, qua duo crimina grauia concessa pœnitentiæ videntur; Quia si fornicationi ignosci non debet, sicut Nouatiano videtur, quāto magis homicidio aut adulterio? Sed hinc vanitas eius apparet, quando hæc quæ grauia sunt, concessa probantur. Quamobrem nūc an idololatris concedi posse promiserit Deus requirendum est. Omne enim quod iure hic concessum non fuerit, nec in futurum

Quæst.102 inter principium & medium.

rerum poterit concedi. Hic enim sicut dixit Dominus, aut ligantur, aut soluuntur peccata: In futuro autem, nihil aliud erit, nisi remuneratio aut condemnatio. Omnis enim qui hic iure reprobatur, non poterit eligi, aut dignus in futurum iudicari. Sic ille. Quid autem luculentius, quam ibi nõ esse sermonem de iusto homine & reconciliato, quasi non possit is post mortem, pleniorem veniam consequi, sed de idololatra & impio? qui si per pœnitentiam hic non sit à tanto crimine absolutus, post mortem non sit reconciliationem impetraturus. De iustis verò hominibus, si Diuus Augustinus id persuasum habuisset, nullam posse aut potuisse vnquam solutionem peccatorum fieri post hãc vitam, non incunctanter diceret, Christum ad inferna descendisse, propter quorundam soluenda vincula peccatorum.

Matth.16 *Lib.17.de ciuit. Dei, cap.11.*

Quæ sit Fulgentij doctrina, de remissione in hoc tantum sæculo obtinenda.

CAPVT V.

EXtant & apud Diuum Fulgentium sententiæ similes, quæ imperitis, & non satis attentis lectoribus offundunt tenebras. Velut libro 2. de remissione peccatorum cap.20. Hinc est, inquit, quod beato Petro, hoc est, Ecclesiæ suæ, in terra ligandi soluendique tribuat potestatem, vt agnosceremus in tempore huius vitę gratuitam tribui in peccatorũ remissione miseri-

ricordiam : in futuro autē iustam cunctis mercedem pro factorum qualitate reddendam, nec ambigeremus nūc omnia posse peccata dimitti, & nunc quæcunq; non fuerint dimissa, tunc exigi. Et cap. 21. Præsentis, inquit, sæculi tēpus, misericors Dominus & iustus solū remissionis beneficio deputauit, futurum verò iustæ retributioni seruat, quo vnusquisque pro qualitate credulitatis & operis, condigna, sed non finienda, recipiat. Et capite 4. eiusdem : Illud etenim tempus, non erit remissionis sed retributionis, nec indulgentiæ sed vindictæ. Estque in ijs libris hoc Fulgentio propositum, vt doceat remissionem peccatorum, post hanc vitam nemini dari, cui hîc data non sit. Verum quid intelligat nomine remissionis peccatorum, diligenter intuendum est. Sicut enim iustificationem, docendi gratia, facimus duplicem ; vt alia sit prima qua remouetur iniustitia, alia secunda qua iustitia augetur & perficitur, de qua videlicet scriptum est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterum : Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. Quibus verbis insinuatur prima quædam lotio seu iustificatio, quæ lauacro regenerationis efficitur, quaque ipsum in primis lauatur caput; Secunda, qua quotidie pedes repurgantur à puluere sæculari. Vnde & Augustinus primam libertatem dicit carere criminibus: secundam significans eam qua ipsa quoque venialia, suppressis concupiscentiæ motibus, minuuntur à proficientibus atque à per-

Apoca. 22.
Ioan. 13.

perfectis penitus abstergũtur. Sic remissio peccatorum prima quædam est, qua reconciliatur inimicus; alia secunda, qua perficitur ipsa propitiatio, quaque indies etiam amicis quotidiana peccata donantur, quam vtique petunt filij Dei, qui Deum patrem appellant suum; cum precantur; Dimitte nobis debita nostra. Neque enim iniustus erat Apostolus, aut de solis loquebatur iniustis cùm diceret: In multis offendimus omnes. Neque B. Ioannes in epistola sua prima iustos volebat exceptos esse cum scriberet: Si dixerimus quia peccatum non habemus nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quocirca remissio de qua subiungitur: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate; proculdubio ea remissio est, qua & iustis & cum Christo societatem habentibus pijs sanctisque hominibus, aut prius remissa plenius donantur, aut quotidie admissa remittuntur ea sine quibus difficillimum est conuersationem, quamlibet sanctam & castam, inueniri. Ideoque & B. Iacobus in epistola, de iusto loquens infirmo & vngendo, ipsiusque vnctionis & orationis fructum ostendens; Si in peccatis, inquit, sit, remittentur ei. Et Dauid post translatum ab eo peccatum, Dele, inquit, iniquitatem meam. Et Diuus Hieronymus, Petrum qui tamẽ ob hoc ipsum amare iam fleuerat, scribit trinam negationem trina confessione deleuisse. Consti-

Matth. 6. *Iacobi 3.* *Cap. 1.* *Cap. 5.* *Psalm. 50.* *Ad Oceanũ de vita Fabiolæ.*

tuendum est igitur, non solum iniusto homini ad hoc peccata remitti, vt iustus fiat, de qua remissione dictum est in Psalmis (quod & Paulus citat) Beati quorum remissæ sunt iniquitates: verum etiam iusto, & benè laudabiliterque viuenti, vt euadat iustior, pleniusque mundetur ab omni iniquitate. Sed sicuti est vsitatius, vt iustificari dicamus hominem cum fit iustus ex iniusto, promptiusque & familiarius primã iustificationem eo verbo cum nihil additum est accipimus: sic etiam cum remissionem peccatorum dixit Fulgentius, in hac duntaxat vita dari, eam intellexit, pro loquendi consuetudine, qua reconciliatur iniquus, & qua peccator in gratiam atque amicitiam cum Deo recipitur. Hoc vt dubium non sit, eius verba celeriter efficient. Ait enim sic: Non de re parua disserimus, nec vile aliquid quærimus, cum de remissione peccatorum, quantum diuina largitas adiuuat, disputamus. Per hanc enim de potestate tenebrarum eripiuntur, quos Deus transferet in regnum filij dilectionis suæ; Per hanc liberantur ab æterna pœna, vt potiantur æterna lætitia: Per illam deponitur onus, seu quod natiuitas vitiosa attraxit, seu quod iniquitas vitiosę iuuentutis adiecit: Per ipsam gratis iustificatur impius, vt reputetur fides eius ad iustitiam: Per illam caret mala vita qua fuerat implicatus, & accipit gratis bonam qua fuit indignus. Per remissionem peccatorum gratis homines discernuntur ab illis qui cruciabuntur

Psalm. 31.
Rom. 4.
Capite 4. *libri* 1.
Coloss. 1.

tur in æternum cum diabolo, & adiunguntur his qui sine fine regnabunt cum Christo. Hæc eo loco; Et ideo cum dixisset capite 6. libri 2. Illud etenim tempus non erit remissionis, sed retributionis; continuò secutus adiunxit. Non ibi misericordia iustificabit impium: sed iustitia discernet iustum & impium. Et alia eodem pertinentia. Ac rursum postquam dixisset capite 21. ea quæ supra commemorauimus, subnexuit quæ sequenti capite continentur. Proindè, inquit, nunc omnis iniquus intra Ecclesiam positus, malam conuersationem respuat, & bonæ vitæ cursum festinet arripere; vt ad æternam vitam valeat peruenire: Nunc omnis impius prauam fidei sententiam deponat, & ad Ecclesiam venire non differat. Nunc sibi omnis homo dexteræ partis comparet meritum, si non vult sinistræ partis perferre tormentum: Et alia, in eam prorsus sententiã, vt nihil aliud significauerit, quam conuersioni & iustificationi primæ nullum esse in futura vita locum: & ideo quæcunque hic dimissa non fuerint misericordia primæ huius iustificationis, & piæ, vt loquitur, remissionis, quæ bonos ex malis faciat, in futuro exigi, supplicijsque non finiendis puniri: eam ob causam precari Dauidem, atque istam quę peccatorem iustificat remissionem hic petere, cùm dicit: Remitte mihi vt refrigerer, priusquàm eam & amplius non ero. Quod beatus Propheta non tam solicitè, inquit, postularet ante præsentis vitæ terminum

Ca.10.li.2

Psalm.38.

 sibi

ſibi dari, ſi ſciret poſt hanc vitam vel cuiquam profuturam pœnitẽtiam, vel remiſſionem peccatorum tunc pœnitentiam agentibus diuino munere concedendam. Hæc capite 20. libri ſecundi. Quod autem ea quæ hîc remiſſa eſſent mortalia peccata quo ad reatum æternæ damnationis, non dubitauerit Fulgentius in futuro ſæculo plenius poſſe remitti, illa eius inſinuat oratio qua vſus eſt, diſſoluens argumentum quod obijciebatur ex verbis Euangelij, de peccato in Spiritum ſanctum, quod neque hîc, neque in futuro ſæculo remitti diceretur. Hoc enim verbo inquit, Dominus & ſaluator noſter non aliqua peccata inſinuauit in futuro ſæculo dimittenda, quæ in hoc ſæculo dimiſſa nõ fuerint; ſed bene intelligentibus oſtendit, non alia ſed illa tantũ (mortalia videlicet de quibus loquitur) in futuro ſæculo dimittẽda, quæ in hoc ſęculo, in vna & vera Eccleſia Catholica fuerint vnicuiq; dimiſſa: Soli enim illi Dominus ligãdi, ſoluendiq; tribuit poteſtatẽ dicẽs: Tibi dabo claues regni cælorũ. Et hactenus quidẽ de Fulgentij doctrina, prout eam nobis ſuis literis explicatam reliquit, quam profectò exiſtimãdum non eſt, ab ipſius viua voce diſcrepaſſe, qui cum per ſeptuaginta propè dies, graui morbo fatigaretur, id ſolum frequenter dicebat; Domine, da mihi modo hîc patientiam, poſtea indulgẽtiam: ſatis id declarans, non hic modò remiſſionem peccatorum dari, verum etiam poſt hanc vitam rectè à pijs talem expectari.

Libro 1. cap 24.

Matth. 12.

Matth. 16

Non

Non esse statuendum, bonos omnes continuò transire ad vitam beatam.

CAP. VI.

NVnc ad Aretium redeamus, videamusque ex scripturis, Veterumque testimonijs prauè intellectis, quid obijciat.

Statuamus ergo, inquit, *bonos hinc transire ad vitam aeternam; malos contra ad damnationem aeternam: nec esse vllum locum poenitentiae, postquam semel mortui fuerimus.*

Quasi verò dubitemus, Areti, quin sint hæc vti exprimuntur verissima. Sed sic arbitror dicere maluisti, vt opinionem induceres, qua existimaretur à tuis, nos aliter sentire; & vel bonos, negare hinc transituros ad vitam, vel asserere poenitentiam frugiferam agi posse post mortem. Quid autem de poenitentia quæ post hanc vitam agi possit sentiamus, credo te ex ijs quæ supra dicta sunt, & ex beati Fulgentij clarissima in hoc argumento doctrina, posse facillimè percipere. Ad quem etiam Bernardus accedat, qui in libello sententiarum suarum, breuissimè docet triplicem esse animæ statum. Vnum in corpore; secundum posito corpore; tertium recepto corpore: Primum datum esse ad agendam poenitentiam; reliquos duos ad habendam requiem vel poenam: Porrò ad agendam poenitétiam requiri tria, Tempus, corpus, & locum: Tempus huius vitæ, quia hoc tempus acceptabile: Corpus ad patiendum pro delictis

lictis commissis: Locum Ecclesiæ, quia qui extra Ecclesiam sint, sic videlicet vt ne animo quidem sint intus, ij frugiferam pœnitentiam agere non possunt. Ad vitam verò hinc transire bonos non negamus: sed, quod tu vis intelligi, omnes omnino bonos & iustos, nullis pœnis quenquam remorantibus, continuò transire ad vitam beatam, id verò est quod pernegamus. Sunt enim boni quidem multi, & iusti & amici Dei: sed qui sicut cùm viuerent, habebant plerunque aliquid temporarijs pœnis dignum atque purgandum; Ita etiam hinc morte decedentes, tale quippiam secũ deferre potuerunt, quod post hanc vitam purgari esset necesse. Vna enim hæc ratio est, propter quam non sit consequens, vt si bonus hinc quisquam emigret, beata continuò vita potiatur. Bonus enim est, quia Deum sic amet, vt ei nihil in sua dilectione præponat; sed, vt se habet infirmitas humana, & languor quidam, cui non feruentissima charitate, & promptissima vigilantia resistitur, carnalibus affectibus tenetur adhuc multis implicatus: qui vt secundum virtutis rationem iure improbantur, correctionemque desiderant; ita etiam permanentes & neglecti, meritò puniuntur; sed temporarijs flagellis, non æternis; quod ijs venialiter duntaxat delinquitur, non iustitia euertitur. Quales sunt, verbi gratia, coniugatorum affectus eorum, de
1. Corin. 7. quibus Paulus ait, quod cogitent quæ mundi sunt, quomodo placeat alter alteri, & ea cupiditate

ditate distractiones crebras ab ijs quæ Domini sunt, patiuntur. Neque enim eum vitæ statum in quo hęc insunt, malum & damnabilem esse, voluit significare beatus Apostolus, sed ad aliũ tanquam meliorem puriorémque adhortari, in quo facultas inesset liberius seruiendi omnium Domino. Boni ergo illi quidem homines sunt, veréque iusti, qui eum vitæ statum sequuntur: sed ita iusti vt sine peccato plerique non viuãt, non eo solum quod raptim quasi perstringat, celeriterque præteruolet, qualia sunt etiam in hac mortali vita perfectorum; sed eo planè qui tenaciter inhæreat insideatque penitus, vt nec magnis ægritudinibus, alijsque flagellis reuellatur. Habent ergo isti in fundamento Christum, quem sic non haberent, nisi eum affectu cordis, temporarijs omnibus bonis anteponerent: ita vt si conditio proponeretur, aut illa bona, aut Christum amittendum esse, citius, quam hunc negando, aut crimen aliquod perpetrando perderent, illis se carere paterentur. Quippè in ædificio, inquit Augustinus, nihil praeponitur fundamento. Benè proindè his in fundamento Christus est, qui ei nihil in vllo genere rerum anteponunt. At cum sic teneant Christum in corde per veram in eum charitatem, superædificant tamen ligna, fœnum, stipulam ignis videlicet pabulum, & ea quæ tanquam non aptè suo fundamento congruentia, corrumpi, exurique mereantur. Superædificari autem intelligenda sunt, non quæ veloci-

Lib. 21. de ciuit. Dei c. 26.

ter

ter transeunt, & charitatis ardore celeriter absumuntur, aut pœnitentiæ lachrymis promptè absterguntur; sed ea propriè quæ permanent, fixaque cohærent, vt ex his ædificium quasi quoddam extrui & constare videatur. Ac ligna quidem affectus sunt vitiosiores, magisque tenaces & permanentes, aut humani erroris imprudentiæ, in quibus interdum, etiam ij qui inter prouectiores numerantur, sibi tanquam rectè iudicantes applaudunt, seque corrigi nō oportere censent. Cuiusmodi peccata vel cupiditatum vel ignorationū, si in hac vita flagellantur in iustis hominibus, varijs sepenumerò temporalium commodorum detrimentis, vt isto modo tāquam scoria ab auro detracta purgatiores euadant ij quibus inhærebant; quid mirandum est tale quiddam euenire post hanc vitam, cum illic præsertim iudicij dies sit atque examinis? Nam tales affectus atque errorum culpas, quas inter grauissimas & longissimas ægritudines cernimus perdurare, vnde quæso diuinauerimus in morte ipsa & extirpari radicitus, & plena obliuione aboleri? Ac scio quidem hos veram negare iustitiam solere, quę non sit perfecta, ipsaque venialia peccata quæ vocamus, affirmare veram iustitiæ rationem excludere; sed hoc vt libet teneant, ad rem enim non admodum pertinet: satis est, si iustos esse concedant eos qui eiusmodi vitiosis laborent affectibus, in ijsque interim viuant. Si iusti sunt, meritò ergo iusti propter eiusmodi

pecca-

peccata temporaliter flagellantur, & si hîc aliquando; ordinariè ergo in futuro, cum eos næuos ante mortem non deposuerint. Non enim dicturos esse credo, manere peccata illa & tamen esse per fidem remissa, ideoque propter ea neminem hîc iustum puniri, sed dũtaxat exerceri. Dici enim absurdius nihil potest, quam vt simul consistant manere, verbi gratia, mentiendi affectum & studium, & tamen idem simul esse remissum. Quomodo enim peccare quisquam potest, nec tamen eum in quem peccetur offendere? Quomodo autem idem esse potest simul in eodem & offensus & placatus? Et si ea quæ leuiora dicuntur peccata, eodem tempore & committuntur & remittuntur, quid impediat, cur non & grauiora? si mendacium, cur non & latrocinium? præsertim cum etiam hoc isti dicere soleant, omne peccatum esse mortale suapte natura: Omne ergo peccatum suapte natura mortale cum sit, si vno remanente nec adhuc per affectum deposito, eius tamen facta remissio est per fidem, nihil est profectò cur non de omnibus alijs, quantumuis suo genere grauioribus peccatis, idipsum dicendum esse videatur: Quod tamen, si absurditate non ferenda diceretur, sequitur vt fateri debeant homines iustos ob sua quotidiana peccata, quæ vulgò venialia nuncupantur, non modò exerceri temporarijs huius vitæ flagellis, verumetiam verè propriéque puniri, idque in hac vita si fiat, ex eadem

dem

dem prorsus caussa multo magis post hanc vitam euenire oportere: Quia, quemadmodum
Matth. 12. scriptum est, etiam de verbo otioso, reddituri sunt homines rationē in die iudicij. Quid autem est, reddent rationem? aut quomodo verbi otiosi reddi ratio poterit, cuius si ratio aliqua reddi posset, otiosum non fuisset? Quid igitur aliud significat Dominus quam etiam verba otiosa, quibus difficile est vitā carere iustorum, in iudicium post hanc vitam vocanda esse, exigendamque eorum rationem: quæ quoniam reddi non poterit, ob id pœnā esse subeundam, aut impetrandam remissionis gratiam? Neque enim quenquam dicturum arbitror, aut solos iniustos & impios, verbi otiosi offensam contrahere; aut eos solos ad reddendam rationem cogendos in die iudicij, ait enim; Omne verbum quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Qui omne dicit, nullum excipit, siue id à iusto siue ab iniusto profectum sit. Quare sequitur & iustos qui in eius generis culpis ad mortē vsque perseuerauerint, in die iudicij rationē earum esse reddituros; ac vel propterea puniendos, vel si id hac in vita meruerint, remissionem accepturos. Est & altera ratio, ex qua hoc idem intelligi queat, quonam modo iustus & bonus, aliquas post hanc vitam temporarias pœnas incurrat; quæ quidem ratio, non iam in venialibus tantummodo, sed in mortalibus etiam peccatis spectanda proponitur. Mortalia namque peccata,

quæ

quæ ſacræ literæ crimina vocāt, de quibus pronunciant, qui ea fecerint regnum Dei non eſſe conſecuturos, ſic remitti certum eſt in iuſtificatione peccatoris, vt tamen ſubindè remaneāt ſupplicia temporaria, in flagellis vitæ huius & calamitatibus, de ira Domini ob peccata priora prouenientibus, quæ quidem remiſſa ſunt eatenus, vt ad pœnas non obſint æternas (quæ magna indulgentia Domini eſt) ſed authores tamen ſuos ad temporales afflictiones teneant obſtrictos. Neq; verò obſcura rei huius exempla ſunt, neque procul petenda. Mox occurrit Dauid rex, cuius poſt crimina grauiſſima, nota ſimul fuit pietas, & tamen aduerſa multa & calamitates graues: caſus filiorum, & factiones; exturbatio è domo propria: violationes vxorum; maledicta ſeruorum; mors filij; peſtilentia grauis. Quæ omnia ad vindictam priorum criminum; iam tamen quo ad æternam mortem condonatorum, pertinere ſi quis neget, is nihilo minus agat quam ſi ſacram librorum diuinorum hiſtoriam appertè mentiri fateatur. Propheta quidem Nathan poſteaquam dixiſſet, tranſtuliſſe Dominum à Dauide peccatum ipſius ne moreretur, mox adiunxit; Veruntamen quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini propter verbum hoc; filius qui natus eſt tibi, morte morietur: quod nihil aliud eſt quam ſi dixiſſet planius: Tu quidē ipſe non morieris, eâq; tibi ex parte (quæ ſanè potiſſima eſt) do veniam; ſed tamen filij tui temporanea

2. Reg. 12. & 24.

2. Reg. 12.

D morte

morte punieris. Sic & de Aaron legitur: Pergat Aaron ad populos suos. Non enim intrabit
Numer. 20 terram quam dedi filijs Israhel, eo quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis. Excepitque Moysen eadem diuinæ seueritatis sentētia; nec ipse quamuis Deo charus, terram promissam ingredi permissus est, ob contractā ad aquas cōtradictionis offensam. Quid etiam
1. Cor. 11. illa quæ scribit Apostolus de indignè communicantibus, è quibus propterea imbecilles & ægroti & morte rapiebantur etiam multi? Quid significant nisi peccatum mortiferum sic fuisse remissum, vt non pertraheret in æternam cum mundo seu reprobis damnationem, & tamen morbis & morte temporaria fuisse vindicatum?
Ibidem. Cùm enim iudicamur, inquit, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Quid autem iudicari, nisi condemnari ad pœnam? Quæ correptio nisi iudiciaria & pœnalis propter culpam? Mors ergo temporis huius in carnis resolutione, pœna fuit illis peccati remissi quidem, sed ad id tantùmmodo ne obesset in æternum. Quapropter si diuinæ iustitiæ seueritas, tantam hic criminis admissi rationem habet interdum, vt soluto etiam mortis æternæ reatu, non tamen omnino inultum abire patiatur; quid facere existimanda est in futuro sæculo, quod propriè iudicij est & retributionis? Ac præuenire quidem hic possumus, de nobisipsis supplicium expetentes, nosque ipsos iudicantes, quod relapsorum pœnitentia postulat.

Non

Non enim in Baptiſmo & reconciliationis ſacramento, par eſt indulgentiæ diuinæ facilitas: quod ipſum ſatis oſtendit author ille ſub nomine Auguſtini ſupra citatus, ex libro quæſtionũ, quem ſicut illic Aretius pro ſuo errore facere exiſtimauit, vtinam eum hic pro veritate amplectenda ſequeretur. Ad ſe, inquit, conuerſis credentibus, omnia ſimul peccantibus concedit, nulla interueniente lamentatione pœnitentiæ. Vnde dicit Apoſtolus: Sine pœnitẽtia enim ſunt dona & vocatio Dei. Poſt autem ſi peccauerint, per pœnitentiam poterunt mereri veniam. Et quia poſt acceptam gratuitam miſericordiam peccauerunt, non iam gratis, ſed interueniente gemitu & fletu, poſſunt ad indulgentiam peruenire. In his verbis nomine pœnitentiæ ipſum ſignificauit pœnitentiæ ſacramentum, quod Chriſtus pro relapſis inſtituit: neque enim neſcius fuit aliquam eſſe etiam ante baptiſmum pœnitentiam, quã nomine conuerſionis deſignauit. Non gratis autẽ ad indulgentiam perueniri poſtea dicit, non quia gratuita non ſit illa per Chriſtum iuſtificatio, ſed quia non ſine pœnali ſatisfactione, plena (vt prius) indulgentia ſtatim conferatur. Cypriani quoque totiuſque vetuſtatis eſt doctrina conſimilis, à relapſis requiri lamenta, ſaccos, ieiunia; & alia opera ſatisfactionis, quibus in ſeipſum quiſque animaduertat. Quæ ſi non adhibita hîc ſint pro modo & magnitudine peccatorum, & tamen ſincera cordis ad Deum non defuerit

Quæſt. 102 in mixtis.

Roma. 11.

conuersio, mirandum est, si post mortem expectantur, & postea tamen salus æterna speretur? Ergo & hic quosdam inuenimus sic bonos, vt tamen hinc emigrantes, quibusdam excipiantur tẽporarijs afflictionibus & ærumnis, donec iustitiæ Dei sit satisfactum. Sunt sanè ita boni quidam & iusti, vt liberi statim euolent ad superos, digni per omnia qui societate beata nulla interueniente mora perfruantur: Verũ non omnium ista excellentia est; Quin id Tertullianus ex sola martyrij prærogatiua putauit euenire. Nemo enim (inquit) peregrinatus à corpore, statim immoratur penes Dominũ, nisi ex martyrij prærogatiua, scilicet paradiso non inferis deuersurus. Hoc ille in eo libro, quem scripsit de Resurrectione carnis, illos etiam sub martyribus compræhendens, qui tanta flagrant charitate, vt eorũ magis animo martyrium, quàm animus martyrio desit. Sed his tanto animi robore præditis hominibus, num cæteros omnes quamuis bonos æquabimus? Et si tanta fuerit virtutis in vita disparitas, nullum erit post excessum è vita discrimen? Nullum vos quidem esse vultis, qui præmia etiam omnium paria facitis; qui sola peccatorum remissione omnium iustitiam definitis; qui non solum apud inferos, sed nec in cælo apud patrem plures mansiones agnoscitis; qui tollitis stellarum viuentium in beatæ resurrectionis claritate distantiam. Hic nimirum fons est, vnde emanat illius impuritatis riuulus, quo iustos omnes Apostolis etiam

ipsis

ipsis coæquatis; vnde sibi apud Deum vel extremæ horæ tenuis post flagitiosam vitam conuersio, tantum vendicat, quantum innocentia longissimæ & præclarè actæ vitæ. At aliter cum Tertulliano Cyprianus, cuius luculenta oratio est libro 4. epistolarum, epistola 2. quæ scripta est ad Antonianum: Floret, inquit, Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia tenorem gloriæ suæ seruat: nec quia adultero pœnitentia ac venia laxatur, continentiæ vigor frangitur. Aliud est ad veniam stare; aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcere nõ exire inde donec soluat nouissimum quadrantem; aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse: aliud denique pendêre in die iudicij ad sententiam Domini; aliud statim à Domino coronari. Agnouit etiam Augustinus bonorum hanc differentiam, talesque vitæ bonæ gradus, cum agens de ijs operibus quibus Christiani post mortem possint adiuuari & leuari: Est (ait) quidã viuendi modus, nec tam bonus vt non requirat ista post mortẽ, nec tam malus vt ei non prosint ista post mortẽ. Et alia quæ sequũtur, Enchiridij cap. 110. Rursum, In his, inquit, qui filij sunt promissionis & vasa misericordiæ, valet quod ait idẽ Apostolus: Superexaltat autem misericordia iudicium. Quoniam & illi iusti, qui tanta sanctitate vixerunt, vt alios quoque recipiãt in tabernacula æterna, *Lib. 21. de ciuit. Dei: cap. 27.* *Iacob. 2.*

Lucæ 16. quibus amici facti sunt de mammona iniquitatis, vt tales essent, misericordia liberati sunt ab eo qui iustificat impium, imputans mercedem secundum gratiam, non secundum debitum. In eorum quippe numero est Apostolus
1.Corin.7. qui dicit: Misericordiam consecutus sum vt fidelis essem. Illi autem qui recipiuntur à talibus in tabernacula æterna, fatendum est quod non sint his moribus præditi, vt eis liberandis sine suffragio sanctorum, sua possit vita sufficere; ac per hoc multo amplius in eis superexaltat misericordia iudicium. Et paulò infra: Est itaque quidam vitæ modus, nec tam malæ, vt his qui eam viuunt, nihil prosit ad capessendum regnum cælorum largitas eleemosynarum, quibus etiam iustorum sustentatur inopia, & fiunt amici, qui in tabernacula æterna suscipiant: nec tam bonæ, vt ad tantam beatitudinem adipiscendam eis ipsa sufficiat, nisi eorum meritis quos amicos fecerint, misericordiam consequantur. Hæc Augustinus. Quamuis igitur latro ille bonus, magna & singulari quadam charitate ad Christum conuersus, hoc diuinæ clementiæ priuilegio vsus sit, vt statim donatus sit paradisi felicitate: non tamen conuincit hoc, de alijs omnibus bonis ita esse sentiendum, propter illam, quam diximus, in bono differentiam. Sunt enim & pœnitentiæ, & charitatis, & omnino iustitiæ, sicuti & criminum atque delictorum varij admodum gradus: propter quos non solum multæ mansiones

nes

nes sunt in domo patris cælestis, nec solum magna claritatis in resurrectione differentia; verũetiam multa inæqualitas in egressu cuiusque, distantiaque multiplex suppliciorum. Mali verò propter dominantem in eis iniquitatem, continuò in tenebras deuoluuntur. Quippè iniustitia in qua sunt deprehensi, bonorum si qua per eos facta sunt, obliuionem inducit. Iustitia verò in bonis omnibus præponderans, transitum quidem patefacit ad vitam; sicut scriptum est; Quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam: & in iudicium non venit; sed transiet à morte in vitam: verum ita sæpenumero imperfecta reperitur, vt sicut non omnem affectionem malam, & amorem sæculi, ita non omnem afflictionem & pœnam excludat. Et quia malum ex singulis oritur defectibus, bonum verò integra constat caussa; idcirco vnum quidem in quo quis discedit crimen, statim damnat; sed iustitia nisi tota sit, non continuò beat. Cùm autem dicitur; In iudicium non venit, hoc significatum est iudicium, de quo postea subiungitur: Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ; qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij, id est, æternæ damnationis. Quomodo etiam iudicium accipit Apostolus, cùm ait: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Ac post iterum; Vt non in iudicium, inquit, conueniatis. Hoc ergo tristissimæ damnationis iu-

Ioann. 5.

1. Cor. 11.

dicium effugiunt omnes boni, ideóque ad omnes etiam illud pertinet bonos, quod ſcriptum
Cap. 14. eſt in Apocalypſi; Beati qui in Domino moriuntur: Amodo enim iam dicit ſpiritus, vt requieſcāt à laboribus ſuis: Opera enim illorum ſequuntur eos. Boni ſiquidem iuſtíque omnes moriuntur in Domino, proptereaque moriuntur benè, quia moriuntur boni. Beati ergo illi, non tantummodo ſpe, quod ſunt etiam in hac mortali vita, periculorum licet pleniſſima:
Roma. 8. Spe enim ſalui facti ſumus, inquit Apoſtolus:
Matth. 15. Et, Beati mites, ait Saluator; beati pauperes ſpiritu, aliaque plura, quæ propter ſpem dicuntur, quam illi gerunt qui beati eſſe pronuntiantur: Sed beati ſunt peculiariter ab ipſa continuò morte; quia vel ſunt adepti quod ſperabant, vel omni cadendi periculo liberati, id ſe conſecuturos eſſe exploratum habent. Si enim ſpes vitæ huius cum magno coniuncta metu excidendi, facit vt ſancti beati appellentur, multo profectò magis propter ipſam ſecuritatem beati poterunt æſtimari, etiam ſi ad tempus quibuſdam crucientur afflictionibus. Requieſcunt autem à laboribus ſuis, quibus in hac vita ſudarunt; contra diabolum, carnem, & mundum periculoſa militia decertantes. Sunt enim hi ſanctorum labores proprij; quibus cum timore & tremore ſuam ſalutem ope-
Lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 23. rantur: De quibus vitæ huius malis D. Auguſtinus ita ſcriptum reliquit: Præter mala, inquit, huius vitæ, bonis maliſque communia,

habent

habent in ea iusti etiam proprios quosdam labores suos, quibus aduersus vitia militant, & in talium præliorum tentationibus periculisq; versantur. Aliquando enim concitatius, aliquãdo remissius, non tamen desinit caro concupiscere aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non ea quæ volumus faciamus, omnem malam concupiscentiam consumendo, sed eam nobis quantum diuinitus adiuti possumus non ei consentiendo subdamus, vigilijs continuis excubantes; ne opinio verisimilis fallat; ne decipiat sermo versutus; ne se tenebræ alicuius erroris offundant, ne quod bonum est malum, aut quod malum est bonum esse credatur; ne ab his quæ agenda sunt metus reuocet, ne in ea quæ agenda non sunt cupido præcipitet: ne super iracundiam sol occidat; ne inimicitiæ prouocent ad retributionem mali pro malo; ne absorbeat inhonesta vel immoderata tristitia; ne impartiendorum beneficiorum ingerat mens ingrata torporem; ne maledicis rumoribus bona consciẽtia fatigetur; ne temeraria de alio suspicio nostra decipiat, ne aliena de nobis falsa nos frangat; ne regnet peccatum in nostro mortali corpore ad obediendum desiderijs eius; ne exhibeantur membra nostra arma peccato; ne oculus sequatur concupisentiam; ne vindicandi cupiditas vincat; ne in eo quod malè delectat vel visio, vel cogitatio, remoretur; ne improbum aut indecens verbum libenrer audiatur;

ne fiat quod non licet etiam si libet; ne in hoc bello laborum periculorumque plenissimo, vel de viribus nostris speretur facienda victoria, vel viribus nostris facta tribuatur, sed eius gratiæ
1. Cor. 15. de quo ait Apostolus; Gratias autē Deo qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christū. Sic Augustinus de laboribus sanctorum proprijs, quibus perfuncti, post mortem in magna securitate acquiescunt: & eis tamen adhuc ab Ecclesia requies petitur, donec eius sint plenitudinem assecuti: quæ tum contingit, cum per claram diuinitatis contemplationem datur summo bono perfrui, ipsumque possidere. Tunc enim omnia desideria expleta & satiata; velut in suo fine, & loco naturali conquiescunt. Hæc autem propterea post mortem eueniunt bonis, quia opera ipsorum sequuntur illos. Reddunt igitur bonos, opera iustitiæ, in quibus se hic laboriosè exercuerunt, beatos; sicuti mala, miseros. Vnum his addam, beatum
Lib. 20 de ciuit Dei, cap. 9. Augustinum interpretari locum illum totum de martyrum animabus, in quas hæc peculiarius excellentiúsque competunt. Ideo, inquit, tantummodo martyrum animas commemorauit, quia ipsi præcipuè regnant mortui, qui vsque ad mortem pro veritate certarunt. Sed à parte totum, inquit, etiam cæteros mortuos intelligimus, pertinentes ad Ecclesiam, quod
Lib. 12. in Ioā. ca. 36. est regnum Christi. Rectè etiam D. Cyrillus docet animas sanctorum neque vagari in terris donec sepulturæ honoribus affectæ sint,
neque

neque vt peccatorum animas deferri ad immensi cruciatus locum, id est, ad inferos, sed in manus patris euolare, vitamque sortiri cum Christo perpetuam; quemadmodum Paulus significat, cùm ait, cupere se resolui & esse cum Christo. Euolant enim omnes in manus patris, quia statim eas in suam tutelam protectionemq; recipit, malignos arcens spiritus ne cõturbent, aut aliorsum quam meritæ sint rapiãt, iuxta id quod scriptum est apud Sapientem: Iustorum animę in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis, visi sunt oculis insipientium mori; illi autem sunt in pace. Magna enim pax, vbi tentatione remota, nullus cadendi metus, nullum amittendæ iustitiæ periculum: Ideo enim raptus est iustus, ne malitia mutaret intellectum, aut ne fictio deciperet animam illius. Hic enim fascinatio nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum sine malicia. Vitam quoque quam hæc sit meliorem, & cum Christo perpetuam, certum est habituras esse iustorum animas, vel mox resolutis corporibus si nihil impediat; vel certè, non multò post.

Philipp. 1.

Cap. 3.

Sapien. 4.

Tertia descriptio, contra Aretij obiecta defenditur. CAP. VII.

TErtia, inquit, *definitio perniciosa est, quia culpam hic solum remitti affirmat, pœnas autem elui in Purgatorio. Sic autem meritum*

Christi

Christi imperfectum est: & Deus cùm peccatorem recipit in gratiam, non solum culpam sed & pœnam remittit. Contra, illi, culpam condonari, sed pœnas soluendas in Purgatorio. Accedit illud, quod ne ipsi quidem in hac doctrina persistunt. Nam vtvt dicant pœnas in Pugatorio tantum deleri, tamen affirmant satisfactionem Purgatorij interdum valere etiam contra peccata mortalia: Quæ omnia euacuant Christi meritum.

Hactenus ille.

Obsecro, Areti, quî tibi potuit hoc videri consequens, vt si Purgatorium esse statueretur pœna grauissima, minor tamen quam infernalis, (id quod habet secunda purgatorij notatio) propterea diceretur hic tantummodo culpam non pœnam remitti, aut etiam pœnam dilui in purgatorio? Qui enim purgatorium dicit esse pœnam, is de eius remissione & dilutione dicit omnino nihil, possetque consistere, vt esset in purgatorio pœna, & eius tamen nulla fieret per Dei misericordiam diminutio, aut remissio, sed tota pro peccatorum meritis exigeretur, donec esset iustitię rigori satisfactum. Nam iusto quidem non potest æterna pœna deberi, ne fraudetur præmio iustitiæ; sed potest interim temporaria, quam meritus est pœna, post hanc vitam seuerè & sine aliqua remissione deposci. Quod si intelligit remitti hîc culpam, sed pro pœnæ remissione illam in purgatorio pœnam sustineri, quid fingit, quod nemini Catholico vnquam in mentẽ venit? Neque enim pro diluen-

luenda pœna ille in purgatorio cruciatus irrogatur, quasi sit illic pro pœna satisfactio, cum ipsa sit pœna quæ propriè rependitur peccato. Non ergo in purgatorio propterea ponitur aliqua pœnæ dilutio, quia ponitur pœna. Neque enim seipsam pœna diluit: quamuis tolerata & suscepta à reo, si temporanea sit, dici possit reatum diluere quodam modo. Desinit enim esse reus pœnæ, postquam eam ad iustitiæ rigorem exoluit. At in hac vita per eam pœnam quę studio satisfaciendi vltrò suscipitur, futuri sæculi diluitur pœna. Ad hoc enim sustinetur hic, vt ibi nulla, vel certè leuior multo supersit, grauius enim est incõparabiliter illic puniri, quam hîc. Quod si in hoc mundo condigna subitur satisfactio, quæ diuina æstimatione pro futuri sæculi ærumna sufficiat, aut quę tanquam sufficiens misericorditer acceptetur, tũ hic non culpa solum remittitur, verum etiam pœna. Neque alia ratio est quamobrem cum per sacerdotem quisque absoluitur, non accipiat plenã remissionem quoad culpam & pœnam, quàm quia non expleuerit omnia, quæ ad huius perfectionem pœnitentiæ desiderantur, cum sit plerunque frigida & perexigua satisfactio: In qua si esset, vt erat olim studium ardentius, non æternæ modo pœnæ, seu gehennæ reatus solueretur; verum etiam, omnis aut penè omnis aboleretur purgatorij supplicij obligatio. Nec verò insufficiens est Christi meritum, quia remissa per iustificationem culpa, plerunque post mortem

pœna

pœna aliqua luenda relinquitur; ſed cum ſit ſufficientiſſimum ad plenam remiſſionem conſequẽdam, nos vitio noſtro fructum plenæ indulgentię ex eo percipere negligimus. Eſt enim ille quidem fons patens in ablutionem peccatoris & mẽſtruatæ, qui ad omnes omnium ſordes perfectè eluendas cumulatiſſimè ſufficiat; id quod declarat multorum ſanctorum, & inprimis beatorum martyrum perfecta etiam ante mortem purgatio: ſed ſicuti quod multi interim alij ſuis in ſordibus computreſcant & pereant, non arguit meriti & fontis imperfectionem; ita ex eo colligi imperfectio atque imbecillitas meriti nulla poteſt, quod quibuſdam non plena donetur remiſſio peccatorum. Non enim imperfecta purgatio eſt ex eo quod fons perfectè purgare non potuit, ſed ex eo quod ij qui purgandi veniebant, id agere noluerint, vt ex eo perfectè purgarentur. Nec propterea parum accipitur, quia dari nõ potuerit multũ, ſed quia vaſculum quod affertur, propter anguſtiã ſui, capere multum non poſſit. An eſt imperfecta etiam Dei bonitas aut potentia, quia tam multi exitio pereant ſempiterno? Minimè inquis; ſua enim quiſque perit culpa & voluntate, non imbecillitate Dei, aut miſericordiæ defectu. Cur ergo inquam, quod hic tam commodè reſpondetur, non illò quoque transferunt, vt propoſitæ rationis latiùs pateat vtilitas? perfectum eſſe videlicet meritum Chriſti; ſed languorem noſtrum impedimento eſſe,

quo

quo minus ex eo plenissimè hauriamus. Aut mihi alioqui respondeant, cum sit perfectum Christi meritum, cur adhuc, vti volunt, in peccatis nostris simus? Cur nō veritate iustitiæ, sed sola reputatione iusti censeamur? Cur peccet iustus etiā mortaliter in singulis operibus? cur maneat in baptizato concupiscentia, veri proprijque nominis peccatum? Quam præposterum est, vt seipsos non videant propter hæc facere Christi meritum imperfectum; nos accusent tanquam id faciamus, quia hominem minus pro sua salute vigilantem atque solicitum, negemus plenam statim accipere remissionem peccatorum? Quod autem additur, Deum cum peccatorem recipit in gratiam, non solum culpam, sed etiam pœnam remittere, id falsum esse supra Dauidis exemplo & Corinthiorum ostendimus. Nam his quidem Corinthijs, nisi culpa fuisset remissa, hoc est, nisi per iustificationis gratiam solutus fuisset ante mortem damnationis æternæ reatus, fuerant plane cum hoc mundo damnandi: & tamen hoc soluto reatu, mors temporaria, citius quam alioqui vētura fuisset, in vindictam peccati sequebatur. Possumus & paruulos eis obijcere, quibus remissa per baptismū culpa, plenissimè quidem quoad futuri sæculi pœnas, ita vt nihil eos emigrātes hinc, ab ingressu cęli remoretur, restat tamen mors sæculi huius, pœna indubiè permolesta, ex antiqua iudicis sententia proueniens: Quacunque die comederis, morte Genes.2.

morië-

Genes. 3. moriêris: Ac rursum; Puluis es & in puluerem reuertêris. Hanc enim quotidie sententiam suam Dominus exequitur in grandibus & paruulis. Vnde scire possumus mortem hanc, quæ in resolutione carnis est, pœnam esse peccati: quam quia Dominus pro nobis suscipere dignatus est, propterea peccata ipse nostra dicitur in sua carne portasse. Nam quod hic ad exercitium confugiunt, propter quod vitæ huius ærumnas & mortem dicant iustis esse relictas, id profectò locum nullum habet in paruulis, quos tantis quibus premuntur sæpè malis, nemo exerceri dicat, nisi qui benè de rebus iudicando, parum ipse se exercuit. Idcirco beatus Augustinus de morte & cõmunibus vitę huius

Tract. 124 in Ioann. ærumnis loquens, Temporaliter (inquit) hominem detinet pœna, quem iam ad sempiternam mortem non detinet culpa. Ac Dauidem quidem ipsum non totam statim veniam consecutum esse, præter scripturas, Veteres annotauerunt: Ambrosius in psalmum 37. Qui pœnitentiam, inquit, agit, offerre se debet ad pœnam, vt hic puniatur à Domino, non ad supplicia æterna seruetur; nec expectare tempus, sed occurrere diuinæ indignationi. Vide facta Dauid eius precibus conuenire: Offenderat Dominum, quia numerari iusserat populum; confessione præuenit Dei nuntium; peccasse se valdè, & nimis stultè fecisse commemorans. Et infra: Non ergo penitus sibi peccatum remitti postulat, sed moderata solutione deleri,

hoc

hoc est, vt in futurum eius memoria deleatur. Docet his verbis Ambrosius quod dicimus, remissionem quandoque dari non plenam, seu non penitus remitti peccatum; sed ita vt relictis vitæ huius supplicijs in futurum eius memoria deleatur, id quod Dauidi accidisse significat. Augustinus quoque: Ad hoc vnum verbum inquit, peccaui, meruit audire quod accepit veniam: Ad quam rem, nisi ad sempiternam salutem? Neque enim prætermissa est in illo secūdum comminationem flagelli paterni disciplina, vt & confessus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur. Quamuis autem B. Augustinus probationis meminerit, non tamen consequens est, eum intelligi voluisse Dauidem probatum, non punitū fuisse: non enim flagelli paterni secundum comminationē Dei suscepisse diceret disciplinam, nisi intelligi voluisset pœnam, quæ propter commissa peccata inferretur. Nemo siquidem flagellatur, nisi propter peccata priora. Ipsa quoque Dei comminatio, nō exercitij, sed supplicij fuit. Veruntamen probationem appellauit Augustinus, quod sic esset supplicium secundum Dei comminationē inflictum, vt tamen non tantum ad pœnam irrogaretur, quomodo flagellantur perditi, sed vlterius hoc ipsum ad probationis vtilitatem referretur.

Libro 22. contra Faustū, ca. 67.

At in hac doctrina qua remissa hîc culpa pœnam in purgatorio docemus permanere, quomodo, te rogo Areti, non persistimus? videlicet

quia purgatorij satisfactionem affirmamus valere interdum etiam contra peccata mortalia, quæ omnia, inquit, euacuant Christi meritum. Primum, nemo hoc affirmat Catholicus sic vt tu prætẽdis, quasi videlicet hic non remissa peccata mortalia, ibi pœnis purgatorijs dilui possint. Sed dicitur à catholicis mortale peccatum in hac vita remissum, quoad immensos illos gehennæ cruciatus, puniri adhuc temporarijs post hanc vitam supplicijs, penitusque illic expiari, istoque modo non venialia modò peccata, verumetiam mortalia, quantum ad suas pertinet reliquias, aboleri. Deinde etsi quis id affirmaret, non remissum hîc mortale peccatum, illic satisfactionibus & pœnitentia deleri posse, cur is meritum Christi euacuaret? an quia satisfactionẽ poneret post hanc vitam? sed vt fides, vt charitas, vt sincerus ob peccata dolor tristitiaque secundum Deum, vt laus, vt confessio aliaque bona post hãc vitam, esse possunt & sunt citra iniuriam meriti Christi, quoniam ex merito Christi profluxerint; quamobrem illic quoq; statui satisfactio, nisi euacuata Christi morte, non posset? Nam quod ad euacuandum quidem attinet meritum Christi, nihilo plus euacuaret satisfactio ibi tolerata quam hic suscepta, modò sanguini Christi, vbicunque esset, asscriberetur, vimque suam & efficaciam inde statueretur accipere. Satisfactionem igitur mortalia peccata diluentem quæ hic remissa non sint, non hoc metu remouemus à purga-

torio,

torio, quod euacuandum esset meritum Christi: Redimentem enim peccata satisfactionem iuxta id quod scriptū est, Peccata tua eleemosynis redime, ipsi hic ponimus: nec tamē euacuare nos Christi meritū arbitramur, ex quo omnis nostra satisfactio, visque eius vniuersa promanat. Si enim ne hic quidem vllus est nostræ satisfactioni locus, quia pro nobis Christus plenissimè satisfecit; nec orationi igitur nostræ vllus erit relictus locus, quoniam plenissimè sufficientissimeque pro nobis Christus orauerit, atque etiamnum pro nobis interpellat; nec dubium quin plenè & sufficienter, ad eumq; modum, vt in omnibus exaudiatur pro sua reuerentia. Orare tamen ipsi iubemur & remissionem peccatorum petere, quo sic ad nos Dominicæ intercessionis fructus, deriuetur. Planeque ad eum modum satisfactiones suscipimus laboriosas, vt satisfactionis eius quam in cruce mediator noster obtulit patri, ad plenam peccatorum abolitionem efficiamur participes. Quamuis enim plenè pro nobis satisfecerit atque orauerit, nostrum tamen non in credendo modò, verum etiam orando satisfaciendoque requirit officium: quomodo cum pro nostra æterna salute comparanda abundè passus sit, postulat tamen compatiamur vt conregnemus. Non igitur hoc metu remouemus à purgatorio satisfactionem mortalia diluentem, ne quam merito Christi faciamus iniuriam, si vllam talem satisfactionem introduceremus; quæ tamē Daniel. 4.

exactum pretium non haberet; quod in sola Christi morte potest inueniri: sed propterea, quod hoc solum mortalis vitę spatium esse credamus gratiæ illius primæ & præcipuæ tempus, quo peccator ab errore viæ suæ ad Dominum conuertitur, solutisque æternæ mortis vinculis ex inimico amicus, ex iniusto iustus, ex infelicissimo peccati & diaboli seruo liber efficitur, ea libertate de qua scriptū est: Si vos
Ioan. 8. filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Hæc illa est à peccati regno & diaboli dominatu libertas, cuius spes adipiscendæ nulla est in futuro sæculo. Sed quæ hîc sit inchoata libertas per veram iustificationem, si quis negauerit post hanc vitam perfici posse, is non ferendo errore aberrat à doctrina scripturarum sanctarum: Quemadmodum enim illic perficietur ex ea parte qua non plenum hîc regnum obtinemus super carnem nostram, vbi adhuc illa suis motibus aduersus spiritum obluctatur, cadendique periculum & metum facit: ita etiam perficietur in multis, ex ea parte qua non plena hic propitiatio, perfectaque admissarū culparum abolitio est: omninoque, vt nostra liberatio duabus agitur rebus, remissione peccatorum quæ commissa sunt, & concupiscentiæ mortificatione, quæ in corpore mortis huius bellum mouet perpetuum; ita prorsus post hāc vitam vtraque ex parte absoluetur perficieturque. Neque enim existimandum est promissiones gratiæ noui testamēti de perfecta per Christum

ſtum libertate (vbi etiam illud eſt, Et propitius ero omnibus iniquitatibus eorum, & peccato- *Iſaiæ 36.* rum eorum nõ recordabor amplius) in hac vita compleri, ſed in futura, vbi illud proprium eſt: Et omnes cognoſcent me à maiore vſque *Ierem. 31.* ad minorem, & non dicet vnuſquiſque ad proximũ ſuum; Cognoſce Dominum, vbi excluſo omni defectu, Deus erit omnia in omnibus.

Non eſſe de Purgatorio dubitandum, etiamſi de eius loco nihil definitum ac fide certum habeatur. CAP. VIII.

SVbiungit Aretius de Purgatorij loco: quem vbi incertum effecit, hoc etiam incertum effeciſſe ſe putat, ſitne aliquod purgatoriũ poſt hanc vitam. *Audiamus etiam*, inquit, *vbi tandem collocatum ſit illud Purgatorium. Thomas collocat illud in viſceribus terræ, proximè inferno. Idem alij multi faciunt: Opinor, vt melius curari à malis ſpiritibus poſſit. Alcuinus autem quidam monachus, affirmat in aëre eſſe; & ita diffuſum, vt etiã omnes ſanctiſſimi per id tranſire debeant priuſquam cælos intrent. In qua ſententia magna eſt impietas, nam ipſi etiam martyres eximunt è Purgatorio. Non poteſt igitur illic eſſe: nec oportet ſanctiſſimis illa retia tendere. Sed & de Christo quid dicet Alcuinus? aſcenſurus cælos in illud ne incidit? At †peccatoribus eſt conſtructum; quod cum in Christo nulla habeat ne veſtigia quidem, quomodo abſurdum immò* †alias peccatis

impium non est, illic transferre Purgatorium? Antoninus & alij nonnulli, de loco dubitant. Et rectè quidem: Ideoq; vocant quoddam Purgatorium extraordinariæ locationis: Nam duplex illi comminiscuntur: aliud commune omnium; aliud extra ordinarium, quod scilicet Deus pro clementia sua designat alijs atque alijs, hinc inde; vt alios in aquis, alios in glacie, alios in igni, quosdam in balneis, alios in stabulis, alios alibi ad certos purgari dies. In horum sententias si inquiras, solas audies apparitiones quibus totum hoc confirmatur: Quare totum hoc suis relinquatur authoribus. Et quia ipsi etiam de loco dubitant, nullum esse sciamus: Non enim res tanta, in tanta hæreret obscuritate. Hactenus ille de purgatorij loco.

Satis declarat Aretius, se propterea de Purgatorij loco dubitationes Catholicorum, aut varias & incertas opiniones inducere, vt iustam efficiat de re ipsa dubitationem, assertionemq; eorum qui id negant plausibiliorem reddat: quasi sit consequens, vt quia de loco incertum sit quid existimari oporteat, de re quoque ipsa, nulla certa sententia habeatur. Atqui res sunt complures, de quibus quin sint, aut fuerint, aut futuræ sint dubitare non liceat, quarum tamen circunstantiæ ignorentur permultæ. Iudicium futurum non dubia tenemus fide, sed quando sit futurum, aut quo in loco ignoramus. Paradisum initio quo in loco plantauerit Dominus, quaq; in parte orbis terrarum, non vna

etiam

etiam eruditorum, ſententia eſt, an idcirco plantatam à principio paradiſum neſciemus? Euangeliſtas inter ſe,& omnes omnino diuinæ ſcripturæ libros, ſumma conſentire concordia extra controuerſiam eſt: attamen quanta eſt interim compluribus in locis de cōciliandi ratione & modo ambiguitas? Dicat ergo hic etiam Aretius: Quia quomodo conciliari debeant ipſi dubitant, nos concordes eſſe neſciamus. Addam his,quod eſt vicinius,de inferno damnatorum, quem eſſe vſpiam nemo in dubium vocat qui velit haberi Chriſtianus; ſed vbi ſit, in terra,ſub terra,an ſuper terram, ea de re nihil habetur fide fixum aut certa notitia compræhenſum. Ideoque D. Gregorius in ſuis Dialogis percunctanti Petro,ſuper terram hāc eſſet infernus,an ſub terra,ita reſpondit vt definiendi caueret temeritatem. Nonnulli namque vt ait, in quadam terrarū parte infernum eſſe exiſtimauerunt; alij verò hunc ſub terra eſſe æſtimant: Ac verbis conſequentibus nihil obſtare dicit, quo minus ſub terra infernus eſſe credatur. Cur ergo hic Areti non dicis: Et quia ipſi de loco inferni dubitant, nos nullum eſſe ſciamus? Vbi adiungis: Non enim res tanta in tanta hæreret obſcuritate; in rebus magnis quid eſſe debeat certum, quid remanere obſcurum poſſit,non ſatis profectò diſtinguis. Res magna eſt (vt eodem,quo ſupra, vtar exemplo) futurum eſſe aliquando commune de omnibus iudicium, & ideo inter Chriſtianos nulla obſcu- *Lib. 4 dialog. cap. 42*

ritate incerta est: sed quo tempore, & qua terrarum in parte habendum sit, non magna in religione res est, potuitque etiam vtiliter ignorari. Sic damnatorum esse pœnas æternas, & ignem inextinguibilem, magna profectò res est, neque eam nesciri, aut dubiam esse expediebat: sed vbi esset, quóue in elemento cruciaret, id quid attinebat nosse? Nam vt fugiatur, sat est certa fide credi existere. Sic purgatorium esse aliquod animarum, & eiusmodi statum aliquem post mortem, vt in eo nostris indigeant officijs, res profectò magna est, cuiusque ad nos cognitio magnopere pertinebat: sed quonam esset hoc loco situm, vt quid sciri necesse fuit? An minus prodesse mortuis possumus, quam si id teneremus indubitata notitia exploratum? In magnis igitur rebus discernenda sunt ea quæ vtilem habent cognitionem, ab ijs quæ curiositatem magis pascunt, quam ædificandæ fidei & charitati subseruiunt. Illa nobis incerta esse Dominus, prouidentissimè nobis consulens, passus non est: hæc latêre voluit & patienter ignorari. Quænam igitur, Areti, res tanta est, quam hærere in tanta obscuritate significas? an purgatorium aliquod esse? sed id in Ecclesia Dei & est, & fuit semper ex scripturarum sanctarum expressa doctrina certissimum: An illud potius, quonam esset in loco, & qua orbis in parte constitutum? sed ea res magna nõ est, nec interest admodum sciamus hoc, an nesciamus: imò verò vtilius est

est nesciri, quam haberi definitum. Nam & hoc patefecisset mortalibus diuina benignitas, si scire profuisset. Igitur vbi sit purgatorius locus, id ex ijs est quæstionibus quæ sunt præter fidem. Vbi etsi esset corrigendus error, non eum tamé tanquam hæresim insectari & damnare oporteret: cuiusmodi quæstiones aliquas D. Augustinus enumerat libro de originali peccato, capite 23. ad obscurissima, vt ait, Dei opera pertinentes.

Esse aliquem locum purgatorium, Græcis Latinisque Ecclesiis minimè dubium fuisse, etsi esset aliqua de ignè controuersia, neque quicquam de loco vbi esset definitum. CAP. IX.

Qvamuis autem ad obscurissima pertineat opera Dei, vbi purgatorius hic sit locus, tamen esse aliquem in Florentina Synodo, quæ Ferrariæ cœpit, magno consensu & sine omni dubitatione cum Latinis Græci tenuerút. Hoc inter eos solum differebat, quod ignem Græci in eo loco esse non statuerint. His autem Latini verbis, suam explicarút de purgatorio loco sententiam. Nos ignem, Patres amplissimi, in hoc mundo credimus esse, quo quidem animę peccatis leuioribus, vel vt vulgò dicitur, venialibus obnoxiæ, coadiuuáte Ecclesia, sacerdotum precibus, missis ac eleemosynis explantur. Nam sanctorum & iustorum animas in cælo esse, ac

Trinitati assistere, suam denique felicitatē consecutas esse nemo dubitat: Animas verò eorum qui sine pœnitudine mortem obierint, in inferno vna cum Iuda pœnas æternas luere profitemur; Ita vt tria mortuorũ loca simpliciter sint: Vnus quidem sanctorum, quod cælum creditur esse; alter delinquentium qui sunt inferi. Qui verò confessi, sacratissimum Christi corpus, absque tamen pœnæ præuia satisfactione sumunt, continuoq; moriuntur, hi dubio procul in supradicto igne, quod purgatorium appellari solet, purgantur. De quo quidem igne, 1. Corin. 3. Paulus ad Corint. scribit; Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Et paulò infra. Ipse autem saluabitur: sic tamen quasi per ignem. Hæc Latinorum de purgatorio confessio fuit. Ad quàm ita Græci responderunt. Quæcunque, Patres amplissimi, protulistis atque cinistis, Orientalis Ecclesia profitetur: quamuis inter Grecos & Latinos parua sit differentia. Vestram ergo sententiam literis tradite, quod ipsi quoque facturi sumus, vt in quonã à vobis differamus, palàm fiat. Quæ cum audissent Latini, magno affecti gaudio, gratias Deo egerunt, & datis literis discesserunt. Ad decimam autem quartam diem eiusdem mensis iterum conuenerunt. Et Græci, Pauli dictum longè aliter exposuerunt, ac suam expositionem ita literis mandarunt. Ibidem. Paulus ad Corinth. scribens, Patres amplis. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pre-

pretiosos; lingua, fœnum, stipulam & reliqua, hominum vitam & opera intellexit, videlicet an praua, studiosaue sint: ita vt cuius opera in ignem combusta permanserint, is bonus censeatur ac operum suorum mercedem accipiat: cuius autem opus arserit, id est cuius opera friuola fuerint combusta, ipse detrimentum patietur, hoc est, damnabitur, & saluus erit, sic tamen quasi per ignem, id est, in igne semper saluabitur, in eo luens pœnas æternas: ita vt ignis ipse de quo Paulus loquitur non purgatorius, verum æternum supplicium sit: de quo etiam inquit Euangelista; Discedite à me maledicti in ignem æternum. Nam ipsi purgatorium non ignem, sed obscurum quendam locum ac laborum plenum esse censemus: in quo quidem existentes animæ lumine diuino priuantur, donec coadiuuante Ecclesia, vt supradictum est, expientur ac liberentur. Sic ergo sentimus de purgatorio. Habes Areti manifestum Ecclesiæ totius quæ tum fuit consensum de Purgatorio, id est, de vno quopiam loco, de pœna & ærumna qua animæ quædam expientur atque purgentur. In eo verò quod ignem esse Græci nollent, quam malè fuerint ipsi fundati in vnius Chrysostomi commentario, duro videlicet nimium & coacto, illi ipsi quoque Latini patres demonstrarunt in ijs quæ consequuntur loco designato; ex quo illa repetenda relinquimus. Itaque cum iuxta meliorem & certiorem, magisque patrum consensu roboratam Matth. 25.

ratam

ratam loci illius expositionem, purgatorium aliquem ignem esse statuere debere videamur, tamen vbi, & quo loco sit ignis ille, iudicare est difficillimum; neque id est à patribus illis, aut Græcis, aut Latinis iudicatũ, quamuis inter eos aliquẽ esse eiusmodi locum optimè conueniret.

Quæ sit verisimilior de Purgatorij loco sententia. CAP. X.

AC Diui quidem Thomæ sententiam, si quis amplectatur, non video qua ratione refelli, aut possit aut debeat. Aretius certè commemorare contentus, nihil attulit quo illa infirmaretur opinio. Quid verò Alcuinus? propterceáne retia tetendit & Christo & sanctis martyribus, quia diffusum in aere illum ignem affirmauit? Ergo ipsum prius accusent creatorem, qui quæ proxima cælo sunt, aëris ignisque spatia ingentia, maximis voluit perpetuisque feruere caloribus; in quibus fragilem hanc nostri corporis naturam certum est sine grauissima doloris afflictionisque molestia non posse subsistere. Cur ergo hæc corpori Christi cælestia petenti, retia non fuerunt? Cur non quotidie sunt animabus sanctis, peracta hic purgatione ex corporis ergastulo euolantibus? Nimirum dicet Aretius, quia Christi corpus immortalitatis & impassibilitatis ornatum dotibus, nulla potuerit læsione corrumpi, nullo affici sensu doloris, nulla mora retardari: Animæ

mæ verò iam exutæ corporibus, cum ſpiritus ſint, à corporeo elemento ſuſcipere nequeant vllam impreſſionem, niſi quantum diuinæ voluntati ſubſeruiat, cui ſubeſt poſſe etiam per ignem corporeum, & dæmonibus, & damnatorum ſpiritibus inferre cruciatum. Aliquid ergo tale hunc dicturum puto, vnde intelligatur pro diuerſitate naturarum aliquid pati ab aliquo naturaliter, aliud non pati: à quo proindè requiro, cur etiam pro diuerſitate meritorum non aliud ſupernaturali operatione crucietur, aliud intactum & illæſum pertranſeat? vnde intelligetur, plenè purgatis ſpiritibus nulla in igne eſſe poſſe retia, quando nulla ſint ſupplicij merita: nec magis profectò illis retia eſſe poſſint quam angelis ſanctis, qui in quouis elemento ſine omni moleſtiæ ſenſu verſantur cum volunt, & cum aliqua in re famulantur diuinis iuſſionibus. Hoc etiam, credo, Aretius tanquam ſubtilis philoſophus perſpectum habuit atque conſtitutum, non poſſe aut angelum aut animum auulſum à corpore, de loco in locum, niſi per ſpatium quod medium, ſit commigrare: nam ſi hoc neceſſe non eſt vt per media ſpiritus tranſeat, ſequaturque locorum continuitates ſua progreſſione, nihil iam prorſus ab igne medio fuerit illi metuendum, ne fortè in ea incidat retia, quæ facillimè poſſit tranſuolare. Atque hic quidem Aretium crederem ſuis retibus riſum magis captare voluiſſe, quam quicquam concludere, niſi tam grauiter, ſerio-

que

que colligeret, quomodo absurdum, imò impium non sit illuc transferre purgatorium. Maluisset forsitan in terræ visceribus, vt à D. Thoma factum est, collocari, ne foret illi impedimento commigranti in cælum, si esset in aëre. Sed ego eum hac cura liberabo: Non enim purgatorium timere debet, qui purgatorium nullum credit, cum sit de gehenna securus. Malim tamen ipse etiam cum D. Thoma in terræ collocare visceribus, propter id quod dicit de se-
Matth. 12. ipso Christus Dominus: Sicut fuit Ionas in vẽtre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita filium hominis in corde terræ esse oportere tri-
Ephes. 4. dui spatio. Apostolus quoque Christum ait descendisse in inferiores partes terrę: quod etiamsi propter mortem dici Diuus Chrysostomus interpretetur, tamen quod mortem subsequutum est secundum animam, id seiungendum à morte non putauit; quia propter solam mortẽ, si ea totus Christus fuisset extinctus, quonam modo intelligi posset descendisse in inferiores terræ partes? Deinde D. Hieronymus in eum locum sic est commentatus, vt infernum significatum acciperet in humilioribus terræ partibus constitutum. Inferiora, inquit, terræ infernus accipitur, ad quem Dominus noster saluatorque descendit, vt sanctorum animas quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cælos victor abduceret. Vnde & post resurrectionem eius plurima corpora iustorum in sancta ciuitate visa sunt. Quod autem infernus, inquit, in infe-

riore

riore parte terræ sit, & Psalmista testatur dicẽs: Aperta est terra, & operuit super congregationem Abyron: quod ipsum in Numerorum libro plenius explicatur. Alio quoque loco legimus: Veniat mors super eos, & descendant in infernum viuentes. Hæc apud D. Hieronymũ. Ipse quoque Augustinus in libros quos scripserat de Genesi ad literam, sui iudicij censuram annotãs, In duodecimo (inquit) de inferis magis mihi videor docere debuisse quod sub terris sint, quam rationem reddere cur sub terris esse credantur siue dicantur, quasi non ita sit. Sic August. de inferorum loco. Cùm igitur purgatorius locus inferorum pars sit quædam, vti & Limbus, iuxta eum sensum quo sacræ literæ plerunque inferos nominant seu infernũ, non improbabilis D. Thomæ & aliorum opinio est, esse locum purgatorium in terræ visceribus, procul tamen ab ipsis gehennæ portis; non tam loci distantia, de qua diuinare nihil possumus, quam immutabili decreto Dei seiunctum. Quod etiam intelligitur significatum esse per chaos illud magnum, quod Abraham inter Lazarum & diuitem epulonem interiectum esse dicebat, cum foueretur tamẽ alter in limbo, alter in gehenna torqueretur, quæ duo apud inferos erant. Torqueri quippe (inquit Tertullianus) animas foueríque penes inferos, licet nudas, licet adhuc exules carnis probabit Lazari exemplum. Ipsum quoque inferorum nomen tale quiddam significat, cum in-

fera

Psal. 105.
Cap. 16.
Psalm. 54.
Lib. 2. Retract. c. 24.
Luce 16.
Lib. de Resurrectione carnis.

fera superis opponātur: Sicut igitur superos in cælo intelligimus, ita etiam inferos in imo terræ intelligere debere videmur. Quid etiam aliud sonet, vt ascensus in cælum, ita etiam descensus in infernum? iuxta id quod scriptum
Psal. 128. in psalmis est; Si ascendero in cælum tu illic es; Si descendero in infernum ades: Quid item
Cap. 7. ille apud Isaiam locus; Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni, siue in
Cap. 11. excelsum supra: aut ille Iob; Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? Quod autē propriè pertinet ad sentētiā Alcuini, qui Caroli Magni fuit institutor, & venerabilis Bedæ discipulus, suaque ætate doctrinæ & eruditionis nomine clarissimus, non eam ostendit Aretius à D. Thomæ discrepare sentētia, quantum concernit ipsas animas, quæ sine corporibus ante iudicium extremum puniuntur. Siquidem vbi sit ille ignis animarum purgatorius, de eo nihil disputat Alcuinus, sed eum ignem cuius Apostolus meminit primæ Corinthiorum tertio, (quem locum ille retulit ad extremum iudicium) dicit quosdam sanctos qui minora secum peccata detulerunt esse purgaturum, perque eundem ignem & iustos perfectos, sine omni tamen sui læsione transituros. Ignem ergo illum, de quo beatus Apostolus, quia in aëre Alcuinus posuerit, non est consequens quod vsque ad extremum iudicium, aliquem esse in terræ visceribus ignem non putarit quo animæ expiarentur; siue quod perpetuū purga-

purgatorij locũ æstimauerit aërem illum sublimiorem. Sic autem scribit Alcuinus libro 3. de Trinitate, capite 21. De igne diei iudicij Apostolus ait; Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit: de igne purgatorio hoc eum dixisse non est dubitandum: quem ignem aliter impij sentient, aliter sancti, aliter iusti. Impij siquidem de illius ignis cruciatu, ad perpetuas ignium flammas detrudentur. Sancti verò qui sine omni peccatorum macula in corporibus suis resurgent, qui supra fundamentum quod est Christus, aurum, argentum, & lapides pretiosos ædificauerunt, tanta facilitate illum peruolant ignem, quanta integritate fidei & dilectionis, Christi in hac vita custodierunt præcepta, eritque illis ignis ille diei iudicij, sicut tribus pueris caminus Babylonis fornacis fuerat, qui absque omni flammarum læsione in Domini laudes omnium pulchritudinem creaturarum conuocabant. Sunt ergo quidam iusti minutis quibusdam peccatis obnoxij, qui ædificauerunt supra fundamẽtum quod est Christus, ligna, fœnum, stipulam, quæ illius ignis ardore purgantur; à quibus mundati æternæ felicitatis digni efficiuntur gloria: illoque transitorio igne, & toto extremi diei iudicio completo, diuidentur duæ congregationes sanctorum & impiorum; vna Christi, altera diaboli; vna bonorum altera malorum, vtraque angelorum & hominum. Ex his Alcuini verbis perspicuum est, nõ debuisse illi affingi peculiarem

1. Corin. 3.

de purgatorij loco sententiam, cui D. Thomas postea repugnarit. Perspicitur hoc etiam quàm illa futiliter afferantur de retibus, tanquam ea martyribus sanctis Alcuinus tetenderit in aëre. Tertia verò opinio quæ Antonino asscribitur, qua præter communem locum alia quædam agnoscuntur extraordinaria, neque repugnat prioribus, & quadam experientia non ineptè, quamuis hoc Aretius putet, confirmatur. Siquidem admonitionis nostræ gratia subinde fieri, vt animæ quædam post mortem, admirabili dispensatione Dei, suos cruciatus & pœnas in terris exhibeant, quamuis solis probaretur apparitionibus, tamen eam docendi rationem, quæ exemplum habet in Euangelio, vbi Mosis & Heliæ apparitio memoratur, contemni non oporteret. Ideoque B. Gregorius hoc genus apparitionum non modò non reiecit, verum etiam ex eo quiddam cēsuit dignum quod commemoraret in suis Dialogis, de eo qui post mortem ad erroris cuiuspiam culpabilis expiationem, cruciatus est in balneo.

Matth. 17

Lib. 4 Dialog cap. 40

Apparitiones defunctorū fidelium quæ apud scriptores catholicos leguntur, quam malè generatim repudientur ab Aretio. CAP. XI.

SEd hoc apparitionum genus non in ijs solum quę passim fieri dicuntur, verumetiam in ijs quæ leguntur apud scriptores non contem-

temnendos, sine discrimine omninoq́; generatim damnat Aretius vt fallax & noxium, cuiq́; nihil prorsus tribuendum sit. Quod quãuis ad probationem necessarium nobis non est, qui Dei verbo doctrinaq́; maiorum nitimur in hoc de purgatione fidelium animarum argumento: tamen libet annotare breuiter, quibus rationibus efficere conetur Aretius, vbi de Spectris agit, vt totum hoc repudiandum esse credatur.

Primum (inquit) *si defunctorum animæ sunt quæ offerunt sese hominibus, facient id vel priuata authoritate, vel Dei iussu. Priuata authoritate eas id facere credi non potest. Sed nec Dei iussu hoc faciunt: nam consulere mortuos prohibuit Deus, ergo mortuos nõ mittit ad viuentes ipse Deus. Id vel vnius Lazari historia testatur Lucæ 16. Adde quod nunquam prodant sacræ literæ veritatem per defunctos fuisse à Deo patefactam.*

Hic Areti de tua illa disiunctione; Aut priuata authoritate, aut Dei iussu, quid tibi dare debeamus non admodum obscurum est. Dei enim nutu ac dispensatione speciali, id cum fit, non iure priuato seu ordinario rerum humanarum cursu fieri concedendum est. Idcirco beatus Augustinus, lib. de cura pro mortuis, cùm dixisset, non solis beneficiorum effectibus, verumetiam ipsis hominum aspectibus, cõfessorem apparuisse Felicem, cum à barbaris Nola oppugnaretur; idq́; non incertis rumoribus, sed certis testibus cognitũ, subiunxit ista diuinitus Cap. 16.

 exhi-

exhiberi, longè aliter quam se habet vsitatus ordo singulis creaturarum generibus attributus, aliósque esse humanarum rerum limites, alia diuinarum signa virtutum; & alia quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter eueniant. Sed nec iussu Dei quidem hoc vnquã fieri, si benè probatum putes, quia prohibuerit Deus consuli mortuos, non leuiter hallucinaris. Non enim recens aut huius duntaxat temporis illa prohibitio est, ne mortui consulantur: sed Euangelio multò antiquior: Qua tamen nihil obstante postea Moses & Helias in monte Thabor apparuêre Christo. Quæ si apparitio legi contraria non fuit, cur esse debuit legi aduersa si qua postea eiusdem Dei iussu contigisse narretur? An statuendum est nullam posse fieri mortuorum exhibitioné Dei nutu, nisi vt ab ijs qui supersunt consulantur, aut occultæ cuiuspiam rei veritas exquiratur? quis id cõcesserit? quis non hoc in apparitione Felicis perspiciat falsum? Quod etsi concederetur, nõdum tamen peccaretur in illam Dei legem quæ Necromantiam & malas artes prohibet, quibus homines prophani mortuos excitare se putant posse, à quibus diuinationem accipiant. Quid autem est quod Lazari restatur historia? An quod ad amicos epulonis nemo mortuorum missus est, efficit nunquam id aliàs factum; nunquam futurum, vt ad viuentes mortui mitterentur? aut ea sola mittendi ratio subesse potest, vt hi qui viuunt moneantur, quemadmodũ amicos suos

Aug lib. 7. de ciuit. cap. 35.

epulo

epulo moneri volebat, caueant sibi ne detrudi mereantur in gehennā? aut quia tunc impij & damnati hominis desiderio nihil tributum est in fauorem fratrum eius, simili impietate laborantium; consequens est vt nihil vnquam piorum votis propter aliqua piorū vel excitamenta vel solatia tribuatur? Denique quoniam asseris nunquam prodere sacras literas, veritatem per defunctos fuisse à Deo patefactā, quónam pertinuit Mosis & Heliæ præsentia in monte Thabor, nisi vt ea manifestādæ veritati subseruiret, instruerenturque hoc modo & discipuli qui viderunt & alij qui id audituri fuerant, Christum habere testimonium à lege & prophetis?

Re ipsa quidem hoc (inquis) *manifestare potuerunt, at nihil verbis eloquuti, neque cuiusquam rei veritatem sermone prodiderunt.* Hoc Areti, si putes, videris sane quemadmodum cum Lucæ narratione tua consentire possit opinio. Dicebant enim (inquit) Moses & Helias excessum eius, quem completurus erat in Ierusalem. *Luca 9.*

Quod addis, *Animas fidelium beatas de feliciori statu suo in deteriorem nolle descendere: eas verò quæ in pœnis sint, etsi velint, non posse ascendere:* id priore quidem sui parte, errorem habet quo putetur beatas animas huc ad nos Dei iussu venire non posse, nisi beatiore suo statu relicto, in deteriorem incidant; cum angelos constet huc ad nos mitti & cum electis versari, sine vllo detrimento suæ felicitatis. Nam & angeli eorum, ait Christus, vident faciem patris qui *Matth. 18*

in cælis est. Posteriori verò id solum conuincit, suo quidem iure proq; suo arbitrio venire non posse, non autem ne tum quidem si Deus iusserit. Quod Chrysostomum obijcis, qui in caput 8. Matthæi scribens, disertè neget animas defunctorum hic oberrare, quis non illam eius doctrinam vt salutarem complectatur? hanc prorsus commendatam esse doctrinam volo fidelibus, quorum per simplicitatem multi quicquid passim, vel puerorum, vel mulicrcularum oculis per quietem aut alias sese ingerit, defunctorum animas esse putant. Verum aliud est oberrare hic passim defunctorum animas, aliud interdũ mitti & apparere singulari dispensatione eius, cuius in manu esse creduntur. Quod si nunquam contigisse post illam in monte Thabor apparitionem existimandum est, totumque reijciendum sit ad phantastica vel sathanica ludibria, quemadmodum persuadere niteris, quia nihil tale scriptum in diuinis literis inueniatur, tam multa quoque miracula, quæ post Apostolos in Ecclesia Dei facta sunt, ad imposturas reijcere debebimus, quoniam in Euangelio commemorata non leguntur.

At *produnt se*, inquis, *illi spiritus quales sint sua confessione. Nam in eo Sathan nõ est satis cautus, cum plerunque petunt pugnantia cum verbo Dei, aut idem corrumpant aliquo pacto: vt cum alienos Dei cultus approbant; sanctis authoritatem intercedendi arrogant; merita erogationis & supererogationis confirmãt; postulant cultum aliquem,*

missas,

missas, altaria, sacella, in quibus vel ipsi vel alij defuncti honorantur: cum scriptura vnius Dei adorationem & cultum nobis proponat, vnius etiam Christi meritum & intercessionem cōmendet.

Hoc nimirum illud est Areti, propter quod vniuersim apparitiones damnandas esse putauisti, ne qua hinc vel cultus sanctorũ, vel missarum, vel orationum pro defunctis peti posset confirmatio. Et hic quidem Sathanam vt simplicem & nō satis cautum repræhendis, qui tamen, si bene attendas, in eo ipso te decepit. Lucẽ enim veritatis, illo procul dubio authore ac duce persequeris, propterea quod eius specie suas ille occultat insidias; tanquam si ouibus sua coneris vellera detrahere, quia lupina interdum feritas sub illo tegumento delitescit. At nos, quamuis illa interdum diabolus postulet sub prætextu mortuorum, quorum sibi & nomina & formas affingit studio fallendi; non tamen ipsa quæ petuntur damnamus vt impia, sed in his tanquam sub lucis specie, cauendam admonemus Sathanæ maleuolentiam; qui propterea aliena ingerit, vt incautos ad ea quæ ipsius propria sunt, pertrahat. Nō enim Christus propterea Dei filius & Christus non erat, aut eius discipuli non ideo filij non erant Dei excelsi, quia de illis hoc diabolus prædicabat: sed tamen credi hæc diabolo tanquam vera dicenti, noluerunt Christus & Paulus, ne noxia induceretur ei credendi consuetudo; aut in assertione quamlibet salutiferæ veritatis, aliquid tri-

bueretur authori & patri nocētiſſimæ falſitatis.
1.Reg.28. Quod autem pertinet ad exemplum Samuelis, à muliere excitati vt Saüli Regi reſpōderet, quod illuſtre haberi dicis apparitionum exemplum, ex eo quidem fateor non certiſſimum argumentum duci, propter interpretationum diuerſitatem, & opinionem Auguſtini quam expreſſam reliquit breuiter libro 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 23. Sed tamen quia non pœnitendis rationibus te putas effeciſſe non Samuelem fuiſſe verum, ſed ludibrium Sathanæ, paucis videro quantum debeas de tuarum rationum firmitate gloriari. *Primum* (inquis) *ſermo illius, Regem ducit ad deſperationem, quo ſe declarat ſpiritus ille quod interitu hominis delectetur.* Hic te, Areti, interrogo quam deſperationem afferri Regi intelligas reſponſo Samuelis? Num veniæ & æternæ ſalutis? At eius deſperationis nulla prorſus in verbis ſignificatio eſt: nec intercluſus eſt Regi aut filijs ad ſalutem aditus, nec pœnitendi tempus ſubtractū, nec tanti mali hic vllas reperies minas. An vitæ longioris, & recuperandi regni ſucceſſioniſque filiorum in regno iniecta deſperatio eſt? Sit ita planè. Sed cur eam deſperationem Dei ſpiritus facere nō potuit? Nónne & per Iſaiam
Iſaia 38. dictum eſt Ezechiæ Regi; Diſpone domui tuæ; morière is enim & non viues? Nónne & alius
Ierem. 1. Propheta prohibetur orare pro populo, quoniam certiſſimè Dominus populum eſſet in interitum & captiuitatem abducturus? Nónne
Aaroni

Aaroni denuntiari voluit, non esse eum pro- Numer.20
gressurũ longius, sed in monte moriturũ? Quid alienum rogo te à iustitia Dei, si homini desperationem faciat vitæ inter mortales productioris? Nec propterea consequens est quod hominis interitu delectetur; esset enim hoc crudelitatis: sed planè delectatur Dominus sua iustitia, cuius seueritatem in Saülem, denuntiatam illi maturè voluit, vt vel sic prouiso temporali suo per mortis celeritatem excessu, per seriam resipiscentiam saltem æterũ vitaret interitum. Nihil ergo adhuc habes indignum spiritu Samuelis, nihil abhorrens à spiritu Prophetico & diuino. *Deinde* (inquis) *addit: Cras mecum eris. Sed rex impius non poterat cum pio Samuele copulari: Superest igitur illum cum impijs colligi. Non fuit igitur ille loquens Samuel, sed Sathan.* Non possum hic, Areti, quin tibi in memoriam reuocem, id quod scribis in eo loco qui est apud te de Limbo patrum. Cum enim proposuisses tibi argumẽtum tanquàm à nostris profectum partibus, ex Genesis cap. 49. petitum: Collectus est ad populos suos; & ex eo quod aliàs quoque Sancti homines dormire dicuntur cum patribus suis, eâque etiam à Diuo Hieronymo referri dixisses ad Limbum, subiungis continuò, rem alium multò sensum habere; phrasim esse linguæ Hebrææ, qua is qui dicatur esse collectus ad patres suos vel ad populos suos, per id significetur esse mortuus & sepultus cum suis maioribus; eoque fieri addis

vt phrasis illa non pijs solum, verum etiam impijs tributa legatur, quemadmodum videre liceat in historijs regum impiorum. Hunc igitur phrasis illius sensum cum teneas, cur non in mentem venit, similem commentarium & hic vsui esse potuisse? vt nimirum dixerit Samuel; Hodie mecum eris, id est, ad me cæterosque mortuos colligeris; desines inter viuos mortalem vitam agere, & ad numerum mortuorum aggregaberis. Nam & Christus Dominus propterea post resurrectionẽ suam ita locutus est, ac si cum discipulis suis iam non esset, quos tamen præsens alloquebatur, quia iam mortalis vitæ conditionẽ reliquerat: Hæc (inquit) sunt
Luca vlt. verba quę locutus sum vobis cùm adhuc essem vobiscum. Hoc quidem sensu nec te puto, Areti, offendi posse, quem ad eum suscipiendum habeamus adiutorem; nec tergiuersaberis opinor, quia non dixerit: Hodie cum mortuis eris, sed, hodie mecum eris. Nam neque illic dictum est, appositus est, vel collectus ad mortuos, generatim; sed collectus est ad patres, ad populos suos.

Quod tertio loco adiungis; *Non patefecit se Deus vnquam per mortuos; sed per viuos homines admonet de sua voluntate: ergo nec hic idem fecit.* Id perfacilè est animaduertere manifestam habere principij petitionem. Hoc ipsum enim in istius exempli tractatione quæritur; An non Saüli Deus per Samuelis spiritum suam patefecerit voluntatem.

Sed

Sed neque id concludit quod quarto loco ponitur; *Accedit* (inquis) *quod Deus Sauli noluerit respondere, neque per Vrim neque per Thummim, nec per visiones noctis, nec per prophetas; ergo nec per mortuos, quod illi insuetum est.* Nam præter vsitatas atque ordinarias agendi vias, cum tam sæpe Deus circa homines, vel propter homines aliquid mirabiliter egerit, quis prohibuisset ne cor Regis superbia durũ, & iam prioribus atque vsitatis prophetiæ modis indignum, noua hac denuntiandæ voluntatis suæ ratione concuteret?

Quinto, ais, *Diabolus nullam habet potestatem in sanctos dum hic viuunt; ergo multò minus aliquid iuris habet in eos post mortem. Diabolum autem hic egisse constat indè, quia pythonissa illum vetitis artibus excitat. Quare non putandum est Samuelem verum reuocatum esse.* Atque hoc inter cætera facilè præcipuum est argumentum. Sed vt magis obuium dissoluitur à pluribus; Idque in primis ab ipso Augustino lib.2. ad Simplicianum quæstione tertia, vbi docet non absurdum esse credere ex aliqua dispensatione diuinæ voluntatis permissum fuisse, vt non inuitus nec dominante aut subiugante magica potentia, sed volens atque obtemperans occultæ dispensationi Dei, quæ & pythonissam illam & Saülem latebat, consentiret spiritus prophetæ sancti se ostendi aspectibus Regis, diuina eum sententia percussurus. Hinc ergo tibi Areti respõdebitur; Diabolum

bolum nihil hic iuris in Samuelem aut vsurpasse aut exercuisse; sed neq; à pythonissa illum vetitis artibus excitatum, sed à Deo iussum ad Regem ascendere, terribilem ac tristem ei nũtium futurum, quoniã id ille merebatur. Neq; hanc Samuelis reuocationem Deus Magiæ dedit, sed Regis votis, quorum magnitudinem exaudiuit iratus. Suis enim Deus quædam negat propitius; reprobos autem interdum exaudit iratus.

Hinc iam perspicis quas habeat vires quod sexto loco positum est. *Excitare verè mortuos solius est Dei opus, quo inuito ne viui quidem aliquid possunt, ne dicam mortui; ergo hic non fuit vera mortui excitatio, sed ludibrium Sathanæ.* Solius enim Dei potentia & nutu, Samuelis animam ab inferis excitatam dicimus, quam etsi quis adductam fuisse Diaboli opera statueret: (Nam & Christum diabolus transtulit in sanctam ciuitatem, & super templi pinnaculum collocauit) non tamen necesse haberet fateri id inuito Deo factum: sed inter tot sanctorum angelorum myriades ministri luci-

Matth. 4.

diores quam Sathan est, omnipotenti omnium Domino deesse minimè potuerunt.

Vt autem septimo loco diceres, *parêre ex historia Lucæ 16. mortuis simpliciter negari reditũ in hãc vitam vsque ad diem iudicij*, prorsus non video quæ te tam clara eius loci verba in eum sensum adduxerint. Quin perspicuũ est, Areti, hoc te ex Lucæ verbis non posse conuincere, vbi

vbi nihil aliud expressum habes, quam mortuorum missionem epulonis fratribus esse negatam, idque ob id quod non necessaria esset ad illorum instructionem, quibus ad id Moses & prophetæ abundè sufficerent; imò verò quia etiam superuacanea & nihil pro futura fuisset, propterea quod illi credituri non erant, qui Mosi & prophetis non credebant. Possem & hoc tibi respondere, quod olim Diuus Hieronymus Vigilantio, cuius abs te modò sententia defenditur; Tu Deo leges ponis? Tu Apostolis vincula inijcies, vt vsq; ad diẽ iudicij teneantur custodia, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptũ est; Sequuntur agnum quocunq; ierit? *Apoca.14.*

Quod octauo loco, *De consensu Patrum*, ad argumentorum magis copiam, quam quo te id moueat, addidisti; vellem mihi hunc consensum Patrum demonstrasses, cùm & pauci admodum locum hunc attigerint Patres, & ipse Augustinus, qui eum ex professò tractauit in *Quæst. 3.* quæstionibus ad Simplicianum, vtramque sententiam defendi posse monstrauerit.

Sed nec video quid premat, quod postremo loco subnectis, de Pontificum approbatione, homo scilicet valde pontificius. Ais enim, *tuis rationibus adductos arbitrari te pontifices, vt in Decretis hunc sensum & explicationem historiæ approbarent.* *26.quæst.5* Decretorum librum, Areti, Gratianus conflauit ex Patrum libris, cuius omnes diligentiam approbamus, quamuis accuratior in citandis patrum sententijs esse po-

tuisset. Namque eo ipso loco quem designas, sub Diui Augustini titulo verba proferuntur ex quæstionibus vtriusque testamenti, quas Augustini non esse certis ostendi potest indiciis: quemadmodum nec ille dignus Augustino liber est, qui inscribitur de Mirabilibus scripturę sacræ, in quo hæc eadem de simulato Samuele sententia repetitur. Vtroque certè loco, id est, quæstione 27. ex Veteri testamento, & cap. 11. lib. 2. de Mirabilibus sacrę scripturæ, valdè hoc vrgetur argumentum, quod tu quoque paulò ante inuictum esse putauisti; quomodo videlicet homo Dei qui cum Abraham in refrigerio erat, dixerit ad virum pestilentiæ, dignumque ardore gehennæ, Cras mecum eris. Nec dubitat quin hic Sathan improuidus, subtilitatē fallaciæ suæ prodiderit, in eoq;, Areti, tecum planissimè facit. At vide quantò fuerit Augustinus circumspectior. Cùm enim hoc idem proposuisset argumentum, & hoc quod tu vis intelligi ipse significari non certè, sed fortè dixisset, continuò vir acutissimus alium illius loci sensum reddi posse perspexit; vt nimirū illud, Cras mecum eris, non ad æqualitatem felicitatis, sed ad parem conditionem mortis referretur; adeóque hoc non contemnendum esse iudicauit, vt propterea & ante Simplicium & postea Dulcitium, ad quem verbis iisdem quę-
Quæst. 8. stionem de Samuele propositam explicauit, animaduertere posse dixerit secundum vtrumq; intellectum habere exitum illam lectionem.

Minus

Minus certè multò mouisset eum quod illum mouit è veteri testamento quæstionariū, quod à Saüle se adorari Samuel passus sit. Neq; enim tam puer erat Augustinus in sacris literis interpretandis, vt nesciret quid frequenter admodū illo adorādi verbo significaretur. Quid? quod ipse Isidorus Augustini proculdubiò fluctuatione permotus, rem hanc videtur in ambiguo reliquisse. Sed ea verba Gratianus consultò sibi prætereunda putauit (qui tamen superiora ex Isidoro desumpserat) propterea quod (vt arbitror) cum verbis quæstionis è veteri testamento, quæ postea contexit, non satis congruere viderentur. Vnum illud addam coniecturæ meç: Si Diuus Augustinus cùm hanc de Samuele quęstionem tractaret Simpliciano respondens, tam Ecclesiastici locum præ oculis habuisset, Cap.46. cuius nullam mentionem facit, quam eum qui Regum continetur historia, in alteram sententiam fortasse procliuius fuisse descensurū. Nec tamen illum de ficto Samuele sensum dicit sibi solidiorem videri, sed in eo faciliorem quæstionis exitum & expeditiorem intellectum. Potest autē expeditior intellectus esse, qui non sit propterea solidior ac verior. Quod si Ecclesiastici Cap.46. locum cum historia ipsa contulisset, idque vt faceret in mentē venisset, raptim atque ex tempore de proposita sibi quæstione dictanti, non ei tum (quātum existimo) suffecisset. quod ait, propterea phantasma illud arte dæmonis excitatum nomine Samuelis appellatum esse, quia

soleant

ſoleant imagines earum rerum nominibus appellari quarum imagines ſunt. Etenim animaduertiſſet inter clarorum virorum laudes, hanc Samuelis laudem poni, quod & poſtquam dormiuit, oſtenderit Regi finem vitæ ſuæ. Quid autem ad hoc Samuelis encomium pertinebat, quod eius imagine fallaci dæmon eſt abuſus? Aut quid in illo laudis argumento commemorari attinebat ſub nomine Samuelis, quod à ſancto viro tam erat alienum? Denique, quid hoc ad Samuelem verum, ſi fictitius quoq; Samuel vates eſt, niſi hic, id eſt, Diabolus, à Samuelis ſpiritu fingatur edoctus, eiuſque ſimul (quod abſurdum eſt) geſſiſſe perſonã? Nec verò conatus eſſet Auguſtinus elabi ea via quam iam vobis tritam effeciſtis, vt diceret librũ Eccleſiaſtici nõ eſſe in canone: Sciebat enim Auguſtinus librum Eccleſiaſtici in canonem Eccleſiæ recipi, quamuis non eſſet in canone Hebræorum. Quam enim hos canones librorum diſtinxerit (quamuis id tibi faciendum nõ putaris) declarat in libris de ciuitate Dei, cùm ait;
Lib. 18. cap. 36. Machabæorum libros non Iudæos quidem, ſed Eccleſiam pro Canonicis habere. Et hactenus de apparitionibus dictum ſit animarum defunctarum; non vt haſce vulgares, & quotidiana propè muliercularum ſpectra probaremus, ſed ne totum hoc genus, qua parte in ſcripturis canonicis comprænhenſum non eſt, improbandum eſſe crederetur; néve Diuus Gregorius, aliíve patres qui ex hoc genere quædam comme-

memoratu digna putauêre, risus eorum & cachinnos incurrerét, qui sibi nihil tale fieri posse persuasissent.

Quæ scripturæ vim habeant ad probandum Purgatorium: ac primum de illo scripturæ loco: Non exibis indè donec vltimum etiam minutum reddas.

CAP. XII.

Reliquum est, inquit, *vt expendamus loca scripturæ, ex quibus id esse confirmant. Primum, Lucæ verba pro se rapiunt. Da operam vt libereris ab aduersario tuo in via: ne protrahat te ad iudicem; & iudex tradat te exactori; exactor conijciat te in carcerem. Dico tibi, non exibis inde, donec etiam minutum reddas. Primum,* inquit, *verba per se nullam faciunt mentionem Purgatorij, neque etiam ignis, nec Purgatorij hic vllam audis mentionem, sed de studio impendendo vt libereris ab aduersario in via, priusquam ad iudicem sit deuentum: ac proponit grauissima pericula, quæ metuenda sunt iuris aleam subituro. Ex quo nihil aliud sequitur, quam oportêre concordiæ esse studiosos & pacis, & reconciliationis amantes. Quod sanè studium eò magis à pijs requiritur, cum id sit necessarium & ciuilibus caussis. Dubia enim est iuris alea, vt belli: bona caussa sæpius opprimitur, contrahes infamiam, dolores, amittes sortem & mulctam, & alia multa, quæ poteras in via cum aduersario* Cap. 12. & Matth. 5.

componere; mitius potest is de forte & summa aliquid condonare, quod iudex non faciet. Vitabis mulctam & carceres, qua irrogantur victo: da ergo operam, vt amicè transigas. Hic genuinus & literalis sensus, nihil ad Purgatorium facit.

Hactenus Aretius. Vbi vehementer cauet, ne quid pertineat ad sæculum futurum in commemoratis Euangelij verbis, ideoque in manus iudicis traditio, minister, carcer, ad huius sæculi molestiam referuntur, putaturque hic esse genuinus & literalis sensus, quasi hic Christus humanam duntaxat prudentiam docuerit, qua sibi vel alijs & gentilis homo prouidè nouit consulere: Quasi cum paulò antè secundum Matthæi Euangelium capite 5. ab iniurijs dehortans, ea quæ metuenda essent in futuro sæculo proposuisset, iudicium, consilium, gehennam ignis, continuò post tanquam oblitus sui ad sæculi iudicium, & temporaria incommoda & carceres delapsus sit. Qui prius conuitiatorem terruerat futuri iudicij & supplicij minis, quomodo consequens est, vt concordiam cum aduersario suaserit tãtum ne molestia premeret temporalis? Ergo illud, Ne aduersarius tradat te iudici, & iudex ministro, & non exibis indè donec soluas nouissimum quadrantem, in futuro sæculo fieri intelligendum est. Quomodo intellexit beatus Hilarius sensum literalẽ accuratè conatus exprimere, cum ita scribit in Matthæum: In præceptis Dominicæ orationis, remitti nobis peccata nostra

Canone. 4. in Matth.

ora-

oramus exemplo; & data aduersarijs conditione veniæ, ipsi veniam deprecamur. Hæc itaque negabitur nobis, si alijs negetur à nobis, nostroque ipsi iudicio rei sumus, si in iudicij tempus non remissis simultatibus transeamus, aduersario tradente nos iudici, quia manens in eum simultatis nostræ ira nos arguit. Sic Hilarius. D. quoque Hieronymus futuri sæculi iudicium se accepisse satis ostendit, cum interpretatur cohortari Dominum ad concordiam cum aduersario ineundam, quamdiu in huius sæculi via currimus, ne videlicet postquam huius viæ cursus morte abruptus sit, nos aduersarius iudici tradat. Eodemque modo B. Augustinus; Nescitis, inquit, quando via finiatur: cùm via finita fuerit, iudex restat, & minister, & carcer. Ex his quantum arbitror satis elucet ea quæ Aretius ad huius sæculi molestias refert, ad futurum sæculum esse referenda, quando huius vitæ via transierit. Sed verbis consequentibus in hoc totus incumbit Aretius, vt allegoriam & figuram remoueat, ab hotũ interpretatione verborum. *Excipiunt*, inquit, *per Allegoriam accipienda esse de Purgatorio. Consideremus igitur an possint ἀλληγορικῶς sic intelligi. Primũ, Christus hic non per parabolas loquitur, sed aperto dicendi genere hortatur suos ad studium reconciliationis. Deindè si nobis placet affingere allegoriam, oportet illam esse perspicuam, & cum verbis Christi minimè pugnare. Esto enim, aduersarius sit Sathan, carcer sit Purgato-*

Serm. 1. de verbis Domini.

gatorium, minutum vltimum sit Satisfactio; vide quam malè cohæreant. Christus iubet operam dare vt liberemur hic ab aduersario, hoc est, Sathana. Et apud Matthæum iubet vt simus ei beneuoli. Oportebit enim beneuolos esse Sathanæ, & sic liberabimur ab eo in via, hoc est, in præsenti vita? Et quis vnquam reconciliationem cum Sathana docuit? Nulla enim cognatio Christo cum Belial. Deinde, cum peruentum est in carcerem, nõ exibis donec soluas τὸ λεπτὸν τὸ ἔσχατον. *Postulat solutionẽ à quouis sui debiti; non admittit alterius satisfactionem: non ergo de Purgatorio intelligi commodè possunt. Tertio, abutuntur phrasi scripturæ in hac allegoria. Nam cum præscindat omnem veniæ spem; Non exibis indè donec solueris, inferunt: ergo solui potest & egressus est sperandus: cum potius concludat; non solui potest, nec patet egressus, quia semper soluendum est, & nunquã solui potest. Apud Matth. dicebatur: Et non cognouit eam donec peperit filium suũ primogenitum. Heluidius inferebat: Ergo postea cognouit eam: ita hi inferunt: Ergo postea solutio erit & egressus: sed falluntur. Vt enim illic perpetua Maria virginitas manet integra; ita hic perpetua manet debiti solutio sine spe egrediendi. Frustra igitur hinc construunt Purgatorium.* Hactenus ille.

Cap. 5.

Primum Areti, si quid pertinet locus ille ad incutiendum futuri sæculi metum, vt eo exstimulante operam demus concordiæ, nónne tu ipse per allegoriam, aut tropũ alium, iudicium,

tor-

tortorem, carcerem, quadrantem interpretaberis? Aut enim sensu literali per metaphoram hæc ita dicta sunt de futuri sæculi districto iudicio; aut per Allegoriam eò sunt referenda, aut nullus omnino hic nobis commendatur Dei metus, sed tantummodo sæculi: quod à Christiana cohortatione alienissimũ est. Cum ergo ex hisce tribus aliquid tibi sit eligendum, neque postremum sine singularis absurditatis mercede possis amplecti, superest si tibi constare velis, vt ad tropum confugias, quem tantopere damnas in nostris authoribus. Et vide in quibus. Neotericos forsitan aliquos, & huius scriptores ætatis putas abs te in hac re esse repræhensos: sed grauius impingis. Nam vt Theophylactum prætercam, damnas D. Ambrosij commentationes, qui & Matthæi hunc locum, & Lucæ illi simillimum per tropum est interpretatus. Diabolum enim intelligit nostrum aduersarium, qui circuit vnumquemque nostrum, quærẽs quem deuoret: à quo secundum Lucam liberari, & cui iuxta Matthæum, consentire, siue vt græcè est expressius, in quem beneuoli esse debeamus. Si enim, inquit, dum sumus in hac vita exoluamus nos à vinculis Diaboli, nec ille propter nos damnabitur, & nos à vinculis eius erimus alieni. Hanc ipsam D. Hieronymus expositionem adiunxit suæ, neq; pro coacta aut improbabili habuit. Sed & illam D. Ambrosius prosequitur per quam aduersarius noster sit Apostolicus & propheticus sermo,

Libro 7 in Luc. ca 59

1. Petri 5.

mo, qui nos ad asperiora præcepta & durioris vitæ documenta constringit; cui nos secundum Matthæum consentire conuenit, vt eum operibus æmulemur, ne aliqua nostri contumacia ab eo desciuisse prodamur. Persimilis est [a] Augustini & [b] Fulgentij & [c] Gregorij magni commentarius, vt nomine aduersarij, sermo seu lex ipsa significata sit, quæ aduersatur peccatori, quoniam eum accusat, & pœna dignum violata conuincit (nam dictio Græca ἀντίδικος, aduersarium caussæ & litis significat; actorem videlicet ipsum, qui reum facit & in ius trahit) nec euadendi ratio est, nisi illi consentiatur. Sicut enim damnat ipsa à lege discordia, ita consensus concordiaque iustificat. En habes Areti perspicuum tropum, Christi verbis minimè repugnantem, & grauissimorum authorum literis commendatum. Habes aduersarium à quo debeamus liberari, & cui tamen sit consentiendum. Qua enim ratione lex damnat & reum agit peccatorem, ea ratione ab ea liberari debemus. Liberamur si consentimus atque concordamus. Cuius quidem concordiæ partes duæ sunt: altera vt obseruemus legem, faciamusque quod præcipit; altera vt pro delictis præteritis quibus violata lex est, nosmetipsos puniendo satisfaciamus. Nam sicuti lex primum requirit obseruationem sui; deinde pœnam, si quis non obseruet: ita consentitur ei prius quidem obseruando, vitamque exigendo ad eius normam, tum deinde pœnam subeundo vl-

a Serm. 1. de ver. domini. & in fine sermon. secundi de duabus piscationibus qui quintus est sermo inseorsim excusis.
b Libr. 2. de pecc. remiss. cap 4.
c Hom. 39. super Euangelia.

do vltroneam, ne ob contractas offensas damnatio legis incurratur. Itaque aduersario isti consentire vtraque ratione debemus in hac vita; non solum viuendo secundum legem, sed etiam opera misericordiæ faciendo, quibus misericordiam nobis conciliemus, delictaque vitæ anteactæ redimamus. Idcirco B. Hilarius hanc concordiæ rationem insinuans dicit in commentario supra memorato: Quia charitas plurimum peccatorum tegit, & errorum nostrorum ambitiosa ad Deum patrona est, nouissimum pœnæ quadrantem soluemus, nisi pretio ipsius aliquantorum criminum culpa redimatur. Et ad similem modum Ambrosius; Sicut, inquit, qui pecuniam soluunt, debitum reddunt, nec prius euacuatur fœnoris nomen, quam totius sortis ad nummű vsque quocunque solutionis genere quantitas vniuersa soluatur: sic compensatione charitatis, actuumque reliquorum, vel satisfactione quacunque, peccati pœna dissoluitur. Et alia quę sequuntur eodem pertinentia. Ergo illi veteres hanc concordiæ satisfactionisque rationem ostendunt, qua vti debēt in hac vita, qui prouidè sibi consultum velint in futurum: alioqui manet eos seuerum iudicium post mortem; manet carcer, vnde non exeant, donec soluerint nouissimum quadrantem.

Canon. 4. in Matth.

Libro 7. in Luc. ca. 59

Ac de his iam verbis videamus, vtrű aspernentur sensum eum qui sit de Purgatorio. Id enim persuadere conatur Aretius: *Nam cum*

peruentum est in carcerem, inquit, *non exibis donec soluas*, τὸ λεπτὸν τὸ ἔσχατον. Postulat solutionem à quouis sui debiti; non admittit alterius satisfactionem; non ergo de Purgatorio intelligi commodè possunt. Quæ hæc Areti collectio est? cum sit Purgatorij pœna secundum Dei iustitiam temporaria, non æterna; qui hanc totam subierit, nonne tandem exiturus est? Prorsus exiturus: Esset enim æternum alioqui supplicium, quod iusto homini & Dei filio deberi non potest: Exibit ergo, sed posteaquam sua pœna diuinæ iustitiæ accuratè satisfecerit, quod est nouissimum soluere quadrantem. Et pro quibusdam aliena quidem recipitur satisfactio vt citius liberentur, sed pro his, qui huius misericordiæ meritum sibi in hac vita charitatis & misericordiæ operibus comparârunt, in eoque concordârunt cum aduersario suo in via. Etenim vsque ad nouissimum quadrantem is significatur redditurus, qui hîc non concordârit per aliquam satisfactionem cum aduersario suo. Ex quo colligitur, quantum quisque concordauerit, tanto minus seueram debiti supplicij exactionem in futuro sęculo fore. Idcirco D. Cyprianus ad illos peccatores, qui suis in flagitijs ad extremum vitæ tempus perdurârint, & in fine conuersi nulla peracta satisfactione ex hac vita migrauerint, nullis hic misericordiæ præstitis operibus, quibus leuari post mortem possent; Ad tales igitur pœnitentes applicat hoc ipsum quod scriptum hic est: Non exibis inde, donec

Lib.4.epist. epist.2. ad Antonianũ

donec reddas nouissimum quadrantem. Aliud est, inquit, ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcerem non exire indè, donec soluat nouissimum quadrantem; aliud statim fidei & virtutis accipere mercedē: aliud pro peccatis longo dolore cruciatū emendari & purgari diu igni; aliud peccata omnia passione purgasse: aliud denique pendêre in die iudicij ad sententiam Domini; aliud statim à Domino coronari: Sic D. Cyprianus. Cui & Emissenum adiungam Eusebium homilia 3. de Epiphania: Hæc pœna infernalis, inquit, illos manebit, qui admisso & non seruato baptismo inæternum peribunt, ad quos dicitur, vt eant in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, ad quos sermo dirigitur, quod non exeunt indè, donec reddant nouissimum quadrantem, per fluuium igneum, de quo propheticus sermo commemorat: Et fluuius rapidus qui currebat ante ipsum, per vada feruentibus globis horrenda transibunt; quanta fuerit peccati materia, tanta erit transeundi mora. Sic Emissenus. Perspicis ne Areti non esse, quod vis, consequens, vt de Purgatorio locus ille accipi non possit, quia dictum sit, exigendum ab illo vsque ad nouissimum quadrantem? Quonam autem modo ita es oblitus tui, vt cum ad temporis huius molestias quę per iudicium sæculi subeuntur à reis, verba illa referenda putes, non cogitâris etiam de illo carcere hoc esse ve-

Matth. 25.

Daniel. 7.

verum, qui aliquando finitur? Nam si quis vrgente accusatore propter iniuriam compræhensus vnius tantum anni carcerem meruisset, neque plus exigi ab aduersario posset, is post illius temporis vincula & squalorem exiret possente iustitiæ ratione, & tamen nouissimum exoluisset quadrantem, nulliusque pro eo esset recepta satisfactio. Sed adiungis abuti nos scripturæ phrasi, propterea quod sermo eiusmodi; Non exibis donec reddas, spem omnem veniæ, egressionis persolutionisque præscindat, potiusque ex eo concludendum; ergo non solui potest, non patet egressus. Hoc quam verè dicas Areti, quamque benè phrasim hanc, quæ scripturæ familiaris est, expenderis, ex consi-
1. Cor 15. milibus intelliges: Qualia sunt; Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pe-
Matth 5. dibus suis; Iota vnum & vnus apex non transi-
Matth. 12. bit donec omnia fiant; Non contendet, neque clamabit, & linum fumigans non extinguet,
Luca 13. donec eijciat ad victoriã iudicium; Acceptum fermentum mulier abscondit in farinæ satis
Luca 9. tribus, donec fermentatum est totum; Amen dico vobis sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium
Matth 23. hominis venientem in regno suo; Non me videbitis amodò donec dicatis, Benedictus qui
Iob 14. venit in nomine Domini; Homo cum dormierit non consurget, donec atteratur cælum. His ergo locis, dic mihi, sensúsne sit; Nunquam ponet omnes inimicos sub pedibus suis; Nunquã omnia

omnia complebuntur; Nunquam eijciet ad victoriam iudicium; Nunquam fermentatum est totum; Nunquam gustabunt mortem; Nunquam videbunt filium hominis; Non me videbitis; Nunquam dicetis, Benedictus qui venit in nomine Domini; Homo cum dormierit nunquam resurget; nunquam attereturcælum? En Areti phrasis scripturæ, quæ tuam tamen expositionem non recipit. Neque enim aliud significat his locis, donec, quàm vsque dum: Verbi gratia, Oportet illum regnare vsq; dum ponat omnes inimicos &c. Abscondit fermentum in farinæ satis tribus, vsque dum fermentatum est totum, vnde & hoc interdum posuit interpres pro, donec; velut Matthæi 2. Fuge in Ægyptum, & esto ibi, vsque dum dicam tibi; dicere potuisset, donec dicam tibi: neque tamen opinor significasset, nunquam dicturum, nunquam egressurum ex Ægypto: Ita planè hoc loco, Non exibis donec reddas, significatur, vsque dum reddas nouissimum quadrantem: Ex quo colligitur id quidem, non exiturum antequam reddat, sed minimè significatur eum nunquam egressurum, quia nec dicitur eum nunquam esse redditurũ: Nam & hoc de seruo dicitur sui conserui oppressore: Abijt & misit eum in carcerem, donec redderet debitum: Vbi sensus non est, coniecit in perpetuum carcerem, vnde non esset egressurus, quia nunquam debitum redditurus: sed misit in carcerem, vsque dum redderet. Ac patitur

Matth. 18.

titur quidem ea phrasis, vt nunquam reddat, & ideo nunquam egrediatur: sed aliud est, quid cum ea phrasi consistat, dicere; aliud quid ipsa significet, quidque ex ea sit colligendum. Tu concludis: Non exibit donec soluat; nunquam ergo exibit, nunquam soluet. Ego verò colligo, sicut & tu debueras: Potest ergo fieri vt nunquam exeat, si videlicet nunquam reddat nouissimum quadrantem. Sed si reddat, (id quod phrasis illa non negat futurum) satis insinuat eum egressurum esse. Quanquam & hoc interdum ita se habeat, interdum aliter. Cùm
Matth.12. enim dicitur, Linum fumigans non extinguet, donec eijciat ad victoriam iudicium, non significatur quod post victoriam linum fumigans
Matth.1. sit extincturus: Item cùm dicitur, Non cognouit eam, donec peperit filium suum primogenitum; non est intelligendum, quod postea cognouerit: Non enim sequitur; Non cognouit eam vsque ad partum, ergo cognouit post par-
Luca 9. tum. Attamen cùm dicitur; Non gustabunt mortem, donec videant filium hominis, intelligendum est, quod posteaquam id viderunt, sicuti in transfiguratione factum postea me-
Iob 14. moratur, gustarint illi mortem. Item, Non resurget, donec atteratur cælum, ita hoc significat ante non esse resurrecturum, vt tamen intelligi patiatur, quod tum saltem resurget. Atterendum enim cælum, quia transibunt cæli,
Luca 21. sicut habet Euangelium, ac tunc communis omnium resurrectio futura est. Idcirco id quod legi-

legitur apud Isaiam; Non dimittetur vobis hæc iniquitas, donec moriamini, quamuis colligendum quis putauerit Aretio similis, Nunquam ergo remittetur (vbi non audeo adiũgere, quod Aretiana interpretandi ratio postulabat, quia nunquam moriemini) Ea tamen phrasis ita significat, non remittendum eis antè mortem, sed iram Domini vsque ad mortem esse duraturam in plagis temporalibus, vt tamen incertum relictum sit, num aliquibus illa in morte remissa sit iniquitas, ne pœnas sempiternas paterentur. Quapropter D. Hieronymus, quem phrasim hanc non ignorasse testari posset Heluidius, non dubitauit interpretari sic: Non dimittetur hæc iniquitas vobis, donec moriamini peccato, vt nimirum intelligeremus, tum demum esse dimittendam, cum essent peccato mortui. Ex quibus colligitur phrasim quidem ipsam vtrumuis indifferenter admittere, vt videlicet postea dimittatur, vel non dimittatur; sed ex reipsa horum alterũ intelligi: quia enim morimur peccato ad hoc, vt eius fiat remissio, sequebatur ex re, nõ ex phrasi; si non dimitteretur donec peccato morerentur, dimitteretur ergo si morerentur peccato. Ita hic quoque cùm dicitur; Non exibis donec reddas, ex vi quidem phraseis non rectè colligas, ergo exibis postquam reddideris. Simile enim esset; Non cognouit donec peperit, ergo postquam peperit, cognouit. Sed quod ex phrasi non colligitur, quæ est ad vtrumuis indifferens, id ex rei natura colligen-

Cap. 22.

In epist. ad Sabinianũ diaconum.

gendum relinquitur. Habet autem ratio & natura iustitiæ, vt postquam quis plenè reddiderit quod exigebatur, tum liber euadat: sed non id exigebat rei natura, vt postquam Maria peperisset, tum cognosceretur à Ioseph. Cum igitur illis verbis, Non exibis indè donec soluas nouissimum minutum, neq; significetur quod non sit persoluturus, & ex rei natura intelligendum relinquatur quod sit exiturus si persoluat, perspicuum sit, nihil impedire quo minus ad Purgatorium quoq; hoc ipsum accommodetur, vbi sunt animæ quæ soluunt in pœnis quadrantem nouissimum; & quia persoluunt (neque enim damnatæ sunt nisi ad pœnam finiendam) profectò sunt aliquãdo egressuræ. Ac reuera si attendimus, tale quiddam reperiemus hic concepisse D. Ambrosiũ, nempe exitum esse & liberationem persoluto quadrante, sic enim ait: Quadrantem autem in balneis dari solere reminiscimur, cuius oblatione vt illic vnusquisque lauandi accipit facultatem, ita hic accipit eluendi; quia vniuscuiusque peccatum suprascriptæ genere conditionis eluitur, cum tamdiu exercetur noxius pœnis, vt commissi supplicia erroris expendat. Sic Ambrosius in Lucam, declarans & quadrantem solui posse, & eius oblatione peccatum elui atque purgari. Quid igitur est Areti quod loqueris & non intelligis? *Vt illic perpetua manet virginitas integra, ita hic perpetua manet debitæ solutio, sine spe egrediendi*. Vellem explicares quid

quid ſit illud tuum [Manere] Si enim intelligis manere virginitatem Mariæ perpetuam, quia benè conſiſtat cum illo ſcripturæ loco quem proferebat Heluidius, neque poſſit inde concludi quod eam maritus cognouerit poſteaquā peperit, iam tibi oſtendi locorum iſtorum differentiam non ortam ex phraſi, ſed ex ipſa natura rerum. Quamuis enim benè cōſiſtat cum illo loco, vt Ioſeph non cognouerit Mariam poſteaquam peperit, quia nulla eſt rerum conſequentia neceſſarium, vt cognoſcatur vxor poſt partum, tamen cum hoc loco non conſiſtit, vt perſoluat reus nouiſſimum quadrantem, & tamen non liber abire ſinatur. Si autem intelligis, manere, quia inde ſtatuatur atq; concludatur, falleris in vtroque loco; quia neque ex priore poteſt concludi perpetua Mariæ virginitas, ſatiſque nobis eſt, ſi inde non poſſit expugnari; neque ex poſteriore ſimiliter concludi poteſt, quod vis, eſſe perpetuam debiti ſolutionem ſine ſpe egrediendi.

Pergis tuam munire cauſſam, & addis Chriſtum expreſsè hic loqui de culpa, atque hoc vt probes, ſubiungis. *Nam qui in cauſſa ſuccumbit, & eſt inferior, is ſolet mancipari carceribus.* Neque tamen ignoras ſubindè à principe etiam caſtigari filium carcere, quem nolit exhæredare. Succumbit quidem in cauſſa, & ideò propter offenſam contractam dignus ſupplicio eſt: ſed nunquid hinc conſequens eſt carcerem eſſe debere perpetuum ſine vlla ſpe egreſſionis?

Non

Non ergo euincis, Areti, Christum hic de culpa, siue de sempiternæ damnationis reatu loqui: qui & si solutus sit, tamen restat adhuc vbi succumbamus necesse est, si volumus iudiciũ experiri; restat omnino, vnde sit actoris nostri, hoc est, legis accusatio metuenda, nisi studiosè satisfaciendo cum ea concordemus. Quod qui prætermittunt in hac vita, ij post mortem iudicium subeunt, & in carcerem rapiuntur, cõclusíque & constricti tenentur donec persoluerint. Ac spem quidem habent salutis & hæreditatis, quia filij sunt; & tamen adhuc puniuntur, quia seipsos in hac vita legi concordando minimè punierunt. Hæc abs te animaduersa esse Areti, potius oportuit, quã ea proferri figmenta tua, quæ etiam Augustinum, si superis placet, animaduertisse subiungis. *Hæc animaduertens*, inquis, *Augustinus, interpretatur hunc locum, Donec solueris, eodem pacto, vt illud Matthæi 1. Donec peperit*. Quem Augustini dicas locum nescio. Certè vbi ex professò interpretatur ista Domini verba, hanc loci illius similitudinem non adhibet; quam etsi adhiberet, non tamen sensus esset quem tu imperitè prætendis, Donec solueris, Donec peperit, id est, nunquam. Neque enim, quod iam dictum est, locus ille probat perpetuam Deiparæ virginitatem, sed tantum huic non aduersatur, quod falsò Heluidius sibi persuadebat. Neque enim aliud dicitur, quam non cognouit eam vsque dum pareret suum primogenitum; vnde

Libro 1 de verb. Dñi.

non

non sequitur, ergo post cognouit. Ais quod de pœnis æternis loqui affirmat Augustinus Christum: Ne id quidem sic expressit loco memorato: sed in eo libro qui scriptus est de salutaribus documentis, quem neque esse Augustini, neque eo dignum, qui mediocriter est in illius viri libris versatus, intelligit, hic tuus, Areti, commentarius reperitur. Nec verum est D. Hieronymum, quod etiam imprudẽter attexis, allegoricum hic sensum repudiare: Eum enim qui de diabolo apud Ambrosium est, non repudiat, sed eum improbat, quem multorum esse dicit de carne & anima, vel de anima & spiritu. Non diffiteor interim esse qui de gehenna interpretentur. Sic enim Fulgentius: Aduersarium, inquit, homo sibi facit Dei verbũ, quamdiu illa facit, quæ diuinus sermo prohibet; cui dicitur in psalmo: Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te. Huic sermoni diuino si quis in via, hoc est, si quis in hac vita citò consentiens non fuerit, missus in carcerem ignis æterni, vltra requiem non habebit. Sic igitur ille: sic & Theophylactus & alij nonnulli. Ex quo si quid effici potest, illud erit, locum citatum non conuincere de Purgatorio; sed aliud est quid dicas non conuincere, quoniam aliter accipi possit; aliud quid dicas non posse sic exponi: hoc enim tu contendis ad Purgatorium referri non posse; Nos ostendimus tuarum rationum nullam impedire, quo minus id fiat; quin si diligenter attendimus, non

Cap. 64. in fine.

Libro 2. de peccatorũ remiß. c. 4.

Psal. 49.

In Luca caput 12.

diuersa illa expositio est quæ gehennæ mentionem facit, sed loci huius sensus quidam partialis seu dimidiatus: vtrumque enim compræhendit vocabulum carceris, videlicet purgatorium, & infernum, hoc est, & carcerem perpetuum, & temporaneum. Si quis enim non concordauit in via cum aduersario, id est, cum verbo, legem implendo, vitæque deprauatos mores corrigendo, is mittetur in carcerem, quem sit perpetuum habiturus; Qui verò vitam quidem iam melius viuendo correxerit, sed tamen pro admissis non se castigauerit, neq; ex ea parte concordarit cum aduersario, carcerem quidem & ipse est habiturus, sed temporaneum. Atque de vtroque verè dixeris, quod indè non exibit, donec soluerit nouissimum quadrãtem: sed hoc est discriminis, quod is qui carcerem habet perpetuum, non persoluet, ideoq; nunquam exibit; qui verò carceri addictus est temporaneo, non exibit quidem nisi soluerit, sed quoniam persoluet per seipsum patiendo, aut etiam per alios, quorum hic satisfactionũ auxilia meruerat, idcirco exitum aliquando est habiturus.

Addere te dicis colophonis loco, allegoriam etiam perspicuam nihil probare: quod miror vbi didiceris, cum Apostolum cõstet in epistola ad Galathas argumento vti ab allegoria petito, aduersus eos qui sub lege esse volebant; Dicite, inquit, mihi, qui sub lege vultis esse, legem non legistis? Scriptum est enim, quoniam Abraham duos

Capite 4.

duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. Et mox: Quæ sunt, inquit, per allegoriam dicta: hæc enim sunt duo testamenta. Ac deinde subsumit; Nos autem secundum Isaac promissionis filij sumus: Et postremò concludit; Non ergo debemus esse serui sub lege. Valet igitur ad aliquid concludendum perspicua & probata allegoria: quod nisi vos quoque persuasum habuissetis, non vobis tam aptè seruissent pelles Esau, quibus Iacob indutus est, ad externam illam & imputatitiam iustitiæ rationem constituendam. Possumus & hoc dicere, Veteres eos, qui sic interpretati sunt, vt ad legē aut diabolum sermo pertinuerit, nō allegoriam tradere, sed literalem sensum, metaphoricum tamen voluisse exprimere: cuiusmodi sensum, grauissimorum præsertim authorum iudicio & vsu probatum, dici non potest, vim nullam habere probādi. Sed tempus est, vt ad scripturam aliam veniamus, videamusque illam nobis vtrum Aretius extorqueat.

Satísne magnam vim habeat ad Purgatorium probandum locus Matthæi 12. & Lucæ 12, de peccato in Spiritū sanctum, quod dicatur non remittendum in hoc sæculo neque in futuro.

CAPVT XIII.

Matthæi, inquit, *12. & Lucæ 12. Christus agens de peccato in spiritum sanctum, ir-*

remissibile illud facit in hoc & futuro sæculo. Ex eo concludunt; Sunt ergo alia peccata remissibilia hîc, & in futuro sæculo. Sed quam malè id sequatur, perspici potest ita: Est quoddam peccatum hîc, & illic irremissibile, ergo est etiam quoddam hîc & illic remissibile. Consequens quia nulla connexione necessariò cohæret, & conuersio etiam mala cum sit, nihil faciunt. Sed locus apud Lucam simpliciter sine distributione habet: Non remittetur ei. Quæ verba αὐξετικῶς Matthæus explicuit distributione facta; Neque hîc neque in futuro sæculo; Quasi dicat; alia peccata remittũtur hîc, vt peccatum in filium hominis: At illud ne hic quidem, Consequens ergo est, nec in futuro remitti. Si enim leuiora hic remitterentur, grauiora autem illic possent remitti, superesset aliqua spes malis. At contra sequitur, hic solum alia remittuntur peccata, illud autem grauissimum peccatum in spiritum sanctum, non solum hic non remittitur, sed nec illic quidem, ergo caueri eò diligentius debet. Hæc ille.

Facilè vincis, Areti, cum hostem armas ipse pro tuo arbitrio. Si enim argumentum hoc nostrum est, quo nos vti dicis: Est quoddam peccatum hîc & illic irremissibile, est ergo etiam quoddam hîc & illic remissibile, haud ægrè patior vt id concludere neges. Nam quid si solum esset peccatum in spiritum sanctum? Haberemus antecedens verum, falso consequẽte: Esset enim quoddam irremissibile in hoc & in futuro, & nullum esset remissibile in vtroque. Non

ergo

ergo nostrū hoc argumentum est: sed dicimus Christum non leuiter, non ridiculè, nō sine ratione graui, distributione illa vsum, neq; in hoc sæculo, neq; in futuro peccatum remissum iri. Sicut autem ridiculè & sine ratione ac pondere dictum esset, neque in hoc sæculo, neque in futuro, si nullum esset futurum sæculum, sed prætereunte figura mūdi huius, omnia prorsus interirent: ita sine ratione & superfluo dictum à Christo esset, neque in hoc sæculo, neque in futuro esse remittendum, nisi aliqua peccata in futuro sæculo remitterentur. Duplex quippe in illis verbis facta distributio est; vna sæculorum præsentis & futuri; alia remissionum quarum altera hic fiat, altera in futuro. Sicut igitur prior nullum esset habitura locum, si nullum esset sæculum futurum: ita neque posterior, si nulla fieri possit delicti remissio nisi in hoc sæculo. Qui ergo sic loquitur non inconsideratè & leuiter, sed seriò prorsus & grauiter, vt dicat esse peccatum, quod neque hîc, neque in futuro sæculo remittatur, is profectò sicut aliquod sæculum futurum, sic aliqua significat remitti peccata in futuro. Ideoq; D. Augustinus non dubitauit ita scribere: Neque enim de quibusdam veraciter diceretur quod non eis remittatur, neque in hoc sæculo, neque in futuro, nisi essent quibus etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro. Cur autem non veraciter ita diceretur, nisi quia non subesset sermoni, quod ipse tamen præ se ferret? Ac ne eam co-

D August. libro 21. de ciuita. Dei cap. 24.

gitationem semel duntaxat Augustino venisse in mentem arbitreris, legis & hoc apud eundem lib.6.contra Iul.c.5. Peccata quidem nulla remittuntur in regno, sed si nulla remitterētur in iudicio illo nouissimo, puto quod Dominus non dixisset de quodam peccato; Non remittetur neque in hoc sæculo neque in futuro. Sic Augustinus. Cui & Archiepiscopus Hispalensis Isidorus consentiens sic ait; Cùm Dominus dicit: Qui peccauerit in Spiritum sanctum non remittetur ei neque in hoc sæculo neque in futuro, demonstrat quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Hæc Isidorus. Præterea dicitur hoc à Christo Domino, vt exprimeret nobis singularem eius peccati perniciem atque grauitatem, qua differat ab alijs, quæ peccata esse dicuntur in filium hominis. Si igitur eo differre voluit peccatum in Spiritum sanctum tanquam perniciosius ac grauius ab reliquis peccatis, quod illud neque remittatur in hoc sæculo, neque in futuro, nónne consequens est, vt intelligi debeat de cæteris quæ minora sunt, remissionem obtineri posse in futuro? Alioqui paria in hoc sunt omnia, quod in futuro remitti non possint, nec vlla relicta est alia differētia quā quod illud in spiritum sanctū nō remittatur in hoc sæculo, alia in hoc sæculo remitti possint. Vt quid igitur additum: Neque in futuro? quid id pertinebat ad rem, si nihil omnino ad discrimen faciebat? Hoc spectans B.Gregorius: In hac, inquit, sententia

Libro 1. de Eccles. officijs cap. 18

Lib. 4. Moral. cap. 39

tentia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam verò in futuro posse relaxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen vt prædixi, inquit, hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est. Beda quoque Venerabilis, cum in Marci caput tertium cōmentatur, quamuis nō nesciret eandem esse Marci & Matthæi sententiam de non remittendo eo peccato quod in Spiritum sanctum admissum est, tamen quam haberēt Matthęi verba vim peculiarem propter distributionē, ipsissimis quæ ante posita sunt Gregorij verbis diligenter expressit. Hoc idem & Philippus presbyter intelligens Dominicis verbis, quemadmodum à sancto Matthæo referuntur, significatum esse, sic planissimè cōmentatus est lib. I in Iob, ad caput 12: Inter hos, inquit, conflictus subtilissimis insidijs in homine dimicātes, quæ insidiæ ita aliquoties quasi sub specie boni obductæ sunt, vt fortassis discerni vix possint, vbi & ipsa ignorantia peccatum habetur, potest fieri, vt aliquis sanctorum hinc ita subitò exeat, vt minus purgatus à talibus, id est, à minimis delictis velut imparatus abscedat, quæ illi ibidem à misericordissimo Domino concedantur. Quod autem in illo iudicio quædam peccata donentur, ipsius Domini indicare videtur authoritas in Euangelio, vbi ait: Qui autem blasphemauerit in spiritum sanctū, non remittetur ei, neque in hoc sæculo neque in futuro:

Vbi hoc intelligendum, quod aliqua exigua præualentibus magnis operibus, vel sanctorum intercessionibus remittantur: Secundum hoc ergo Domini dictũ sunt debita quæ illic donãda sunt, vbi peccatum blasphemiæ spiritus non memoratur: Non enim diceret Dominus, hoc peccatum non remittetur, si alia peccata illic non remitterentur. Quæ sint autem illa peccata, vel cuiusmodi sint, solus Deus nouit, qui ea remissurum se esse promittit. Secundum hunc sensum est & illud, quod Apostolus de
2.Timo.1. Onesiphoro ait: Det illi Dominus inuenire misericordiam à Deo in illo die. Sic ille de E-
Serm. 66. uangelij loco. Sensum eundem D. etiam Ber-
In Cantica. nardus concepit ex ijsdem Euangelij verbis: Nam si non credunt, inquit, ignem purgatorij restare post mortem, quærant ab eo qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro remittitur; cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatione peccati? Vidésne quemadmodũ hanc illi distributionem expẽderint? Nimirum hoc statuẽtes pro certo noluisse nobis illudere Christum, vt significationẽ daret non solum alterius sæculi, verũetiam remissionis in altero sæculo, cum tamẽ nihil tale subesset. Idcirco & Petrus Venerabilis, ipsis Bernardi tẽporibus, pius Abbas & vir eruditus, aduersus errores disserẽs cuiusdam Petri de Bruis negantis viuorũ suffragia defunctis prodesse, hoc eodẽ vsus est argumento: Quãdo enim, inquit, de blasphemia spiritus

loquens

loquens ait: Qui dixerit verbum contra spiritum sanctum, non remittetur ei, &c. ostendit veniam quidem peccatorum in hoc sæculo semper dignis cõcedi, remissionem tamen pœnarum quas peccata exigunt, in futurum sæculum aliquando differri. Est hocipsum, quod supra D. Fulgentium in iisdem Euãgelij verbis intellexisse monstrauimus; nõ aliqua videlicet mortalia in futuro remitti, quę hic remissa non sint, sed quæ hic fuerint cõdonata quoad culpã siue quoad reatum damnationis æternæ, posse remitti in futuro sæculo, secundum restantes pœnas. Itaque in futuro sæculo leuia quidem minimaque peccata remitti possunt, velut sermo assiduè otiosus, immoderatus risus, peccatum curæ rei familiaris, sicut intellexit D. Gregorius, & peccata etiam grauiora hic secũdum culpam remissa, illic possunt secũdum pœnam, quę reliqua erat, plenius aboleri, quemadmodũ D. Fulgentius significauit. Quæ quidem peccata quamuis mortalia sunt, quia tamen de pœna eis debita quod superest, temporaneum est ac leue, si cum æternitate supplicij conferatur, ideo sub minimis ac leuioribus peccatis ab alijs sunt compręhensa, quod pro talibus habeantur ea; quæ supplicio duntaxat temporario digna iudicantur. Habes igitur Areti grauissimos authores non paucos, quibus aliqua fuit occasio distributionis huius attingendæ, in eo intellectu & verborum dominicorum sensu conformes, vt aliquam fieri conceperint peccato-

rum remissionem in sæculo futuro. Neque verò quod apud Lucam simpliciter ac sine distributione dictum sit [Non remittetur ei] tibi profuerit, vt vim distributionis eius quæ apud Matthæū expressa est, effugias. Quamuis enim idem sit reipsa dictum ab vtroque, multum tamen interest, quo modo & quibus verbis expressum sit. Qui dicit Chimærā neque in cælo esse neque in terra, neque alio vllo elemento, is idem dicit quod alius, qui diceret nusquam esse, & tamen suæ ille distributionis ita debet reddere rationem, vt non frustra dixisse videatur, Neque in alio vllo elemento: quod profectò frustra & ineptè additum esset, si palàm esset nullum extare aliud elementum. Atq; vt caussę huic affinius de scriptura diuina promatur exemplū, eadem reipsa sententia est, si dixeris breuiter: Nullus poterat aperire librum & soluere signacula eius, cum ea quæ expressa est Apocalyp. capite 5: Nemo poterat neque in cælo neque in terra neque subtus terram: sed si subtus terram nullus esset aut fuisset vnquam spiritus à quo tale quiddam non absurdissimè expectari potuisset, quis in ea distributione tertij membri additionem non protinus esse diceret otiosam? Neque ergo quicquam profuerit quod adiungitur, voluisse hoc idem Matthæum αὐξητικῶς facta distributione explicare. Nam etsi homines interdum pro sua vanitate faciant αὐξήσεις vsque ad mendacia, vel certè cum ridicula quadam ineptia, tamen à Domini

mini & Euangelij verbis longè id alienum esse credendum est. Atqui non veraciter, vt Augustinus ait, dicturus erat Dominus; Neque in hoc sæculo neque in futuro, nisi aliqua futura esset post mortem peccatorum remissio. Vt ergo donemus isti, Christum per auxesin distributione vsum esse, cùm diceret, Neque in hoc sæculo neque in futuro, tamen ea necesse est grauis & apta sit, cuiusq; ex omni parte ratio reddi possit, maximè vero talis, vt in ea nulla insit falsi significatio. Si quis interrogatus, num quem vidisset Pigmæum cum grue pugnantem, responderet per auxesin, neque sub cælo neque supra cælum quenquam talem vidisse; quam, rogo te, satis aptam rationem redderet, cur supra cælum neminem se vidisse dixisset, cum illic neque esse, neque videri à mortalibus tale quicquam possit? Sed laborat Aretius, vt suam auxesin liberet à mendacio. Ita enim expressit eam quasi diceretur; Alia peccata remittuntur hic; at illud, ne hic quidem: Et tamen qui sic loquitur αὐξητικῶς, vt dicat, peccata distinguens, aliquod esse quod ne hic quidem remitti possit, nonne tibi significare videtur alibi quoque quam hic, fieri posse peccati remissionem? Quid enim est [ne hic quidem] nisi non solũ non in altero sęculo, sed ne in isto quidem? Quemadmodũ qui dicit, Vir iste sic est oppressus languore, vt nec medicinam quidem ipsam admittat, is significat non solum cibum ab eo non admitti, sed ne medicinam quidem qua curari

curari possit. Id quod distributionem haberet ridiculam & otiosam, si nihil præter medicinam recipi à quoquam posset. Sic & iste sermo; ne hic quidem remittitur illud peccatum, distributionem insinuat otiosam & ineptam, si alibi nulla potest fieri peccatorum remissio. Quod si nihil aliud tuum illud (Ne hic quidem) significet, quam (Non hic) vt dictum sit alia peccata hic remitti, illud verò hic non posse; tum neque distributio, neque αὔξησις est, cum sit vehementius illud apud Lucam: Non remittetur ei: & apud Marcum; Non remittetur in æternum, quam istud; Non remittetur hic. Quod verò addis colligendo; Nec ergo in futuro sæculo, id neque auxesin habet; quoniam maius est, hic non posse remitti, vbi propriè tempus est remissionis quam illic, vbi nulla solet dari remissio. Sicut auxesin nullam haberet quod diceret aliquis, vina Renésia neque in Germania esse, neque in Brabantia: hoc sensu: Non in Germania, neq; ergo in Brabantia, cum nihil mirũ sit in Brabantia nõ esse, si in Germania non fuerint. Sed neque explicat hoc distributionem, quia distributio non est ratiocinatio. Nec enim Christus argumentatur, & aliud ex alio colligit, cùm dicit; Neque in hoc sæculo, neque in futuro, non plus omnino, quam si quis dicat, Neque in cælo, neque in terra plures esse deos. Rursum, si tuum illud [Ne hic quidem] id significat quod debet, hoc est, non solum non alibi, sed ne hic quidem; non solum

solum non in futuro sæculo, sed nec in isto, vidésne quam nugatoriè colligas illud; ne hic quidem remittitur, ergo nec in futuro? Est enim perindè atque si dicas planius, Non solum non remittitur in futuro, sed nec in isto quidem, ergo nec in futuro. At si per nullam auxesin dici voluisti [Ne hic quidem] sed tãtum non esse hic remittendum; qua cohærentia, & quo nexu propositionum consequens est, Nõn hic, ergo non in futuro? Simile enim est hoc, quod scis vitiosissimè dici: Non est hic regnum beatum, ergo nec in futuro sæculo: Non est hic anima Petri, ergo nec in cælo. Iam ea rogo, quæ consequenter adiungis, expende mecum & vide, vt in diuersum tua iactetur oratio, quia relicto sensu verborum plano & obuio, certi nihil habet quod sequatur. *Contrà*, inquis, *sequitur: Hic solum alia remittuntur peccata; illud autem grauissimum peccatum in spiritum sanctum non solum hic non remittitur, sed nec illic quidem, ergo caueri eo diligentius debet.* Prius auxesin tuam in illo posueras [Ne hic quidem] nunc exprimis eandem per [ne illic quidem] indeque colligis, caueri ergo diligentius oportere. Cur debet caueri præ alijs diligentius, quia nec in futuro quidem sæculo remittitur? An vllum est ergo aliud quod possit in futuro sæculo remitti, sed istud non possit? Si enim nullum est peccatum quod possit remitti in futuro sæculo, ex ea ratione omne peccatum æquè atque istud caueri debebit. Laqueos veritatis Areti laboriosissimè

sissimè fugis, & tamen incurris in eos, velis nolis, nec te ijs, quæ tua est infelicitas, capi sinis. Quid enim aliud tua ista significat explicatio, quam aliquam fieri posse quidem remissionem in futuro, sed huius peccati in Spiritum sanctũ tantam esse perniciem, vt nec illic sperari eius remissio possit? Consequimur ergo quod volumus te iudice, nec video cuius gladio certius vinci quam tuo potueris. Expeditior & minus implicatus videri poterat aliorum commentarius, vt dictum sit: Non remittetur neque hic, neque in futuro sæculo, hoc est, punietur & hic & in futuro, cum videlicet cætera quæ tam grauia non sint sæpenumero hic non puniãtur, sed eorum per Dei patientiam, vsque ad futurum sæculum pœna differatur. Verum absurdè omninò statuitur iuxta hanc commẽtandi rationẽ, remittere peccatum valere idem quod non punire, in hoc sæculo præsertim. Quis enim dicat remitti peccata ijs hominibus qui in ipsis permaneant? Et vbi alias sic accipitur remittendi verbum? an, quod Apostolis dicitur, Quorum remiseritis, id est, quos non punieritis? Et quod dicit Christus paralytico, Remittũtur tibi peccata tua, idem erit, quod non puniuntur, cum adhuc ipsa paralysi punirentur? Multi præterea blasphemi, & suis blasphemijs peccantes in Spiritum sanctum, quales erant Pharisæi, non puniuntur in hoc sæculo, sed opibus & bonis omnibus florent vsque ad mortem: & ediuerso multa sunt alia peccata, quæ & hic vindicantur

& in

& in futuro sæculo, cum tamen hoc de peccato in spiritum sanctum peculiariter dictú sit quod neque hic remittetur, neque in futuro. Sed isti commentario fauere Chrysostomus credi possit, cuius propè talis esse videatur explanatio. Verum cum dicat inter cætera Chrysostomus Christi verba interpretans: Quæ omnia si pœnitentiam gesseritis penitus dimitto, satis ijs verbis declarat, se remissionem intelligere, qua reatus peccati dissoluitur per pœnitentiam, non qua in peccato manétibus temporaliter duntaxat parcitur. Cum teneamus igitur firmissimo scripturę testimonio, vnde ridiculis tantum conatibus sese aduersarius expedire nititur, remissionem aliquam peccatorum ad futurum quoque sæculum pertinere, quæro iam vbi illa futura remissio est? in inferno reproborum? sed ibi nulla vnquam est speranda redemptio. In cælo & regno illo beato? sed eo nihil coinquinatum introibit; nihil ergo non purgatú prius. Restat igitur vt purgatorius aliquis constituatur locus vbi fiat hæc remissio peccatorú. Et hactenus quidem de illo scripturæ loco dictum sit.

Pertineátne quicquam ad Purgatorium construendum, quod scriptum est de Lazaro & diuite. CAP. XIIII.

LVca, inquis, 16. *de Lazaro & diuite historia est, ex qua Purgatorium construunt. Verum apertè illud tollit: nam duo tantum agnoscit*

noscit loca, sinum Abraha in quo lazarus est, & infernum in quo diues torquetur. Nullus est medius locus nisi chasma quoddam in quo nulla sunt animæ. Inane igitur erit Purgatorium. Deinde, diuiti negatur omnis expiatio, omne auxilium ab Abrahamo & Lazaro. Præterea diues pro se aut mortuis nulla petit officia, sed pro viuis solum est solicitus, quæ omnia Purgatorio repugnant. Adde quod solum parabolica sit narratio, non historia. Sed etiamsi des historiam esse, nihil iuuat Purgatorium. Diuus Iustinus martyr quæstione 66. ex historia illa Lucæ 16. colligit doctrinam Purgatorio planè repugnantem, quod videlicet hominibus non sit speranda redemptio postquam semel hinc emigrauerint. Hæc ille. Eum Lucæ locum Areti, an quisquam trahat ad Purgatorium cõstruendum, nescio. Sed si quisquam hoc faceret imprudentius, nihil id caussæ nostræ præiudicaret, vt propterea deberet infirma videri, quod ab aliquibus non benè defenditur. Bonas enim caussas malè quidam agunt, neque hoc tamen æquitati præiudicat. De Pompeio dictum est à Cicerone quod malas caussas semper obtinuit, in optima concidit. Sunt autem nonnulli qui dum in assertionis suæ confirmationem incumbunt, vndecunque congerunt omnia, quæ ad rei propositæ probationem facere posse videantur. Quo in studio facilè accidit, vt firmis infirma, & probabilibus minus interdum probabilia permisceant. Vbi si de caussa iudicare quis velit, non hæc illi erit

gesti-

æſtimāda ex ſingulis,ſed ex potioribus ac pluribus: Quin & ſi in vnum quempiam incideret,qui nihil idoneum, nihil validum ſatis proferret,ne tum quidem eſſet ei cauſſa damnāda. Quis enim malè pugnatum in acie dicat, propterea quod vnius atque alterius fortè militis depræhenderit ignauiam? At ſi neminem ex omnibus quos vel legerit vel audierit ſtare pro cauſſa de qua agitur ſatis fortiter animaduerterit,ſi tum incipiat cauſſæ etiam bonæ diffidere, poteſt is venia dignus iudicari. Sed cum non ignorent iſti firmiſſima Catholicorum argumenta, quæ nequeant, vtcunque ſe torqueant, diſſoluere,tamen ſtudioſè frigida quædam, aut etiam quæ ſint nullarum virium eligunt; quorum vbi traduxerint imbecillitatem, ſperant effecturos ſe apud rudiores quoſque vt cætera eiuſdem farinæ credantur. Hac vſus praxi Benedictus Aretius in eo elaborat,vt id quod ſcriptum eſt de diuite epulone oſtendat ad Purgatorium nihil pertinere. At non neceſſe eſt vt in eo laboret.Scimus ipſi diuitem illum quoniam miſericordiam non fecerit, ſine miſericordia iudicatum, nec in Purgatorio, ſed in gehennæ ſempiternæ loco ſepultum. Medium quoque illud chaos & impenetrabile ſeu potius inſuperabilem hiatum atque voraginem,nihil ſignificare niſi immobile Dei decretum,quo electi à reprobis perpetua ſunt ſegregatione ſeparati, & ideo ſudandum non eſſe vt in eo chaſmate aliquæ animæ reperiantur. Nec tamen veram ne-

gamus esse historiam quam Diuus Ambrosius narrationẽ magis quam parabolam videri scribit, propterea quod Lazari etiam nomen exprimitur: sed quod in historijs explicandis frequens est vt metaphoricis locutionibus quædam expressa misceantur, id quoque hic agnoscimus factũ esse, non modò in vocabulo chasmatis, verumetiam in vocabulo Sinus, quo per tropum secreta quædam significata quies rectissimè cogitatur. Si qui tamen per Sinum Abrahæ proprium quoddam & extremum inferorum receptaculum, tãquam in suprema parte situm (quomodo Tertullianus cõcepisse videtur libro contra Marcionem quarto) atque inter ipsum illum Sinum & Gehennæ locum mediam profunditatem & voraginem quãdam veram, in qua purgandæ animæ tenerentur, intelligant, non eis resisto, modò ne hac non certissima imaginatione rem fidei probare nitantur. Quod autem addis Iustinum martyrem indè colligere doctrinam Purgatorio planè repugnantem, quia doceat hominibus nullam esse redemptionẽ sperandam posteaquam hinc emigrauerint, hoc aut nescire te quæ sit catholica doctrina demonstrat, aut certè id fingere. Quis enim dicit catholicus ei qui redemptus hic non fuerit, sperandam esse aliquam redemptionem cum hinc migrauerit? Tunc enim propriè quisque redimitur, cum ei ad ipsius iustificationem, prętium applicatur Dominicæ mortis, cum ex eo princeps mundi huius eijci-

tur

tur foras vt captiuum non teneat, qui translatus sit de tenebris in lucem, de statu iniquitatis in statum iustitiæ, de morte in vitam. Id quod si in hac mortali vita præstitum non sit, non est quod post mortem expectetur. Plenior autem liberatio siue redemptio si speranda post hanc vitam non esset, non diceret beatus Apostolus, Sed & nosipsi primitias spiritus habentes intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionẽ corporis nostri: Spe enim salui facti sumus. Est igitur in hac vita quædam iustorum redemptio, de qua scriptum est; In quo signati estis in die redemptionis vestræ. Et apud Petrum; Redempti prætioso sanguine agni immaculati de vana conuersatione paternæ traditionis: quæ redemptio si hic non contigit, nulla postmodum erit; eius verò perfectio datur post hanc vitam, siue cum plenius liberamur à pœnis antè magnum illud extremumq́; iudicium, siue etiam cum corpus corruptioni datum ad beatam immortalitatem recipimus. Quantum enim quisque à peccato & malo liberatur, tantum redimi dici potest: Vnde & illud scriptum est in Psalmis: Qui redimit de interitu vitam tuam. Et apud Diuum Ambrosium cap. 24. libri de fide Resurrectionis; Descendebat in infernum Christus alios redempturus.

Rom. 8. *Ephes. 4.* *1. Petri 1.* *Psal. 102.*

Locus Apoſtoli de quorũdam per ignem probatione & ſalute, quomodo accipiendus ſit. CAP. XV.

SEquitur, inquit, *Locus prima Corinthiorum tertio, Si cuius opus exuſtum fuerit damnum patietur: ipſe ſaluus fiet ſed tanquam per ignem.* Ad hunc ergo locum reſpõdens. *Certum eſt*, inquit, *allegoricè hic ignem poni, cum prius de doctrina miniſtrorum eſſet locutus, per allegoriam ædificantium & ſuperſtruentium aurum, argentum, pretioſos lapides; lignum, ſtipulam, quæ omnia ad diuerſas doctrinas retulit: quare examen & probatio doctrinarum hic ignis erit; Reſtat igitur nihil hinc inferri poſſe pro Purgatorio conſtituendo. Ac quod pertinet ad interpretationem loci illius, verum quidem eſt alios alium intelligere ignem, tamen ſenſum literæ vident eſſe de examine doctrinarum. q. d. non ſatis eſſe, nobis placere noſtra dogmata, aut etiam hominibus arridere, ſed eſſe neceſſum vt etiam cenſuram diuini iudicij ferre poſſint. At certum eſt quod dicit Aug. hũc ignem communem eſſe debere & bonis & malis, ideoq́ Purgatorius eſſe non poteſt: Minus gehenna ignis, vt vult Chryſoſt. nam dura eſt & coacta interpretatio; Ipſe autem ſaluus erit, hoc eſt, in gehenna tormentis non conſumetur, ſed manet ſaluus quoad eſſe, ſed pœnis ſemper cruciatur. Apoſtolus enim vult dicere, quoſdam ſuperſtruere fundamento poſito quod eſt Chriſtus, paleas & ſtipulas, hoc eſt, aliena à veritate, quæ cenſuram*

indi-

iudicij non possunt ferre, ideóque illa exurentur per ignem illum diuini iudicij. Ipse autem minister aut doctor non damnabitur, propterea quia mansit in fundamento Christo. Opus autem suum videbit exuri, quia humanitus quadam affinxit, & saluabitur quasi per ignem, hoc est, pudorem iustum, quod videt damnari, & errore seductum alios eadem docuisse. Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 26. affert huius loci quadruplicem explicationem. Primum, per ignem hunc intelligi posse præsentes afflictiones & dolores quos capiunt homines ex amissione bonorum, quæ tamen nomine Christi deserunt, licet dolenter, qui dolor non malè dicitur ignis. Secundo, de igni diei Domini, qui per ignem reuelabitur; in quo boni persistent, videbunt autem multa exuri & damnari quæ approbarant. Tertio, de intermedio tempore à morte vsque ad nouissimum iudicium, quo tempore quædam delicta puniantur. Sed dubitanter eam proponit, inquiens. Non redarguo, quia forsan verum est. Quarto, de Antichristi tribulationibus, cuius tempora bonos probabunt tãquam ignis ardẽtissimus. In hac opinionum varietate hoc seruandum iubet, vt ignem intelligamus hic bonis & malis communem, qui est (vt diximus) censura diuini examinis quo doctrina ministrorum aut probatur aut damnatur. Hactenus ille.

Quo primum in loco nouitij istius commentarij ostendenda vanitas est, vt deindè Catholicę explicationi commodior esse locus possit. Id autem statuunt ferè nostræ ætatis secta-

rij, ad ministros hæc pertinere solos; neque alios esse qui superædificent super fundamēto Christo, neque aliud intelligendum superædificari quam doctrinam, cuius quidem doctrinæ varietas significata sit nominibus auri, argenti, lapidum prætiosorum; ligni, fœni, stipulæ. Ac de ministris quidem non multò ante constat esse sermonem, de quibus expresse dicitur; Quid igitur est Apollo, quid verò Paulus? Ministri eius cui credidistis. Sed sicuti principio capitis illius tertij, ab ijs quæ populi communia erant & ad omnes pertinebant, transit ad ministros, ita post à ministris ad id redit quod commune erat Ecclesiæ; Dei, inquit, agricultura estis, Dei ædificatio estis: atque inde proximè illa contexuntur quæ scripta sunt de ijs qui superædificant; vt vel hinc quiuis intelligat, ab eo primum istos esse depulsos quod aiunt; Antecedentia propriè pertinent ad ministros, ergo & hæc quæ de superædificando subiunguntur. Non enim quæ proximè præcedunt ministrorum sunt propria, sed pijs omnibus, bonisque Christianis communia; nempe esse Dei agriculturam, & Dei ædificationem. Deindè videndum est, cur pius quisque & ipsa Ecclesia sanctorum sit ædificatio Dei, & quanam ratione in hoc ædificio Christus sit fundamentum; indè enim perspicietur quorum sit superædificare. Est igitur & Ecclesia sancta & homo iustus ædificium Dei atque domus, de qua
Psal. 126. scriptum est in Psalmis: Nisi Dominus ædificaue-

cauerit domum, in vanũ laborauerunt qui ædificant eam. Ædificatur autem hæc in nobis domus non ſolum perceptione doctrinæ ſalutaris per fidem, verumetiam per charitatem ſtudio bonorum operum, proficiendóq; de virtute in virtutem. Atque in hoc ædificio, vt firmum & ſtabile ſit, neceſſe eſt Chriſtum fundamenti eſſe loco. Idcircò enim comparatur iuſtus viro ſapienti qui ædificauit domum ſuam ſuper petram, hoc eſt, Chriſtum. Porrò Chriſtus in fundamento eſt, non cum mortua tenetur fide, ſed ea quæ per dilectionem operatur, ſiue cum in corde eſt, non per ſolam doctrinæ perceptionem, verumetiam per charitatis infuſionem qua ille omnibus alijs anteponitur rebus. Iam collocationi fundamenti reliqua debet ſtructura reſpondere, vt ſi Chriſtus in fundamento ſit per fidem & dilectionẽ, ipſa ſuperædificatio non ſolum fiat cognitione creſcendo, verumetiam recta operatione proficiendo. Ex quo illud conficitur, iacto ad prædicationem Apoſtolicæ doctrinæ fidei operatricis fundamẽto, non docendo modò, verumetiam operando ſuperædificari, vt ad omnes omninò pertineat cura ſuperædificandi, quorum eſt ædificationem eſſe Dei, ſitq; eorundem augere in ſeipſis ædificium, quorum eſt ſuſcipere fundamentum. Vnde poſteaquam dixiſſet Apoſtolus ſe vt ſapientem architectum fundamenta ieciſſe prædicando, non ſubiunxit, Viderint miniſtri cæteri quomodo ſuperædificent, ſed generatim

Luca 6.

complexus omnes, Vnusquisque, inquit, videat quomodo superædificet. Neque enim agebat Apostolus de doctrinæ structura aut ædificio quodam, quale in libro aut prædicatione cognoscitur, vbi fundamentum est doctrina Apostolica & fides de Christo; sed de iustitiæ & pietatis ædificio quod construitur paulatim in Christianis hominibus, ratione cuius ædificationis Ecclesia domus est Dei. Vnde neque ait, Vos habetis ædificationem Dei in doctrina vobis tradita, vbi à me positum est fundamentum; sed, vosipsi vestrumque singuli estis ædificatio Dei, & agricultura eius. Non igitur monebat Apostolus, viderent Corinthij quæ doctrina super fundamento suæ doctrinæ superædificaretur; sed qui affectus, qui mores, quæ studia, quæ cogitationes, quæ facta & occupationes. Vbi propriè elucet illa auri, argenti, lapidum pretiosorum, ligni, fœni, stipularumq; differentia. Ob eam rem id quod superædificatur, vocat Apostolus opus vniuscuiusque seu hominis opus, propterea quod ab homine fit per liberum eius arbitrium, quamuis non sine gratia, si opus est bonum. Doctrina verò si sancta est & salutaris, & digna quæ auri vel argenti vel prætiosi lapidis metaphora designetur, non opus est hominis sed Dei. Quippè doctrina sana verbum Dei est non hominis, neque libero hominis arbitrio subiecta res est, sed Dei cuius est verbum. Est quidem ipse prædicandi verbi labor & studium, hominis opus, quod à

quibus-

quibusdam superædificatur super fundamento Christo; at ipsum quod prædicatur verbum, seu doctrina salutaris, Dei opus est, non homi-nis. Neque proindè ipsa doctrina est quæ mercedem accipit aut meretur, sed labor ipse quo doctrina traditur hominibus, eiúsque illustrandæ studium. Atqui beatus Apostolus dicit: Si cuius opus mãserit, quod superædificauit mercedem accipiet. Non ergo doctrina est seu verbum prædicationis (quod non hominis sed Dei verbũ esse debet) id quod superædificatur, sed hominis operatio & affectus, siue hoc in prædicando verbo consistat, siue in audiendo vel legendo, siue etiã in alijs studiorum versetur generibus. Cum etiam ad fundamentũ addat aliquid is qui superædificat, ipsumque fundamẽtum quod beatus Apostolus posuit sit Dei verbum, nunquid existimandum est, vllam doctrinam voluisse verbo Dei superaddi? Nõne quicquid additur verbo Dei, hoc & vos damnare soletis vt humanum commentum, & plantationem quam non plantauit pater cælestis? Vbi ergo iam erit aurum & argentum & lapis prætiosus qui superædificabitur, cum nulla doctrina superaddita verbo Dei possit ad eum modum commendari, sed omnis reijcienda sit ad ligna fœnum & stipulam? Doctrinam sanam & eam quæ secundum pietatem est, siue ipsum Dei verbum, explicare populis & manifestare licet; augere superædificando non licet. Auget autem ædificium quisquis superædificat &

addit ad fundamentum. Denique vt ostenderet non ad solos doctrinæ ministros pertinere superædificandi curam & delectum, sed ad omnes omninò Christianos, adiungit quod est omnium. Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Tanquam profectò diceret; Magna vobis cura prouidendum est, quid in hoc ædificio superaddatis, quidque superædificetis: non enim vulgare hoc in vobis ædificium est, non vile & abiectũ, sed templum est Dei in quo eius spiritus inhabitat, ideoque decet illic prætiosissima quæque superædificari. Et tolerabile quidem si ligna, si fœnum, si stipula superaddantur, quamuis parum est ea decora & malè cohærens superædificatio: Sed si quis violauerit templum Dei grauiora committendo, disperdet illum Deus. Et hactenus quidem dictum sit de superædificantibus, qui sint, & quid sit quod intelligendum sit superædificari. Quamuis de ea parte loci huius non præcipuè contendimus, qui non ignoremus illum sub Ambrosij titulo commentarium, minus certè tamen probabilem, cuiusque magis pondere premeremur, si Ambrosij esset illius Mediolanensis. Ideoque Diuus Anselmus cum hunc non omisisset, illum tamen quem prosequuti sumus, tanquam veriorẽ anteponendum esse putauit. Nunc reliqua expendẽda sunt, videlicet de die Domini, de igne, de probatione, & salute per ignem. Vniuscuiusque opus, ait Apostolus, id est, vniuscuiusque mi-

nistri

nistri doctrina, iuxta hos interpretes, manifesta erit, videlicet an sit aurum, an argentum, an lapis prætiosus; an lignum, an fœnum, an stipula. Omnis enim hæc differentia & proprius cuiusque gradus erit manifestus. Quando, inquis? Dies enim Domini, inquit Apostolus, declarabit. Quid autem esset dies Domini non satis expressit Aretius, tamen cum de igne loquitur, satis ostendit diem Domini intelligere se in hac vita. Vnde suspicor eum accipere dié Domini, quomodo Robertus Stephanus & alij Erasmum Rotterodamum secuti, propter perspicuam operis inspectionem. Sed quæ rogo hic Areti doctrinæ cuiusque tanta manifestatio? Quæ inspectio tam perspicua, vt palam sit omnibus quo quæque præstantiæ gradu sit, aut vanitatis? Si enim quæ aurum est multis videtur lignum, & quæ lapis prætiosus à plurimis adhuc abijcitur vel etiam conculcatur vt stipula; quomodo illud perspicuè apparet quæ digna sit auri nomine, quæque argenti, aut quæ mereatur ligno vel stipulæ comparari? Quomodo ergo hic vniuscuiusque doctrina est manifesta? Quæ Domini dies declarat qualis & quo quæq; loco habenda sit, cum in tantis errorum tenebris hoc sæculo plerique versentur? Vnde etiam de omni ferè articulo doctrinæ Christianæ tot tantæque lites, si manifesta est cuiusque doctrina? An sibi forsitan solis dicent fieri id manifestum? Dies ergo Domini solis ipsis illucescet, solisque ipsis hanc præbebit decla-

declarationem. At non dicit Apostolus, Vniuscuiusque opus manifestum erit quibusdam, & dies Domini quibusdam tantummodò declarabit; sed, manifestum, inquit, erit cuiusque opus, & dies Domini declarabit: Vt taceam quod diem non faciat paucorum inspectio ad lucernulas, sed clara lux & vbique refulgens, Quantam lucem doctrinam cuiusque manifestantem omnibus, verumque à falso per omnia discernentem, cum perabsurdum sit huic vitæ tribuere, tum id scriptura non patitur, quæ
2. Petri 1. monet attendere prophetico sermoni tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec illucescat dies & lucifer oriatur in cordibus no-
1. Cor. 4. stris; quæ etiã vetat iudicare ante tempus, quoadvsque veniat Dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarum & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo. Vnde intelligimus non in factis modò, verum etiam in dictis & assertis esse nonnulla sic latentia in abstruso, vt in ijs neminem hic iudicare debeamus. Et quia dicit Apostolus diem Domini reuelãdam in igne, istoque modo manifestaturam cuiusque opus, videndum quem hic sui commentarij folle nobis ignem excitet. Vbi planè Aretius sibi non constat, sed modò hoc, modò illud, etiam intra paucas lineas. Semel enim censuram & iudicium Dei; semel atque id quidem paulò post, iustum quendam pudorem significatum annotauit. Erasmus autem & Robertus Stephanus afflictionem vitæ

huius

huius. Verum neque iudicium Dei in hac vita, cuiusque ministri doctrinam quamcũque manifestat, quia de multis etiam Catholicorum assertionibus quæ fidei nõ sunt, incertum quid iudicet: neque pudor, quia multi impudenter & sine omni rubore grauissimos sequuntur & spargunt errores: neq; denique ipsa persecutio & afflictio vitæ huius, quandoquidem assertores erroris vsque ad cruciatus acerbos, mortemque ipsam violentam pro suis sententijs decertent, mirabili sæpè fortitudinis specie, & ideo cum miserabili deceptione multorum. Præterea dicit Apostolus quod per ignem, cuiusque opus, hoc est (vt volunt) doctrina probabitur, sic vt quæ bona sit, nihil accipiat detrimenti, quæ falsa & mala exuratur, diuini iudicij censuram tãquam ignem ferre non sustinens. Sed hoc rursum in hac vita impleri, nimia profectò absurditate statuitur, vbi non minus pro veritate, magna commodorum temporalium detrimenta perpetienda sunt bonis ministris, quam pro errore pseudoprophetis. Aut quænam illa hic doctrinæ cuiuslibet vitiosæ exustio? quod detrimentum? an quod accusetur & improbetur à doctioribus, erroris que damnata repudietur? At catholicam veritatem ipsumque Dei verbum multi tanquam doctiores reprehendunt & accusant, suumque examen quod diuinum esse prædicant sustinere negant posse. Quã autem multa alia sunt, quæ examinata cuiusmodi sint, certa & non dubia

dubia definitione iudicari in hanc aut illam partem ne à doctissimis quidem possint? Atqui B. Apostolus dicit; Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit, suaque illa probatione manifestum efficiet, non solum quid aurum, quid stipula, sed etiam quid aurum, quid argentum, quid fœnum, quid stipula. Iam verò is cuius doctrina, quoniam vana & aliena à vero, ferre non poterit examen hoc diuinum, quomodo saluus sit futurus quasi per ignem, id crudum satis & inexplicatum ac dubium, ab Aretio relinquitur. Etenim quid si laboret minister aliquis, crassa & inexcusabili ignorantia rerum ad religionem pertinētium, ex eaque & erret ipse, & temerarius doctor alios secum in errorem abducat? nónne crimen hoc erit & mortale delictum, supplicioque, nisi ille resipiscat, puniendum æterno? Quonam ergo modo iste, non fœnum, non stipulam quæ leuior est, non ligna quæ exuri possunt; sed æs ferrumq; seductoriæ doctrinæ superstruens, saluus erit quasi per ignem, qui saluus non sit futurus? Nam & si teneat de Christo fidem, quem esse mediatorem Dei & hominum credit, tamen alia quędam ad Christum seu corpus eius pertinentia non credit, ideoque excidit ab ipso fundamento, cuius non sit de Christo fides integra. Sit, exempli gratia, Donatista, sit Nouatianus, sit Pelagianus, aut si id malit, Anabaptista vel Caluinista quispiam qui Christum agnoscit & prædicat. Is si habet in fundamento Chri-

stum

ſtum, ſaluus erit non obſtante hæreſi ſua. Si autem is ſolus habet Chriſtum in fundamento qui integram de Chriſto retinet fidem, ſed errores interim in leuioribus & ijs quæ præter fidem ac pietatem ſunt imprudens ſerit, patior id quidem vt hic ſaluus dicatur fore; ſed cur per ignem pudoris iuſti, qui bona fide tantaque quanta eſſe humana potuerit diligẽtia, tradiderit doctrinã minimè noxiam imò vtiliter etiam adhortantem? Ac ſi quis erit qui in hoc leuiorum erratorum genere quippiam venialis culpæ contraxerit (quod perpauci effugiũt, catholici alioqui doctores, & eruditi) nec hunc tamen ſpectaſſe videtur, qui & pudoris iuſti & ſeductionis meminerit, quę non niſi in grauioribus doctrinę lapſibus commodè intelligatur. Denique vt ſit cuiuſpiam planè præſtans & aurea ſingularisque doctrina, ſed eius vita non ſit inculpata, multumque hæreat in moribus vanitatis & flamma dignæ materiæ, hiccine propter ſolam doctrinam ſine detrimento ſaluus erit? Soliúſne rationem habet doctrinæ cenſura diuina? Interpretaris deindè eſſe hunc ignem pudoris iuſti; ſed quam multi ſunt qui de falſo dogmate nunquam erubeſcunt in hac vita? Non enim pudet ſic docuiſſe, non rubore ſuffuſi conticeſcũt, cum ſe putent certiſſimam tenere veritatem. Atqui generatim pronunciat Apoſtolus quod quiſquis ædificauerit ligna, fœnum, ſtipulam, paſſurus in igne ſit exuſtionem operis ſui, ſed tamen per ignem ipſum,

ſal-

ſaluus futurus. Addis etiam, quo teipſum tecum pugnare demõſtres, ignem cuius Apoſtolus meminit debere intelligi cõmunem bonis & malis. Nunquid ergo vis vt boni etiam miniſtri, iuſtũ patiantur de ſua doctrina pudorem per quem ſalui euadant? At communẽ, inquis, ignem intelligo cenſuram diuini iudicij: Quid intelligas Areti non video, quid dicas & ſcribas lego. Ignem fingis iuſti pudoris, qui prauè docentium ſit proprius, cum tamẽ (ſi tibi conſtare volebas) eundem, hic, quem prius, ignem oportuerit intelligi; vt eſſet ignis communis bonis & malis, bonis quidem ad laudem, malis ad purgationem. Sed video quis hunc tibi ignem in tuo commentario accenderit: Eraſmus Roterodamus ſic eſt interpretatus hunc locum in ſuis Annotationibus: atque hic ipſe Ambroſiano commentario ſeſe niti ſignificat. Quaſi verò futuri ſæculi quendam ignem commentator ille nõ ſe intellexiſſe declaret, cum interpretatur illa verba, Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur; hoc eſt, inquit, mala doctrina in igne omnibus apparebit; nunc enim quoſdam fallit. Quid eſt quod ait: Nunc enim quoſdam fallit? niſi quia velit intelligi nõ eſſe in hac vita cuiuſque doctrinam manifeſtam, ſed in futuro ſæculo per ignem manifeſtandam? An forte per ignem in futuro ſæculo, ſed pudoris ignem & confuſionis? Sit hoc ita ſanè (magnus enim cuique in ſua pœna pudor eſt, cum ea prǽſertim fuerit manifeſta) id ſaltem conſe-

consequor, si illum sequeris commentarium, vt fateri debeas aliquos fore saluos qui in futuro sæculo pœna pudoris afficiantur, priusquam recipiantur in beatum illud regnum. Quod quam tuo aduersetur instituto, protinus opinor aduertis. Sic & is commentarius qui est sub nomine D. Hieronymi inter eius opera, cum verius existimetur esse Pelagij, quamuis superædificare interpretetur doctores ipsos super fundamento Christo, tamen neque doctrinam intelligit superædificari sed homines bonos aut malos, & in his tãquam discipulis manifestandam esse cuiusque doctrinam; sed in die iudicij, non in hac vita, ignemque (sicut ille commentarius Ambrosianus) nõ in sæculo hoc intelligit, sed in futuro. Diuus etiam Chrysost. quãquam sicuti ipse annotasti, coactiore vti videatur expositione in verbo [saluus erit] tamen & manifestationem & ignem, per eumq; probationem, ad futurum sæculum referenda esse non dubitat. Ædificationes verò rectissimè ei visæ sunt esse operationes, illumque cõmentarium Pelagij, vt ædificãtes sint magistri, opera verò discipuli & auditores, vt improbabilem iure refellit. Quo pacto enim, inquit, opus peribit, architectus autem saluus erit? Quid cæteros commemorem Græcos & Latinos, qui de eo quod post mortem est iudicio, Pauli locum magno consensu interpretati sunt? Nimirum animaduertebant id totum quod B. Apostolus dicit de manifestatione operis cuiusque, &

probatione, & diei illius declaratione absurdè in hac vita intelligi. Et quicquid ipse tandem Erasmus annotauerit, qui ad hanc interpretādi licentiam suis annotationibus magnam fenestram patefecit, tamē ingenuè post omnia confitetur, Græcum articulum vocabulo diei præpositum, efficere propemodum vt de certo die accipi debeat: Quasi dicas, Nam ille dies Domini declarabit. Quis autem ille est tam singularis dies, nisi supremi iudicij? Vita enim hęc propè tota quid nisi afflictio, & persecutio & tentatio est? Multi ergo, imò omnes ferè dies superædificata aliquorum ministrorum opera patefaciunt, quantum quidem manifestari in hac vita possunt. At vnum aliquem singularem scriptura diem significat, quo non vnius, aut plurium, sed vniuscuiusque manifestandum sit opus. Vt igitur de superædificantibus qui sint, & quid illud quod superædificent, vt de proprietate ignis tecum Areti non valdè contendam, fatendum tamen est in illo iudicio non in hac vita vniuscuiusque probandum & manifestandum opus quale sit, in eaque probatione quosdam propter ea quæ superædificauerint, detrimentum seu damnum passuros: sed tamen saluos futuros.

Quid sentiendum sit de Augustini dubitatione circa memoratum scripturæ locum. CAP. XVI.

Vnum

VNum hoc loco Augustinum obijciēdum nobis putauit Aretius, tanquam varia loci interpretatione fluctuantem, & incertum quo maximè modo accipi oporteret. Cuius tamen dubitatio etiamsi de eo foret, vtrum ad futurum sæculum referendum sit quod dicitur de vniuscuiusque operis probatione & manifestatione, tamen nihil præiudicaret plurimorum & grauissimorum authorum tantæ in eo ipso intellectu consensioni. Habet enim hoc in scripturis interpretandis regula Ecclesiæ, vt cōmunem magisq; receptum, & probatum pluribus Scripturæ sensum recipiat, in his pręsertim locis quæ aliquam fidei continent quæstionem: Eo enim fit vt nec Chrysostomū hic sequatur in eo quod ignem interpretetur æternum, per quèm salui futuri dicātur, qui superstruunt ligna, fœnum, stipulam, quia non sint igne quamuis perpetuo dissoluendi. Sed in eo propriè sita non est Augustini dubitatio, qui in id incūbit vt explanet; Primū quinam censendi sint habere Christum in fundamento; Deinde quid sit ignis vocabulo accipiendum; Tertio quo modo per hunc ignem quisque probatus saluus tandem euadat: Propterea quod essent id temporis, qui ipsum gehennæ ignem intelligerent, per quem dicerent saluos futuros etiam illos qui crimina secum hinc detulissent. Tametsi enim faterentur ignem illum esse perpetuum, ambustionem tamen eius negabant omnibus perpetuam fore. Quonam autem modo sensisset Augustinus

vnumquemque superædificantium super fundamento Christo, ex tribulationum igne hac in vita probandum esse, vnde vel ipsi esset manifestum quid superstruxisset quantumque bona pereuntia dilexisset, cum non nesciret esse plurimos qui vsque ad extremum ipsum mortis ictum nihil aduersi subirent, vnde id possent de seipsis habere exploratum? Talem igitur probationem, manifestationemque superstructi operis, intelligit partim hic, partim in futuro fieri; sed quod hic ita fieret in quibusdam aliquo dolore tanquam igne ipsos vrente ex amissione bonorum quæ dilexerant, id pro certo habuit. In futuro verò sæculo vtrum tale quid esset, id non putauit definiendum, sed siue hoc modo, siue alio quopiam id fieret, vt igne superædificantium opera probarentur, non dubitauit tamē quod Apostolus dicit, Vniuscuiusque opus ignem esse probaturum, & diem Domini declaraturum quale esset, id plenè in futuro sęculo esse complendum. Ideoque in Psalmos scribens, & eundem Apostoli locum attingens, sine cūctatione declarat, ignem futuri sæculi purgatorium Apostoli verbis significatum esse. Quia dicitur, inquit, saluus erit, contemnitur ille ignis: grauius id tamē erit quam quicquid in hac vita quisque pati possit. Et iterum, Domine (inquit) in hac vita purges me, & talem me reddas, cui emendatorio igne non sit opus, propter illos qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Et rursum hom. 16. libri 50. homi-

In Psal. 37 Domine ne in furore.

homiliarum; Qui, inquit, temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem, per fluuium igneum de quo propheticus sermo commemorat; Et fluuius igneus currebat ante eum, & per fluuium igneum, & vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vindicabit quædam flammæ rationabilis disciplina; & quãtum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiẽs pœna desæuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneæ ollę animam peccatricem comparat, dicens: Pone illam super prunas vacuam, donec concalescat æs eius, & omne stannum eius defluat; illic sermones otiosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ; illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exudabunt: illic stannum vel plumbum diuersorum subrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obscurauerant, consumentur: quæ omnia hic ab anima separari per eleemosynas & lachrymas, compendiosa transactione potuissent. Ex his vides, si tamen verum videre libet, vt non dubitarit Augustinus in futuro sæculo intelligendum quod dicitur, Saluus erit sic tamen quasi per ignem. Non enim eam rem sic inculcasset populari sermone, idq; ex authoritate Apostolicæ prædicationis, si pro incerta habuisset.

Daniel.7.

Ezech.24.

Voluit igitur indubiè tribulationis, & eius quidem grauissimæ, quendam ignem in futuro intelligi, per quem tum demum cuiusque, sicut Apostoli verba continent, probaretur & manifestaretur opus, cum ipsi cuius esset opus, tum alijs quoque hominibus. Sed vtrum illa tribulatio tunc vreret dolore quodam amissorum huius vitæ cõmodorum, qui dolor index esset inhærentis sæculi amoris, à quo deberent ipsa tribulatione repurgari (id quod in hac vita cõtingere multis non dubitabat) Hoc igitur num similiter in altero sæculo eueniret, id (sicut dictum est) pro incerto habuit Augustinus. Sint ergo, si placet, ij qui superstruunt ministri verbi; sit ignis, aut tribulatio aut iudicium Dei; sit dies Domini dies iræ & vltionis; denique & hic per tribulationes, amissionesque bonorum vitæ huius probentur quidam, & quid vel docuerint vel amauerint, & ipsis & alijs quibusdã fiat manifestum, nunquam tamen quisquam perficiet vt possit in hac vita intelligi quod Apostolus dicit, Vniuscuiusque videlicet superstruentium opus ignis probabit, & vniuscuiusque opus manifestum erit, & dies Domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Ex quo efficitur vtcunque se res habeat in hac vita, in sæculo futuro quosdam igne probari, & eorum opera manifestari qualia sint: & alios quidem statim mercedẽ accipere, alios verò quia ligna, fœnum & stipulam superaddiderint, detrimentum & damnum pati, sed consequi tamen salu-

ſalutem tanquam per ignem. Ex quo rurſum manifeſtè colligitur metuẽdum eſſe futuri poſt hanc vitam extremi iudicij quendam ignem; perfectis quidem imperfectiſq; communem, ſed per quem perfecti tranſeant illæſi, imperfecti accepto detrimento purgentur. Ac ſi tale quid futurum eſt in extremo iudicio, circa hominem totum, conſtantem iam animo & corpore, in quo adhuc purgandum, conſumendúmque aliquid reperietur, indicio id eſt profectò poſt mortem ad ſimilem modum cum ipſis animabus agi, quæ eâdem ædificij ſui imperfectione laborent, donec plenè abſumptis ijs quæ vitioſè cohærebant, liberæ prorſus purgatæque ad Dei conſpectum, ex ſuis pœnis emigrent.

Non benè colligi ignem cuius meminit Apoſtolus non eſſe Purgatorium, quia ſignificetur bonis & malis eſſe communis. CAP. XVII.

FAlleris igitur Areti, ſi colligis ignem quendam purgatorium intelligi non poſſe, quia dicat Auguſtinus, ignẽ illum, cuius Apoſtolus meminit, bonis maliſque debere eſſe communem, aut ſaltem (quod magis abs te dici conueniebat) communem ſuperædificantibus aurum, argentum, & ſuperædificantibus ligna, fœnum & ſtipulam, qui non mali, ſed boni omnes & iuſti ſanctique ſunt propter funda-

mentum Christum, id est, fidem quæ per dilectionem operatur: sed alij alijs perfectiores præstantioresque iustitia. Falleris, inquam, sic colligens: Ignis ille perfectis imperfectisque communis est, ergo purgatorius esse non potest. Vnus enim atque idem ignis, per quem illi omnes transituri sunt, quos adhuc impuros inueniet purgabit; quos verò reperiet antè purgatos, hos inoffensos, & sine omni detrimento, damnoque transmittet. Neque enim ignis propterea non est purgatorius, quia non omnes est purgaturus. Quomodo nec propitiatorium apud Iudæos propterea non erat, quia non omnes propitiabat: aut rei cuiuspiam vires calfactoriæ esse negandæ sunt, quia non quidlibet excalfaciunt. At hoc, Areti, vt alicuius momenti esse putares, quis tibi fuerit author propè me diuinare posse existimo. Suggesserat hoc Erasmus antea eiusmodi verbis; Si quis vrgeat per ignem intelligendum pœnas gehennæ aut purgatorium, quomodo qui superstruxerũt aurum, argentum & lapides prætiosos æquè examinari dici possunt atque alij? hoc ille mouet, perindè atque si omnes ita essent rudes rerum, vt nescirẽt etiam aurum præstantissimum igne examinari & probari, vt de eius cõstet puritate. Ex quo etiã illa vox est; Igne me examinasti, & non est inuẽta in me iniquitas: & apud Lactantium legitur lib. 7. cap. 21. Iustos quoque cum iudicabit Deus examinandos igni, ac tum quorum peccata vel põdere vel numero præualuerint,

rint, perstringendos igni atq; amburēdos; quos autem plena iustitia & maturitas virtutis incoxerit, ignem illum non sensuros: habere enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat atque reijciat. Et Diuus Ambr. serm. 20. in Psal. 118. Petrum quoque & Ioannem, in quibus si quid vitij fuit, charitas diuina decoxerat, examinãdos nihilominus igne, per flammasq́; transituros asseuerat. Ergo & Lactantius & Ambrosius, examinandos scribunt igne illo cõmuni, iustos, & eos quidem iustos quibus nõ reperias iustiores. Neq; enim idem est examinari seu probari, & purgari: nam & docti pariter examinantur & indocti; illi vt eorum manifestetur eruditio, isti vt ab ignoratione & errore purgentur. Leuiter etiam illud & inconsideratè admonetur Ambrosium annotasse, propterea dici [quasi per ignem] vt similitudinem, nõ rem intelligeremus: vndè colligitur de igne purgatorio non posse Apostoli locum explicari. Non enim id habet ille Ambrosij commentarius, sed id potius, quamuis obscurè significat, ideo non dictum; Per ignem saluus erit, sed, quasi per ignem: ne intelligeretur eum in igne fore saluum, id est, illæsum & incombustum futurum suo merito, sed salutem consecuturum quidem, at non sine pœna ignis. Non dixit, inquit, saluus erit per ignem, vt merito suo ab igni non combustus saluus fiat examinatus per ignem: sed cùm dicit; Sic tamen quasi per ignem, ostendit saluum illum quidem

futurū, ſed pœnas ignis paſſurum, vt per ignem purgatus fiat ſaluus, & non ſicut perfidi æterno igne in perpetuum torqueatur. Nec verum eſt quod præſupponitur, voculam [quaſi] ſemper ſignificare ſimilitudinem ſolam, cum ipſam aliquando exprimat veritatem: velut cum de quopiam dicitur; Gubernat quaſi tyrannus, id eſt, more tyrannorum, & ita vt ſe tyrannū verè exhibeat; Extorſit pecuniā quaſi raptor; Sæuijt quaſi iratus, aliaque permulta, quæ ſimilem in modum dicuntur. Quale & illud eſt in epiſtola ad Galat. cap. 3. Non dicit, Et ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, Et ſemini tuo qui eſt Chriſtus. Si ergo non verus ignis, quia dicitur Quaſi per ignem, nec verè vnum ergo ſemen Chriſtus, ſed ſimile quiddam. Neque ſimilitudinem opinor ibi ſignificat, vbi ſcriptum

2. Cor. 3. eſt ad Corinthios: Non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis. Neque veritas excluſa eſt vbi dicitur eodem capite; Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus: aut in Euangelio Ioannis capite primo; Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Sunt alia innumera quæ de politiori etiam literatura proferri poſſunt, vnde conſtet illud [quaſi] ſæpenumero ipſam exprimere veritatem: Non me, inquit ille, pater amas quaſi filium; aut certè aliud quid proprium ſignificare. Sed nec quia metaphora eſt in auro, argento, lapide pretioſo; ligno, fœno, ſtipula, conſequens videri debet, vt in igne quoque

Quaſi interdum rei modū aut qualitatē declarat.

non

non proprietas ſeruata ſit,ſed tropus agnoſcendus (quamuis id Caluinus & Aretius videri velint.) Poſſit enim & alius ſimiliter colligere, nec in mercedis aut detrimenti vocabulo proprietatem ſeruatam eſſe, nec mercedis aut ſalutis veritatem, ſed ſimilitudinem duntaxat agnoſcendam. Aut quia dicitur in Euangelio, is qui in Chriſto fructum non fert, per metaphoram palmes, & per metaphoram amputari & areſcere & colligi, cōcludere poſſit in ignem etiam non verum, ſed metaphoricum mittendum eſſe, & metaphoricè non verè arſurum. Imò verò quia verum & fulgentiſſimum quendam ignem, idoneum prorſus per quem dies Domini magnus cunctis pateſieret, beatus Apoſtolus intelligi voluerat, idcirco & alia illa per eiuſmodi metaphoram exprimenda putauit: quia ſi dixiſſet ſimplicius, vitam & mores vniuſcuiuſque per ignem probandos; & quoſdam quidem illo puniendos igne atque purgandos; alios ſine læſione & afflictione tranſituros,eandem quidem retineret ſententia veritatem, ſed minus multò gratiæ habitura fuiſſet oratio. Saluum igitur fore pronunciat Apoſtolus ſuperædificantem ligna, fœnum & ſtipulam, ſed ſic tamen atque ea lege,vt illi ſit accipiendum ab igne detrimentum, pœnaque ignis temporaria perferenda, atque hoc in extremo iudicio fiet. Quæ autem vel hic ſatisfactione, vel poſt hanc vitam ante illud tamen extremum iudicium, repurgata & expiata fuerint,

Ioann. 15.

rint, non illic per ignem absumi necesse erit, sed quid factum sit, tunc etiam dies ille probatorio quodam igne manifestabit. Iudicij certè supremi diem familiare est Apostolo hunc in modum designare: vt priore ad Corinthios capite primo, Conseruabit vos in diem Domini sine crimine: Et cap. 5. Vt spiritus saluus sit in die Domini: Sic & ad Philip. Vsque in diem Iesu: Et in posteriore ad Timot. capite 2. Quam mihi reddet iustus iudex in illa die: Et ad Hebræos 5. Quanto magis videritis appropinquãtem diem. Quomodo & apud Lucam Pauli imitatorem scriptum est; Remissius erit Sodomis in illa die. Quanquam & eodem conferat quod dicitur, Mercedem accipiet; est enim futuri sæculi propria bonorum operum retributio: Quia verò mercedi opponit detrimentum, intelligendum est proculdubio hoc quoque accipi in supremi iudicij die. Nec dicit Apostolus quod ignis diem ipsum efficiet, id est, vt quidam volunt, claram inspectionem: sed dies, inquit, Domini reuelabitur in igne, hoc est, per ignem supra modum admirabilem quod dies Domini sit quo iudicare statuerit, patefiet; eoque ipso igne vt diuinæ iustitiæ instrumento iudicium ipsum palam in omnes exercebitur, alijs quidem purgandis, alijs de sua puritate illustrandis, alijs damnandis atque perdendis. Hoc enim & antiquissimis Ecclesiæ cæremonijs, quæ in baptismo seu exorcismis adhibentur consentaneum est, & per-

celebri

celebri illi voci, quæ passim in Ecclesia Christi resonat; [Qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & sæculum per ignem.] Quod ipsum & B. Petrus Apostolus in epistola secunda satis insinuat, cùm ait: Veniet dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autẽ & quæ in ipsa sunt opera exurentur. Vnde colligit, quia sunt hæc dissoluenda & purganda, magnam operam dandam esse Christianis, vt immaculati inueniantur in eo die, ne videlicet per ignem illum iudicati & afflicti detrimentum accipiant, aut eôdem si expertes iustitiæ sint, ad interitum inuoluantur sempiternum. Neque verò idipsum beatus Paulus in secunda ad Thess. capite 2. tacuit, cùm ait venturum Christum in flamma ignis, quo vindicta de impijs sumatur. Sed & à Malachia Propheta, eiusmodi quiddam expressum est, de igne quo purgentur filij Leui: Ecce enim inquit, capite 3. venit, & quis poterit cogitare diem aduentus eius, & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex quibus verbis videtur (inquit Augustinus) euidentius apparêre, in illo iudicio, quasdam quorundam purgatorias pœnas futuras. Quamobrem id omninò persuasum haberi debet beatum Apostolum, siue cum ait:

2. Petri 3.

Lib. 20. de ciuita. Dei cap. 25.

Et

Et vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit, ſiue cum mox adiungit; Ipſe autem ſaluus erit, quaſi per ignem, de eodem prorſus igne loquutum, qui purgatorius his quidem qui purgatione adhuc indigebunt, omnibus autem probatorius futurus eſt. Per eum enim ignem ſunt omnes iudicandi ab eo qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſæculum per ignem. Quod tamen quidam ſcriptor catholicus ne ſit odioſum veretur: ſi videlicet aſſeramus ſanctos homines nullo iam vitiorum inquinamento pollutos, per eumipſum ignem qui impios eſt perditurus, eſſe tranſituros, quamuis citra omnem vel minimę læſionis noxam: vt ſit ignis ille purgatiſſimis quibuſque hominibus, quod tribus pueris caminus ille fuit Babylonicæ fornacis: hoc (inquam) ne pias offendat aures, metuit: ideoque ab Alcuini commentario, qui hūc ei ſenſum exprimere viſus eſt, nonnihil ſibi recedendum eſſe putauit. At quid hic, vir bone, reformidas? Sanctíſne indignum cenſes ſi clariſſimo hoc diſcrimine puritas eorum ſingularis ab aliorū impuritate diſcernatur? ſi in igne communi alijs detrimētum accipientibus, ipſi Deo pleni vim omnē elementi vrentis euincāt? Sed dicito quid præponas: Nempe vt ignis de quo dicitur, [Vniuſcuiuſq; opus quale ſit ignis probabit] ſit ignis ille ſpiritualis diuini internique iudicij; materialis autem cum poſt additur, [Saluus erit quaſi per ignē.] Quæro quis ergo ignis ille de quo dicitur; Dies enim Domini in

Vide ſupra cap. 10.

igne

igne reuelabitur, nisi materialis ille atque conspicuus? Nam & ipsa Dei circa quemque censura per seipsam inuisibilis, suis effectis in hoc igne manifestabitur. Hic igitur ignis est, de quo vno eodemque contextu subiungit; Et vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Hunc & Latini patres in Florentina Synodo significatú esse, non dubia interpretatione acceperunt. Qui enim (aiunt) confessi, sacratissimum Christi corpus, absque tamen pœnæ præuia satisfactione sumunt continuoque moriuntur, hi dubio procul in supradicto igne quod purgatorium appellari solet, purgantur. De quo quidem igne Paulus ad Corinthios scribit; Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. & paulò infra; Ipse autem saluabitur sic tamen quasi per ignem. Et ad hunc quidē modum illi. Atq; vt Diuum Augustinum præteream, cuius clara sententia est Enchiridij 68. talem ignem intelligi debere, per quem ambo transeant superædificantes,[a] Ambrosius ipse qui Diuū[b] Basilium &[c] Hilarium in eo sequutus est, cum interpretantur illud, [Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni] intelligit ignem futuri iudicij per quē exuretur iniquitas, quiq; paleis futurus est inextinguibilis, perque hūc ipsum ignem optimos quosque transituros docet. Nam & si aliquis (inquit) vt Petrus sit, vt Ioannes, baptizatur hoc igni. Paulò quoque antè ex eodem Ambrosio & Lactantio protulimus quod eodem pertineret, pluresque proferre possemus, si esset necesse. Hæc autem

a Ser. 3. in psal. 118.
b Ca. 15. li. de Spiritu sancto, & in ca. 4 & 9. Isaia.
c In cap. 3. Matthæi.

ante obiter insinuanda putauimus, ne dum in breuissimo illo verborum Pauli contextu, citra vllam grauem satis caussam ignem alium atque alium commentamur, hæreticorum fortè partes per imprudentiam adiuuemus.

De loco Apocalyp. Beati mortui qui in Domino moriuntur. CAP. XVIII.

APocalypsis, inquit, 14. *Beati mortui qui in Domino moriuntur nunc; & iam dicit spiritus vt requiescant à laboribus suis, opera autem illorum sequuntur eos. Locus hic totus de felicitate piorum loquitur qui in Domino moriuntur. Sed quid hinc ad purgationem faciet? Excipiunt, quia opera illorum sequuntur illos; hoc est, quæ alij pro illis faciunt, quasi hoc sit sequi opera illorum. Bonos sua sequuntur opera, dum obtinent quod sperarunt, & assequuntur pro quo tot ærumnas pertulere, quales sunt pij martyres qui sanguinem pro Christo effudere. Hos sequũtur sua opera, hoc est, non frustra laborarunt, non in vanum cucurrerunt.*

Rursum hic, Areti, nodum pro tuo arbitrio facis quem resoluas. Quis enim est nostrum qui istiusmodi argumento vel somniarit statui purgatorium posse? Prorsus vt dicis, locus ille totus de piorum felicitate loquitur, nisi quod ita latè pateat, vt illos etiam spiritus, quos purgatoria quædam receptacula detinẽt, comprehendat. Nam & illos quamuis sunt in pœnis, beatos

beatos magna ex parte tranquilla quædam securitas facit, sicut ante docuimus. Sed vt purgatorio locus ille neutiquam aduersatur, ita neque ipsum probat, neque quicquam expressum habet quod vllo modo faciat ad purgationem. Quid autem impudentius, quam vt interpretari nos fingas, Opera illorum sequuntur illos, id est, quæ alij pro ipsis faciunt? Nam & si iuuantur animæ illæ bonis viuentium operibus, tamen in eo ipso sequuntur illas propria ipsarum opera, quæ suis in corporibus peregerunt. Siquidem & sibi cum hic agerent compararunt ea merita quibus alienis auxilijs atque officijs dignæ redderentur. Id quod ille significat Euangelij locus, vbi dominica admonitio est ad bonum diuitiarum vsum & misericordiam, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Quid enim est facere sibi amicos de mammona iniquitatis, nisi largo & liberali pioque facultatum vsu, conciliare sibi salutis adiutores, qui suis precibus atque officijs nostræ vitę quasi defectus suppleant? Quid recipi ab illis in æterna tabernacula, nisi ad ingressum beati illius regni tanquam opitulatrice porrecta manu adiuuari? Cùm ergo adiuuantur ac recipiuntur amicorum auxilijs, in eo ipso sequūtur illos opera ipsorum, quibus de mammona iniquitatis amicos sibi conciliauerunt. Sequūtur proinde illos opera ipsorum propria, non solum ad regni consecutionem, verumetiã

Lucæ 16.

ad obtinendam illam in iudicio misericordiam, qua remota si iudicarentur, peccatis quibusdã impedientibus, admitti non possent ad iustitiæ suæ premium accipiendum. Quam rem mirari se dicit Augustinus solêre, etiã ab Ethnico Poëta disertis adeò verbis expressam. Nam cum Elysios (ait) campos Poëta ille describeret vbi putant habitare animas beatorum: non solum ibi posuit eos, qui proprijs meritis ad illas sedes peruenire potuerunt, sed adiecit atque ait;

Lib 21. de ciuit. Dei, cap. 27.

Quiq; sui memores alios fecere merendo:

id est, Qui promeruerunt alios, eosque sui memores promerendo fecerunt. Prorsus tanquam eis diceret, quod frequentatur ore Christiano, cum se cuique sanctorum humilis quisque commendat & dicit: Memor esto mei, atque vt id esse possit, promerendo efficit. Hactenus Augustinus. Ac verè tu quidem dicis, *Bonos sua sequi opera, dum obtinent quod sperarunt, &c.* sed diligenter caues ne vim & fructum exprimas meritorum, propter quem tamen dictum est opera sequi. Quomodo enim sequuntur opera, si non propter ipsa remuneratio fiat? si nihil eorum intuitu, & quia accepta ipsa grataq; sint reponatur? quomodo sequuntur si næuo peccati omnia sint deformata, odioque digna magis quam mercede? Quanquam igitur beatum regnum assequantur martyres, quia tamen ille fructus operum non est, neque laborum merces, secundum vestrum nouum

Euan-

Euangelium, profectò frustra laborarunt & in vanum cucurrerunt. Frustra enim fit cuius effectus est nullus: nam si cui ægro porrecta medicina sit, quam constet ad sanitatem recuperandam fuisse inutilem; quamuis ille alia quadam ratione & caussa cõcurrente, sanitatem recuperet; medicinam tamen illam inutilem, frustraque porrectam omnes iudicabunt. Quid autem est quod inculcatis magis, quàm inutiles esse nos, etiam post sanctificationem? & opera etiam illa in quibus creauit nos Deus vt in illis ambulemus, ad vitæ beatæ comparationem nihil conducere? Sed quoniam hoc leuiter attigisse isto in loco sufficit, ad ea quæ subiungis transeundum est. 2.Timo. 2. Ephes. 2.

Quid de loco scripturæ ad Philip. cap. 2. In nomine Iesu omne genu flectetur, &c. sentiendum sit, in caussa confirmandi Purgatorij. CAP. XIX.

PHilippensium 2. inquit, *In nomine Iesu omne genu se flectat; calestium, terrestrium, ac infernorum. Quasi hic ternarius flectentium genua non possit subsistere, nisi detur Purgatorium. Flectunt genua calestes spiritus & sancti in vita æterna: Idem faciunt pij in terra adorantes Christum: Idem faciunt Sathan & damnati spiritus cum impiis omnibus in nouissimo iudicio; non quidem adorantes Christum, sed agnoscentes iudicem. Credunt enim & contremiscunt; hoc est, non*

colunt Christum, quem tum coguntur fateri filium Dei, & iudicem suum.

Et hic locus Areti magis ad quandam pertinet probationis copiam, qua nonnullis forsitan vti libuit, quoniam sic accipi posse putarunt, quàm concludendi vim habet ex eo quod aliter intelligi non debeat. Scio enim esse Catholicos interpretes, qui eum sensum quem sequeris, suis commentationibus expresserint. Quid autem Catholicos interpretes dico? cum Apostolum cõstet capite 14. epistolæ ad Romanos, ad extremũ referre iudicium, in quo omnes boni & mali ante iudicem curuandi sunt; illi amore, isti metu? Omnes, inquit, stabimus ante tribunal Christi. Scriptum enim est, Viuo ego dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.

Reliqua, inquis, *noui testamenti loca eadem facilitate explicari possunt, vt planè perspicuum sit nihil præsidij hinc redire ad defensores Purgatorij.* Reliqua dicis loca; sed quæ sint, non designas. Neq; dubiũ est quin ea quoque sint selecta pro arbitrio tuo, quibus fingimur astruere purgatorium. Nam quod scriptum est Apoc. 5. Audiui omnem creaturam quæ in cælo est, & super terram & sub terra dicentem sedenti in throno, & agno; Benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sęcula sæculorum: Item, Quid faciunt qui baptizantur (seu affligũt se) pro mortuis, si omnino mortui non resurgũt? Sic enim & Christus dicit, Marci 10. Potestis baptismo

1. Cor. 15.

quo

quo ego baptizor baptizari? Et Lucæ 12. Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiatur? Item: Eſt peccatum ad mortem, non pro eo dico vt roget quis: vbi ſignificatum videtur orandum eſſe pro ijs, qui rectè præſumãtur in peccatis non perſeueraſſe vſque ad mortem. Rurſum illud in Actis de Chriſto, Quem ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo. Hæc igitur quæ à nonnullis non contemnendis authoribus pro Purgatorij aſſertione proferuntur, vellem illa tua facilitate nobis explicata reliquiſſes. De poſtremo certè loco Diuus Auguſtinus hunc in modũ ſcripſit lib. 12. de Geneſi ad literam ca. 33. Chriſti quidem animam veniſſe vſque ad ea loca, in quibus peccatores cruciantur, vt eos ſolueret à tormẽtis, quos eſſe ſoluendos occulta nobis ſua iuſtitia iudicabat, non immerito creditur. Quomodo enim aliter accipiendum ſit, quod dictum eſt, Quem Deus ſuſcitauit ex mortuis, ſolutis doloribus inferorum, quia non poterat teneri ab eis, non video; niſi vt quorundam dolores apud inferos eum ſoluiſſe accipiamus. Locum autem Apocalypſis 5. valde conatur Caluinus extorquere nobis è manibus: *Quales enim* (inquit) *hic creaturas recenſeri putant? Certo enim certius eſt & ratione carentes & inanimatas comprehendi. Quo non aliud affirmatur, quam ſingulas orbis partes à ſummo cælorum vertice ad vſque terra centrum, ſuo modo creatoris gloriam enarrare.*

1. Ioan. 5.

Act. 2.

Sed Agnum (ô Caluine) relinquis, cui quonam modo omnia dicunt elemẽta benedictionem & honorem, aut quomodo eius gloriam enarrant? Agni quippe gloria propria ex opere est redemptionis, cuius abditissimi in Dei sapientia consilij, ne vestigium quidem aut pertenue signum reperias in rebus inanimatis omnibus. Nam inuisibilia quidem Dei; vt bonitatem, sapientiam, potentiam, aliaque multa quæ sunt creatoris, vniuersæ res creatæ loquuntur: sed quid est in opere creationis quod prædicat lapsi hominũ generis reparationem? quibus id signis atque vestigijs, è terra, è stellis, ex igne & aqua futurum fuisse colligas? Quod autem certo certius esse dicis, nomine omnis creaturæ etiam inanimata comprehendi, non id tam audacter diceres, si in mentem veniret Euangelij locus vbi scriptum est; Ite prædicate Euangelium omni creaturæ. vbi proculdubio Omnis creaturæ nomine, non elementa muta comprehensa sunt, sed homines soli quibus Euangelium prædicari volebat: Quod si dixeris, omnem creaturam debere illic intelligi, prout circunstantia postulat Euangelij prædicandi: scito hoc idem in Apocalypsi fieri oportere; vt sola intelligatur ratione prædita creatura, quoniã ea sola sit quę beneficio reparationis agnito, illum qui mundi peccata sustulit agnum, prædicare & glorificare possit. Vnde non ait Ioannes, se audisse cælum & terram & mare, cum dicerent Agno benedictionem; sed creaturam

Marci vlt.

quæ

quæ in cælo habitat, & eam quæ super terram degit, & eam quæ sub terra quæque in mari versatur. Idcirco & antea dixerat in eodem capite; Et nemo poterat neque in cælo neque in terra neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum. Neque enim hoc propter dæmones aut damnatos spiritus dictum est, à quibus absurdum fuerat tale quiddã expectare, sed propter spiritus iustorum. In quibus etsi tanta quorundam excellentia fuerit sanctitatis ac vitæ meritorum, vt de ijs aliqua concipi posset expectatio, nullus tamen ad libri resoluenda signacula, satis idoneus repertus est. Quocirca eiusmodi aliquos iustorum spiritus subtus terram fuisse hæc scriptura significat; qui tamen quoniam & ipsi liberatoris ope indigebant, non potuere humanę captiuitatis vincula resoluere, quam peccata multa & manifesta tãquam scripta foris, & occulta vt si intus scripta essent, faciebant. Sed ad te Areti redeamus.

Faciátne pro Purgatorio locus Psalmi 66. Transiuimus per ignem & aquam.

CAPVT XX.

VIdeamus, inquis, *si quid ex Veteri testamento præsidij habeant. Primum vt ex nouo testamento accommodant, quæ speciem habent aliquã, sic veteris test. præsidio aperto destituti, applicant quæ vtcunque speciem aliquam habere videntur. Primo, Psalmo 66. Per ignem &*

aquam transiuimus. Loquitur Psalmus de afflictionibus populi Dei, ex quibus tandem eos liberauit & in terram sanctam duxit, quæ afflictiones etiam de Ecclesia & omnibus pijs possunt intelligi. Sed quæ est necessitas, ignem & aquam, hic de Purgatorio intelligere. Certè, res sunt pugnantes, ignis & aqua, ideoq; de eodem subiecto intelligi non possunt. Præterea, ignis est afflictionum in hac terra: nihil ergo ad Purgatorium.

Accedis ad ea quæ proferuntur è veteri testamento, & ne sis tui dissimilis eâdem vteris industria, eligendis ijs argumentis quæ facillimè tibi dissoluere potuisse videaris. Nihil enim esse in illis Psalmi verbis quæ profers, quod satis magnam vim haberet, ad concludendum aliquid de Purgatorio Christianarum post mortẽ animarum, cum ex contextu ipso, tum ex luculentissimo D. Augustini commentario discere potuimus, quem sic explicatum reliquit: Ignis & aqua, inquit, vtrũque periculosum est. In hac certè vita videtur aqua ignẽ extinguere, & ignis videtur aquã siccare. Ita & ipsæ tẽtationes sunt quibus abũdat hæc vita. Ignis vrit, aqua corrũpit; vtrumque metuendum, & vstio tribulationis & aqua corruptionis. Quando sunt res angustæ, & aliquæ infelicitates sunt in hoc mundo, quasi ignis est. Quando sunt res prosperæ, & abundantia sæculi circumfluit, quasi aqua est. Vide ne te ignis exurat, ne aqua corrumpat. Firmus esto aduersus ignem, coqui te oportet, tanquam vas fictum mitteris in caminũ ignis,

August. in Psalm. 65.

vt fir-

vt firmetur quod formatum est. Vas ergo quod in igne firmatum est, aquam non timet; si autem solidatum igne non fuerit, tanquam lutum aqua soluetur. Noli festinare ad aquam, per ignem transi ad aquam, vt transeas & aquam. Propterea & in sacramentis, & in catechizando & in exorcizando adhibetur prius ignis. Nam vnde plerunque immundi spiritus clamant, Ardeo, si ille ignis non est? Post ignem autem exorcismi venitur ad baptismum, vt ab igne ad aquam, ab aqua in refrigerium. Quod autem in sacramentis aqua baptismi, hoc etiam in tentationibus huius sæculi angustia timoris. Accedit prima vice ignis, postea ablato timore metuendum est, ne felicitas mundana corrumpat. Cum autem te ignis crepare non suffecerit, & in aquam non merseris, sed enataueris, per disciplinam transis ad requiem, & transiens per ignem & aquam educeris in refrigerium. Quarum enim rerum signa sunt in sacramentis, ipsæ res sunt in illa perfectione vitæ æternæ. Hæc Augustinus: in quibus nulla de Purgatorio significatio est. Sed tamē bella, tu quidem Areti, ratione probas de purgatorio non posse intelligi, quod pugnantes sint res, ignis & aqua; ideoque de eodem subiecto intelligi non possint: quasi ignis & aqua de eo sint genere rerum quæ in subiectis inesse dicuntur. Nam substantiæ quidem contrariæ si eodem aliquo loco non possent contineri, quomodo, vt cætera taceam, mundus hic ele-

menta continere poſſet inter ſe contraria? Sin ad qualitates reſpicitur inter ſe repugnantes, puto nō neſcire Benedictum quemadmodum noſtrorum corporum ex illarum pugna qualitatum, ſubindè valetudo turbetur. Si ergo in eodem corpore, eodem prorſus tempore, frigus pugnant & calor, magnumq́ue hoc ſæpenumero in iſta miſeriarum valle purgatorium eſt, quanto facilius fuerit, vt quod in febribus conſpicitur, eodem in corpore frigus æſtusq́ue ſuccedant? Neque enim quia dictum eſt, Tranſiuimus per ignem & aquam, ſimul vtrumque fieri ſignificatum eſt. Ideoq́ue ſi qua talis poſt hanc vitam, ex illorum viciſſitudine tormentorum futura cogitetur afflictio, quoniam in hac vita ſancti etiam homines per illam exercentur atque purgantur, nihil id erit alienum à ſcriptura diuina, quę dicit ſanctos perſecutiones hic pati in exemplum iuſti iudicij Dei; hoc eſt, vt declaretur, & tanquam exemplo demonſtretur ſubijciaturq́ue oculis illa diuini iudicij ſeueritas, quæ poſt hanc vitā (vbi propriè tempus iudicij eſt) acuitur in eos qui ſecum aliquid flagellis deferūt dignum. Quocirca ſi qui ſunt, (in quibus eſſe video Antoninum) qui ad Purgatorium accommodauerint Pſalmi verba, vt id non ineptè fecerūt, ita traducendi non ſunt, tanquam qui firmo argumento ſic elici poſſe putauerint, Catholicam de animarum purgatione doctrinam.

2. Theſſ. 1.

Quo-

Quónam modo intelligendus sit locus Zachariæ 9. de lacu in quo non est aqua CAP. XXI.

Zachariæ nono, inquis, *mentio fit putei in quo non sit aqua, siue lacus sine aqua. Lacus iste quibusdam est infernus, ex quo sumus sanguine Christi redempti. Qui Purgatorio fauent de Limbo patrum intelligunt, in quo etiam fuerit diues ille cum Abrahamo colloquens Lucæ 16. Verba Zachariæ sunt. Etiam tu in sanguine testamenti tui dimisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Iudæi quidem sanguinem testamenti intelligunt, sanguinem circuncisionis. Alij fœdus in monte Sina initum & confirmatum sanguine animalium. Ita dimisit vinctos suos, id est, Iudæos ex Ægypto, quæ lacus est in quo non erat aqua. Verum quia cum Christianis nobis res est sanguinem testamenti, vt opinor, non intelligent alium quam Christi sanguinem, quem effudit in salutem omnium credentium. Nam aperta prophetia de Christo, In hoc sanguine dimisit vinctos suos, hoc est, electos, de lacu in quo non erat aqua, hoc est, de potestate Sathanæ. Nam statum mortalium afflictum per similitudinem explicat. Qui in orientalibus regionibus fuere, testantur adhuc foueas haberi & cisternas aridas, quibus detinentur captiui. Dicit ergo nos calamitosos fuisse & miseros seruos diaboli, qui nos mancipia habuerit, non aliter ac si quis in lacu detineat captiuos, & ex tyrannide nos liberauit suo sanguine filius*

Dei

Dei. Magna autem impietas est, hanc gloriam redemptionis à Christo ad Purgatorium transferre, ex quo non sanguine Christi, sed satisfactionibus hominum animæ finguntur liberari.

Sic ille.

In huius loci explicatione vnum est Areti, de quo inter nos conuenit, sanguinem testamenti non alium hic intelligi debere, quam sanguinem mediatoris Dei & hominum; cuius fit verbis antecedẽtibus certa mẽtio, cùm dicitur; Ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator: ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ. Hic ipse suum sanguinem, in Euangelio, noui testamenti sanguinem appellat; Hic, inquit, sanguis noui testamenti, seu calix nouum testamentũ in meo sanguine. Etenim per hunc sanguinem implentur & præstantur ea nobis, quæ nouo testamẽto promissa sunt, quæ spectant ad liberationem captiuorum. Itaque citra controuersiam, sanguis ille pretiosus, is ipse est in quo emisit Deus vinctos suos de lacu, in quo non erat aqua. Quis autem hic sit lacus de eo propria loci huius quæstio est, possuntq́; de eo (inquit Augustinus) diuersa sentiri, etiam secũdum rectam fidem. Eò fit vt non vrgentissimum esse fatear quod hinc conficitur argumentum. Et Augustino quidem visum est nihil eo significari melius, nisi humanæ miseriæ siccam profunditatem quodammodo & sterilem, vbi non sunt fluenta iustitiæ sed iniquitatis lutum. De quo lacu etiam in

Zachar. 9.

Psal-

Pſalmo dicatur; Et eduxiſti me de lacu miſeriæ, *Pſal. 39.*
& de luto fæcis. Hunc Auguſtini ſenſum reperies lib. decimo octauo de ciuitate Dei, cap. 35. Tu quoque inſtituti tui memor lacum hunc vis in hac vita intelligi, nimirum Sathanæ poteſtatem: *Nam ſtatum*, inquis, *mortalium afflictum, per ſimilitudinem explicat*. Sed primum ſi tibi demonſtrauero ipſum Satanam in lacum eſſe deiectum, quam alterius Sathanæ mihi poteſtatem intelliges, quæ ſignificata ſit nomine laci? Hoc enim illi dicitur apud
Iſaiam, Verũtamen ad infernum detraheris, in *Cap. 14.*
profundum laci. Si ergo & ipſe Sathanas in lacu eſt, non eſt nomine laci eius accipienda poteſtas ſeu tyrannis. Deinde quid aptius aqua ſignificat quam refrigerium? videlicet vt lacus in quo non ſit aqua, is ſit ſtatus in quo non queat refrigerium inueniri, non aliqua redemptio comparari. Atqui dum hic vitam agunt electi, quamuis ſub poteſtate Sathanæ afflictiſſimi ſint duriſſimaque preſſi tyrannide, tamen ab ijs refrigerium inueniri & redemptio per Chriſtum poteſt. Hoc enim tempus gratiæ & miſericordiæ eſt; hoc tempus in quo licet operari, quoniam diei non noctis eſt; hic inueniri poteſt cibus, qui apud inferos nullus eſt; hic præſto eſt
aqua de qua dicitur; Omnes ſitientes venite ad *Iſaia 55.*
aquas; hic aſſiduè proponitur illud; Conſurge, *Iſaia 52.*
conſurge, excutere de puluere, diſſolue vincula colli tui captiua filia Sion. Quæ non nunc prædicarentur in Eccleſia, ſi hic eſſet lacus, in

quo

quo non esset aqua. Vinctos præterea qui educuntur è lacu, interpretaris electos; cùm è potestate Sathanæ liberentur etiam non electi cõplures; qui liberati semel & iustificati in eandem post captiuitatem sua recidunt voluntate: quales dicit scriptura prolapsos postquam sunt illuminati & participes facti gratiæ spiritussancti; quales dicit Euãgelium ad tempus credere, & in tempore tẽtationis recedere, persecutioni videlicet quæ propter iustitiam fit succumbẽtes. Cùm igitur hęc tuæ interpretationis sententias incommoda, cur non potius, Areti, infernum intelligas nomine laci, in quo nõ est aqua? Hoc enim & ille supra citatus Isaię locus exigit, Veruntamen in infernum detraheris, in profundum laci, hoc est, detraheris, inquit, in inferni ipsius profundissimas partes. Infernus enim, sicuti antea notauimus, generatim eum statum & locum designat, qui cælo opponitur, hoc est, qui sit infimus, vt ille supremus; qui sit tenebricosus, vt ille lucidus, & illustris; qui sit mœstus & horridus, vt ille iucundus & amœnus. In hoc & Patres ante Christum fuere, sicuti locis varijs scriptura significat, & modo sanctæ quædam animæ detinentur ad tempus, & impij perpetuum habituri sunt domicilium. Latissimè ergo patet infernus iuxta scripturarum cõsuetudinem, magnaque illic conditionum & statuum differentia est: sed hoc generaliter proprium habet, quod in eo non sit aquam seu refrigerium comparare, si-

Hebr. 6.

Luca 8.

Infernus in scriptura pro statu vel loco mortuorũ accipitur.

re, si-

re, ſicut nec inuenire cibum. Idcirco quicunque inde aliquando educti ſunt vel educentur, eius ſibi meritum in hac vita compararant; quippe illic nullus eſt eiuſmodi merito locus, nec ibi redemptio ſeu iuſtificatio quæ hic neglecta fuerit reperietur: id quod eſt nec cibum nec aquam apud inferos poſſe reperire. Igitur qui infernum intelligunt, non eſt conſequens Areti, vt Limbum Patrum excludant, in quo fingis dici à quibuſdam diuitem epulonẽ cum Abrahamo collocutum: Pars enim inferni limbus erat. Itaque ne quiſquam hoc ſic accipi poſſe neget, Diuum Hieronymũ & Venerabilem Bedam in 22. Lucæ caput Haymo ſequutus, ſic locum illum enarrauit, vt & infernum intelligeret nomine laci, & tamen ſanctos ex eo interpretaretur eductos, eam videlicet inferni partem attendens quę limbus patrum vſitatius appellatur. Tu, inquit, eduxiſti vinctos tuos, id eſt, ſanctos qui in vinculis tenebantur, de lacu in quo non eſt aqua, hoc eſt, liberaſti eos de inferno in quo nulla eſt miſericordia. Denique in reſurrectione Domini multi ſanctorum qui in inferno vinculis originalis peccati tenebantur, ſurrexerunt cum eo, & venerũt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Sic ille; qui in inferno dicit nullam eſſe miſericordiã, non quod ibi nulla detur ex aliqua parte, ſed quod illic nemo eam mereatur aut impetret. Quo modo etiam rectè accipitur dictum, quod in inferno nulla ſit redemptio, quemadmodum

prius

prius ostendimus; iuxta illam Augustini sententiam, Hic omne meritum comparatur, quo possit quisque post hanc vitam, aut grauari, aut leuari. Quanquam autem ex inferno reproborũ, vbi est ignis ille præparatus diabolo & angelis eius, intelligi queant electi esse liberati & educti, non quod in eum iam incidissent, sed quod nisi subuenisset gratia redemptoris, in eum casuri essent certissimè (quomodo Diuus August. declarat, accipi posse quod scriptum est Psalmo 85. Eruisti animam meam ex inferno inferiore, quia nimirum liberarit eum qui hoc dicit ab eiusmodi peccatis, per quæ deduci posset ad tormenta inferni inferioris) tamen propriè illi educti sunt, qui iam inferni claustris conclusi tenebantur, illi videlicet Patres quos habebat Limbus, aut quos adhuc carcer quidam purgatorius detinebat; vsqueadeo, vt secũdum proprietatem eductionis è lacu in quo non erat aqua, referendus sit locus ad eos quibus post mortem, hoc liberationis beneficium, misericordia Dei præstitum est, quam sibi hic benè sanctéq; viuendo conciliauerant. At exurgit hic Aretius, & magnam esse cõqueritur impietatem, hanc gloriam redemptionis à Christo ad Purgatorium transferre. Sempérne Areti ad idem saxum impinges? atqui turpe scis illud esse: Bis ad eundem; tametsi hunc de via tua, quantum potuimus, remouimus, & nunc idipsum haud grauatim faciemus. Redemptionem illam, Areti, de qua ipse loqueris,

qua

qua ex mancipijs diaboli seruisque miserrimis efficimur liberi, non transferimus ad purgatorium, sed hac duntaxat in vita fieri dicimus: deinde illam ipsam quam ibi ponimus liberationem, sanguini Christi minimè detrahimus, sed hanc illi ferimus acceptam, ceu fonti ipsi & pretio, vnde omnis nostra purgatio & libertas emanat. Tametsi enim in ijs satisfactionibus, quæ hic pro illis suscipiuntur, aliquam inueniunt à temporaria pœna redemptionem, tamen vnde illarum satisfactionum vis, nisi à Christi sanguine deriuata est? Potuisses hoc idem & prophetæ dicere, quod magna impietate redemptionis gloriam transtulisset ad eleemosynas, quia dixerit benè Regi cõsulens, Peccata tua eleemosynis redime. Nec modò pro illis animabus orare, aut eleemosynas hic largiri non licebit, sed ne pro nobis quidem, aut alijs mortalem adhuc agentibus vitam, ne videlicet gloriam redẽptionis & orationis Christi, ad hominum orationes transferamus. Quid ergo hic est præter illum inanem fucum, quem de malè intellecta Christi gratia & redemptione componitis, quoq; hominibus miseris, & dilectionem veritatis non habentibus imponitis? *Daniel. 4.*

Quid sibi velit apud Tobiam locus, Panem tuum & vinum tuũ super sepulturam iusti constitue. CAP. XXII.

T*Ertium est*, inquit, *ex Tobia quarto; Panem tuum & vinum tuum super sepulturam*

ram iusti constitue, vt scilicet pauperes inde refecti, pro defuncti salute Deum deprecentur. Poterat simpliciter argumentum reijci, quia sumitur ex libro extra canonem. Notum autẽ est oportere ex canonica scriptura peti testimonia ad probandum aut confutandum aliquod dogma religionis. Tamen hoc omisso videbimus quam malè eo testimonio vtantur. Primum, Tobias pater, vir sanctus instruit filiũ in pietate quam à patribus hauserat, & nusquam reperiuntur patres veteris test. meminisse purgatorij in funeribus aut luctu pro mortuis: non potuit igitur de eo filium suum hic instituere. Deinde verba hoc non sonãt. Textus ita habet: Non sit durum in oculis tuis panem tuum & vinum tuum effundere supra sepulchra iustorum. Quod igitur de suo addũt, vt pauperes inde refecti pro defuncti salute Deum deprecentur, vanum est & alienũ à scopo Tobiæ. Sed hoc vult filium exemplum paternũ imitari, non solum in facienda eleemosyna, sed in sepeliendis clam occisis bonis viris, quos pater solebat noctu sepelire ipse, vel curare per alios vt suis sumptibus sepelirentur, vt constat ex cap. 1. Effundere igitur panem & vinum super sepulturam iustorũ, est sumptus facere ne insepulti maneãt, quod tũ fiebat in Niniue. Præterea impij Iudæi hoc ipsum sic interpretabantur vt est cap. 2. Deridebant enim ipsum etiã cognati sui. Iste non solicitus est pro anima, quia adhuc sepelit mortuos. Contra hanc ignominiã munit filium, ne patiatur sese deterreri vel metu Assyriorum vel subsannatione malorum Iudæorũ, sed pergat patris imitari exem-

exemplum. Ideoq́ rectè, inquit, Ne tibi durum videatur. Habebat enim periculum & ruborem ex subsannatione suorum aduersa. Et quod ait: Super sepulturam iustorum, notum est Hebrais gnal, significare in gratiam aliquid fieri: ac si dicat, Nō sit tibi durum in gratiā sepultura iustorum sumptus facere, dare panem & vinum vt sepeliantur. Alij iustos intelligūt pauperes viuentes: vt sit sensus; da panem & vinū vt à sepulchro praserues eos ne fame pereant, nam si non paueris videberis occidisse. Sed ne sic quicquā hinc purgatorio habebunt patrocinij. Et hanc posteriorē sententiam expressè Graci innuunt: verterunt enim sic, ἔκχεον τοὺς ἄρτους σου ἐπὶ τὸν τάφον τῶν δικαίων, καὶ μὴ δὸς τοῖς ἁμαρτωλοῖς. significantes dandam eleemosynam bonis non impijs. Hæc ille.

Cum paulò ante Zachariæ tractares locum, repudiato Iudæorum sensu de sanguine testamenti, cum Christianis tibi negocium esse dicebas, ideoque Christianum ab ijs sensum & commentarium concedi tibi iure postulabas: Sed cum te quoque vicissim Christianis debeas præbere Christianum, cur vt oppugnes Christianos, in Hebræo sic canone Iudaizas? An nescis in diuinarum scripturarum libris recensendis, non eundem omnino esse Iudæorum & Christianorū canonem? Iste tuus canon in quē Tobiæ librum recipi negas, Hebræus est non Christianus. Eum enim, inquit Hieron. librū Hebræi de catalogo diuinarum scripturarum secantes, his quæ Hagiographa memorāt, man-

ciparunt. Quàm autem hunc canonem, siue quàm Hebræorum ea in parte iudicium non magnifecerit Hieronymus, ostẽdit consequentibus verbis. Arguunt inquit, nos Hebræorum studia, & imputant nobis contra suum canonem latinis auribus ista transferre: Sed melius esse iudicans Pharisęorum displicere iudicio, & Episcoporum iudicijs deseruire, institi vt potui. En D. Hieronymus Pharisæorum non veteris Ecclesiæ Iudæorum hoc æstimauit esse iudicium, quo de catalogo diuinarum scripturarum hic Tobiæ liber eraditur, Christiano certè catalogo compræhendi, ex vetustissimorum testimonijs, Conciliorumque censuris certissimè constat. Neque hunc librum D. Ambrosius dubitauit appellare propheticum, cap 1. lib. de Tobia, quia reuera illustrem habet de Christo & eius Ecclesia prophetiam, cap. 13. & 14. Nec verò pluribus elaborandum hic est, vt libri huius authoritatem astruamus, quod alij pro sui instituti ratione, diligenter copioséque fecerunt. Sed etsi inter Hagiographa iuxta Hebræorum & hæreticorum canonem esset numerandus, tamen magni deberet esse ponderis, hunc peruetustum librum cum alijs & diuinarum literarum & authorum Ecclesiasticorum testimonijs, habere tam pulchrè consonantem. Verum eo (quoniam omittẽdum putas) omisso, videamus num hoc testimonio malè, quemadmodum ais, Catholici quidam vsi sint. *Primum*, inquis, *Tobias pater, &c.* Ego verò sic potius

potius colligendum arbitror: Tobias pater, vir sanctus instruit filium in pietate quam à patribus hauserat; atqui instruit eum de eleemosyna facienda pro mortuis, ergo hoc officij soliti erāt patres mortuis exhibere fidelibus, istoque modo suam de Purgatorio fidem protestari, etiamsi nusquam expressam de Purgatorio mentionem fecisse legerentur. Multum enim erras si putas esse consequens, nihil fecisse patres aut dixisse, nisi quod mandatū literis diuinis aut canonicis demonstrare possimus. Quid si primus hic author, qui magnam habet vetustatem, literis id expressisset, nónne vel hoc nobis deberet esse testimonio, quid ab anterioribus ipse didicisset? Deinde quid opus in luctu vel oratione meminisse Purgatorij, cum satis sit orare pro defuncto & lugere? Atqui memoria tenebat Tobias exemplum Iacob patriarchæ, qui pro filio Ioseph quem crediderat mortuum, luctum non mediocrem suscepit. Non autem opinor quod gentilium more, tātum prophetam luxisse filij mortem dicturus sis, aut tanquam perditum, & æternis mancipatum supplicijs deplorasse, quomodo Dauid luxit mortem Absalon; sed planè luxit vt prodesset mortuo, cui nisi prodesse lugendo posset, nulla esset alia ratio cur tantus vir lugeret eius mortem, de quo par erat spem bonam concipere quod præmissus esset non amissus: cuius spei cōtemplatione ab amicis fidelibus, ipse Tobias cum gaudio narratur esse sepultus. Textum autem ipsum si spectaueris, Genes. 37.

 ueris,

ueris, nihil reperies facilè quod probabilius ſonet quam hoc quod volumus. Nimirum vt dictum ſit; Si gratificari iuſto ſepulto velis, & ei prodeſſe iam mortuo, effunde panem tuum & vinum largiendo pauperibus, atque id in gratiam eius facito; hæc enim pro defuncto atque in eius gratiam facta eleemoſyna, magnum ei poteſt afferre leuamen. Nam quod gentiles faciunt, vt collatis cibis epulentur inter ſe ſuper mortui ſepulchro, ſperantes hac re defunctis afferre ſolatium, id vaniſſimum eſt. De quo ſubiungitur: Et noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus; Noli ergo, inquit, ad iſtum modum conuiuando nequiter & infideliter profundere tuam ſubſtantiam, ſed eam miſericorditer communicando indigentibus, ſtude ſepulto apud Dominum conciliare miſericordiam. Præterquam autem quod & Tertullianus initio libri de Reſurrectione carnis, & Diuus Auguſtinus ſermone quodam de Cathedra Petri, gentilis huius conſuetudinis facit mentionem, (quam ille quidem ſic reprehendit vt dicat, valde eſſe ridiculum, vt defunctos, quos atrociſſimè exurant, eoſdem poſtmodum guloſiſſimè nutriant) extant eius quibuſdam locis hodieque veſtigia, vbi cibi & potus ſuper mortui ſepulchro ponuntur, & inde ſublati dantur pauperibus. Super ſepulchro enim ponunt, vt in gratiam mortui largiri ſe hanc declarent eleemoſynam: ita fit ab ijs nunc Chriſtianè atque fideliter quod à genti-

tili-

tilibus ſtultè & inutiliter ſeruabatur. Nam & alijs quoque in rebus nonnullæ conſuetudines de ipſa gentilitate retentæ, à Chriſtianis in meliores vſus conuerſæ ſunt. Quod autem velle dicis Tobiam patrem vt eum hac in parte filius imitetur, rogo te quæ conuiuia, aut quos ſumptus feciſſe legitur Tobias pater, vt pro eo mortui per alios ſepelirentur? Imò vero conuiuio ob aliam instituto cauſſam, id relinquebat, ac per ſeipſum corpora mortuorum tranſlata domum ſepulturæ mandabat: quod autem ſumptus fecerit vt ſepelirentur per alios cadauera mortuorum, nuſquam Areti legis. Certè capite primo libri huius quod deſignas nulla eius rei ſignificatio eſt. Fallebat te cum hæc ſcriberes tua memoria, aut fallere meditabâris eos quos putabas non eſſe lecturos. Si enim ſolitus erat ſumptum facere aut conuiuio excipere amicos qui ei hac in parte eſſent adiutores, cur hic de conuiuio ſolus exceſſit? cur non alijs negocium dedit? Nec pecuniam dicit conſtituendam ſuper ſepultura iuſti, quæ tanquam merces detur pro ſepeliendi labore, ſed panem & vinum, quo magis eleemoſyna quam laboris merces ſignificata eſt: his enim rebus, refici ac recreari pauperes ſolēt. Taceo quod reliqua patris præcepta generalia ſunt, atque omni conuenientia tempori, & neceſſaria: hoc autē de ſepeliendis fratribus, qui ab impijs occidebantur, ſæuientis perſecutionis tempus ſpecialiter concerne-

bat; eratque perfectionis singularis, non necessariæ in proximum charitatis. Ideoque verisimile non est, quod vnum hoc interserere voluerit, tam speciale præceptum cum essent cætera communia. Postremò si, vt dicis, Hebræa vox declarat fieri aliquid in gratiam alterius (in quo tibi lubens assentior) num sepultura est cuius in gratiam faciendum aliquid sit, an verò sepultus ipse, cui sit hoc modo gratificandum? Idcircò enim scriptum est apud sapientem Ecclesiasticum; Mortuo ne prohibeas gratiam. *Capite 7.* Quod si hoc modo volebat filium non sepulturæ, quod absurdum est, sed sepulto gratificari iusto, nulla hic est sumptus significatio, qui fieri pro mortuo sepeliendo iuberetur. Alterum quod adiungis nihilo commodiorem habet sensum. Primum quod hoc sit simplex eleemosynæ præceptum. Datur enim eleemosyna egentibus, vt eorum leuetur necessitas, & à sepulchro, quoad potest, præseruentur. Hoc autem iam superioribus verbis satis inculcauerat. Deinde non fit in gratiam sepulturæ, quód fit vt arceatur sepultura. Atqui verbum Hebræum hoc significare dicis, vt in gratiam fiat sepulturæ. Postremò non iustis modò, verumetiã iniustis & peccatoribus extremè præsertim egentibus, quibusque nisi succurratur sepulchrum metuendum sit, facienda est eleemosyna, falsumque perspicuè quod dicis significatam à Græcis eleemosynam dandam bonis non impijs, cum constet etiam inimicos

dili-

diligendos, & benefaciendum ijs qui nos persequuntur, & is qui non pauerit, quod ipse allegas, videatur occidisse. Nisi fortè putes pro tua Christiana charitate, quod impium quidem sic liceat occidere, non iustum. Igitur si eleemosynam pijs dandam, non impijs Græca significent, & hoc intelligi non possit de pijs & impijs viuentibus mortalem hanc vitam, planè cõficitur iuxta Græcæ lectionis, vt tu vis, significationem, iusto defuncto esse dandam eleemosynam, siue in gratiam eius, non autem impij in sua impietate sublati. Vidésne Areti, cum retia fugis ea quibus salubriter caperêris, quomodo in ipsa venabula veritatis incurras? Qui etiam si alium quempiam loci sensum non improbabilem protulisses; non esset tamen consequens malè nos illo vsos testimonio, cuius probabilem aliquã sententiam expressissemus: Quam Diuus quidem Ambrosius libro in Lucam septimo sic confirmat, vt etiã maius quiddam altiusque hic nobis commendatum insinuauerit; nempe Sacrificium id quod in Ecclesia Christiana sub panis viniq; specie pro defunctis fidelibus, quibus vita speratur æterna, non pro impijs seu infidelibus offertur, quorum est cum hinc decesserint desperata salus. Est & illa, inquit, prophetia, vt supra sepulturã maiorum quædam ponamus quæ lector agnoscit, infidelis intelligere non debet: non quo cibus imperetur aut potus, sed sacræ oblationis veneranda communio reueletur. Non ergo in-

terdictum est muneris, sed religionis mysteriũ, communionem nobis cum gentilibus mortuis non futuram. Nam cum sacramenta viuorum sint, non videntur mortui qui habent vitam. Hæc Diuus Ambrosius capite 3. memorati in Lucam libri.

De loco secundi Machabæorum duodecimo. CAPVT XXIII.

QVarto, inquis, superest locus 2. Macha. 12. de Iuda Machabao, qui Hierosolymam mittit duodecim milia drachmarum pro defunctorum memoria facienda. Respõdemus his quod solent Iurisconsulti dicere: Rerum veritas non debet erroribus gestorum vitiari. Et quia hic locus rem commendat qua cum scriptura pugnat, meritò irritus censeri debet. Porrò, de resurrectione simpliciter loquitur, qua res videtur occasionem dedisse missionis illius. Nam apud interfectos reperit argumẽta idololatria. Quam rem ægrè tulit, sed de salute illorum non desperauit. Tamen vt viuos ab illo scelere expiaret, & testaretur displicere illis defunctorum idololatriam, munus illud misisse videtur, quod author historia postea detorsit ad satisfactionem peccati illorum. Verum quia liber est extra canonem, & speciale habet factum cuius non extat exemplum in sacris literis, meritò repudiatur.

Familiari nimium vteris petitione principij, quæ valde est apud Dialecticos in disputatione vitiosa. Nam vtrũ hęc res pugnet cum scriptura, idip-

id ipſum eſt quod modo quęritur: neque tu pugnare hactenus oſtendere potuiſti; quin vt eas diſſolueres ſcripturas quæ noſtram aſſertionem efficaciſſimè confirmant, vano te hactenus & fruſtraneo labore torſiſti. Quid igitur eſt quod tam confidenter loqueris [Quia hic locus rem commendat quæ cum ſcriptura pugnat, meritò irritus cenſeri debet?] Imò prorſus Areti quia hic locus rem cōmendat quæ ſcripturæ diuinæ locis alijs, partim neceſſario, partim probabiliter conſtituitur, meritò, cùm alijs pręſertim cōiunctus, magnam vim ad perſuadendū habere debet. Ac Iudæ quidem Machabæi factum interpretaris pro tuo arbitrio; ſic tamen vt mox oblitus tui noſtra magis confirmes, quam infirmes. Dicis reſurrectionem mortuorum occaſionem dediſſe miſſionis illius. Cur ergo horum defunctorum ſperata reſurrectio (quoniam de illorum, ais, ſalute Iudas non deſperauerat) occaſio fuit mittendi huius muneris Hieroſolymam, niſi quo id ageretur apud Dominū miniſterio ſacerdotum, vt interfecti ſperatæ reſurrectionis efficerentur participes, remiſſis quæ adhuc impedire potuerant quibuſdam illorum peccatis? Namque ſi munus illud tranſmiſſum, nihil ad reſurrectionē interfectorum faciebat, non potuit certè eorum reſurrectio mittēdi muneris eſſe occaſio. Nihil autem faciebat ad interfectorum reſurrectionem, ſi quod dicis verum eſt, voluiſſe illum viuos duntaxat ab idololatriæ ſcelere expiare, & teſtari defun-

defunctorum displicere idololatriam. Ideoq́ue author historiæ, non quasi violenta interpretatione factum illud detorsit ad satisfactionem peccati illorum, sed tuis quoque verbis suffragātibus secutus est, quo eum aperto gressu ducebat mittēdi muneris occasio, hoc est, sperata salus & beata resurrectio defunctorum. Itaque hanc ipsam occasionem sic expressit: Facta collatione duodecim milia dragmas argenti misit Iudas Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè & religiosè de resurrectione cogitans. Nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis: Et quia considerabat quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare vt à peccatis soluantur. Hactenus libri secundi Machabæorum scriptor. Sed ad asylum confugis commune hæreticorum, quibus cum liber aliquis displicet propter ea quæ vehementer eis aduersantur, id familiare est vt librum eijciant è canone, maluntq́ue tanquam infideles filij, Iudæorum infidelium, in libris diuinis recensendis iudicium sequi, quam Christianorum maiorum suorum, à quorum pietate & religione desciuerunt. Esse enim hunc librum in canone Ecclesiastico, Innocentius primus, Gelasius, Synodus Africana, aliaq́ue Patrum concilia definierūt. Nam quod D. Hieronymus & Ruffinus in Sym-

in Symbolo ad dogmata Ecclesiæ statuenda valere negant huius authoritatem libri, id accipiendum est, vt dicant, non valere eo modo quo valent ij libri qui sunt in canone Hebræorum, vt aduersus eos videlicet Christianæ fidei dogmata possint stabiliri. Sic enim D. Hieronymus seipsum explicat in fine libri secundi Apologiæ contra Ruffinum. Quod si Hebræos in hoc de libris canonicis iudicio sequi voluerimus, Christo nobis erit aduersandum, qui Danielem vt prophetam habuit, & Dauidis Psalmos vt propheticos, cum Hebræi & Danielem negent esse prophetam, & Psalmos esse Dauidis. Librum quoque Iob & Hester, non eodem quo cæteros habent loco. Sed Augustinum interim proferunt, cum ille libro 2. de doct. Christiana, capite 8. duos Machabæorum libros inter canonicos manifestè recenseat, atque idem ex secundo memoratum locum producat, ad orationem pro defunctis astruendam, libro de cura pro mortuis cap. primo. Proferunt tamen atque obijciunt, quod idem Augustinus lib. 2. contra epistolam Gaudentij capite 23. hoc præ se ferat, libros illos se pro canonicis non habere. At quibus verbis? an quia dicit, scripturam Machabæorum non habent Hebræi sicut Genesim? sed hoc iam ante diximus, hosce libros pro canonicis, Hebræorum iudicio non haberi. Quod verò adiungit receptos esse ab Ecclesia non inutiliter, sed si sobriè legantur vel audiantur, hoc tantum

tummodo significat ab ijs qui in eorum lectione versentur incautius, occasionem errandi sumi posse, ideoque sobriè & attentè legi oportere. Quod dictum est cõtra Gaudentium, qui Circũcellionum seipsos interficientium furorem defendebat exemplo Razię, qui in ijs libris
2. Mach. 14 seipsum interemisse narratur, & sic quidem vt ab imprudenti lectore factum eius videri possit esse laudatum. Ideoque & propter Sampsonis exemplum dici posset librum Iudicum sobriè legendum esse, ne quisquã ex eius lectione ædificetur ad interficiendum semetipsum. Quod rursum obijciunt à Domino dictum esse in Euangelio, oportere impleri quæ sunt in lege, & Prophetis, & Psalmis de ipso: vnde colligunt Machabæorum librum, quia neque ad legem, neq; ad ptophetas, neque ad psalmos pertineat, non esse canonicum, tale est vt librum quoque Hester exterminet, quoniã neque ad legem, neque ad prophetas, neque ad psalmos magis pertineat, quam Machabæorum liber. Verùtamen respondemus illis veteribus omnia propemodũ in figura contigisse, gestaq; illa quæ libri Hester & Iudith & Machabæorum complexi sunt, reuera fuisse prophetica, eaq; de caussa & libros ipsos propheticis annumerandos esse; qui vt prophetici nõ essent, id tamen satis esse deberet, quod historiam populi Dei suis cæremonijs ea quæ ad Christum pertinebant præfigurantis, vsque ad ipsum Christum perduxerint. Nam neque in Regum, aut Paralipomenon libris, quam-

quãuis prophetici ſint, neceſſe eſt ſtatuere omnia quæ narrantur eſſe prophetica: ſed quemadmodũ in lira & cithara, aut alio quopiam inſtrumẽto muſico præter cordas ſonantes, etiam ligna ſunt nihil ſonantia quidem, ſed neceſſaria tamen vt indè cordæ religentur atque intendantur, vel remittantur propter harmoniam; ſic etiam in libris propheticis & qui ijs annumerantur, nõ neceſſe eſt omnia ſonare aliquid futurorum myſtica prophetiæ harmonia, ſed ſufficit vt tanquam ligna quædam ſint in inſtrumento muſico, quibus ipſa facta prophetica cohæreant, indeque dependeant quodammodo propter pleniorem hiſtoriæ ſtructuram. Quod item aiunt authorem libri ſecundi Machabæorum veniã petere, quod minimè faceret ſi author eſſet canonicus, propterea facilè diſſoluitur, quia conſtat ſcriptorẽ illum nuſquam petere veniam ſi quid falſi dixerit, ſed ſi ſermo eius minus fuerit accuratus: ideoque ſubiungit; alternis vti, delectabile eſſe; non quia delectabile aut vtile ſit, ſi modò vera, modò falſa, quadam alternatione ſcribantur, ſed quia affectato ſemper vti ſermone minus oblectet, atque interdum expediat pedeſtri & quotidiana dictione rem explicare. Quocirca non magis fuerit conſequens, propterea librum hunc non eſſe canonicũ, quam Pauli epiſtolas, in quibus illud habet locum quod ipſe ait, Etſi imperitus ſermone, non tamen ſcientia. Spiritus enim ille diuinus qui canonicos ſcriptores inſpirauit, 2. Cor. 11.
tam

tam per Amos rusticum locutus est, quam per aulicum Isaiam. Est etiã considerandum, vt sit liber aliquis canonicus, nõ id requiri vt scriptor exploratũ habuerit diuina se oracula fundere, sed satis est si quis Propheta vel Apostolus, librum lectum atque examinatum approbarit vt diuinum, pronunciaritque oracula sacra contineri. Nam & quod dixit Caiphas expedire vt homo vnus pro populo moreretur, diuinum oraculum fuit, etiamsi hoc ille nescierit. Itaque etsi dicere nõ potuerit scriptor ille quod Ioannes Euangelista, Hic est discipulus ille qui scripsit hæc, & scimus quia verum est testimonium eius, non tamen ex eo rectè colligas librum quem scripsit non esse canonicũ: quia satis sit si Apostolus hoc pronunciauerit, scire se quia verum sit testimonium eius. Nam neque Lucas, neque Marcus authoritatem habuisset canonicam, nisi Petrus aut alius quispiam Apostolus sua authoritate legendum Ecclesiæ tradidisset. Quod verò scriptor idem ait cap. 2. lib. 2. veritatẽ de singulis concedere sese authoribus; non significat illum de veritate eorũ quę scriberet dubitasse, sed particularẽ rerum singularum prosequutionem; &, vt Græcè est, diligentem de singulis, hoc est, exactam & accuratam narrationem omnium rerum gestarum, apud ipsos historiographos requirendam, neque id fuisse sui instituti. Quod rursum alij dicunt, Iudæ quidem Machabæi factum, quo pro defunctis sacrificium offerri iusserit, commemorari quidem,

dem, ſed non laudari, id quoque perſpicuè falſum eſt; quoniã manifeſtam facti laudem habet quod dicitur, Iuſtè & religiosè de reſurrectione cogitans: Et quod ita concluditur, Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur. At non licuiſſe pro defunctis offerre ſacrificium probant, quia ſcriptum eſt Deuteronomij 12. nihil faciendum niſi quod Dominus præceperit, neque quicquam adijciendum eſſe ad expreſſam legem: Nullum autem contineri lege diuina præceptum de offerendo pro mortuis. Quibus reſpondendum eſt, reperiri non pauca ſanctorum opera collaudata, quæ tamen nuſquam eis præcepta fuerint; velut quod Dauid voluerit ædificare templum Domino; quod nec Rechabitæ, nec Ioannes Baptiſta vinum biberint; quod Iudas Machabæus & Salomon nouum dedicationis feſtum inſtituerint, quorum nihil erat legis præcepto mandatum. Quod verò lex addere prohibet, eò pertinet (quemadmodum antecedentia ſignificãt) ne quid ex earum gentium quarum terras ingrediebantur poſſidendas, ſacris ſacrilegis & ſuperſtitionibus ac cęremonijs, in Dei cultum Iudæi transferrent; ne quid vt redundans ac ſuperfluum detraherent; ne quid vt prætermiſſum apponerent. Siquidem ea phraſis alluſionẽ habet ad artifices, qui opera ſua imperfecta adhuc abſoluentes, addunt aut detrahunt, ne qua ſit eorum iuſta reprehenſio. Quoniam ergo inſtituta & opera

Deute. 12. & 14.

diuina reprehensione caret, neque carpi aut vituperari possunt tanquam vitiosa, idcirco dictum est illud, neque addendum quicquam esse neque detrahendum. Vnde & Ecclesiastis cap. 3. de operibus quæ fecit Deus, scriptũ est: Non possumus eis quicquã addere aut auferre, quæ fecit Deus vt timeatur: quod quid aliud significat, quam in opera Dei, quæ nostræ vtilitatis gratia fecit, nullam cadere iustam reprehensionem? Namque ob noua accepta beneficia, noua etiam commemorationis & gratiarum actionis festa instituere, nihil id esse adijcere ad legem: Hester quoque & Mardochæus probè intellexerunt, qui solẽni per annos singulos die celebrari voluerunt, & recoli beneficium, quo fuerat Iudæorum populus ab oppressione præseruatus. Itaque etsi de offerendo pro defunctis sacrificio, nullum omnino in lege pręceptũ haberetur, non propterea tamen videri deberet vituperãdum Iudæ Machabæi factum, tanquam ad legem additum contra legem. Veruntamen offerre iubebat lex pro peccatis etiam absentium, vt in die expiationis pro totius populi delictis. Terque quolibet anno comparere debebat omne masculinum sacrificij caussa, vbi & pro absentibus mulieribus, & dispersis Iudæis offerebatur. Cùm igitur nõ ignari essent veteres illi sancti, eos fideles qui hinc emigrassent, tametsi aliquibus peccatis essent obnoxij, non tamen à populo Dei segregatos esse, propterea quod scirent à lege non decerni separa-

Vide sequẽtis libelli ca. 7. & 8.

tionem,

tionem, nisi ob grauissima quædã; velut si quis Phase non fecisset, si quis circuncisus nõ esset, si quis sanguinem comedisset: hos enim atque eiusmodi, statuebat lex de populo suo perituros. Quæ pœna cum esset grauissima, perspiciebant eos non esse à populo suo separatos, qui grauibus illis delictis non fuissent inquinati. Ea de caussa non dubitarunt pro illis offerre sacrificium, qui sic excessissent è vita, vt pro Iudæis absentibus, quia re vera neque interierãt, sed adhuc viuebant, neque erant à societate populi Dei præcisi, sed ad tempus aberant per resurrectionem mortuorum coniungendi, reddendique mutuis aspectibus. Sed argumentari pergunt Lutherus & Brentius. An tale quicquam exercuerunt sancti? Volunt enim hoc Iudæ factum, nouum atque inusitatũ fuisse, quod iste speciale factum vocat, cuius in scripturis non extet exemplum. Idcirco ergo librum hũc à canone resecarunt: quod tantum abest vt propterea faciendum putemus, vt ob id etiam videatur esse canonicus, quia spiritum referat eundem ex quo libri cæteri conscripti sunt, videlicet hãc nobis pro defunctis fidelibus commendans misericordiam, quam alibi sæpius reliqua nobis scriptura commendat. Idcirco enim ieiunauit Dauid super mortuo Saüle & Ionatha. Cur enim sese in eorum gratiam afflixit ieiunio, nisi vt illis misericordiam Domini hac ratione conciliaret? Non enim existimandum est, quod nimio mœrore cibũ capere noluerit,

ſicut ij qui dolent immoderatius; velut Alexander cum Clitum occidiſſet. Non enim dicitur noluiſſe aut non potuiſſe cibũ ſumere, ſed ieiunaſſe, quod pro illis non feciſſet, niſi profuturum

2.Reg.12. ſperauiſſet. Solitum enim ieiunare Dauidem vt aliquid impetraret à Domino ex eo poteſt intelligi, quod ieiunarit pro filio paruulo cum eſſet ægrotus; eo vero mortuo ieiunare deſierit. Nimirum quia dum viuebat ſperauerat ieiunio productiorem illi poſſe vitam impetrari, eo verò extincto cognouit diuinam de morte voluntatem, cui cognitæ acquieſcẽdum

1.Reg.vlt. eſſe perſpexit. Sic ieiunauerunt viri Iabes Galaad, ſeptem diebus; quod eos Venerabilis Beda interpretatur feciſſe pro mortuis vt ad requiem peruenirent. Et hactenus quidem de Machabæorum libro.

Præter ſcripturas, etiam Veterum tractatorum conformi doctrina, Purgatorium animarum comprobari.

CAP. XXIIII.

D*Iximus*, inquit, *de præcipuis locis quæ ex ſcriptura ſolent adducere ad confirmandũ Purgatorium. Præter ſcripturas habent Patres, qui idem concedunt, imò ad credendum vrgent: de quibus paucula præſertim de Auguſtino quæ hic lacerant, de quibus nolo in præſentia quicquam dicere, quam veritati conſuetudinem non præiudicare.*

Præter

Præter ſcripturarum diuinarum luculenta teſtimonia, quæ ſuarum commentationum nebulis fruſtra hæretici obſcurare conātur, habemus profectò, Areti, Patres (vt dicis) qui idem concedant, imò ad credendum vrgeant; & ſic vrgeant, vt qui id non ſentiat, is bonæ mentis ſenſum mihi perdidiſſe videatur. Vrgent autem partim admirabili illo ſuo cōſenſu Græcis Latiniſque doctoribus, & ijs præcipuis ac celebrioribus omniumq́; temporum in hoc vnum conuenientibus; partim in hęreſeon catalogum reijciendo aſſertionem aduerſam, in quo ſe procul dubio Eccleſiæ iudicium, cuius eſt hæreſes condemnare, ſecutos eſſe demonſtrarunt.

Atque ipſum primo conſenſum oculis breuiter hoc loco ſubijciam, quoniam id prolixius antea nonnulli fecerunt. Ac primum erit Tertulliani teſtimonium ſcriptoris antiquiſſimi & grauiſſimi, plànéque idonei teſtis quid iam tum in Eccleſia fieret, ac fieri etiam debere crederetur. Is in libro de Monogamia: Ipſam, inquit, interrogo fœminam, Dic mihi ſoror, in pace præmiſiſti virum tuum? Quid reſpondebit? an in diſcordia? Ergo hoc magis euincta eſt, cum qua habet apud Deum cauſſam: Non diſſceſſit quæ tenetur: Sed in pace: ergo perſeueret in ea cum illo neceſſe eſt, quem iam repudiare nō poterit, nec ſic quidem nuptura ſi repudiare potuiſſet. Enimuero pro anima eius orat & refrigerium interimat. Poſtulat enim & in prima reſurrectione conſortiū, & offert annuis diebus

dormitionis eius. Nam hæc nisi fecerit, verè repudiauit, quãtum in ipsa est. Hæc Tertullianus, quibus non solum declarat quid fieret, verumetiam quid fieri deberet à vidua relicta pro defuncto marito, nisi vellet virum penitus repudiasse videri, & ab animo quoque suo reiecisse. Orare ergo solent viduæ pro defunctis viris, nec orare solum, verumetiam offerre sacrificium annuis diebus dormitionis eorũ. Et quid orando petere? Refrigerium; ne forte essent in pœnis, & aliquo tormentorum æstu. Quod vsque adeò facere in virorum gratiam debere existimabantur, vt id nisi facerent, censerentur, quantum in ipsis esset, repudiasse post mortem viros suos. Quod autem dicit [interimat] obscurum & nouum est verbum, quale fortè, sempiternat: nisi legendum sit, quomodo suspicatus est Renatus; Enimuero pro anima eius orat, & refrigerum interim postulat, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis eius. Scripsit in eandem sentẽtiam Libro de exhortatione ad castitatem: Etiam repete, inquit, apud Deum pro cuius spiritu postules, pro quo oblationes annuas reddas; Et quæ sequuntur. Transeo ad D. Cyprianum, qui non solum offerre pro defuncto, verumetiam deprecari & orare pro eo, rem significat non suo tempore institutam, sed à maioribus acceptam, & ab antecessoribus fieri solitam. Sic enim scribit libro 1. epistolarum epistola 9. Quod Episcopi antecessores nostri

religio-

religiosè considerantes,& salubriter prouidentes, censuerunt ne quis frater excedens ad tutelam vel curam Clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, nō offerretur pro eo, nec sacrificiū pro dormitione eius celebraretur. Neque enim ad altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros suos Leuitas auocare voluit. Et ideò Victor cum contra formam nuper in Concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit actorem costituere, non est quod pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factum seruetur à nobis. In his Cypriani verbis audis oblationem pro defuncto, audis & deprecationem quam pro defunctis frequentari mos erat. Quid autem peti mortuo potuit? an resurrectio beata? sed si damnatus ille est, frustra petitur; sin clara Dei visione mox beatus (quemadmodum id habet de iustorū omnium spiritibus hæresis ista persuasum) quid opus in hoc adiuuari precibus alienis, quod & perexiguum sit comparatione eius quod possidet,& ei iam non queat suo tempore denegari? Neque enim illa esset Ecclesiæ pro defunctis oratio, vt partē beatę resurrectionis obtineant, vitamque æternam habere mereantur in cælis; nisi quos illa spiritus adhuc eo subsidio alieno sciret indigere, quo fieret vt solutis peccatorum vinculis, speratæ resurectio-

nis parte nequaquam fraudarentur. Non indigent autem ij qui peccatis plenè iam abolitis Deo clarè viso beati sunt, quibusq; iam adhæret nihil quod beatam resurrectioné corporum impediat aut moretur. His duobus vide vt cæteri consentiant, precesque comprobent & alia officia iuuandis mortuis destinata. Dionysius Areopagita in eo libro qué de Ecclesiastica hierarchia scripsit; Accedens, inquit, antistes precem sacram super mortuum peragit, postque precem & ipse eum presul salutat, & suo deinceps ordine qui astant omnes. Precatur oratio illa diuinam clemétiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumq; in luce statuat & regione viuorú, in sinibus Abrahæ Isaac & Iacob, vnde aufugit dolor & tristitia & gemitus. Neque multo post idem author hoc ipsum ita astruit, vt etiam argumentum quod istis familiare est dissoluat. Non ignoro, inquit, & ego diuinis eloquijs accedés, singulis reddendam pro meritis sortem, quia referet vnusquisque ea quæ per corpus gessit, siue bonum siue malum. Quod autem & iustorum preces etiam in vita ista, & nedum post mortem ijs solis prosint qui digni sunt, nos docet sacrosancta traditio. Quid enim Saüli profuit Samuelis oratio? quid Hebræorum iuuit plebem prophetica interpellatio? Hæc ille, multaq; alia eodem pertinentia, declarans videlicet etiam in eo quemque referre prout in corpore gessit, quod prodesse sibi ad refrigerium

rium sentiat sanctorum preces, quibus se vitæ similitudine reddidit dignum. Nihil etiam Chrysostomo illustrius aliquot locis, qui rem hanc ab Apostolis quoque ipsis traditam esse scribit, serm. 3. in epistolam ad Philip. in hortatione morali: Non frustra, inquit, ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum, memoria fiat eorũ qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumentum fieri, multũ vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo & manus in cælos extẽdente, cœtu item sacerdotali, verendoq; posito sacrificio, quomodo Deum non placaremus pro istis orantes? Et infra. Quemadmodum itaque pro viuis istis oramus (inquit) qui tamẽ nihilo differunt à mortuis, ita & pro mortuis orari potest. Pro liberis suis sacrificabat Iob, & à peccatis suis illos liberabat, &c. Vbi notãdum quod ait, pro his qui in fide ex hac vita discesserunt, precibus & sacrificio placari posse Dominũ, quod ad eam satisfactionem pertinet, qua viui pro defunctis satisfaciũt, vt ab ijs pœnis quæ adhuc ex ira Dei iusta luendæ supersunt liberentur. Vbi enim placatio est, illic ira & pœna cogitetur necesse est. Quare non fuit Chrysostomo dubium, quin is esset post mortem, quarũdam animarum status, in quo pœnis quibusdam penitus expurgandæ tenerentur. Proptereaq; homil. 32. in Matthæum, Presbyteros vocari significat à Christianis, cum quempiam è charorum numero amiserint, vt orent pro eo, quo

requiem adipiſcatur,& propitium iudicem inueniat. Itemque in Acta Apoſtolorum hom. 21. & in priorem ad Corinthios, hom. 41. per orationes & eleemoſynas, quæ pro defunctis fiant, ſolatium eis aliquod præſtari declarat, cum tamen nullus ſit locus ſolatio, vbi nulla premit afflictio. Cui doctrinæ & D. Hieronymus clara & non dubia teſtificatione ſubſcripſit, cum libro primo contra Pelagianos peccatoré ab impio accuratè diſtingueret. Si Origenes (inquit) omnes rationales creaturas dicit non eſſe perdendas, & diabolo tribuit pœnitentiam, quid ad nos qui & diabolum, & ſatellites eius, omnesq; impios & præuaricatores dicimus perire perpetuò, & Chriſtianos ſi in peccato præuenti fuerint, ſaluandos eſſe poſt pœnas? Eiuſdem Hieronymi à nõnullis profertur & illud, quod ſcribit in fine libri decimioctaui Cõmentariorum in Iſaiam: Sicut diaboli & omnium negatorum & impiorum, qui dixerunt in corde ſuo, Non eſt Deus, credimus æterna tormenta; ſic peccatorum & tamen Chriſtianorum, quorum opera in igne probanda ſunt atq; purgãda, moderatam arbitramur & mixtam clementiæ ſententiam iudicis. Vbi proculdubio peccatores intelligẽdi ſunt, qui quamuis totam propè vitam in ſceleribus exegerint, tamen vel prius paulò quã ex hac vita migrent, veris gemitibus Chriſtianos ſe eſſe meminerunt. Quomodo & apud Theophylactum, cùm ſcribit in caput Lucę 12. non ſemper qui moriuntur peccatores mitti in

Circa finẽ ex perſona Attici.

gehen-

gehennã, ſed eſſe in poteſtate Dei, vt etiam dimitti poſſint. Quod (inquit) dico propter oblationes & diſtributiones quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam his qui in grauibus peccatis mortui ſunt. Non ergo ceſſemus (ait) per eleemoſynas & interceſſionem propitium reddere eum, qui poteſtatem habet mittendi, non ſemper autem poteſtate vtentem, ſed & valentem remittere quiddam. Laudat etiã Hieronymus Pammachium, quod eleemoſynis oſſa riget vxoris. Nimirum hoc ipſum ita ſignificans, quod alij refrigerium dicunt, aut certè reliquarum ſordium abſterſionem. Paulinus item ille Nolanus epiſtola 1. ad Amandum Epiſcopum ſic loquitur: Vt Deus (inquit) qui facit omnia in cælo & in terra, refrigeret animam eius ſtillicidijs miſericordiæ ſuæ per orationes veſtras. Concilium quoque Carthaginenſe quartum, canone 79. decreuit eorum pœnitentium, qui attentè leges pœnitentiæ executi eſſent, ſi caſu in itinere, vel in mari obijſſent, memoriam orationibus & oblationibus Domino cõmendari oportere. Quid iam Diuus Ambroſius? Nónne is Theodoſio in oratione funebri requiem precatus eſt? Hoc proculdubio ſignificans, potuiſſe ei non continuò requiem præberi, quæ tamẽ deſperari non deberet, ſed magna eſſet petenda fiducia: Epiſtola quoque quæ eſt ſcripta ad Fauſtinum, pro obitu germanæ acerbo dolore merentem, Non tam deplorandam (inquit) quam proſequendam

dam orationibus reor, nec iuſtificandam lachrymis tuis, ſed magis oblationibus animam eius Domino commendandam arbitror. Horum grauiſſimam authoritatem alij ſecuti; vt Boëtius lib.4. de Conſolatione; vbi cum ipſe interrogaſſet philoſophiam, nulláne poſt defunctum morte corpus ſupplicia relinqueret? ſic eam reſpondentem introducit. Et magna quidem (inquit) quorum alia pœnali acerbitate, alia vero purgatoria clementia exerceri puto. Sic ille deſignati libri proſa quarta. Cuius viri etſi non maxima in Eccleſiæ dogmatibus ſtabiliendis authoritas eſt, tamen & nota virtus ac probitas, & illis eius verbis expreſſa ſentētia eſt, quam cum Catholicis cæteris communem ſibi eſſe monſtrárit. Eſt & Damaſceni ſermo de defunctis, in quo res eadem, & ex Machabæorum libro ſecundo, & Apoſtolicæ traditionis authoritate, & Dionyſij Areopapitæ, Gregorij Nazianzeni, Chryſoſtomi, Gregorij Niſſeni teſtimonijs validiſſimè confirmatur.

Catholicæ Eccleſiæ Patres non conſenſu tantum ſuo, verumetiam interdum ex profeſſo vrgere ad credendum.

CAP. XXV.

SEd Aretius non hunc tantummodo conſenſum agnoſcit Eccleſiæ patrum, verum etiam addit vrgere eos interdum ad credendū. Quod vſque adeò verum eſt, quamuis ipſa inimici

mici confessione expressum, vt pro hæreticis habuerint eos qui id negarent. Aërium enim & Sanctus Epiphanius,& Diuus Augustinus hæreticorum in numerum propterea retulerunt, quod oblationes negaret pro defunctis esse faciendas. Sic enim Diuus Epiphanius loquentem inducit. Qua ratione post mortem nominatis, inquit, nomina mortuorum? Orat enim viuẽs aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omnino preces eorum qui hic sunt prosunt illis qui istic sunt, igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat; sed acquirat amicos quosdam per quem vult modum, aut per pecunias persuadens, aut amicis id in obitu demandans, & orent pro ipso, vt ne quid patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur. Hac sua voce declarat hæreticus quæ fuerit Ecclesiæ Catholicæ tum fides; Nimirum excedẽtes hinc quosdam ob sua peccata aliquid pœnarum in altero sæculo pati, vnde possint liberi euadere precibus amicorũ, aut eleemosynis in eorum gratiam dispensatis. Cui fidei quod opponeret non aliud tum Ecclesiæ inimicus habebat, quam quod si ita esset liceret cuique scelerarè viuere, cui præsertim facultas non deesset amicorum sibi beneficia comparandi quæ essent post mortem profutura. Quasi verò preces atque oblationes quæ pro defunctis secundum Ecclesię fidem ac morem fierent, quibuslibet profuturæ dicerentur, & non Christianis solis, atque ijs quidem Christianis

Epiphan. hære. 75.

ſtianis qui in gratiæ ſiue iuſtitiæ ſtatu ex hoc mundo migrauiſſent. Si enim in hac vita nulla ad reconciliationem ſceleratè viuentium officia proſunt, ſed ij duntaxat alienis precibus atque operibus ad impetrandam diuinæ benignitatis gratiam adiuuantur, qui à propria ipſi iniquitate receſſerint, ſeque ipſos ſic iuuare cœperint: multo magis exiſtimandum eſt extinctis in iniuſtitia hominibus, nullum afferri poſſe leuamen aut ſolatium quibuſcunque operibus, quæ in illorum gratiam ſuſcipiantur. Sed Aërio ſic reſpondit Epiphanius, erroriſque abſurditatem demonſtrauit. De eo verò, inquit, quod proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile? quid hoc commodius & magis admiratione dignum? quod credunt præſentes, quod hi qui deceſſerunt viuūt, & non ſunt nulli, ſed ſunt & viuunt apud Dominum, Et vt pientiſſimam prædicationem recenſeam, quod ſpes eſt orantibus pro fratribus velut qui in peregrinatione ſunt. Proſunt autem & preces pro ipſis fientes, etiamſi totam culpam non abſcindant. Verum enimvero eò quod nos ſępè dum in mundo ſumus fallimur, & erramus tum inuiti, tum voluntariè, quo id quod perfectius eſt ſignificetur, & pro iuſtis, & pro peccatoribus memoriam facimus, pro peccatoribus quidem miſericordiã Dei implorantes, &c. Hactenus ſanctus Epiphanius: cui D. Auguſtinus conſentiens eundem Aërium ſimili de cauſſa retulit in numerum hæreticorum,

eo ipſo

eo ipſo declarans vrgere ſe ad credendum, quia pro hæretico ſit habendus qui pertinaci animoſitate reclamet. Diuus etiam Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 39. dicit credendum eſſe purgatorium ignem ante iudicium illud extremum, propterea quod veritas dicit, eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, quod neque in hoc ſæculo remittatur, neq; in futuro. Venerabilis Beda ad fidem deuotionemque pietatis refert, orare, eleemoſynas facere, victimas ſacræ oblationis offerre pro ereptione eorum qui de hoc ſæculo migrauerunt. Atque hanc ipſam fidem per aliquot poſtea ſæcula in Eccleſia Dei continuatam, Sanctus Bernardus oſtendit; qui & ipſe pro hæreticis habuit quoſdam ſui temporis nouatores, qui (vt ait) Purgatorium ignem non credebant reſtare poſt mortem, ſed ſtatim animam ſolutam à corpore, vel ad requiem tranſire vel ad damnationem.

Lib. 4. hiſt. gentis Anglorum, cap. 22.

Serm 66. in Cantica.

Quod licet conſuetudo non præiudicet veritati, index tamen ſit teſtiſque veritatis. CAP. XXVI.

SEd ad ea quæ producũtur ex Veterum ſcriptorum libris teſtimonia, vna tibi reſpõſio eſt, qua dicis veritati conſuetudinem non præiudicare. Magis quidem conueniebat vt diceres, cõſenſum non præiudicare veritati, quia de conſenſu teſtium, non de conſuetudine alicuius obſeruationis agebatur. Admonuiſti tamen

pro

pro nostris partibus vtiliter non solum consensum Patrum hac de re scribentium, verum etiam consuetudinem Ecclesiasticæ seu Christianæ obseruationis à nobis spectari oportere. Ac tametsi nec consuetudo nec consensus, non solum hominum, sed neque Angelorum sanctorum præiudicet veritati, tamẽ nunquid hoc efficit vt vel consensum Patrum, vel Ecclesiæ totius consuetudinem, tuo more, pro nihilo habere queamus? Audeo dicere non Angelorum tantum beatorum, sed nec trium diuinarum personarum consensum præiudicare veritati, quia nec veritas præiudicare veritati vllo modo potest. An ideò consequens est vt liceat non habere pro certo, id in quod diuinæ personæ consenserint? Nec igitur consuetudo vlla Christiani populi, quantumlibet vetus veritati præiudicat, aut præiudicauit vnquam: & tamẽ beatus Apostolus contentiosis opponit consuetudinem cùm ait: Si quis videtur contentiosus
1. Cor. 11. esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Cui si responsum esset, cõsuetudinem non præiudicare veritati, nunquid ex aduerso præiudicare confirmasset? Nullo modo: & tamen consuetudinis rationem haberi se velle dixisset. Sicut igitur illa consuetudo cuius Apostolus meminit, nõ præiudicabat veritati; & tamen seruanda erat, eique cedere debebat omnis contentio: ita hæc nostra, imò totius Ecclesiæ consuetudo qua pro defunctis fidelibus funduntur preces, sine cunctatione

sequen-

sequenda est. Non enim aut consuetudo obseruantium, aut consensus affirmantium, prȩiudicat veritati, sed index est, testisque veritatis. Ac sicuti dubitare non debemus verum esse, quod ab Ecclesiæ Patribus atq; pastoribus, & iam & olim consentienter asseritur; ita dubium esse non debet, quin rectum & veritati consentaneũ sit, quod veteri & publica perpetuaque Ecclesiæ consuetudine cõformiter obseruatur. Ideoque D. Augustinus hac ipsa in caussa nostra, consuetudinem quanti facere oporteret ostendens, ita scribit capite 1. libri de cura pro mortuis. Poterat inquisitioni tuæ sufficere mea breuis ista responsio; sed quia alia mouent, quibus respondendum existimo, parumper attende. In Machabæorum libro legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed & si nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret authoritas: vbi in precibus sacerdotis quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Sic eo loco. Generatim verò quantum sit Ecclesiasticæ consuetudini tribuendum, docet in epistola quam scripsit ad Casulanum. In his rebus (inquit) de quibus nihil certi statuit diuina scriptura, mos populi Dei & instituta maiorum pro lege tenẽda sunt: & sicut præuaricatores diuinarũ legum, ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinũ coercendi sunt. Hoc eo loco si verè dicit D. Augustinus, quid igitur Epist. 86.

O existi-

existimandum erit, vbi ad certam scripturarum doctrinam Ecclesiæ consuetudo accesserit? In epistola verò ad Ianuarium, Ecclesiasticæ consuetudinis tantam vim esse demõstrauit vt diceret: quod tota per orbem frequentat Ecclesia dubitare quin ita faciendum sit, insolentissimæ insaniæ esse. Et hæc atque eiusmodi ille dicit: cuius alio † loco illa sententia est. Nemo cõsuetudinem rationi & veritati præponat, quia consuetudinem ratio & veritas semper excludit: qui etiam non ignorabat, quamuis non in bona caussa, benè tamen à diuo *Cypriano dictum; Consuetudinem sine veritate, nihil esse aliud quam erroris vetustatem. Num igitur in his secum pugnat Augustinus, qui vno loco dicat cõsuetudinem veritati cedere oportere, alio loco censeat consuetudinis contemptores esse coërcendos? Minimè verò: Vt enim si quis mihi consensum generatim obijciat, nec dicat quorum ille sit consensus, non magni pendendum putem; ita consuetudine sine discrimine allegata, nihil me premi arbitrabor. Tãtum interest quorum consensus, aut cuius populi dicatur esse consuetudo. Nam & in errorem multorum sæpè consensus est, & consuetudo potest contra veritatem & rationem irrepere. At si consensus consuetudoque Ecclesiæ proferatur, (quod & nos facimus, & cum Apostolo faciebat D. Augustinus) quis non continuò, qui obstinatissimus non sit, contentionis suæ vela deponat?

Epist. 118. cap. 5.

† Libro 3. de bapt. contra Donat. c. 7. Citatur in Decret. apud Grat. dist. 8 ca. Veritate.

* Epist. ad Pompeium. Ibidem apud Gratia. cap. Consuetudo.

Dupli-

Dupliciter intelligi posse, afflictionem Purgatoriam. CAP. XXVII.

SEd de Augustino ita subiungis. *Augustinus quidem aliquoties id affirmat, vt de Genesi contra Manichæos libri 2. capite 20. Et de vera & falsa pœnitentia capite 18. vbi & de grauitate ignis illius disserit. Et libri 21. de ciuitate capite 23. affirmat quosdam pœnas temporales ferre post hanc vitam. Et capite 26. Non redarguo, inquit, quia forsan verum est. Sed his locis & similibus opponendos censemus alios ex eodem Augustino, in quibus idipsum vel negat, vel dubitanter inducit, vt Libro 5. contra Pelagianos: Tertium locum ignoramus, &c. Et in Enchiridio cap. 67. ait eos, qui diuturno non tamen æterno igni puniri tradunt quosdam, falli humana quadam beneuolentia: nam Scriptura diuina aliud consulta respondet. Et in quæstionibus vtriusque test. non dubitat dicere, in futuro solum esse remunerationem & condemnationem; hic autem aut soluuntur aut ligantur peccata. Sic dubitanter hanc quæstionem de Purgatorio infert, in Enchiridio cap. 69. Item de fide & operibus cap. 16. Et in quæstione prima Dulcitij: Tale aliquid post hanc vitam fieri incredibile non est, & vtrum ita sit quæri potest. Ex quibus perspici potest dubitasse & ipsum Augustinum: Sed quia recens erat quæstio, & à multis acriter vrgeretur, alias concedit, alias dubitat; interdum caussa ita postulante palàm negat.* Hactenus ille.

Igitur vnum è Veteribus dubitasse interdum videri vis Augustinum, sed perspicuè demonstrari oportebat abs te quid id sit de quo dubitarit. Dicis enim eum de Purgatorio dubitâsse, neque vlla eius verba profers quę hanc dubitationē expresserint. Potest esse aliqua res dubia & incerta de Purgatorio, quamuis dubium non sit Purgatorium existere. Certè pro defunctis adiuuandis atque leuādis, orationes rectè fundi oblationesque fieri, nusquam dubitat Augustinus: atque vsque adeò tenuit hoc rectè fieri, quoniam id tota per orbem Ecclesia frequentaret, vt sciret dubitare quin ita faciendum esset ad insolentissimam insaniam pertinere. Dubitat igitur Augustinus, suamque dubitationem tribus maximè locis explicauit, Enchiridij cap. 69. De fide & operibus cap. 16. Et libro 21. de Ciuitat. capite 26. Sed non de eo quod tu existimas dubitauit. Quod vt intelligatur plenius notandum est, cum omnis repurgatio à maculis & sordibus sit, bifariam posse hominem inquinatum & deformem intelligi, seu turpem: videlicet à culpæ macula, vitiosarumque affectionum & cupiditatum sordibus; aut à reatu pœnæ, siue turpitudine supplicij quod ex peccato incurritur, cuiusmodi est, in patibulum agi, aut carceris squalorem perpeti. Propter hoc enim sordium genus, quod in peccatorum pœnis & vili abiectione constitutum est, dicit Christus per Isaiam se inquinasse vestimenta sua: Et in prophetia
Isaia 63. Zacha-

Zachariæ, Iosedech, qui Christi typum gessit, *Zachar. 6.*
turpia scribitur vestimenta induisse. Sed & in
Psalmis Christus de luto fæcis eductum se re- *Psal. 39.*
surrectionis gloria gratulatur. Vt igitur duplex
est inquinamentorum genus, sic potest ipsa hominis purgatio bifariam intelligi: vel ab affectu prauo & cupiditate sæculi huius; vel à pœna peccati, tanquam à sordibus carceris, dum in pristinum honorem ac nitorem restituitur, penitusque liberatur. Prius illud purgationis genus, non raro D. Augustinus attendit, vt Libro 9. de Ciuit. Dei, cap. 15. & 16. vbi distinguit emendationem peccati & cohibitionem à peccato, ab ipsa punitione. Clarissimè vero libro 21. de Ciuitate Dei cap. 13. vbi contra Platonicos multa disserit, qui omnes pœnas purgatorias esse censebant, quia per eas fieret emendatio atque correctio. Platonici, inquit, quamuis impunita nulla velint esse peccata, tamen omnes pœnas emendationi adhiberi putãt, vel humanis inflictas legibus vel diuinis, siue in hac vita, siue post mortem; si ita parcatur hic cuiquam aut ita plectatur vt hic non corrigatur: Et paucis interpositis: Qui hoc opinantur, inquit, nullas pœnas nisi purgatorias volunt esse post mortem, vt quoniam terris superiora sunt elementa, aqua aër, ignis, ex aliquo istorum mundetur per expiatorias pœnas, quod terrena contagione contractum est: Et infra; Nos vero etiam in hac quidem mortali vita esse quasdam pœnas purgatorias confitemur, non quibus

affliguntur, quorum vita vel non indè fit melior, vel potius indè fit peior, sed illis sunt purgatoriæ qui eis coërciti corriguntur. Iuxta hanc igitur quam D. Augustinus cum Platonicis aspexit purgatoriæ pœnæ significationem, incertum se subindè esse declarat, sintne pœnæ ad hunc modum purgatoriæ post hanc vitam, quibus videlicet affectus quidam praui atque distorti corrigantur & aboleantur; an vero omnes potius istiusmodi affectus & amores sæculi, quibus sæpenumero iusti homines tenētur vsque ad corporis mortē, in ipsa corporis & animæ dissolutione prorsus secundum seipsos intereant. At iuxta posteriorem purgatoriæ pœnæ rationem, qua videlicet per temporariam afflictionem transit homo ad plenam libertatem, nusquam se D. Augustinus de Purgatorio dubitare significat, quin illo ipso capite 13. postquam dixisset, in hac vita ijs duntaxat purgatorias esse pœnas, qui illis coërciti corrigerētur, subiunxit temporarias pœnas alios in hac tantum vita, alios post mortē, alios & nunc & tunc (verūtamen ante iudicium illud seuerissimum nouissimūq;) perpeti. Vbi proculdubio Christianarum animarū Purgatorium est, quia sufficiat ibi pœnas cōstituere temporarias, seu aliquando finiendas; quamuis an purgatoriæ sint, quomodo Platonici de purgatorijs pœnis loquebantur, non certò constet. Ideoque libro 2. de Genesi contra Manichæos capite 20. ignem purgationis post hanc vitam sine dubitatione

posuit,

posuit; scribens in hunc modum: Qui coluerit agrum suum interius, & ad panem suũ, quamuis cum labore peruenerit, potest vsque ad finem vitæ huius hunc laborem pati: post hanc autem vitam non est necesse vt patiatur. Sed qui forte agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis; & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Ita nemo euadit istam sententiam: sed agendum est vt saltem in hac tantum vita sentiatur. Sic D. Augustinus. Constat igitur inter Catholicos doctores, purgationem quorundam, post huius vitæ mortalis exitum, diuino iudicio fieri: Neque ea purgatio intelligenda est nisi à peccatis grauioribus hic remissis, aut puluere quodam sæculari, quo perfacile est inquinari eos qui super terram desiderijs adhuc sæcularibus gradiuntur. Cæterum cum in peccato sint, & affectus & reatus; neque habeatur exploratissimum vtrum sit post hanc vitam ab affectibus carnis in ipsa voluntatis correctione futura purgatio, tamẽ quin sit tum futura purgatio à peccatis quoad reatum, neque id modò Ecclesiæ dubium est, nec fuit vnquam inter Catholicos tractatores controuersum. Atque id sufficit vt Purgatorij ratio teneatur, ne videlicet illud magnoperè sit formidandum quod Lutherus obijciebat, Punitorium, non Purgatorium vocari oportere. Pœna quippe est, sed per quam peccati debitum

abstergitur, Carcer est & pœna polliciens, vt plenè repurget à vinculis & obligatione peccati; breuis est seruitus, sed per quam tribuitur æterna libertas.

Habes Areti quid sit quod pro incerto habuerit Augustinus; id nimirum quod ne nunc quidem satis certum est: & quid rursum sine dubitatione tenuerit, hoc ipsum videlicet quod nunc Catholica tenet fides, vestra vero hæresis oppugnare non desistit. Neque verò ea res Augustini ætate aut dubia fuit, aut quæstionem habuit, in qua, vt fingis, à multis acriter vrgeretur, sed si qua prius per Aërium hæreticum mota quæstio fuerat, ea diligenter magnoque consensu Ecclesiasticorum tractatorum refutata est, celeriterque damnata & oppressa; nihil vt D. Augustino, vel alijs eius coætaneis negotij relictum sit hac quidem in parte, vbi possent vrgeri. Quod si te in aliam opinionem induxerit epistola quæ inscribitur [Cyrilli Hierosolymitani ad Augustinum] in qua expressum est post obitum Hieronymi quandam hæresim inter Græcos surrexisse, quæ ad Latinos vsque deuenerit, qua assereretur nullum fore Purgatorij locum, in quo animæ quæ nondum de suis peccatis in mundo plenam egissent pœnitentiam, purgarentur: Potuit eadem epistola hanc ipsam opinionem eximere, in qua narretur Diui Hieronymi meritis tres mortuos ad vitam reuocatos, qui de pœnis, & æternis & purgatorijs tam efficaciter testificati sint, vt hoc

hoc pacto hæresis confestim in fumos abierit, prius omninò quàm Augustino potuerit esse molesta. Neque proindè, vt dicis, tanquam fluctuans, aliâs concedit aliâs dubitat, interdum caussa ita postulante palam negat, sed de quorundam fidelium pœnis non perpetuis post hanc vitam, à quibus vt liberentur precibus, eleemosynis, missæque sacrificijs agendum sit, dubitat nunquam; quin hoc ipsum varijs locis concedit: nullo denique in loco, aut tectè aut palam negat faciẽdum esse, quod & sedulò pro sua matre fecit, & illa vt id pro se fieret, filio commendauit. *Vide libro 9. Confess. cap. 13.*

Nam quod de tertij loci ignoratione repetisti, ad id iam antea responsum est: Quin & hoc addam, tantum abesse vt ea de re dubitauerit Augustinus, vt etiam apertè disertisque verbis dubitandum esse negauerit, serm. 34. de verbis Apostoli. Sic enim scribit: Proindè pompa funebris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorũ opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur à Domino, quam eorum peccata meruerunt. Addit etiam verbis consequentibus, cur dubitandum non sit: Hoc enim, inquit, à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro ijs qui in corporis & san-

guinis Christi commmunione defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur; ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum caussa opera misericordię celebrantur, quis eis dubitet suffragari pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omninò ambigendum est ista prodesse defunctis; sed talibus qui ita vixerint ante mortem, vt possint hæc eis vtilia esse post mortem. In his verbis Augustinus non semel duntaxat, sed iterum ac tertio omnem dubitationem abigit, simulque declarat propterea de eo dubitare nefas esse, quod & à Patribus sit traditum, & ab vniuersa Christi Ecclesia obseruatum. An forte alias nesciebat Augustinus quid haberet ea de re traditio Patrum, quid Ecclesiæ obseruatio, & ideo dubitabat? Quæ si de tanto Ecclesiæ præsule absurda existimatio est; nunquam ergo dubitauit, quoniam hæc ei cur dubitandum esse negaret caussa fuit, quod majorum traditioni vniuersæ Ecclesiæ obseruatio responderet.

Ex veteri pro defunctis officio Ecclesiastico, clarè colligi Purgatorium Christianarũ animarum. CAP. XXVIII.

ADdis tamen pari impudentia, hunc in modum cætera contexens:

Et sanè, inquis, *apparet ante tempora Augustini plane fuisse ignoratum Purgatorium. Sed quia*

quia Veteres in exequijs habebant conuentus, in quibus habebantur conciones, orationes, fiebant eleemosynæ, & defunctis lætam comprecabantur resurrectionem, posteri malè hanc consuetudinem ad preces pro defunctis applicarunt; quibus peior subsequens ætas orta est, quæ Purgatorium inde comminisceretur. Ac veteris illius consuetudinis manifestum est indiciũ apud Papistas. Nam illi in officijs mortuorum, quæ Vigilias appellant, nullam faciunt mentionem Purgatorij, sed resurrectionis solum & magnitudinis peccatorum. Libera me Domine (canunt) de morte illa æterna, in die illa tremenda &c. Et, de profundis libera me (clamant) non ex Purgatorio, &c.

Fateris Areti, Veteres in exequijs habuisse conuentus in quibus orationes funderentur, & eleemosynæ fierent. Quæ te consuetudo, si saperes, commouere posset, vt non existimares vanum esse quod etiam de Purgatorio creditur. Nam & propterea eleemosynæ fiebant, vt defunctis subueniretur, & (quod omittis studiosè quamuis eius expresse Tertullianus, Cyprianus, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, cæterique meminerint) sacrificiorum oblationes. Quibus rebus omnibus quid opus erat, nisi vt defunctis indulgentia, & à pœnis leuatio impetraretur? Propterea ergo lugebãt Africani populi, abductis in exilium persequutione Vandalica sacerdotibus, ea voce quam sic Victor Vticensis expressit. Qui nos solemnibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus *Lib. 2. persq. Vandalicæ.*

diuini

diuini sacrificij ritus exhibẽdus est cõsuetus. Nam de læta resurrectione iustorum, quos omnes statim vos in cælum subuolare creditis, & beatifica Dei visione frui, nulla eos ne temporaria quidem pœna remorante, non fuit quod quisquam deberet ad eum modum esse solicitus. Alioqui & pro Martyribus hæc in Ecclesia frequentarentur officia, cum tamen è diuerso illud tritũ sit, iniuriam facere Martyri qui orat pro Martyre: Quod & Augustinus, vt iam tum vulgatum referens, Ser. 17. de verbis Apostoli: Perfectio (inquit) in hac vita nonnulla est, ad quam sancti Martyres peruenerunt; Ideoque habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cum Martyres eo loco recitãtur ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur; pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur: Iniuria enim est pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Sic Diuus Augustinus. Quare posteri suorum patrum optimè perspectam habentes fidem, rectè maiorum suorum cõsuetudinem in ijs precibus quæ pro defunctis liberandis fierent tenuerunt. Nec ratio est cur peior putetur ætas subsequens, quia inde Purgatorium crediderit, cum nihil aliud sit nostra de Purgatorio fides, quam ea persuasio ex qua pro defunctis oratio nascitur, qua id petitur à Dei benignitate vt à suis ærumnis atque miserijs, plena libertate donentur. Ideoque pro defunctis canere fideles soliti sunt, Kyrie eleyson; qua voce petitur misericordia, quæ solis est mise-

miſeris neceſſaria. Eam ob rem in cōcilio Arelatenſi 3, quod Leone primo Pontifice coactum eſt, remotis quibuſdam peſtiferis canticis, & inepta lætitia, qua laici in excubijs funeris diffluebant, prætextu beatæ Chriſtianorum mortis; ſi quid canere laicus deſideret, cantare iubetur, Kyrie eleyſon. Hæc enim Chriſtiano luctui congruebat precatio, quem pro defuncto ſuſcipi conuenire, veterum exemplis patres illi docuere. Quod autem ais, in officijs mortuorū quæ Vigilias appellamus, nullam fieri à nobis mentionem Purgatorij, quid id te adiuuat, cum res ipſa quæ Purgatorij vocabulo ſignificata eſt luculenter exprimatur? Cur enim illis peteretur requies, niſi eſſent in labore? cur lux æterna, niſi adhuc in tenebris verſarentur? cur ſinus Abrahæ Iſaac & Iacob, vnde aufugit dolor & triſtitia, ſi mox in eo læti ac ſine omni dolore acquieſcūt? Hæc, quæ facilè ſunt in officio defunctorum celeberrima, & ex veterum libris voceque populi Chriſtiani publica atque perpetua, in vſum Eccleſiaſtici cantus inducta, tu vel de induſtria præteris, vel non attēdis quam vim habeant ad Purgatorij ſignificationem. Neque neceſſe eſt plura ex ipſo officio repetere, cum vnum hoc ſufficiat; hoc (inquam) quod pro defunctis vſurpat, ſemperque vſurpauit populus Chriſtianus, Requiem æternam dona eis Domine, & lux perpetua luceat eis. Cui & illud aptiſſimè conſonat quod in ſacro Miſſæ canone, Græcis pariter Latiniſque conſentientibus le-

Cap. 5.

bus legitur: Ipsis Domine, & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerij lucis ac pacis vt indulgeas deprecamur, per eundē Christum Dominum nostrum. Quò denique præter Tertullianum de vidua, quæ marito defuncto requiem poscit, D. etiam Ambrosius videtur alludere, cum sic ait de obitu Valentiniani: Date manibus sancta mysteria, pio requiem eius poscamus affectu, Date sacramenta cælestia, animam piam matris oblationibus prosequamur. Et rursum in oratione funebri de obitu Theodosij Imperatoris: Tu (inquit) Domine solus inuocandus es, tu rogandus, vt eum in filijs repręsentes: Tu Domine custodiens etiam paruulos, in hac humilitate saluos facito sperātes in te. Da requiem perfecto seruo tuo Theodosio, requiem quam præparasti sanctis tuis.

Quid de illis sentiendum sit, qui ex gentilium libris aliquam Purgatorij significationem petunt. CAP. XXIX.

SEquitur (inquis) *vt alia firmamenta Purgatorij videamus. Ex sacris malè astruitur, & Patres illi malè patrocinantur: si res Poëtis & Philosophis cōmitteretur, pleniora haberi possent testimonia. Notum est plura fuisse catarismon genera. Homicidiū purgabatur flumine bis septies abluēdo: & Theseus post occisos Pallātis filios Purgationis caussa è Trœzenijs abijt, & Adrastus ad Crœsum regem profugit, vt purgaretur à cæde.*

Pastor

Pastor, etiam oues solebat purgare sulphure, herba sabina & lauro igne succensis, ac circum ouilia suffibat, cum sacro carmine milio & libo, cum lacte & sapa Pali Deæ sacra faciebat. Romæ exercitus solebat purgari sue, oue, & tauro. Hos & similes mores frequenter inuenias apud Ethnicos scriptores. Ac fiebat omnis purgatio vel per aërem, vel per ignem, vel aquam. Sed vt ad nostra veniamus, Purgatorium depictum habes apud Virgilium sexto Æneidos, vbi Anchises ita loquitur.

Non tamen omne malum miseris nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes, penitusq́ue necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumq́ue malorum
Supplicia expendunt; aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos: alij sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisque suos patimur manes, exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus,
Donec longa dies perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purúmque reliquit
AEthereum sensum, atque aurai simplicis ignem.

Quibus sanè non poterat melius exprimi ratio Purgatorij. Et Pindarus Græcus Poëta in Olympiade secunda, affirmat lustratos demum apud inferos peruenire ad Saturni illam vrbem, in beatorum insulis, quam Tyrsin vocari dicit. Huic Purgatorio vehemẽter fauerunt & Philosophi, in primis Pythagorici & Platonici. De Platone satis constat ex Dialogo Phædone & Axiocho, vbi defunctos fluminibus inferni purgari dicit, priusquam perueniant in campos Elysios. Ex quibus sanè constat Purgatorium, nihil aliud esse quam

Philo-

Philosophorum & Poëtarum figmentum, quibus hoc debent eius defensores Christiani.

Hactenus ille.

Si Catholicam de Purgatorio fidem tam irridendam ostendisses, quam tu hic multum, Areti, ridere ac rideri voluisti, iam profectò cõfusi discedere cogeremur. Sed quantum quidem rideri cupias animaduertimus, quid autem irridendum probes non videmus. Posteaquam enim illa omnia de varijs gentilium purgationibus vano labore collegisti, ne tamen ad rem nihil pertinere putarentur, concludis ex iis constare, nihil aliud esse Purgatorium quam Poëtarum & Philosophorũ figmentum. Quid ais? an quia Poëtæ & Philosophi purgationes finxerunt, ideo Christianorum Purgatorium nihil est nisi Poëtarum & Philosophorum figmentum? Poteras eodem modo & Christi descensum ad inferos, & inferorum pœnas, & iustorum in cælo felicitatem, Philosophorum & Poëtarum esse figmenta concludere; quoniam & Poëtæ quorundam ad inferos finxêre descẽsus, & Philosophi supplicia improborum, & bonorum felicitatem post corporis dissolutionem esse putauerunt. Neque verò in colligendis eorum hac in parte testimonijs, minus esse disertus & copiosus potuisti. Occurrisset indubiè homini literato, mox illud Ouidij:

Thesea Pirithous Stygias comitatur ad vndas.

Et quod apud Homerum scribitur de Vlysse, qui ad inferos descenderit, indeque redierit:

Itemq;

Itemque apud Vergilium de Ænea, (quæ illi Poëtæ ad commendandam fortitudinem, singularemque virtutis excellentiam retulerunt.)

facilis descensus Auerni:
Sed reuocare gradum superásque euadere ad auras
Hoc opus, hic labor est.

Quo etiam pertinent ipsi campi Elysij, quos ex Platone cõmemoras, nisi vt aliqua post mortem bonorum felicitas crederetur? Quam ob rem ergo hic quoque non concludis satis cõstare, inferos & cælum nihil aliud esse quam figmenta Poëtarum? Viam certè Areti demonstras qua possint & illa à prophanis hominibus irrideri, quoniam similia quædam à gentilibus videantur esse conficta; vsque adeò sæculum, non vitam modo iustorum beatã, sed nec ipsam resurrectionem mortuorum (quemadmodum Tertullianus ait) dum errat, ignorat. Sed & ipsa de vno mediatore Dei & hominum, de restituta per eum iustitia & felicitate fides Christiana, concludetur esse nihil aliud quã figmentum Sybillarum, imò etiam Poëtarũ; quoniam & Sybillæ, & ex Sybillinis versibus Poëtæ de Christo quædam prædixisse putentur: Nam Vergilius, vt ait Ludouicus vines, & Ouidius, manifestè in poëmata sua de Sybillinis carminibus versus mutuantur, quos nemo ita cæcus est, inquit, quin esse de Christo dictos perspiciat. Qualis est tota quarta Egloga Vergilij, & digressus de morte Cæsaris in fine primi Georgicorum. Apud Ouidium verò illa sunt;

Et Deus humana lustro sub imagine terras.

Rursum:

Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus
Quo mare, quo tellus, correptaq; regia cæli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Item apud Lucanum de ijs quæ præcedent iudicium Domini:

Sic cum compage soluta
Secula tot mundi suprema collegeris hora,
Antiquum repetens chaos.

Denique & hoc ipsum quod pios dicis habere suũ Purgatorium in sanguine Christi, simili ratione ridebimus, quia (sicut ipse commemoras) Romæ exercitus sanguine purgari solebat. Sed & hominum cæde & sanguine purgationes atque expiationes in gentilitate fieri solitas, satis clarum est ex veterum scriptorum monumentis. Idcirco Diuus Ambrosius lib. 6. in Lucam, cum esse dixisset qui non statim credere possent per crucem mundo salutem esse refusam, Astrue ergo (inquit) per historias Græcorum hoc fuisse possibile. Sic interdum etiam Apostolus suadet incredulis, nec versus refugit Poëticos, vt fabulas destruat Poëtarũ. Si enim reuocetur in memoriam, quod legiones sæpe & magnos populos, oblatis aliquorum mortibus, historiæ Græcorum asserunt liberatos: Si recordentur quod Imperatoris filia propter Græcorum exercitus transferendos, ad sacrificium sit vocata: Si nostrum illud consideremus, quia sanguis taurorum & hircorum & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad carnẽ mundan-

dandam: Si pestilentia regionum, aliquibus hominum contracta peccatis, vnius alicuius morte asseritur esse resoluta; quod aut ratione præualuit, aut dispositione conualuit, quo facilius in crucem Domini crederetur, procliue erit, vt qui sua negare non possint, nostra confirment. Hoc ergo genere argumenti, cum sic vsus sit Diuus Ambrosius, cur non similiter dixerimus purgationem atque expiationem Christi sanguine factam, nihil esse aliud quam gentilitatis commentum? Et hoc tamen tu Purgatorium diligenter excipis, cum ita subiungis:

Interea verè pij suum habent purgatorium in sanguine Christi, qui sanguis est nostrum purgatorium. Unica enim est satisfactio pro peccatis mors Christi. Hoc sufficiens est purgandi genus, vt non sit opus illo fabuloso.

Addis tamen habere bonos viros etiam sua purgatoria in hac vita, ærumnas & antichimata, & fortasse alios Socraticam Xantippen. Cur hic quoque non metuis ne tibi illæ fabulæ de purgationibus obijciantur? Cur etiam tam absurdum censes aut fabulosum, ærumnas poni post hanc vitam purgatorias, cum tu nihil metuas aut dubites ærumnas purgatorias in hac vita constituere? quæ tamen plenissimæ purgationi per Christum factæ tam obstare debere videantur, quam illæ quæ post hanc vitam constituantur à nobis. An non attendis Areti, quam non modò caussam nostram confirmes, dum illam infirmare conaris, verumetiam quam te-

ipsum subuertas, dum oppugnas veritaté? Bonis in hac vita purgationes, bonorum ærumnas & antichimata. Præsidio ergo nobis es, ne accusari possimus, si post hanc vitam eiusmodi bonorum purgationem posuerimus, qui præsertim hic per ærumnas & antichimata purgati non sint. Ac ne metuere debeamus hic dominicæ purgationis occursum, tu idem nobis adiutor es, qui præter ærumnas & afflictiones Christi, bonorum quoque antichimata purgatoria facis. Quid enim interest, siue in hac vita, siue post mortem ærumna & afflictio constituatur quæ purget, modò alia quæpiam quam Christi mediatoris afflictio purgatoria asseratur? Postremo si illa interdum de Poëtarum libris à Christianis scriptoribus collecta sunt, nõ quo fides Christiana quæ de Christo est, & purgatione per eum facta, aut de iudicio extremo sic stabiliretur; sed vt gentilibus demonstraretur, non debere absurdam videri Christianorum sententiam, quam ipsi quoque gentiles quos mirentur, vel suis prædictionibus vel carminibus commendarint, non debet tam alienum existimari si in hac quoque de Purgatorio caussa & illa superius posita Vergilij carmina proferantur: non vt eiusmodi testimonio probetur quod credimus, sed vt ostendatur ipsa quoque gentilitas, de purgatione post hanc vitam sensisse aliquid, quomodo & de tormentis impiorum, & de felicitate piorum, quas res ne tum quidem ignorat dum errat. Sic sanè Ioannes

nes Eckius de Purgatorio contra Lutherum disputans, non solum illa ipsa Virgilij carmina protulit, sed adiunxit etiam aliqua Claudiani. Quin & Platonis atque Algaselis Arabis idem meminit. Non (inquit) quod quicquā authoritatis Ecclesiæ Dei per hoc accedat, vt de Sybillinis & gentilium libris monet Augustinus, sed vt confundatur aduersarius, cum viderit veritatem gentilibus cognitam, quam ipse patitur Christianis esse abscōditam. Quod si quis obijciat, authorem esse Iustinum in Dialogo cum Tryphone, eiusmodi multa diabolum per suos ministros Poëtas atque Philosophos euulgasse, vt nostris fidem detraheret, eaque obscuraret ac velut similia fabulis indeque petita eleuaret; ideoque illos qui his vtantur, diabolicæ maleuolentiæ studio nimium obsequi, nec prodesse, sed grauiter pernicioseque nocere, quemadmodum ille hostis per hæc introducta nocere studuerit: huic respondebo discerni vigilanter oportere, quid sibi diabolus propositum habeat, quidq; intendat ab eo quod omnipotens Deus vel ex ipsa diaboli maleuolentia in vsus Ecclesiæ suæ colligit atque decerpit. Nouit enim Dominus, etiam id quod factum est vt obsit, ad aliquam vtilitatē conuertere; quia quemadmodum Apostolus ait: Diligentibus Deum omnia cooperatur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Quanquam ergo diabolus illas Poëtarum fabulas introduxerit, vt Christianorum placitis tanquam Rom. 8.

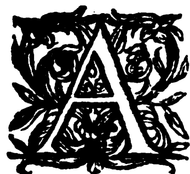
ſimiliter fabuloſis, fidei minus haberetur, ideoque ſuæ maleuolentiſſimæ intẽtionis effectum præclarè ſortiatur in hæreticis, qui noſtra hæc tanquam gentiles fabulas redolentia repudiãt: tamen prouidentiſſima Dei erga nos benignitate hunc ex illis vſum decerpimus, vt ſi qui ſint qui noſtra vel vt falſa negent vel vt impoſſibilia irrideant; illa verò vt ſua mirentur, atque amplectantur, de his ipſis quæ teneant refelli & coargui poſſint. Sic enim procliuius erit, quemadmodum ait D. Ambroſius, vt noſtra confirment qui ſua negare non poſſunt. Ideoque contra gentiles, aut leues illos Chriſtianos, quos magis Poëtarum lectio & commenta quam inſtituta Chriſtiana delectant, aptius proferentur, quam aduerſus hæreticos, in quibus diabolus gratulatur indubiè ſe tam vberem ſtudij conatuſque ſui fructum reperire. Quo tamen tolerabilius facere videantur, qui & aduerſus hæreticos diſputantes, illa proferunt; poterit vel obiter annotari, quod Lactantius lib. 7. cap. 22. ſcribit: Quamuis Poëtæ veritatis arcana in parte corruperint, tamen ipſa res eò verior inuenitur, quòd cum prophetis in parte conſentiunt: quod nobis (inquit) ad probationem ſatis eſt.

LIBRI PRIMI FINIS.

DE PVRGATORIO, LIBER SECVNDVS.

Contra Lucæ Lossij scholion in caput 21. libri tertij Alcuini De Trinitate.

PRÆFATIVNCVLA.

ALCVINVS, cuius* ante quoque meminimus propter Aretij reprehensionē, Caroli illius verè Magni præceptor, vir & ætate sua inter optimos doctissimosque habitus, & post mortem à posteris iure laudatus, tres scripsit libros de Sancta & indiuidua Trinitate. Quod opus vt verè egregium, vereque pium & Catholicum, recognoscendum sibi, ac breui etiam illustrandum commentario Lucas Lossius existimauit. Sed in eo, tanquam pulchro alioqui corpore, næuum suo quidem iudicio reperit propter doctrinā de Purgatorio. Quæ si, vt clamitant, Christi satisfactionem euertit, grauis profectò & perniciosus est error, nec vulgaris næuus, sed in-

* Superioris libri cap. 8. & 10.

toleranda deformitas. Ac si tanta, vt censent, deformitate Alcuinus laborauit, nõ dubium quin eadem & Carolo Magno, & Pastoribus, totique tunc inhæserit Ecclesiæ Dei, in qua hic Alcuinus doctrina & pietate singulari, simulq; & præceptoris & Abbatis dignitate atque authoritate fulgebat. Ex quo perspici potest, huius Alcuini ea in parte repræhensionem, totius Ecclesiæ quæ ea tempestate Caroli virtute passim vbique florebat, grauem & iniuriosam damnationem esse. At nos eius Ecclesiæ, quæ acceptam religionem à prædecessoribus ad nos vsque transmisit, quoniam authoritatem suspicimus, vt eam in tanti momenti doctrina suspectam habeamus, id procul à nobis abesse debere arbitramur. Et quoniã ipse Lossius post Apostolos, quorum opera Ecclesiæ fundatæ sint toto orbe terrarum, missos esse dicit Episcopos, pastores, & doctores vsque ad nostra tempora; per quos iterum ineffabili misericordia Dei, vox Euangelij restituta & accensa sit: atque inter hos pastores & doctores Ecclesiæ, de quibus dicat Apostolus positos esse vt non essemus tãquam paruuli fluctuantes, meritò commemorari hunc

Ephes. 4.

ipsum

ipsum Alcuinum Abbatem Turonensem, idcirco quod de Alcuino dat nobis laudis, gratanter accipimus, lubentesque eundem in hac de Purgatorio doctrina vt doctorem Ecclesiæ sequimur; magisque eo ipso animamur, vt argumēta quibus aduersus Alcuinum vtitur, discutienda hoc loco, breuiterque & cursim duntaxat refellenda putemus.

Quas hæretici fingant origines doctrinæ de Purgatorio. CAPVT I.

EST (inquit Lossius) *hæc erronea & falsa opinio de Purgatorio, quam hîc Alcuinus vera & catholica doctrina de sancta Trinitate interserit. Est autem primum orta persuasio de Purgatorio, hoc est, pœnis & cruciatibus animarum post hanc vitam, à spectris, tempore Gregorij Pontificis, qui anno 590. vixit.*

Doctrinæ eius quæ de Purgatorio est veram originem, quoniā in diuinis literis hæretici nolunt agnoscere: fontem eius alibi reperire conantur. In quo proindè conatu, dissidere illos inter se necesse est, & tanquam errantes atque dispersos alium hic, alium alibi quærere; eorum videlicet communi more, qui à recto itinere aberrantes quærūt aliquid vbi id inuenire non possunt. Itaque Lossius transuerso impeditus

aspectu non longè prospiciens, primã originem posuit in spectris tempore Gregorij: Caluinum non piguit ad superiora longè tẽpora respicere.

Ne enim (inquit) *deteriores essent prophanis hominibus Christiani, puduit illos nullum mortuis officium præstare, ac si penitus extincti forent. Hinc malè consulta sedulitas; quia si pigri essent in curandis funeribus, in epulis & oblationibus, putabant se magno probro expositum iri.*

Hoc Caluinus de prima traditionis huius origine, satis haud dubiè perspiciens, multò ante Gregorij tempora fuisse illam de Purgatorio persuasionem exortam: propter quam in iustis persoluendis animabus defunctorum susciperetur malè consulta, vt ait, sedulitas. Huius ergo sententia, gentilitatis æmulatio peruersa, purgatorium nobis peperit: at Lossij iudicio, spectra Gregorij. Quid igitur Machabæis hanc persuasionem generauit? etiámne spectra Gregorij? aut fortè peruersa gentilitatis æmulatio? Scilicet hac æmulatione tenebatur vir ille religiosissimus, qui diuinis protectus præsidijs meruit in bello fortis esse; cuique propria tot subeundorum belli discriminum caussa fuit, patriarum legum amor, odiumque prophani gentilium cultus.

Deindè (inquit Lossius) *propter quæstum est confirmata, & adhuc à Pontifice Romano, Cardinalibus, Canonicis & sacrificulis armis pertinaciter defenditur & retinetur, contra clarissima testimonia scripturæ propheticæ & Apostolicæ, quæ affir-*

affirmant non esse liberationem post mortem.

Imò verò, Loſſi, quia iuxta clariſſima ſcripturarum teſtimonia, miniſterio poteſtatis eius cui Deus non ſine cauſſa gladium dedit, doctrina hæc defenſa eſt; non id pertinaciter, ſed planè fortiter conſtanterque factum videri debet. Cur enim non hoc quoque modo, cum facultas adeſt, veſtris aduerſus eccleſiam pertinaciſſimis contentionibus reſiſtatur?

Fruſtra gloriari Hæreticum in hac cauſſa, de claritate ſcripturarum.

CAPVT II.

NAm quod de clariſſimis ſcripturarum teſtimonijs gloriaris, tale eſt, vt cum particulatim excutimus, vix obſcuras quaſdam ſententiolas, illuſtri per tot ſæcula veritati, depræhendamus opponi. *Affirmant enim ſcripturæ* (inquis) *non eſſe liberationem poſt mortem.* Sed quo loco? nuſquam enim id ſcriptura expreſſit ad eum modum, cum non parũ interſit vtrum dicas, non eſſe liberationẽ poſt mortem, & non eſſe in inferno redemptionem ſiue liberationem. Poſt mortem quidem liberationem redemptionemq́ue futuram, docet B. Apoſtolus; Quia & ipſa creatura (inquit) liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei; ſed & noſipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectãtes redemptionem corporis noſtri. Et Chriſtus in Euangelio *Rom. 8.*

cùm

cùm ait, de futuro iudicio præmonens; Cùm
Lucæ 21. hæc videritis fieri, leuate capita vestra; quoniam appropinquat redemptio vestra. Erit ergo post mortem liberatio, imò ante mortem perfecta erit nemini: tantum abest vt verum sit docere scripturam non fore liberationem post mortem. Quod si intelligas docere scripturam non fore post mortem liberationem eam, qua quis à dominio peccati liberetur, & è regno tenebrarum tum primum in lucis iustitiæque libertatem transferatur; lubentes hoc tibi donabimus, modisque omnibus approbabimus. Sed quid hoc ad euertendum Purgatorium? Quod autem celebrè est in ore fidelium; In inferno nullam esse redemptionem, rectè intelligitur non solum de illo damnationis loco, vndè nemo post mortem eruitur: verum etiam de de ipso Purgatorio; propterea quod in eo qui sunt, redimere iam se suis operibus omninò nō possunt, ne à temporaneo quidem illo cruciatu: Verumque est generatim, in inferno nulli esse redemptioni, quemadmodum nec merito, locum. Hic enim, quod inculcandum est, omne meritum comparatur, quo quis post mortem aut leuari possit aut grauari. Quāquam de ipsa gehenna, quæ [illegible]tatius inferni nomine concipitur, magis obuium habet sensum; quem Di-
Serm. 5 de uus Leo sic expressit: Non ita delinquētes pec-
Epiphania. cata delectent, vt illos in suis actibus vitæ finis inueniat; Quoniam in inferno nulla est correctio, nec datur remediū satisfactionis, vbi iam

non

non superest actio voluntatis; dicẽte Propheta David; Quoniam nõ est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? Tunc ergo nulla redemptio est, quando id fit, quòd ille à se deprecatur; Ne quando vt leo rapiat animam meam, dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat. *Psalm. 6.* *Psalm. 7.*

Quod autem adiungis ex Psalmo 113. Non mortui laudabunt te Domine: nónne attendis tam latè patere, tamque obscurum esse, vt possit etiam de ijs qui in cęlo sunt spiritibus, negotium facessere? Si enim mortui non laudant Dominum, nec Petrus igitur nec Paulus, nec sanctorum quisquam qui mortui sunt, laudant Dominum; redderturque hoc argumento non modò vacuum Purgatorium, verum etiam tristi & ignauo silentio plenum cælum. Imò verò quoniam purgatorius locus afflictioni & ærũnis ob peccata sustinẽdis destinatus est, in quibus nec solet, minusq; conuenit Alleluia cantari, quæ vox Hebræis ad laudis significationẽ pertinet, magis illud abs te contra cælestem felicitatem quam contra purgatorium carcerem, torqueri oportuerat argumentum. Quippè his qui ob sua peccata affliguntur, non laudes necessariæ sunt, sed humilis & sine murmure patientia sufficere potest. Quid igitur probabilitatis habeat ista collectio? Post mortem non sunt laudes; non ergo pœnæ purgatoriæ, non afflictiones, non veniæ locus. Hæc eò dico, vt animaduerti possit, quam bono iure Lossius in

hac caussa, de scripturarum possit tanta perspicuitate gloriari. Tametsi non desint qui nihil aliud eo scripturæ loco declaratū putent, quam post mortem apud inferos, quo & iustorum spiritus ducebantur ante Christi ascensum, non posse psalmis, hymnis & canticis Deum collaudari, quomodo hic in terris iucunda quadam operum varietate colitur, eiusque laudes celebrantur, beneficiorum quæ in nos contulit cōmemoratione. Hæc enim sunt nostræ peregrinationis cōcessa temporibus, non quo Deus eiusmodi nostris egeret officijs, sed vt hic nobis vberes colligeremus pietatis & iustitiæ fructus. Cuius rei contemplatione & seipsum & alios Propheta pius, ad diuinas in hac vita laudes celebrandas, excitans; Non (inquit) mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum: sed nos qui viuimus benedicimus Domino. Diuus Augustinus mortuos interpretatur peccatores, qui etiam hanc agentes corporis vitam, mortui sunt, vtpote à Deo suo qui animæ vita est, longo affectionum interuallo seiuncti. Iusti verò etiam carne mortui, viuunt Deo: vndè & Abraham, Isaac, &
Matth. 22 Iacob dicitur Deus; quia non est Deus mortuorum sed viuentium. Non ergò ij qui in suis peccatis mortui sunt, laudabūt te Domine; quia
Eccles. 15. speciosa esse non potest laus egressa ex ore peccatoris: neque omnes qui descendunt in infernum, eò quòd peccator cum in profundum
Prouer. 18 malorum venerit, contemnit. Cæterum apud

He-

Hebræos planior est sensus, quiq; minus multò negotij, aut illis exhibeat ne cælestium spirituum laudes conticescant, aut nobis ne post hanc vitam sperari venia haud possit. Eum ita quidam expresserunt. In hac terra mortui non laudabunt te Domine, neque omnes qui per mortem descendunt in infernum. Hoc ergo significat; eos qui mortui sunt, apud viuos non posse laudare Dominum, neque iam cetibus nostris inseri, vt vna nobiscum præconijs extollant omnium seruatorẽ. Sed nos (inquit) quoad vixerimus laudabimus Dominum, ab hoc tempore vsque in finem vitæ, perpetuo halleluia. Tanquam diceret concludens, Quoniam ergo hominibus terrã tradidisti possidendam, in eaq; te ab ijs laudari voluisti, nomenque tuum apud viuos celebrari; ne quæso nos cultores tuos ex hac terra ante tempus rapi sinas violentia & scelere impiorum. Illud autem alterum: Quoniam non est in morte qui memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi? doctissimi quidam interpretes de morte æterna accipiunt, quæ mors dicitur anthonomasticῶs, deque inferno, in quem demersi sunt peccatores & impij: eumq; sensum supra commemoratis verbis Diuus Leo sequutus est. Alij significatum volunt, quod ij qui mortui sunt atq; in infernum descenderunt, non possint apud eos qui superstites sunt, gratum pro acceptis à Deo beneficijs animum ostendere. Diuus vero Hilarius in Psal. 51. scribens, cuius ante verba posuimus

Psal. 6.

Superioris libri cap. 4.

mus

mus, interpretatur significari, interclusam esse mortuis facultatem bona sibi merita comparandi, vbi ex merito præteritæ voluntatis lex constituta aut pœnę aut quietis, excedentium è corpore suscipiat voluntatem. Ergo & hinc animaduertere quisque potest quæ sit illa scripturarum claritas de qua Lossius gloriatur, quando & tam varias interpretationes hæc scripturæ testimonia recipiant, & quamcunque omnium amplecti libuerit, nulla prorsus, doctrinæ quæ de Purgatorio est, aduersetur. At aliquam fortè aliam multò clariorem protulit ex libro Ecclesiastes, multoque vehementius nostro Purgatorio repugnantem.

Quomodo intelligendum sit, mortuos nescire quicquam, & non esse eis amplius mercedem. CAP. III.

ET *affirmat* (inquit) *scriptura, mortuos omninò nescire quid his in terris agatur, nec prodesse illis vlla merita aut opera viuorum. Nam sic Eccles. cap. 9. dicitur: Mortui nesciunt quicquam, & non est eis amplius merces: In obliuionem enim venit memoria eorum, &c. In quem locum inquit Hieronymus: Nos viuētes cognoscimus Patrem & Filium & Spiritum sanctum: illi verò mortui nihil sciunt, neque expectant aliquam repromissionem atque mercedem, sed completa est memoria eorum. Neque ipsi meminerunt quæ scire debuerant, neque illorum iam Domini recordatio est.* Hactenus Lossius.

Qui

Qui si ea quæ protulit clarissima putet, dicat mihi quonam modo verum sit omnes mortuos obliuioni traditos, cum Apostolorum & Martyrum tam celebris apud Christianos memoria, & modò sit & fuerit semper? Dicat quẽadmodum nos quidem nouimus Patrem & Filium & Spiritum sanctum: at Petrus & Paulus & cæteri Apostoli hoc nesciant, qui sunt eius rei potissimum cognitione beati? Explanet quo pacto nullam expectent repromissionem, qui expectẽt redemptionem corporis sui, ipsis procul dubio cum hic agerent repromissam? Quod si hic sibi permittet è numero mortuorum excipiendi quos volet licentiam, quamobrẽ quod sibi concedi cupiet nobis denegabit? Si nullos excipi patietur, ostendat ergo sui testimonij non dico iam claritatem (cum hoc esse obscurum nemo non videat) sed etiam veritatem? Non quod illa vera esse non putem, sed quoniam vt ab eo sic intellecta, contra Ecclesiæ doctrinam torquentur, vera esse non possunt. Quid igitur est (inquis) Mortuis non amplius esse mercedem? Si tibi respondero hoc significari quod quidam reddiderunt, non esse mortuos apud viuos vllo amplius in pretio; videlicet vt eis, non post hanc vitam Sapiens neget esse mercedem, sed hic inter mortales in ijs rebus quæ consueto rerum humanarum cursu geruntur, quonam modo id mihi refelles, aut pro te facere dicturus es? Rursum, quia Diui Hieronymi testimonio niteris, quî tibi possit adiumento

Q esse

esse hic eius commentarius? Quia (inquit) supra dixerat cor filiorum impleri malitia & procacitate, & post hæc omnia morte finiri; nunc eadem complet & repetit, donec viuunt homines eos posse fieri iustos: post mortem verò nullam boni operis dari occasioné. Peccator enim viuens potest melior esse iusto mortuo, si voluerit in eius transire virtutes; vel certè eo qui se in malitia, potentia, procacitate iactabat, & mortuus fuerit, melior potest quiuis pauper esse & vilissimus. Quare? quia viuentes, metu mortis possunt bona opera perpetrare: mortui verò nihil valent ad id adijcere quod secum semel tulêre de vita, & obliuione obuoluta sunt omnia; iuxta illud quod in psalmo scriptum est:
Psalm. 30. Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde. Sed & dilectio eorum & odium & æmulatio, & omne quod in sæculo habere potuerunt, mortis finitur aduentu: nec iustè quippe possunt agere nec peccare, nec virtutes adijcere nec vitia. Licet quidam (inquit) huic expositioni contradicant, asserentes etiam post interitum excrescère nos posse & decrescere. Et in eo quod nunc ait; Et pars non erit eis adhuc in sæculo, in omni quod factum est sub sole, ita intelligunt vt dicant eos in hoc sæculo, & sub hoc sole quem nos cernimus, nullam habere communionem: habere verò sub alio sæculo, de
Ioan. 8. quo Saluator ait; Non sum ego de hoc mundo; & sub sole iustitiæ: & non excludi opinationem quæ contendit postquam de hoc sæculo migra-

ueri-

uerimus, & offendere posse creaturas & promereri. Hactenus D. Hieronymus: qui quod scriptũ est, Mortuos nihil scire amplius, interpretatur non de scientia cognitionis sed operationis: nihil enim mortui sciunt amplius facere, nec adijcere quicquam ad id quod secum detulêre de vita, ideoque nec eis merces est, quam possint benè operãdo promereri. Viuentes autem cùm sciãt se esse morituros, hoc metu extimulantur ad benè operandum, meritaq; hic sibi comparanda. Quæ autem huic expositioni contradicit opinio, apud eundem Hieronymum, id falsi continet quod merita constituat post hanc vitam, quibus in premio crescere quisque possit; cùm illic non merendi tempus sit, sed recipiendi secundum ea quæ quisq; gesserit in corpore suo. Alioqui quod in eadem opinione est, non habere mortuos partem sub isto sole visibili, sed habere sub sole iustitiæ Christo, nemo est qui negare possit. Sunt enim illi qui in Domino moriuntur, hęredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Sed sub isto sole partem nobiscum non habent, qui iam neque prosperitatis nostræ, neq; aduersorum quæ patimur possunt esse participes. Id quod si quis Sapientem hoc loco significare dicat voluisse, non video cur eum quisquam iure repræhendat. Quod verò Lossius profert ex eodem Hieronymi cõmentario, mortuos neque scire quicquam, neque vllam expectare repromissionem, cùm viuentes norint Patrem & Filium & Spi- *Roman. 8.*

ritum sanctum; id vel non attendit, vel vt falleret attendere noluit, non de fidelibus mortuis, sed de Iudæis à Diuo Hieronymo dictum. Mysticam enim post omnia loci huius expositionem tradens, in cane viuo gentiles, in leone mortuo populum circumcisum intelligit. Canis ergo viuens (inquit) nos sumus ex nationibus: Leo autem mortuus, Iudæorum est populus à Domino derelictus: Et melior est apud Dominum iste canis viuẽs, quam leo ille mortuus. Nos enim viuẽtes cognoscimus Patrem, Filium, & Spiritum sanctum; illi verò mortui nihil sciunt, neque expectant aliquam repromissionem atque mercedem, sed completa est memoria eorum. Neque ipsi meminerunt quæ scire debuerant, neque illorum iam Dominus recordaturus est. Hæc ergo à Diuo Hieronymo de Iudæis incredulis, suaque infidelitate mortuis dicta esse cum sit clarissimum, consideret lector Lossij huius transuersam intelligentiam, aut certè subdolam impudentiam, qui ea de Christi discipulis & sanctis martyribus, omnibusq; Christianis in Domino morientibus intelligi voluerit. Quibus etsi neque sit necessarius honor sepulturæ, quia possit fortius dicere Christianus quam gentilis;

Cælo tegitur qui non habet urnam,

vt est apud Lucanum: aut quemadmodum apud Vergilium legitur;

Non tumulum curo, sepelit natura relictos:

neque per seipsum leuamen afferat, magisque

quem-

quemadmodum Augustinus ait, curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, viuorum solatia sint quam subsidia mortuorum: tamen plerisque bonorum operum & orationum subsidia aut necessaria non esse, aut minimè profutura, nec dixit Augustinus, nec prorsus dicere fas est. *Libro 1. de ciuit. Dei, cap. 12.*

Nec de vijs duabus, nec de Latrone obesse nobis argumentum. CAP. IIII.

T*Estatur* (inquit) *& promissio baptismi duas tantum esse vias morituris propositas, vel vita, vel interitus; vbi inquit Christus; Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur.*

Nemo est, Lossi, qui dubitet duas tantum esse vias; vnam vitæ, alteram interitus. Sed nescis in via quoque bona sordes contrahi, & pulueris aspergine pedes maculari? Nisi hoc ita esset, non diceret Christus Dominus: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. *Ioan. 13.* Non Iacobus Apostolus; In multis offendimus omnes. *Epist. sua cap. 3.* Ideoque licet quotidiano Dei munere (inquit Sanctus Leo) à diuersis contaminationibus emundemur, inhærent tamen incautis animis plerunque maculæ crassiores, quas oportet diligentiori cura ablui & impendio maiore deleri. *Serm. 3. de ieiunio 7. mensis.* Quod si quispiam hic per incuriam pedes non lauerit, nónne priusquã eo recipiatur quo tendebat salutis iter ingressus, perpurgari debebit? Qui ergo post mortem ad infernas purgatorij

ſedes demittũtur, hi ſunt in via vitæ, non interitus. Ex ijs enim ſunt qui crediderũt & baptizati ſunt. Sed propter contractas vitæ maculas quas hic non eluerant, purgari habent neceſſe, priuſquam regnum intrent, quo nihil poteſt vel leuiter inquinatum intromitti.

Et Chriſtus (inquis) *ad Latronem conuerſum ait: Hodie mecum eris in Paradiſo, hoc eſt, vita tranquilla & beata, non in pœnis aut pauoribus.*

Vnum hoc nobis Latronis exemplum ſemper occinitur, quum animaduerſum oportuerit vno quopiam exemplo generalem regulam nõ ſolere figi. Cur non etiam ſceleratis omnibus ſpem faciunt in extremo vitæ pœnitendi, quo peccent ſecurius; quia Latro ille pœnitentiam egit moriturus? Deindè, Latro iam recẽs Chriſto incorporabatur, ſupplente inuiſibiliter Deo quod ex parte Baptiſmi neceſſitas illa deeſſe cogebat. Eo proindè priuilegio gaudere debuit, quo ij qui recentes à baptiſmo ex hac vita diſcedunt. Poſtremo, etſi fuiſſet poſt Baptiſma relapſus, (quia inquit beatus Auguſt. vtrum non fuerit baptizatus, incertum eſt) magna tamen magnæ fidei & charitatis vis eſt, in qua pares non ſunt omnes: Quo accedebat & ſupplicij magnitudo, & cum Chriſto in illo probro crucis, fidelis communicatio. Tot ergo diſcrimina cum Latronis illius vitam, quamuis breuem, à tot relapſorum Chriſtianorum vita ſecernant; quid mirandum eſt ſi poſt ipſum quoque exitum diſtinguãtur? Ex huius igitur vnius

Lib. 1. Retract. ca. 8.

Para-

Paradiſo, tanquam videlicet ſi vna hirundo faceret ver, malè omnium iuſtorum continuò poſt mortem Paradiſum colligis, cum ita concludis.

Non igitur animæ iuſtorum, hoc eſt, qui in hoc ſeculo fide iuſtificati & accepti Deo fuerunt, & inchoarunt nouitatem vitæ, diſcedunt ad nouos cruciatus, præter eas afflictiones & miſerias, quibus in hac vita exercetur Eccleſia; ſed ad gaudium ſpirituale & pacem perpetuam, in qua dulciſſima Dei conſuetudine, perpetuò fruentur.

Homines etiam iuſtos in hac vita, propter ſua peccata flagellari, non tantum exerceri. CAP. V.

VAldè ſibi cauit, ne afflictionibus & miſerijs vitę huius, puniri diceret Eccleſiam ob peccata commiſſa; vſque adeò metuitur hoc, ne qua inde ratio probabilis affulgeat Purgatorij conſtruendi, ſi hic & iuſti homines à reatu damnationis æternæ liberi, temporalibus interim ſupplicijs flagellentur. Non ergo puniri, ſed exerceri dicere maluit; quia reuera punitio in præterita peccata reſpicit: exercitium ad virtutes quas habere cupiamus. Ideoque & ſupra dixerat, afflictionibus Eccleſiam in hac tantum vita ſubiectam eſſe, vt in illis agnoſcat reliquias peccatorum hærentes in carne corrupta, & inuitetur ad pœnitentiam agendam in hac vita. At longè aliter ſcriptura diuina ſonat. Si (in-

Q iiij quit)

Psalm 88. quit) filij eius dereliquerint legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint; visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neq; nocebo in veritate mea.

Psalm. 98. Et alio in loco; Moses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos; in columna nubis loquebatur ad eos: Custodiebant testimonia eius, & preceptum quod dedit illis. Domine Deus noster tu exaudiebas eos, Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuētiones eorũ. Quid Petrus? Tem-

1. Petri 4. pus est (inquit) vt iudiciũ incipiat à domo Dei: Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui non credunt Euangelio? Et si iustus vix saluabitur, propterea quòd nec illius peccatis diuinæ iustitiæ parcet seueritas, impius & peccator vbi parebunt? Nec solum in Veteri testamento scri-

Prouerb. 3. ptum est: Quem diligit Deus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit: sed etiã

Apocal. 3. in nouo; Ego quem amo, arguo & castigo; Et,

1. Cor. 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Est & apud Beatum Augustinum dignus omni obseruatione locus de caussis correptionum, propter quas & boni & mali pariter flagellantur. Quid (in-

Libro 1. de ciuit. ca. 9 quit) igitur in illa rerum vastitate Christiani passi sunt, quod eis non magis fideliter ista considerãtibus ad profectum valeret? Primo quod ipsa peccata quibus Deus indignatus impleuit

uit tantis calamitatibus mundum, humiliter cogitantes, quamuis longè absint à facinorosis, flagitiosis atque impijs; tamen non vsque adeò se à delictis deputant alienos, vt nec temporalia pro eis mala perpeti se iudicent dignos. Excepto enim quod vnusquisque, quamlibet laudabiliter viuens, cedit in quibusdam carnali concupiscentiæ, etsi non ad facinorum immanitatem & gurgitem flagitiorum, atque impietatis abominationem; ad aliqua tamen peccata vel rara, vel tantò crebriora, quantò minora. Hoc ergo excepto, quis tandem facilè reperitur, qui eosdem ipsos, propter quorum horrendam superbiam, luxuriam & auaritiam, atq; execrabiles iniquitates & impietates, Deus sicut minando prædixit conterit terras, sic habeat, vt habendi sunt; sic cum eis viuat, vt cum talibus viuendum est? Plerunque enim ab eis docendis, admonendis, aliquando etiam obiurgandis & corripiendis malè dissimulatur: vel cum laboris piget; vel cum os eorum, coram verecundamur offendere; vel cum eorum inimicitias deuitamus, ne impediant & noceant in istis temporalibus rebus; siue quas adipisci adhuc appetit nostra cupiditas, siue quas amittere formidat infirmitas: ita vt (quamuis bonis vita malorum displiceat, & ideo cum eis non incidant in illam damnationem, quæ post hanc vitam talibus præparatur; tamen quia propterea peccatis eorum damnabilibus parcut, dum eos in suis, licet leuibus & venialibus metuunt)

iure cum eis temporaliter flagellentur, quamuis in æternum minimè puniantur. Iure istam vitam quando diuinitus affligũtur cum eis amaram sentiunt, cuius amando dulcedinem peccantibus eis amari esse noluerunt. Hactenus D. Augustinus. In illis igitur scripturæ locis, & his Augustini verbis, audis, Lossi, virgam & flagella non ad virtutes exercendas expresſè id quidem, sed ad flagellanda, puniendáque peccata: audis non exercitium sed vindictam: non quod cum eiusmodi castigatoria disciplina, exercendi quoque coniuncta non fuerit vtilitas; sed quoniam pœna quæ in pręterita peccata respiciat, in flagellis atque verberibus debeat inprimis cogitari. Nec verbi vis eadem in flagello, castigatione & vindicta, quæ in afflictione est. Nam & læsum chirurgus affligit sectione membrorum, quem non ob id punire aut flagellare seu castigare dicendus est: Rectéque Diuus Augustinus flagelli proprietatem iuxta sacrarum literarum vsum attendens; Nulla (inquit) vindicta, nulla correptio, nullum Dei flagellum debetur nisi peccato. Est igitur vbi afflictio pœna nõ sit, quoniam in ea inferenda, non culpæ, sed profectus aut alterius cuiuspiam rei ratio habeatur. Quo fit vt non omnia quæ accidêre sanctis mala, in peccati pœnam accidisse censenda sint. Ideoque loco supra dicto beatus Augustinus, posteaquam flagelli communis caussam communem, in peccatis vindicandis constituisset, subiunxit aliam quibusdam

Libro 2. de pec. mer. & remiss. c. 16

sanctis

ſanctis excellentioribus peculiarem. Habent (inquit) aliam cauſſam boni, quare temporalibus affligantur malis: qualem habuit Iob; vt ſibi ipſi humanus animus ſit probatus & cognitus, quanta virtute pietatis gratis Deum diligat. Eſt etiam vbi afflictio pœna tantum ſit; vt in perditis; velut in Pharaone; vt in paruulis non modò recens natis, verumetiam regeneratis, quibus propter ætatem neque ad cauendum vitium, neque ad exercendam virtutem, ex afflictione prouenire poteſt vtilitas. Eſt denique vbi non modò pertineat ad pœnam ante actorum, verum etiam valeat ad cautionem futurorum, exercitationemque virtutũ. Quod ille declarat in epiſtola ad Hebręos locus; Omnis diſciplina in præſenti quidem videtur non eſſe gaudij, ſed mœroris; poſtea autem fructum pacatiſſimum exercitatis per eam reddet iuſtitiæ. Vtrumque igitur in hac caſtigatoria diſciplina cogitare debemus. Quia neque correptio eſt niſi ob præcedenté culpam; neq; exercitium, niſi ad nitorem & increméta virtutum.

Lib. 1. de Ciuit. ca. 9.

Hebr. 12.

Ad locum Pauli 1. Corint. 3. ineptum eſſe de igne pœnitentiæ commentarium.

CAPVT VI.

L*Ocum autem Pauli* (inquit) *quem citat Alcuinus, ſecutus in hoc ſuperiorum errorem, ad confirmationem Purgatorij 1. Corint. 3. Vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis declarabit. Item;*

Sal-

Saluabitur, sic tamen quasi per ignem; intelligendus est de pœnitentia & afflictionibus huius vitæ. Nam ignis sæpè afflictiones significat.

Vide hic varietatem eorum qui veritatem refugiunt. Alius ignem Spiritus sancti, alius pudoris iusti aut censuræ diuinæ; alius pœnitentiæ; alius afflictionum comminiscitur. Hic vtrumque, hoc est, pœnitentiam cum afflictione coniunxit; cùm tamen ea differant longo discrimine. Nam & pœnitentia sine afflictione exteriore agitur, & afflictio sæpè grauis sine pœnitentia sustinetur. Alius ergo pœnitentiæ; alius afflictionum ignis sit oportet. Cumque Paulus vnius duntaxat ignis meminerit, hic pro vno, duo nobis ignium genera repentè conflauit. Ac de afflictionis igne & eius quidem quæ in hac mortali vita discruciat, non posse intelligi vniuersalem omnium eorum qui superædificant probationem, declarationemque operis cuiusq; superædificati (de qua perspicuum est à Paulo haberi sermonem) supra satis, vt reor, ostendimus, cum aduersus Aretium ageremus. Pœnitentiæ verò qua subindè homines afficiuntur, ignem, si quis ad tantæ manifestationis lucem sufficere arbitretur, qualescunque certè oculos habeat in carne, nullos in mente habere se demonstrat. Primum, quia de suis erratis innumeri sunt qui nulla tangantur pœnitudine. Deindè, reperias etiam quos vera dixisse atque docuisse pœniteat. Postremò, qui non frustra lætantur conscientia prædicatæ & illustratæ

apud

apud homines veritatis, quónam modo ad hos pœnitétiæ ignis pertineat? Primorum ergo doctrinam qualis ſit, non probat ignis pœnitentię, quam non agunt; ſed tegit potius & obumbrat conſtantiæ falſa ſpecies, quæ apud multos efficit vt error pro veritate habeatur. Secundi verò ordinis hominum, multò minus ipſo igne pœnitentiæ doctrina pateſcit; quia pœnitudo quæ de veritate ſuſcipitur, non ignis eſt illuminans, ſed tenebricoſi potius fumi caligo, veri conſpectum quantum in ipſa eſt, intuentium oculis adimens. Poſtremi quoque, quoniam bona conſcientia pœnitentiam non admittit, per hunc ignem probari non poſſunt, neque qualis eorum doctrina fuerit, pœnitendo prorſus oſtenditur. Atqui Paulus ait: Vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit; Et, dies Domini declarabit qualis ſit cuiuſque ſtructura. Porrò cum dicat etiam Apoſtolus, ab igne detrimentum accepturos eos eſſe, qui ligna, fœnum & ſtipulam ſuperædificauerint, num intelligi poſſit ignem pœnitentiæ cuiquam detrimento futurum? Vt enim ſtatuamus per ignem pœnitentiæ, ea quæ malè ſuperædificata ſint exuri, tamen ei qui ſuperædificauit non affert ignis ille, temporale ſemper detrimentum. Afflictio quidem ipſa damnoſa eſt, non ita pœnitentia quæ de falſa doctrina ſuſcipitur. Sed expoſitiones ſcripturarum falſæ inutiles & erroneæ (inquit Loſſius) exurentur igne, hoc eſt, non permanebunt in eccleſia, ſed abolentur

tur & reijciuntur. Quonam ergo (inquam) id fit igne? pœnitētiæ, an afflictionis? Doctrinam tu quidem, Loſſi, quæ de Purgatorio eſt apud Alcuinum, inter hæc ædificia quæ exurentur, collócaſti. Dic ergo de tuis ignibus, illam doctrinam in Alcuino vter exuſſerit in hac vita? Num afflictio hāc illi extorſit? num de ea pœnitentiam egit? Non eſt (inquis) neceſſe id in vnoquoque doctore fieri; ſed ſufficit ſi tandem erroneæ cōmentationes eijciantur ex Eccleſia. Atqui Paulus diſertis verbis pronūciat; Vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Ac ne hoc ad doctrinæ probationem referas non perſonæ, ſubiunxit eum qui ſuperædificauerit ligna, fœnum, ſtipulam, ſaluum fore; ſic tamen quaſi per ignē. Vt igitur omnis ille cuius opus in igne manſerit, hoc eſt, qui ſuperædificarit aurū, argentū & lapides pretioſos, mercedē accipiet: ſic omnis cuius eodem tempore ſuperædficatio, ligno & fœno cōſtabit & ſtipula, ſaluus erit, ſic quaſi per ignem. Quæ ſi huius vitæ non ſunt (vti non eſſe quiuis bona mente præditus intelligit) fruſtraque vel in Alcuino completa, vel alio quolibet doctore hac in vita complēda demonſtrare ſtudueris, ad illud tibi poſt hanc vitam Domini iudicium redeundum eſt, vbi & Alcuini & noſtra veſtraque omnium doctrina probabitur igni, palamq; fiet vóſne melius doctrinam de Purgatorio repudiaueritis, quam nos amplexi ſimus. Dominus enim (inquit
Cap. vlt. Iſaias) in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius

eius, reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis; quia in igne Dominus dijudicabit. Quem Prophetę locum, ad ignem purgationis in extremo iudicio futuræ, Diuus Ambrosius retulit: Augustinus quoque, totaq; vetustas tenuit Dominum igne præcedente venturum. Quanquam non satis etiam forsitan in eo tibi cōstes, quod cum doctrinam hanc de Purgatorio clarissimis scripturæ testimonijs repugnare statueris, vestroque omnium iudicio perniciosa & hæretica isthæc doctrina sit, quæ ipsum dominicæ satisfactionis fundamentum euertat; tu tamen eam super fundamento stare & superædificari, atq; ad ligna, fœnum & stipulā pertinere significes.

Serm. 3. in Psal. 118. Lib. 1 q. euangel. q. 10.

Malè probari vitiosum fuisse Iudæ Machabæi factum, quod Sacrificia legis nihil prodessent coram Deo, sed tantum coram Ecclesia. CAP. VII.

SEd omisso eo, quid est Lossi cur exemplum quod ex Machabæis citatur de oblationibus pro mortuis, vitiosum erroneumque sit? *Quia* nimirum *Sacrificia Leuitica, quæ figuræ fuerunt Christi sacrificij, non delebant peccata coram Deo, sed tantum coram Ecclesia.*

Hoc ergo tuum est argumentum. Sacrificia temporis illius non valebant ad remissionem peccatorum obtinendam à Deo; ergo mortuis apud Deum nihil ea prodesse potuit. Machabæorum

bæorum oblatio. Cuius si verum est antecedens, cur toties legitur; Offeret qui peccauit, hoc aut illud; orabitque pro eo sacerdos, & propitius erit ei Dominus? quid est quod Propheta Daniel, inter alienigenas positus, cum offerre per captiuitatem sacrificia iuxta legem non posset, exaudiri poscat in corde contrito, sicut antea in holocaustis & victimis legalibus? Quo pertinet eiusdem prophetę illa deploratio; Non est in tempore hoc princeps & dux & propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te, vt possimus inuenire misericordiam tuam. Solámne propheta coram hominibus misericordiam expetebat? aut cor contritum non illi prodesse potuit ad obtinendam veniam coram Deo, sed tantummodo coram Ecclesia? Quanquam igitur illa sacrificia nihil per seipsa valerēt ad veram peccati coram Deo expiationem; tamen in his operabatur fides vtentium, perque fidē efficax erat in illis Christi mediatoris sanguis, qui, quemadmodum ait sanctus Leo, tam potens in suis significationibus fuit, vt non minus per eum acceperint qui illum credidêre promissum, quam qui donatum susceperunt. Cuius Pontificis & illa sententia est. Patriarchæ & Prophetæ & Sacerdotes omnesque sancti, qui prioribus fuêre temporibus, eiusdem sunt Spiritus sancti sanctificatione vegetati: & sine hac gratia nulla vnquam sunt instituta sacramenta, nulla celebrata myste-

Daniel. 3. *Ibidem.* *Serm. 3. de natiuitate.* *Serm. 2. de Pentecoste.*

mysteria; vt eadem semper fuerit virtus charismatum, quamuis non eadem fuerit mensura donorum. Diui quoque Augustini doctrina est consimilis. Sacrificia (inquit) illa, si per seipsa attendantur, nullo pacto possunt mederi: si autem res ipsæ quarum hæc sacramenta sunt inquirantur, in ijs inueniri poterit purgatio peccatorum. Et rursum, fructum visibilium illius temporis sacramentorum, ponit in sanctificatione inuisibili per Spiritum sanctum. Quale autem est, vt hic obsistant nobis, qui aliàs, quod ad inuisibilem gratiam attinet, nullum esse volunt inter sacramenta testamenti veteris & noui discrimen? Si igitur illa quoque sacramenta ad spiritualem animæ gratiam conducebant; cur ab eo resilientes, modò statuunt nullum ea fructum expiationis habuisse coram Deo, sed duntaxat coram Ecclesia? Nimirum, quia illud in hæreticos aptissimè quadrat: Quod volumus sanctum est.

Quæst. 25. super Numeros.

Quæst. 84. super Leuiticum.

Non rectè improbari Machabei factum, eò quod nulla essent in Veteri lege pro mortuis instituta sacrificia.

CAP. VIII.

ADdit Lossius, nulla Sacrificia pro mortuis instituta fuisse in Veteri testamento; ex eoque colligit, errore id commissum à Machabæis, vt pro mortuis sacrificare præsumerent. Quo loco respondeo, multo æquius esse

vt ex huius viri facto interpretemur sacrificiorum veterum oblationes, etiam ad mortuorum aliquam vtilitatem pertinuisse, quam vt propterea illum coarguamus, quod nullum ea de re speciale & expressum reperiamus institutum. Quis enim hoc sibi nisi impudenter arroget; vt nunc melius scire se dicat, quosnam ad vsus illa sacrificia solerent applicari, quã illi ipsi quibus erat familiaris illorum sacrificiorum ritus; quiq; non vt ex infima plebe rudi cõsuetudine ducebantur, verùm etiam præerant rebus eiusmodi, ad Dei cultum, salutemque hominum gerendis? An quenquam, tunc Machabæi factum offendit vt nouum? An sacerdotes, ad quos sacrificij caussa pecunia mittebatur Hierosolymam, Machabæo vt contra legem, contra patrium morem aliquid postulanti, restiterunt? Nemo tunc in tota illa Ecclesia potuit animaduertere, quid contra legem peteretur? Et vnde Machabæo res eiusmodi venisset in mentem, nisi neque obstare legem, cuius non erat ignarus, & hortari patrium morem, cuius obseruantissimus erat, perspexisset? Scilicet vir tantus, tanto, tamque religioso patre genitus, populi princeps, Sacerdos summus, pro lege Dei, pro patrijs ritibus tuendis vsque ad mortis contemptum fortis atque zelosus, hic quid faceret ignorans, tam grauiter contra diuinam legem impegit. Nónne id magis ratio postulabat, vt si quid esset in illius temporis lege positum obscurius, nos viri huius factum le-

gis interpretationem putaremus? Quanquam enim verum est quod Iureconsultus ait; veritatem rerum, gestorum erroribus non vitiari *Vlpianus.* (quod ipsum antea quoque protulit Aretius) & quod contra Aristocratem Demosthenes admonuit, non tam quid factum sit, quam quid rectè sit factum spectari oportere, μὴ δὴ τοῦτο ἡμῖν ἐᾶτε λέγειν, ὡς γέγονεν ἀλλ' ἐςὶ δίκαιον γενέσθαι: tamen cum rei veritatem clarè lex non expressit, sed aliqua generaliore sui parte cõclusit, tum & popularem consuetudinem, & publica insignium virorum facta generatim expressæ legi consentanea, rectè legis interpretationem esse duxerimus. Vt enim verum est quod Iureconsultus ait, Rerum veritatem non vitiari, gestorum erroribus: ita & à Iureconsulto verissimè dicitur; Optimum legis interpretem, vsum & consuetudinem esse. An fortè nulla legis pars est, cui possit videri facta pro mortuis oblatio consonare? Cum ergo iuberetur Põtifex pro se, *Leuit. 16.* proque domo sua offerre sacrificium; quid alienum, si in domo sua & mortuos intelligeret esse comprehensos? Siquidem vsu scripturæ ad alicuius (verbi gratia, Dauid, Iacob, Ioseph) domum etiam mortui pertinent. Rursum, cùm *Leuit. 16.* sacrificandum esset orandumque ex lege pro filijs Israël, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno; mirandum est si in filijs Israël computarentur & mortui, deque peccatis eorum vt in obliuionem venirent coram Deo, pia cura posteri tangerentur? Quod si contenderis, tam

accuratè præſcriptum lege, quæ & quando quibusque de cauſſis offerenda eſſent ſacrificia, vt intelligeretur extra ea quę expreſſa & pręſcripta forent nullum offerri Deo ſacrificium oportere, ideoque Machabæi ſacrificium improbandum eſſe, quod non ſit ex legitimis illis, quæ ſtatis temporibus celebrari debebant: fatebor ſanè ordinaria fuiſſe gentis illius ſacrificia permulta: & quotidiana, mane ac veſperi, & annua ſolenniaq; temporum diuerſorum: ſed præter hæc legitima, erat etiam ſpontaneis ſeu extraordinarijs neque lege præſcriptis oblationibus ad ſacrificia locus. Sic enim ſcriptum eſt in
Cap. 29. Numeris: Hæc offeretis Domino in ſolennitatibus veſtris præter vota & oblationes ſpontaneas, in holocauſto, in ſacrificio, in libamine, & in hoſtijs pacificis. Quid igitur iſti, vt omnia quæ rectè & laudabiliter fiant, lege ſint mandata requirunt; cum & ſpontanea ab ipſa lege commendetur oblatio? Iudas itaque Machabæus, legis diuinæ ſcientia probè inſtructus, quemadmodum id perſonæ dignitas poſtulabat, mortuorum in bello pio & iuſto curam gerens, ſpontanea oblatione miſit Hieroſolymam duodecim milia drachmas argenti, vt his comparata ſacrificia offerrētur ibi pro peccatis mortuorum.

Sed hactenus ad Lucæ Loſſij argumenta.

Falsò

Falsò caussari Caluinum, quod Machabæi exemplo vtentes, in hac Purgatorij caussa, Sacrificia legalia tanquam nondum abolita, trahant ad nouum testamentum. CAP. IX.

VNdè etiam æstimari posse puto, quid de illa sit arrogantissima Caluini censura iudicandú, quam in sua Institutione sic expressit. *Superstitione quidem & præpostero zelo non caruit hoc facinus. Sed plusquam fatui sunt, qui sacrificium legale ad nos vsque trahunt, quando aduentu Christi scimus cessare quæ in vsu tunc fuerant.* Quis hic non protinus videat quanta fatuitate nos fatui iudicemur? Non enim factum legale ad nos trahimus, sed facti sequimur rationem. Nam etsi Christus Dominus, aduentu suo legalia sacrificia dum impleuit aboleuit, sacrificandi tamen rationem non sustulit. Quare quemadmodum is qui colligeret nunc quoque agi Deo gratias oportere pro acceptis beneficijs, quia paschalis agnus à Iudæis in gratiarum actionem quotannis immolabatur, non ita carpi deberet vt diceretur ei quod sacrificium legis ad nos traheret, qui procul dubio nequaquam id faceret, sed illius sacrificij caussam sequeretur: (Reuera enim in magna etiam diuersitate factorum, eadem sæpe manet ratio faciendi:) ita nos quamuis ex Machabæi sacrificio pro defunctis oblato, colligamus nûc quoq; pro defunctis, pium esse preces fundere

Lib. 3. cap. 5. § 8.

R iij &

& sacrificium, non illud muti pecoris, sed hoc Dominici corporis offerre, non per fatuitatem sacrificium legis ad nos trahimus, sed sacrificandi caussam prudenter attendentes, ex eadem suscipimus, quod pro tempore faciendum esse, diuinis edocti literis arbitramur.

Quibusdam Augustini locis quam abutantur hæretici. CAP. X.

* Præcedenti lib. cap. 27. ex Enchiridio.

EST autem omnibus propè familiare, quod nec Aretius * antea præterijt, vt cõtra Purgatorium, illum detorqueant Augustini ex Enchiridio locũ, vbi dicere fingatur, falli eos humana beneuolentia qui aliquos opinentur, non æterno quidem illo, sed diuturno tamen igne puniendos. Non enim hoc dicit Augustinus; sed illos humana quadam beneuolẽtia falli docet, qui homines sceleratos, qui tamen Catholici essent, in suis licet criminibus ad finem vsque vitæ perseuerarent, asserebant per ignem quendam saluos futuros. Quod à Catholicorum doctrina longè semper fuit alienum: Nam & contra hũc errorem scripsit Augustinus ipse librum, cui titulus est, De fide & operibus. Sed ipsa Diui Augustini verba ponam integrè, quæ
Cap. 67. illi mutilant ac deprauant. Creduntur (inquit) à quibusdam etiam ij qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizãtur, nec ab ea vllo schismate vel hæresi præciduntur, in quantislibet sceleribus viuant, quæ nec diluant pœnitendo, nec eleemosynis redimant,

mant, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerent, salui futuri per ignem; licet pro magnitudine facinorum flagitiorumque, diuturno non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadã beneuolentia mihi falli videntur. Nam scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem (inquit) de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus: vbi secundũ scripturas sanctas, quantum Deo adiuuante potui, demonstraui, eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus dicens: In Christo enim Iesu neque circũcisio aliquid valet, neque præputium; sed fides quæ (benè) per dilectionem operatur: Si autem malè & nõ benè operatur, proculdubio secundum Apostolum Iacobum, mortua est in semetipsa. Cõtra eosdem agit Augustinus lib. 21. de Ciuitat. Dei, cap. 17. quos misericordes vocat, qui hominum Dei iudicio damnatorum, miserias temporales, postque eas, æternam felicitatem fore putabant. Quæ sentẽtia (inquit Augustinus) si propterea vera & bona quia misericors est, tantò erit melior & verior quantò misericordior fuerit. Extendatur ergo ac profundatur fons huius misericordiæ, vsque ad damnatos angelos, saltem post multa atque prolixa quantumlibet sæcula liberandos. Hæc Augustinus: quem proculdubio sic loquẽtem, & ita suis instructum plumis, quas detrahunt, pro sua hæresi proferre

Galat. 5.

Cap. 2.

vererentur. At hic istorum mos est, vt vndecunque collectis quasi quibusdam verborum flosculis, suas ornent sententias: non quò magnifaciāt Veterum libros vnde illa decerpunt; sed partim vt fucum faciant imperitis, partim ne omni illorum patrocinio destituti esse videantur. Itaque & Caluinus postquā in hoc de oratione pro defunctis argumento, totius vetustatis consensum suæ pedibus superbiæ satis conculcasset, tandem addidit, nonnulla etiam Veterum testimonia proferre non difficile sibi fore, quæ totas illas pro mortuis preces, quæ tunc vsitatæ erant, manifestè euertunt. Nonne hic vides Augustinum obijci? non quia vel tanti sit Augustinus, cuius testimonium etiā contra illas preces quæ tunc fiebant, producatur; sed ne nihil omninò indè quoque videatur potuisse desumi, quod ad caussam pertineret. Quid autem illud est Augustini? Videlicet quia resurrectionem carnis & æternam gloriam expectari docet ab omnibus: requiem verò quæ post mortem sequitur, tunc vnumquemque accipere, si dignus est, cum moritur. Quasi verò in illa conditione quam interponit (Si dignus est) difficile sit intelligere, vt non modò requie aliquando tribuēda dignus esse debeat, verumetiam dignus, quam statim post mortem accipiat? Idque sine controuersia certū est, vnumquemque piorum simul ac moritur, requiem accipere, si dignus est qui eam post mortem statim accipiat. Quod ad illam quoque transferri sen-

In Ioann. tract. 49.

sententiam potest quæ profertur ex libello de Vanitate sæculi, & alias si quæ interdum repe- riantur consimiles. Namque & illo eodem Tra- ctatu, declarat Augustinus diuersas animarum esse custodias receptionesq; diuersas cùm hinc emigrarint; multumq; interesse quali custodia quisque excipiatur, postea ad Iudicem produ- cendus. Quomodo videlicet in sæculo (talem enim affert similitudinem) receptiones in cu- stodia pro meritis caussarũ adhibentur; alios iu- bentur custodire lictores humano & miti offi- cio atque ciuili; alij traduntur optionibus; alij mittuntur in carcerem; & in ipso carcere, non omnes, sed pro meritis caussarum, in ima car- ceris contruduntur. Hæc Augustini omnia, caussam nostram magis adiuuant, quàm infir- mant. Quamuis & aliàs clarè doceat quosdam recipi statim in beatas illas cælorum sedes, nul- lis post mortem interuenientibus pœnis pur- gatorijs; vt paruulos regeneratos in ipsa infan- tili ætate decedentes: alios verò multos, non mox eò migrare post mortem, sed ante quibus- dam purgatorijs pœnis expiari. Tanta enim (in- quit) in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloriam, Dei misericordia est, vt etiam prima hominis ætas, id est, infantia, si Sacramenta Mediatoris acceperit, etiam si hanc in eis annis vitam finiat, translata scilicet à potestate te- nebrarum in regnum Christi, non solum pœ- nis non præparetur æternis, sed ne vlla quidem post mortem purgatoria tormenta patiatur.

Cap 1. habetur Tomo 9 operũ Aug.

Lib. 21. de Ciuit. c. 16.

R v Suf-

Sufficit enim sola spiritualis regeneratio, ne post mortẽ obsit quod carnalis generatio cum morte contraxit. Cum autem ventum fuerit ad ætatem quæ præceptum iam capit, & subdi potest legis imperio, suscipiendum est bellum contra vitia, & gerendum acriter, ne ad damnabilia peccata perducat. Paucissimi autem sunt tantæ felicitatis, vt ab ipsa ineunte adolescentia nulla damnabilia peccata committant; vel in flagitijs, vel in facinoribus, vel in nefariæ cuiusquam impietatis errore, sed magna spiritus largitate opprimant, quicquid in eis posset carnali delectatione dominari. Plurimi verò præcepto legis accepto, cum prius victi fuerint præualentibus vitijs, & præuaricatores eius effecti, tunc ad gratiam confugiunt adiuuantem, qua fiant & amarius pœnitendo, & vehemẽtius pugnando, prius Deo subdita atque ita carni præposita mente victores. Ex hac ergo præcipuè multitudine, volens Augustinus intelligi veniri post mortem in purgatorias quasdam pœnas, subiungit: Quisquis ergo cupit euadere pœnas sempiternas, non solum baptizetur, verumetiã iustificetur in Christo, ac sic verè trãseat à diabolo ad Christum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, nisi ante illud vltimum tremendumque iudicium. Quibus verbis planissimè declarat, ante illud extremum iudiciũ, purgatorias quorundam pœnas futuras: non autem post illud iudicium. Id quod contra Platonicos dictum est, qui omnes omninò futuræ quo-

quoque vitæ afflictiones, purgatorias esse censebant; cùm inter Christianos cõstet damnatorum & dæmonum pœnas, purgatorias non esse futuras. Intelligendus autem est dicere, ante illud extremum tremendumque iudicium, id est, antequam peractum & completum sit; ne præiudicare putentur ea verba, illi sententiæ Apostoli, qua declarat in ipso iudicio extremo, cum Dominus ad iudicium igne præcedente veniet, quosdam igne purgandos esse; quemadmodum Apostoli verba Catholici tractatores acceperunt.

Quod rursum idẽ Augustinus scribit, in requie esse animas piorum à corpore separatas; impiorum autem, pœnas luere: satis ex antecedentibus intelligi potest, ad quorum sit piorum animas referendum; eorum nimirum quos & initio capitis dixit, pro veritate fideliter & laudabiliter mori; & proximè ante illa quæ obijciuntur verba, dicit fortiter mortẽ tolerare, pro tenendo vel adipiscendo summo bono. Nam pijs licet omnibus communis sit quies in tranquilla securaq; cõscientia, propter quam etiam dormire dicuntur in somno pacis; tamen quin requie pleniore fruantur martytes, vt verè excellenterque pij homines continuò post mortem, dubium non est: quandoquidem & non percepto regenerationis lauacro, si pro Christi confessione moriuntur, tantum id his valeat ad dimittenda peccata, quantum si ablucrentur sacro fonte baptismatis. Qui enim dixit;

Lib. 13. de Ciuita. Dei cap. 8.

Nisi

Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum; alia sententia istos fecit exceptos, vbi non minus generaliter dixit; Qui me cõfessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: Et alio loco; Qui perdiderit animã suam propter me, inueniet eam. Hinc & illud scriptum est; Pretiosa in conspectu Dómini, mors sanctorum eius. Quid enim pretiosius quam mors, per quam fit vt etiam delicta omnia dimittantur, & merita cumulatius augeantur?

Matth. 10.

Marci 8.

Psal. 115.

Fueritne quæstio de Purgatorio Diui Augustini ætate controuersa.

CAPVT XI.

VIdeo tamen nonnullos hoc nomine sibi applaudere in hac controuersia, quod & Augustini ætate fuerit res ea controuersa, vt ne inter Catholicos quidem satis constiterit, quid esset ea de re sentiendum. Hoc autem vt aliquo probent argumento, proferunt Dulcitij quæstiones ad Augustinum, inter quas vna sit eiusmodi proposita verbis: Vtrum oblatio quæ sit pro quiescentibus, aliquid eorum conferat animabus, cùm euidenter nostris aut subleuemur actibus, aut grauemur: cùm siquidem legamus quod in inferno nemo possit iam confiteri. Ad quod multi dicunt, quod si aliquis beneficij in hoc locus possit esse post mortem, quanto magis sibi anima ferret ipsa refrigeria, sua

Quæst. 2. *Tom.* 4.

ſua per ſe illic confitendo peccata, quam in eorum refrigerium ab alijs oblatio procuratur? Hæc igitur Dulcitij propoſitio, ſed Dulcitij filij non Epiſcopi, non Eccleſiæ paſtoris fuit. Nam Paulinus quidem ipſe Nolanus Epiſcopus, ad quē conſcriptis literis ſe rem hanc attigiſſe ſubiungit, nō id interrogauerat; ſed de eo cōſuluerat Auguſtinū; Vtrum ſepultura quæ fit in memorijs Martyrū, proſit aliquid ſpiritibus mortuorum. Deindè, cuius hoc circunſpectionis eſt, vt vnius priuata quæſtio plenioris doctrinæ capiendæ gratia propoſita, publicam putetur inter Catholicos controuerſiam demonſtrare? Quamuis enim multos ille dixerit hoc mouere, quònam modo huic alieno refrigerij beneficio locus eſſe queat poſt mortem, cùm multò magis id ſibi quiſque ſua confitendo peccata poſt mortem eſſet præſtiturus; tamen aliud eſt quid Eccleſiæ paſtores moueāt, quorum eſt aliorum eſſe Doctores, aliud quid ſubditi & auditores. Multum etiam intereſt quid mota quapiam quæſtione admirationem teneat ignorantium & diſcere cupientium; & quid aſſerat pertinacia contradicentium. Denique, ſi publicas in Eccleſia turbas aduerſus tam vetuſtam tamque publicam & vniuerſalem Eccleſiæ conſuetudinem orandi pro defunctis, res ea dediſſet, non fuiſſet profectò ſatis Auguſtino paucis illam attingere, cùm ſe rebus alijs pertractandis obtuliſſet occaſio, ſed quod alijs in rebus fecit, ex profeſsò ſcripſiſſet, iuſtoque opere tam mani-

nifestum Ecclesiæ vniuersæ morem defendisset: Qui mos, tam ipsum quoq; mouerat Paulinum Episcopum, vt eo ipso ad aliud quiddam suscipiendum propensius moueretur. Aiebat enim, vacare non posse, quod vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consueuit: Vnde colligebat etiã illud homini prodesse post mortem, si fide suorum humando eius corpori talis prouideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsita sanctorũ. Sed vt tunc ad tantę tamque illustris consuetudinis improbationem, publicus error quam plurimos abripuisset, nunquid placet vt simili de caussa tolleranda videri debeat hoc tempore controuersia de personarum diuinarũ distinctione? De filij, de Spiritus sancti diuinitate? de Christi vnica persona, aut eius vnius personę duplici natura? de rebus alijs iam quoq; publico & Protestantium & aliorum plerorumq; hæreticorum sensu damnatissimis? Imò verò si tunc ista res tantam altercantium conflictationem habuisset, quantam habuit vnquam vlla alia de Religione mota disputatio, quoniam tamen in eo tanto conflictu, vetus consuetudo & antiqua traditio valuisset, & vsque ad hanc ætatem victrix euasisset, quemadmodum vsque ad illam ætatem Augustini, ab ipsis Ecclesiæ primordijs in Ecclesia Christiana viguerat, multò profectò magis eam nunc, vt solida veritate subnixam, venerari & firmius tenere deberemus, minimeque eam controuersiam existimare ferendam

dam

dam esse, quæ tanquam non satis discussa prius quæstione, aut nondum satis eliquata veritate, rursum sibi ex integro iudicandi sumeret libertatem.

Quod Purgatorij assertio magis illustret vim Dominicæ passionis. CAP. XII.

QVod autem clamitant detrahi sanguini Mediatoris, Purgatorij huius assertione; multum profectò sua opinione falluntur. Quis enim iuxta Dei verbum, & vberius & magnificentius illius meriti vim prædicet; quam is qui doceat eam non in hoc modò sæculo valere, verum etiam vsque ad ipsos inferos penetrare? Illi præfigunt Agni misericordiæ in hac terra limites: nos etiam pro defunctis fidelibus precamur; Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona eis requiem. Illi profusissimam Mediatoris indulgentiam ad solos porrigi patiuntur mortalem hanc agentes vitam: nos eius pro defunctis implorantes gratiam, dicimus; Qui Lazarum resuscitasti à monumento fœtidum, tu eis Domine dona requiem & locum indulgentiæ: Illi exuberantes gratiæ riuulos, huius vitæ breuissimæ fine præcidunt: nos precamur per illius Agni meritum, vt quæ per fragilitatem humanæ conuersationis peccata commissa sunt, in altero quoque sæculo, venia misericordissimæ pietatis abstergat: Illi Christo dicunt; Miserere eius hic, quoniam ibi Iudex eris: nos cum Paulo dicimus; Det illi Deus inue-

inuenire misericordiam, etiam in illa die. Breuiter, sic Agni prædicamus misericordiam, vt eam & in cõuersione peccatoris, & in iusti perseuerantia, & in ipso etiam quo coronandi sumus, iudicio celebremus: Non ignari scilicet
Psal. 102. scriptum esse; Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Quod autem hic obijciunt ab Hieronymo dici in Psal. 105. Hic misericordem esse Deum, ibi iudicem; facilè apparet locum inspicienti esse ridiculum, cum apertè profiteatur aduersus illos agere se, qui dicant in inferno esse pœnitentiam & resipiscentiam peccatorum.

Quemadmodum circa locum Matth. 12 de peccato in Spiritum sanctũ non remittendo neque in hoc sæculo neque in futuro, se torserit Theodorus Beza in suis annotationibus. CAP. XIII.

MInimè molestum putauero si huc & illud reijciam, quod apud Theodorum Bezam non sine voluptate legere me contigit, de loco Matthæi 12. quem ante tractauimus. Valdè enim cõducit ad perspiciendam loci firmitatem pro astruendo Purgatorio, si animaduerterimus tot interpretationũ laboriosissimè quæsitarum cuniculis, quam frustra illi conentur elabi. *Notum est* (inquit Beza) *cuiuis Christiano, duplicis vitæ siue duplicis sæculi mẽtionem fieri in sacris literis. Quorum vnum ab eo die incipit*

incipit quo nascimur, & huius vitæ spatio terminatur: alterum verò ab eo die quo morimur initiū capit, estq́; infinitum. Cæterum quia peccatorum remissio quam quispiam in ipso mortis articulo consequitur, propriè respicit futurum sæculum, ideo, opinor, dixit Christus fore, vt blasphemia in Spiritum sanctum, neque in hac vita constitutis, neque etiam morientibus, id est, nunquam remittatur: quum alioqui multa in hac vita remittantur, & rursus multorum absolutio in extremum vitæ momentum differatur. Hæc Beza.

Qui cum dissimulare non posset aliquam dari significationem remittendorum peccatorum in futuro sæculo; idq; nobis ingenuè concederet, laborat in eo vt ostendat vbi & quando illa præstetur futuri sæculi remissio. *Nempe* (inquit) *in morte, aut in extremo vitæ momento, seu ipso mortis articulo.* Atqui non paululum ista differunt, neque nihil interest quid horum exprimatur. Nam si dixerit [In futuro sæculo, id est, in extremo vitæ momento] ostendere debebit quonam modo extremum vitæ momentum non huius sæculi sit. Tota quippe hominis vita, vsque ad ipsum mortis punctum, sæculi huius est non futuri. Extremum autem vitæ, proculdubio ad aliquam pertinet vitæ partem; cùm nequeat idem esse extremum vitæ & mortis principium, nisi mortem velimus in eodem cum vita coniungere. Hoc igitur absurdi continet ista interpretatio, quod dum accuratè nititur sæcula distinguere, tamen ea con-

fundere cõuincitur, sæculum futurum eo puncto temporis accipiens, quo adhuc sæculum est præsens, propter vitæ huius mortalis vel extremam partem. Quod si intelligit extremum vitæ punctum, quo iam ipsa vita extincta est, vt ipsum sit mortis momentum quo verè dixeris iam non viuere hominem sed mortuum esse; Agnosco sanè hic futurum sæculum, sed agnoscat ille quoque vicissim oportet, remissionem quæ post hanc vitam fiat, & animæ seiunctæ à corpore iudicium hac misericordia temperatum, vt aliqua detur ei remissio peccatorum. Quod si dederit, fateri cogetur hominem quamuis iustum & mortis æternæ reatu absolutum, à quibusdam adhuc quæ restent peccatorum vinculis absoluendum mox à morte; aut certè & ipsum damnationis æternæ vinculum, post huius terminum vitæ resolui; animamque non iustificatam in hoc sæculo, in altero demum iustificari. Dic ergo, Beza, clarè, quodnam istud est sæculum futurum? quando (ais) quisque moritur: Ergóne (inquam) moritur homo corporis etiam morte in sæculo futuro? Quin igitur & morientis lectulum ad futurum sæculum eadem opera transferimus? Quod si ipsum mori, huius sæculi est non futuri, profectò non rectè dixeris, In futuro sæculo, id est, cùm moritur. Dic ergo rursum, quid intelligi velis per hoc ipsum [cum quisque moritur, aut ipsum mortis momentum?] An tempus id quo anima iam est auulsa à corpore? sed

id

id tempus te minimè iuuat, quemadmodum ex antedictis intelligi poteſt. An vitæ pars extrema proximè ante ipſum mortis punctum? ſed illa multò magis huius ſæculi eſt, quam ipſa vitæ extinctio. Quoquo te vertas igitur, Beza, fatearis neceſſe eſt, vel in hoc ſæculo fieri iſtam quam vis remiſſionem; aut verum eſſe quod docemus, remiſſionem aliquam fieri peccatorum circa animam à corpore ſeparatam, prius tamen iuſtificatam cum adhuc hæreret in corpore mortis huius. Et quia nobis ipſe, qua es ſubtilitate, quæſtionem hanc ad temporis punctum reuocas, trium ego tibi punctorum optionem do: Vnius proximè ante extinctionem vitæ: Secundi, in ipſa extinctione: Tertij, poſt extinctionem, cum eſt anima iam exuta corpore, ad diuinum producta iudicium. Duo priora ſi eligis, damnes neceſſe eſt interpretationem tuam de futuro ſæculo, cum ſit vtrunque huius ſæculi. Sin tertium amplecteris, in noſtra, velis nolis, caſtra parteſque trãſeundum eſt. Quod ſi contenderis vnum idemque eſſe momentum, eius quod dicitur mori & mortuum eſſe; ſeu animam à corpore ſeparari & ſeparatam eſſe, illamque nobis diſputationem refrices, quæ apud Auguſtinum lib. 13. de ciuit. Dei à cap. 10. per aliquot ſequentia ſubtiliſſimè producitur, nos de eo nobis contendere non neceſſe eſſe putabimus: & ſi tria nolis tibi momenta dari, duo ſi voles dabimus; vnum proximè ante animæ diſceſſum; alterum poſt

discessum: Quorum quidem momentorum priore adhuc viuitur, posteriore non viuitur: & illud quidem huius sæculi constat esse; istud verò sæculi futuri esse donabimus. Horum ergo alterũ si deligis, quo plena fiat peccatorum remissio; tunc vel ea huius tantum sæculi est, vel futuri. Si hoc annueris, plenam cuique remissionem dari in ipsa vitæ extremitate, cum adhuc tamen viuitur, sed quomodo ab ijs qui animam agere dicuntur; ergo omnis remissio datur in hoc sæculo: Sin aliqua detur extincta iam vita; ea vel est in solutione reatus damnationis æternæ, vel temporariæ duntaxat pœnæ sita, vel in vtroque simul. Si coniunctim in vtroque; quoniam remitti negatis vnquã peccatum posse quin plenè simul quoad culpam & pœnam aboleatur; fatendum igitur erit quemquam iustificari post hanc vitam, qui cum viueret non fuerit iustificatus: quod quidem est absurditatis non ferendæ plenissimum. Sin remissionem culpæ in ipso quidem vitæ vel extremo tempore posueris, pœnæ verò remissionem extincta iam vita, id est, cum homo sic moritur vt eodem puncto mortuus sit, quẽadmodum dicimus aërem eodem temporis puncto & illuminari & illuminatum esse, tunc saluum relinquitur nobis assertionis nostræ fundamentum, quo statuimus non plenam semper homini simul remissionem peccatorũ contingere, sed remissa hic culpa, post hanc vitam pœnæ temporariæ obligationem resolui; & quæ

hic

hic remissa non sint peccata, tunc remitti. Verùntamen etsi maximè sentiendum sit, eodem temporis puncto hominem mori & mortuum esse, tamen negari non potest quin ipsum mori, siue animam à corpore diuelli, ad hoc sæculum pertineat: Vt enim ingressus animę, ita & egressus, sæculi huius est; ideoque si qua fieri ponatur eodem puncto remissio, ea profectò sæculi huius erit, nec magis futurum sæculum respicit, quàm quæ cuiusque in baptismo longè ante mortem facta sit. Sed audiamus quæ sequũtur.

Preterea (inquit) *quamuis nulla peccata post mortem propriè remittantur; sed vel in vita, vel in ipsa morte: tamen quia huius remissionis plenum fructum non percipient fideles nisi ab extremo illo die iudicij futuri, videtur quodammodo ipsa peccatorũ remissio in illum diem differri, ac vicissim declaratio eorũ quæ hic non fuerint remissa.*

In his verbis tria illa licet animaduertere momenta, quorum prius optionem dedimus. In vita, in morte, post mortem: siue quemadmodum illa Diuus Augustinus expressit; vnum ante mortem; secundum in morte; tertiũ post mortem: quibus singulis tria ista singula redduntur, viuens, moriens, mortuus: eaque vulgatior & promptior animorum conceptio est. Sed tamen aliam iam expositionem adiungit, ne forte in priore non satis firmiter, solideque consisteret: vt nimirum intelligatur in futuro sæculo, id est, in extremo iudicio futura remissio; quia tunc plenè fructus eius percipietur à

Lib. 13. de Ciuita. Dei cap. 11.

fidelibus. Verum hæc quoque improuidentiæ pucrilis euasio est. Primum, quia tunc dicendum erit, omne peccatum remitti in futuro sæculo, & ipsam quoque iustificationem ac regenerationem fidelium, in futuro sæculo fieri; propterea quod eius fructum plenè fideles non percipient, nisi in extremo illo iudicij die, cùm resurgẽt ad beatam immortalitatem. Nec consistet iam illa distinctio significata Euangelij verbis, quædam peccata remitti in hoc sæculo, quædam in futuro; aliâ neque in hoc sæculo, neque in futuro. Deinde quid alienius, vel à communi sensu, quàm vt intelligatur remissio peccatorũ fieri, in ipso beato illo regno, quo nemini patere potest ingressus, nisi remissis prius peccatis? Atqui in eo demum regno, plenus accipitur remissionis fructus. Rursum, si propterea tunc fiet peccatorum remissio, quia eius ibi percipietur plenus fructus; licebit pari ratione futurum dicere, vt & tum diabolo resistatur & peccato, atq; aduersus tentationes carnis adhuc spiritus cuiusque luctetur: quoniam ibi percipietur huius quoq; pugnæ fructus. Quod si absurdè, nec sine proximo meritæ irrisionis periculo, dixerimus certamen ad tempus differri coronæ; & agriculturam ad tempus messis; & præparatoria rudimenta ad tempus perfectionis atque splendoris; absurdum & hoc erit, peccatorum remissionem ad tempus percipiendi ex ea fructus distulisse. Est enim ea prçuia quædam præparatio atque purgatio, quam idcir-

idcirco priorem cogitari oporteat beati illius regni consequutione. Cuius etiam erat prudentiæ dicere; Non remittetur, neque in hoc sæculo, neque in futuro, quando palam sit plenum remissionis fructum à nemine percipi in hoc sæculo? Hoc igitur tantummodo dici oportuerat; Qui peccauerit in filium hominis, remittetur ei in futuro sæculo, quia poterit ad beati illius regni possessionem peruenire: sed qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei in futuro sæculo; quia damnabitur, regnóque illo beato excidet. Vt nimirum remitti peccatum in futuro sæculo, sit beatum fieri & à Domino coronari: non remitti verò, sempiternis addici tormentis. Verùm multò aliter Christus Dominus, cuius in verba nihil otiosum, nihil superfluum cadere potest; Non remittetur (inquit) neque in hoc sæculo, neque in futuro. Nec remitti peccatum, est donari præmium, sed per condonationem non exigi supplicium: peccato enim pœna debetur; iustitiæ præmium redditur. Et quia indulgentia quæ pœnam relaxat, prior esse debet remuneratione iustitiæ, necesse est vt si ad extremum iudicium differatur ista remissio, aliquæ tunc iustis hominibus relaxentur pœnæ, priusquam iustitiæ suæ præmio munerentur. Quo loco si responderit, non se dixisse remissionem differri vsque ad extremum iudicium; sed vsque ad id tempus videri dilatam: nos ex aduerso referemus significasse Dominum remissionem tri-

S iiij buen-

buendam in altero illo sæculo; nec quid videatur futurum, sed quid futurum sit indicasse. Deinde, *videtur* (inquit) *quodammodo ipsa peccatorum remissio, in illum diem differri*. Si videtur, verène an falsò? si videtur, & non est; vt quid ad explicationem Dominicorum verborum talis adhibetur error? cur falsitatis tenebræ ad illustrationem veritatis inferuntur? Sin ita vt se res habet, videatur; differtur ergo quodammodo vsque ad extremum iudicium, omnis omnino remissio peccatorũ: vnde colligo sic quoque differri fatendum esse, & fidem & cordis conuersionem, & quicquid hic rectè geritur; quia nec fidei nec iustitiæ fructus plenè vnquam nisi ab extremo illo iudicij die, capietur. Et hactenus quidem de præclaro illo Bezæ commentario.

In locum 1. ad Corinth. 3. quid Theodorus Beza notauerit contra Purgatorium. CAP. XIIII.

FAcilè apparet hic quoque quam laborent, cùm ad solius doctrinę superædificationem referunt Pauli locum. Ait enim Beza, *aberrare à scopo, qui ad doctrinas verbo Dei vlla ex parte contrarias hanc Pauli similitudinem accommodant: in quibus etiam numero* (inquit) *ciborum delectum, dierum & vestium discrimina; reliquiarum venerationem, & cætera id genus*. Aberrauit ergo, Beza, à scopo tuus Caluinus, cuius

in

in Institutione verba sunt. *Eos ecclesia Paulus Architectos notat, qui retento legitimo fundamento disparem materiam superstruunt, hoc est, qui non deflectentes à præcipuis & necessarijs fidei capitibus, in minoribus nec ita periculosis hallucinantur, commenta sua Dei verbo admiscentes. Tales inquam operis iacturam facere oportet, abolitis eorum commentis. Ipsi autem salui fiunt, sed quasi per ignem; hoc est: non quod eorum ignorantia & hallucinatio coram Domino sit probabilis; sed quia Spiritussancti gratia & virtute ab illa repurgantur. Proindè quicunque auream diuini verbi puritatem, isto purgatorij stercore infecerunt, operis iacturam facere necesse est.* Lib. 3. c. 5.

Hæc Caluinus; Planè & apertè significans intelligere se hoc loco, etiam illas doctrinas, quę verbo Dei aliqua ex parte repugnent, modò non deflectant à præcipuis, & necessarijs fidei capitibus. Quin & de hac ipsa Purgatorij doctrina, subiunxit exemplū; Quod eo modo, nisi ineptè, contexi non potuit, si noluerit hanc de Purgatorio doctrinam, ad ea quæ superædificātur ligna, fœnum, & stipulam pertinere. Cùm hoc ergo, Theodore, te committo: Tu illi dicito: Chare præceptor, quid tibi in mentem venit? vlláne doctrina verbo Dei repugnans poterit cum fundamento cohærere? An non eo duntaxat nomine repræhendit Corinthiorum doctores Apostolus, quod curiosis argutijs & humanæ potius quàm diuinæ sapientiæ deditì essent, non quia falsam doctrinam annuncia-

rent? Iam quid minus ferendum sit, quam exemplum poni doctrinæ de Purgatorio? Nónne paulò ante dixeras in Institutione tua, clamandum esse non modò vocis, sed gutturis ac laterum contentione, Purgatorium exitiale Sathanæ esse commentum, quod Christi crucem euacuat, quod contumeliam Dei misericordiæ non ferendam irrogat, quod fidem nostram labefacit & euertit? Quid enim illis est Purgatorium nisi quæ post mortem à defunctorum animis pendatur pro peccatis satisfactio? Ea verò quo modo Christi satisfactionem illam vnicam non euertit? Hæc erit Theodore iustissima tibi cum præceptore tuo expostulatio, si verior est tuus commentarius quàm illius: quem tamen & Lossius & Benedictus Aretius ea in parte sequuti sunt. Sed in hac te cum tuis pugna non inuitus relinquam, id obiter admonens quàm & laborent, & malè inter se consentiant, qui referunt Pauli locum ad superædificationem doctrinarum. Cur ergo non potius illum teneant sensum, qui superædificationem etiam ad priuatorum hominum vitam & actiones extendit? At subiungit Beza, *hos multò longius excurrere, qui ad priuatorum vitam & actiones hoc referant.* Non video cur excurrant, quamuis ampliore loci expositione delectentur, quæ non solum priuatim operantium, verum etiam publicè prædicantium labores compræhendat. Omnes enim superædificant pro suo quisque vitæ instituto, mercedem accepturi, aut

statim

ſtatim, aut interueniente purgatione, ſecundum laborem atque intentionem ſuam.

Deniq́ꝫ, longiſſimè (ait) *atq́ꝫ adeò in contrariam partem feruntur, qui hoc loco Purgatorium ſuum ignem extruunt; ſed benè habet, quod is ex ligno, fœno & ſtipula ſit extructus, vt nihil mirum ſit illum noſtra memoria Dei flamma rurſum accenſa, magna ex parte conflagraſſe.*

Quid, hoc rogo, Theodore, profuerit, ſi multorum in cordibus Purgatorium veſtræ hæreſis communi incendio ad id conflagrarit, vt inde cæcis & improuidis maior gehennæ flamma conſurgeret? Vnum ignem fruſtra nitimini extinguere, vt alium vobis grauiorem funeſtioremq́; reddatis: Purgationem tollitis, vt veſtris in ſordibus pereatis. Sed benè habet, quod è cordibus multorum diſſipatum eſſe dicas: Non enim in re propterea eſſe deſijt, quia in cordibus veſtris perierit. Verborum veſtrorum flatibus tenue fidei lumen extinguere in ijs qui vos libenter audiunt, poteſtis: ſcripturas nobis adimere, quibus veſtra coarguatur perfidia, non poteſtis.

Sed præclaros (inquis) *iſtos architectos oportuerat ſuo ſaltem Gregorio aſſentiri. Is verò libro Dialogorum quarto, capite 39. quum aliquot ſcripturæ teſtimonia citaſſet. Ex quibus (inquit) ſententijs conſtat, quia qualis hinc quiſque egreditur, talis in iudicio præſentatur. Sed tamen de leuibus quibuſdam culpis, ante Iudicium purgatorius ignis cenſendus eſt: Nam cùm Paulus dicat*

cat Christum esse fundamentum, atque subiungat; Si quis superædificauerit, &c. quãuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi: tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum solicitè est: quia illum per ignem dixit posse saluari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs, plumbum ædificat, id est, peccata maiora; sed lignum, fœnum, stipulam. Hæc (inquit) *Gregorius, & Papa, & Diuus, & Doctor, vt volunt, irrefragabilis.*

Facimus, Theodore, quod dicis fieri debuisse; Assentimur lubentes Gregorio, vt & Pontifici, & diuo, & doctori in Ecclesia Dei iure colendo. Nam esse purgatorium ignem credimus post hanc vitam, quemadmodum id ille citatis verbis pro indubitato se habere demonstrat. Non enim consequens est, vt rem pro incerta habuerit, si de loci vnius expositione dubitarit. Veruntamen ne id quidem vtrum accipiendus esset de igne futuræ purgationis Pauli locus, dubium reliquisse videbitur penitius introspicienti: sed hoc potius significasse, quod Apostolus dicit de probatione per ignem, intelligi posse fieri in hac vita, quod attinet ad ipsum probationis genus, & in quibusdã superædificantibus; non autem hic totum illud impleri quod ait, Vniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit. Quod autem subiungit: Si quis de igne futuræ purgationis accipiat, &c. non est ambigentis de intellectu, sed cautionem præscribentis ne in eo cõtingat error, quo putetur etiam sceleratos

in eo

in eo iudicio per ignem posse saluos euadere. Cùm enim verisimile sit Diuum Gregorium cùm id diceret ad Augustini tractationes respexisse; quónam modo induxisset in animum vt existimaret generalem illam omnium superædificantium probationem in hoc mundo fieri, quod neque putauit Augustinus, neque etiam credi sine absurditatis nota possit? Nam quod fabulantur quadruplicem ab Augustino tradi loci eius explicationem, lib. 21. de ciuit. cap. 26. ex ea profectum inscitia est vel fraudulentia, qua pars expositionis, pro tota explicatione simplicioribus obtruditur. Quippè quod Apostolus dixit de hominum purgatione & probatione, varijs id quidem modis & temporibus opinatus est, etiam hac in vita, circa fideles fieri: at nunquam perfici seu generaliter compleri, nisi in extremo illo tremendoque iudicio.

Vide libri prioris, cap. 15.

SECVNDI LIBRI FINIS.

TERTII LIBRI
PROOEMIVM.

VT ij qui munitas arces aut vrbes obsident, nihil patiuntur in vicinia consistere, vnde retardari aut frustrari queant oppugnantium conatus: ita Benedictus hic noster tanquam industrius scilicet ac circumspectus castrorum princeps, cum animaduerteret è vicino Limbo, non mediocriter sua in Purgatorium tela frustrari, in id separatim incubuit, vt hanc quoque demoliretur inferorum mansionem; forsitan & Tartarum aggressurus aliquando, vt nec dæmonibus quidem ipsis apud inferos locus esse possit. Est enim nonnullorum, hac tempestate, illa cognita progressio, vt sublatis Limbo & Purgatorio, tandem nec Infernum damnatorum crederent esse vllum: Sic enim impius, cùm in profundum venerit, omnia contemnit.

Prouer. 18

DE LIMBO PATRVM, LIBER TERTIVS.

Quæ ſit Catholicorum de Limbo ſententia. CAPVT I.

C prius quidem Aretius Catholicorum explicat de Limbo ſententiam: Poſtea ſic refellit, vt nullum omninò Limbũ fuiſſe demonſtrare nitatur. *Limbum* (inquit) *vocãt inferni partem ſuperiorem, in qua detenti ſunt ſaluandi patres, quovſque debitum primi parentis ſolueretur per mortem Chriſti. Quem locum κόλπον, id eſt, ſinum Abrahæ dici volunt à Chriſto, Luca 16. Et apud Hebræos צְרוֹר hoc eſt, Ligatorium vel conſeruatorium eſſe. 1. Regum 25. Et erit anima Domini mei ligata בִּצְרוֹר הַחַיִּים in ligatorio viuentium. Quæ vt rectius intelligamus, ſic accipite. Qui hãc doctrinam de Limbo patrum & Purgatorio defendunt, ſtatuerunt duo loca ſeu receptacula animarum; vnum gloriæ; alterum miſeriæ & pœnarum. Gloriæ locus eſt cælum ipſum, in quo ſit vita æterna, & vera πλεονεξία rerum omnium: ſed ante Chriſti aduentum animabus nondum patuiſſe. Pœnarum locum diſtinxerunt in plura receptacula, vel domicilia ac manſiones: Nam pœna illa aut ſenſum habent æternum*

pœna-

pœnarum; In quo loco soli sint damnati impij, quibus nulla sit spes liberationis. Hic locus propriè infernus dicitur, & infernus inferior; quia infimum sit domicilium totius inferni: Aut pœnæ sunt cum sensu coniunctæ, sed ad tempus solum. In hac mansione sunt ab illis constituti, qui post mortem, liberationem expectare possunt peccatorum; ideoq; purgatorium ijs est attributum. Ac collocant purgatorium supra tartarũ illum damnatorum, tanquam in secunda mansione vel interstitio: Aut pœna illa nullum habent coniunctum sensum, sed priuatio est solum melioris & perfecti boni, ideoq; damni appellarunt; quia damnum tantum sit in mora: Estq; conclaue hoc tertium, seu in tertia contignatione totius inferni; & Limbum appellârunt, in quo conclusi manserint Patres vsque ad Christi aduentum. Sed qui diligentius inspexerũt regiones illas, & infernum lustrarunt, dicunt Limbum hunc geminum esse; alium patrũ, de quo iam diximus, eumq; euacuatũ Christi descensu; aliũ verò infantiũ, qui sine baptismo decedunt, qui indies magis magisq; cõpleatur vsq; ad nouissimũ iudicium, quo sint resurrecturi etiam ætate perfecta, annorum circiter triginta trium; deinceps verò, vbi sint mansuri, ignorant. Ex his facilè animaduertitis, infernum tanquam integrum ædificium, distinctum esse in quatuor contignationes. Infima, in ipsis fundamentis & centro totius, damnatos sine spe retinet. Superior, quæ secunda dici potest, purgandos habet, & inde purgatorium; Et rectè in secunda contignatione, vt ignis

ignis damnatorum ad hos penetrans, eosdem expurget. Tertia contignatio infantes innocentes recipit, Limbus infantum dicta. Quarta demum & suprema mansio, patrum fuit Limbus, iam vacuus, translatis patribus à Christo, in ipsum cœlum & vitam æternam.

Hactenus Aretius, de Limbo cæterisque inferni mansionibus, scholasticam sentẽtiam explicauit; subindè tamen eam & ironiæ suæ felle tingens, & proprij sensus inspersione tanquam fermento deprauans. Nam vt diuinationem de triginta trium annorum ætate prætercam, infantes quidẽ ipsi qui sine baptismo ex hac vita decesserunt, quis dixit catholicus paulò instructior, nescire se vbi post resurrectionem mãsuri sint; cùm inter omnes eruditos constet, illos in æterna apud inferos damnatione mansuros? Siue enim ignis sensu, sed leuissimo torquebũtur (quod videtur nonnullis) siue à facie Dei proiecti, sine tali cruciatu, soloque affecti tam funestæ priuationis damno iacebunt (quæ receptior apud Scholasticos authores opinio est) tamen & in damnatione, & in morte æterna cum diabolo & angelis eius futuros, nulli inter catholicos mediocriter instituto dubiũ esse potest: Iudiciũ enim (inquit Apostolus) ex vno in condemnationem: Et Ioannes cap. 20. suæ Apocalypsis; Infernus & mors missi sunt in stagnũ ignis; Hæc est mors secunda: Et qui non est inuẽtus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnũ ignis: Hoc erit omnium damnatorũ post resur-

Thomas in 3. parte q. 52. art. 7.

Roman. 5.

rectionem, sicut ante quoque fuit extremum æternumque receptaculum, quamuis in eo pro meritis quique suis, pœnis afficientur disparibus: & leuissima sine dubio paruuli; quemadmodum etiam perspicuis verbis scriptum reliquit Augustinus. Ideoque inter fidei regulas ponere non dubitauit Sanctus Fulgentius scribens de fide ad Petrum Diaconũ, id quod eiusmodi expressit verbis: Qualitas malæ vitæ ab infidelitate incipit, quæ ab originalis peccati reatu initium sumit, In quo quisquis viuere ita incipit, vt ante finiat vitã quam ab eius obligatione soluatur, si vnius diei vel vnius horæ spatio anima illa vixit in corpore, necesse est eam cum eodẽ corpore interminabilia gehẽnę sustinere supplicia, vbi diabolus cum angelis suis in æternum arsurus est, qui & primus peccauit, & peccatum primis hominibus persuasit. Hæc D. Fulgentius. Quibus & illa sunt apud Gregoriũ Magnum persimilia: Nonnulli (inquit) prius à pręsenti luce subtrahuntur, quam ad proferenda bona maláue merita actiuę vitæ perueniant. Quos quia à culpa originis sacramenta salutis non liberant, & hic ex proprio nihil egerunt, & illuc ad tormenta perueniunt. Quibus vnum vulnus est corruptibiliter nasci, aliud carnaliter emori. Sed quia post mortem quoque æterna mors sequitur, occulto eis iustoq; iudicio etiam sine caussa vulnera multiplicantur. Perpetua quippe tormẽta percipiunt, qui nihil ex propria voluntate peccauerunt. Sic Diuus Gregorius

Cap. tertio.

Lib. 9. in Iob. c. 16.

de

de æterna damnatione non renatorum paruulorum. Quod autem dicit Ioannes, post extremum illud iudicium, mortē & infernum in stagnum ignis proijciendos, hoc opinor, significat: (quid enim melius? nam si quis dixerit nomine inferni diabolum, mortis vero peccatum designari, ostendat quonam modo de diabolo & morte possit intelligi quod proximè antecedit: Et dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant.) Illud ergo potius significat vsque ad extremum quidem iudicium, nō mortem solum fuisse extra illud stagnum, quoniam hic corporis dissolutione grassabatur; sed & infernum sic extitisse, vt aliqua sui parte stagnum illud ignis perpetui non haberet. At post resurrectionem carnis, neque mortem alibi quam in illo tartaro fore, vbi erit mors secunda, (nulli enim amplius super terram, carne morientur) neque inferni vllam aliam fore partem siue statum alium, quam eorum qui in illo æterno stagno, sint diuinæ visionis perpetua priuatione mulctandi. Quicunque enim præordinati fuerant ad vitam æternam, qui ad tempus inferni claustris tenebantur, in cælos tandem reddita immortali & incorruptibili carne deferentur. Nunc interim sicut mors nondum est in solo illo stagno quam & hic iusti patiuntur, ita neq; infernus ad solum est stagnum ignis æterni relegatus, quoniam aliquos adhuc hominum spiritus complectitur, non addictos æternæ illi

Apoc. 20.

T ij morti,

morti, sed suo tempore ad vitam beatam educendos; sicut & ante Christi aduentum sanctorum animos, qui hic in fide vixerant venturi mediatoris, complexus est: quo quidem locali situ, quáue dispositione mansionum corporea, haud satis exploratum, neque de eo nobis contendendum est: At quin cælesti adhuc domicilio priuarentur, sed in infernum aliquem locum demitterentur, donec eos inferni claustra refringens, Christus educeret, in Ecclesia Christi non est dubium. Verum quibus hoc tu machinis impetas videamus.

Quemadmodum in cælo apud Patrem, ita & apud inferos diuersas esse pro cuiusque meritis mansiones. CAP. II.

ANimas piorum & impiorum in eodem domicilio statuunt; contignationibus postea distinguunt, sine scriptura, quasi de arca Noë disserentes. Quis enim illis monstrauit hanc dispositionem? aut vbi scriptura habet illam quadripartitam inferorum mansionem? Deinde, vocem Limbi scriptura quoque non habet. Et quod illi sinum Abrahæ eò trahunt, impertinens est & alienum à mente scripturæ, vt videbimus infra.

Tua hæc, Benedicte, in Limbum eiaculatio est, qua nobis absurditatem obijcis & temeritatem: Hanc quidem, quia nemo nobis quadripartitam istam inferorum mãsionem ostenderit: Illam verò, quod piorum & impiorum

ani-

animas, in eodem domicilio statuamus. Quod tamen telum tuum valde abs teipso retusum & debilitatum est. Quonam enim modo consequens videri debet, vt animas piorum & impiorum statuamus in eodem domicilio, qui dicamur abs te regionem inferorum in diuersa domicilia distinguere, quorum alia piorum propria sint; vnum, totius videlicet inferni domicilium infimum, receptaculum sit damnatorum? Qui ergo, teipso quoque teste, animarum domicilia tam accuratè disiungimus, non benè absurditatis eius insimulamur, tanquam qui piorum & impiorum animas eodem in domicilio statuamus. Quod si te dicas, domicilij vocabulum pro tota inferorum regione communique loco posuisse; quid absurdi est, si ad tempus duntaxat, bonis malisque communis quædam post mortem miseria est, quibus hic fuerat peccati caussa cõmunis? Nam si piorum & impiorum animabus nulla potest ad tempus esse communis miseriæ conditio, cur hoc miseriarum vallis cõmune domicilium? Cur vnus per mortem exitus pio & impio, sacrificanti & sacrificia contẽnenti? Si autem piorum animabus perpetuã cum impijs miseriam faceremus, meritò conseremur absurdi, nosque ipsos vehementius nostra damnaret sententia, quam vestra reprehendat oratio, propterea quod piorum animabus vitam æternam deberi pro suis meritis asseramus: Vos autem sublata iustitiæ ratione, quæ pios remuneret, etiam hos iustè

posse in infimum inferni domicilium detrudi statuitis. Quánam ergo in parte maior absurditas est, nostráne, qui perpetuum miseriæ domicilium pijs dari contra iustitiam esse docemus; an vestra potius, qui pios pariter & impios communibus gehennæ meritis copulatis? Quod autem adiungitur nos inferorum domicilium contignationibus distinguere sine scriptura, quasi de arca Noë differentes, tale est, vt sic ipse quoque Christus irrideri potuerit, qui tanquam de arca Noë differens, mansiones esse
Ioann. 14. dixerit apud patrem suum multas. Quæ enim mansiones multæ? Nisi quia & supremæ quædam, & infimæ, & mediæ pro diuersitate meritorum? Multæ quippe mansiones (inquit Augustinus) diuersas meritorũ in vna vita æterna significant dignitates. Alia enim est gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum: stella enim à stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Quod ipsum D. Hieronymus in arca Noë significatum accepit, cùm aduersus Iouinianum libro posteriore differeret, vt nihil mirandum sit, si quisquam de hac in cælo diuersitate mansionum, tanquam de arca Noë disserat, in qua illius rei typus habeatur. Si autem in cælo diuersæ mansiones; ergo & apud inferos, vbi pro varietate meritorum, ita sunt diuersi pœnarum gradus statusque miseriæ distincti, quomodo in domo patris plura diuersaque præmia, pro multarum distantia & diuersitate virtutum. Nisi fortè vt paria merita
bono-

bonorum, ita etiam tibi videbuntur æqualia esse peccata, meritaque iniquorum, vt nihil sit opus mansionum distinctione, vbi omnes pari pœna, propter æqualia peccata teneantur. A qua sententia si te erroris magnitudo deterret, fatearis Areti necesse est nobiscum, diuersa esse domicilia inferorum. Quam si distinctionem inter damnatos seu reprobos admiseris, nihil erit cur nos iure reprehendas, si mansionum differentiam in tota ipsa inferorum regione ponamus. In toto enim facimus, quod tu etiam in parte faciendum esse perspicis, si scripturarũ sanctarum doctrinæ acquiescis. Nam si parricidarum & ebriosorum non eadem in inferno mansio, propter maximam scelerum distãtiam, tu miraberis, si pueros qui sine baptismo ex hac vita sublati sunt, nullumque aliud quam originale peccatum secum detulerunt, proprio quoque ab ijs domicilio seiungamus, qui ad originale ipsum multas addiderunt propriæ actionis offensas? Id enim potissimum hac distinctione docemus, non debere parem esse illis miseriæ statum cum cæteris, qui sibi proprijs grauibusque delictis damnationem accersierunt.

At Limbi vocabulo offenderis, quia non sit in scriptura; Quasi nõ & vos teratis vocabula, quę nusquam in scriptura canonica expresse ponũtur. Vbi enim in illa reperias, Orci & Auerni vocabula, quibus tu ipse infernum damnatorum designari dicis à Latinis, nec refellis? Deindè cum rem ipsam ex scriptura tenuerimus,

non sic Areti scrupulosissimus, vt non eum quouis vocabulo designari patiamur, modò id subiectam rem non ineptè expresserit. Hoc ergo restat, aptène satis Limbi vocabulo designetur is apud inferos miseriæ status, qui sit pro ratione & mensura peccati leuissimus? Et ipsos quidem inferos interdum significari legimus periphrasi regionis vmbræ mortis, seu terræ tenebrosæ; interdum nomine laci, cuius etiam insinuetur profunditas, in quam Lucifer ipse detractus sit. Vbi ergo tanquam regio quædam tenebricosa, vbi lacus, vbi profunditas quasi putei cuiuspiã præalti, aut immensæ voraginis; mirandum est, si tanquam extremæ quædam oræ, quæ ab ipsa profunditate procul sint, cogitentur? aut absurdius Limbum dicimus propter extremitatem, quam sinum scriptura dicit propter quietem?

De Sinu Abrahæ. CAP. III.

NEc verò eò trahimus sinum Abrahæ, quasi idem esse omnino sinum Abrahæ & limbum existimemus. Est enim Abrahæ sinus, vbicunque post mortem secreto quodam beatæ quietis anima perfruitur. Sic Augustinus interpretatus est Abrahæ sinum, vt esse diceret, nescio cuius quietæ felicitatis, magnum abditumque secretum. Sicut & Ambrosius, Cùm ait Lazarum in Abrahæ gremio, quasi in quodam sinu quietis, & sanctitatis locatũ recessu. Quorum vestigijs insistens Diuus Gregorius: Quid

Cap 5. lib. 33. contra Faustũ Manichæum

Lib. 8 in Lucam.

Quid (inquit) Abrahæ sinus nisi secretam requiem significat patrum? Neque enim hic (quãuis id aliquos velle video) ad illa littora curua respicitur, quę ad similitudinem Sinus, quibusdam quasi brachijs amplectũtur mare; sed planè ad humanum sinum seu gremium, quo interdum quos habemus charos, ad quietem excipimus ac fouemus. Habebant igitur & illæ in limbo sanctæ Patriarcharum animæ sinum Abrahæ: quomodo & Lazarus, qui in sinum Abrahæ per angelos dicitur esse deportatus, vbi solatio non mediocri afficeretur, non modò ab omni vitæ huius labore liber, verũetiam à cruciatu & tormentis inferorũ. Sed quamuis modò Limbus ille patrum non sit, hoc est, talis aliquis qualis ille erat apud inferos, sanctarum & plenè alioqui purgatarum animarum status, sinus tamen Abrahæ nec modo esse desijt. Quin plus etiam in eo quietis atque solatij post Christi aduentum esse cœpit, ex Dei clara contemplatione: quippe qui tunc apud inferos illis erat Abrahæ sinus, nunc ijsdem & alijs sanctorum spiritibus in cælo est; in quem vt recipiantur animæ defunctorum, Christi quoque Ecclesia (teste Dionysio Areopagita) deprecatur. In quo sinu D. Augustinus gratulatur suum esse Nebridium: Quicquid enim illo significatur (inquit) sinu, in eo meus viuit Nebridius, & iam non ponit aurem ad os meum, sed spiritale os ad fontem tuum, & bibit quantum potest sapientiam pro auiditate sua, sine fine felix.

Hom. 39. in Euang.

Lib. 8. Confess. cap. 3.

Sic & apud Seuerum Sulpitium est: Martinus Abrahæ sinu lætus excipitur, Omnisque ante corporum resurrectionem purgata anima, hũc in sinum deportatur; quemadmodum id Prudentius versu expressit in hymno defunctorũ.

Sed dum resolubile corpus
Reuocas Deus, atque reformas,
Quá nam regione iubebis
Animam requiescere puram?
Gremio senis abdita sancti
Recubabit, vbi est Eleazar:

Atq; id quidẽ rectè Prudẽtius. Nam reformato per gloriosam resurrectionẽ corpore, non iam abdita & secreta quies, sed erit electorũ omniũ manifesta, ipsisq; etiam reprobis conspicua felicitas. Ideoq; & illa distinxit Hilarius enarrans Psalm. 51. Extendit (inquit) sanctus Propheta, spes suas ad infinitam perennitatis ætatem, nec concluditur mortis occasu, quum sciat sibi in Abrahæ sinibus, exemplo pauperis Lazari esse viuendum; sciat quoque gloriosæ resurrectionis demutatione coæternum se & conformem Deo esse mansurum. Quod si quis hic obijciat, Ipsa differentia Lazari & epulonis, qua ille dicitur esse deportatus in sinum Abrahæ, hic verò sepultus in inferno, significari, Lazarum non fuisse apud inferos, sed diuitem solum: Nos ei respondebimus illud primum; Non solum in græcis codicibus, verum etiam in latinis permultis secus haberi: vt nimirum hæc sit contextus illius distinctio, Mortuus autem est & diues, & sepultus est. In inferno autem eleuans

tians oculos suos, &c. Quomodo & Augustinus legit lib. 12. cap. 33. de Genesi ad Literam; Et homilia 7. li. 50. homiliarum, alijsque interdum locis. Deinde, ne lectionem alteram, aut damnare vt vitiosam, aut non sustinere posse, vt aduersam, videamur; considerandum est, Diuitem epulonem non simpliciter in inferno collocatũ, sed sepultum dici, vt illic obrutum, & in ima detrusum planeque copertũ supplicijs cogitemus. Sed neq; chaos illud magnum intelligi necesse est spacium ingens illud, quod est inter cælos & inferos interiectum, cum & in ipsa inferorum amplitudine, tanquam vasta quadam regione, cõcipi possit hoc chaos, quod rectius hiatum seu voraginem dixerimus, Id enim græca dictio χάσμα significat: Hac nimirum figura sermonis, insinuante nobis Abrahamo, (Id quod D. Ambrosius, hunc interpretatus locum, breuissimè dixit:) non posse merita post mortem immutari.

Apud inferos non solum gehennam seu Tartarum statui debere ex scripturis ostenditur. CAP. IIII.

S*Ed ne quidem*, inquis, *opus est illa dispositione. Nam scriptura solum duo receptacula agnoscit animarum; Vnum vitam æternam, cælos, paradisum, sinum Abrahæ; Alterum verò impiorum, gehẽnam, Tartarũ, inferos, & quicquid tale est: nec potest ex scriptura tertius monstrari locus.*

In his verbis tuis, primum illud attendere de-

debueras, Vitam æternam, Paradisum, Sinum Abrahæ, non esse receptaculi vocabula. Nam & cum in terris ministrant angeli, vita æterna fruuntur extra ipsum beatorum receptaculum, hoc est cælum: Et Latro, cui dictum est; Hodie mecum eris in paradiso, ad inferos, vti & Christus ipse, descendit, vbi non erat propria beatitudinis sedes. Denique sinus Abrahæ non localis receptaculi, sed quietis per tropum significationem habet, vt & in cælo & apud inferos, & vbicunque voluerit Deus, esse possit. Quemadmodum nec receptaculum vllum designatū est apud Ioannem c. 1. vbi scriptum est; Deum nemo vidit vnquam; Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrabit. Quod deindè adiungis, scripturam duo tantum receptacula nosse, videlicet cælos & inferos, siue (quod idem esse vis) gehennam & Tartarum, id declarat te in scripturis non animaduertisse, aut certè intelligere noluisse, inferos patere latius, quam vt debeāt restringi ad gehēnam & tartarum. Id quod tamen Diuus Hieronymus animaduersum his verbis annotauit, scribens in caput decimum tertium Osæe ad illa prophetię verba: Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne: Inter mortem (inquit) & inferos hoc interest: Mors est qua anima separatur à corpore, Infernus locus in quo animæ recludūtur, siue in refrigerio siue in pœnis, pro qualitate meritorum. Ac reuera quid in sacris literis luculentius magisque obuium? Cùm enim Christus loquitur in Psalmo;

Luce 23.

Non

Non derelinques animam meam in inferno, *Psalm. 15.*
nunquid significat animam suam non esse in
gehenna relinquendam? An fortè Christus &
gehennã passus est, quia in infernum ierit? Cùm *Eccles. 9.*
rursum dicitur homini, vt ante mortem suam
operetur iustitiam, quoniam apud inferos non
sit inuenire cibum, quo tu (inquit) properas;
num significatum est, hominem iustum propetare
in gehennam & tartarũ? Aut vbi scriptum *1. Reg. 2.*
est, Dominum mortificare & viuificare, deducere
ad inferos & inde reducere; an declaratum
est Deum ex tartaro & gehenna, vbi suppliciorum
æternitas est, solere quenquam educere?
Quid item pius rex cum vitæ suæ lugens breuitatem
diceret: In dimidio dierum meorum *Ysaie 38.*
vadam ad portas inferi? adeòne perdita conscientia
significatur fuisse, vt desperata salute,
in gehennam se crederet esse detrudendum?
Quid etiam Propheta Iob, cùm optantis voce *Iob 14.*
precaretur: Quis mihi tribuat vt in inferno
protegas me? Tantúmne desipuit, vt se vellet in
extrema sui proiectione protegi, hoc est in gehenna?
Quod enim effugere conamini statuẽtes
vocabulum שְׁאוֹל scheol, interdũ pro sepulchro
poni, Id cum nullo in loco scriptura requirat,
tum in superioribus locis recipi non potest.
Quoniam accuratè illa, distincta sunt, vt
vnum ad corpus, alterum ad animam pertineret,
vbi dictum est de Christo: Non dere- *Psalm. 15.*
linques animam meam in inferno, nec dabis
sanctum tuum videre corruptionem. Quo
signi-

significatum est neque animam in inferno, neque corpus in sepulchro ad putrefactionem relinquendum. Nam illud quidem Bezæ commentum impudentissimum, vt Infernus eo quoque loco sepulchrum significet, Anima verò pro cadauere, id est, vita pro morte ponatur, suam secum refutationem damnationemque euidenter trahit. Iusto quoque generatim dicitur, quod ad inferos properet, vbi non sit inuenire cibum; cum multi ante Christum sepulti non sint iusti, sed vel igni consumpti, vel deuorati à bestijs, vel aliâs in tenues auras puluerémue redacti. Quid etiam attinebat dicere & docere, quod in sepulchro non sit inuenire cibum? An de corporis cibo loquebatur, quem se fortè nonnulli adhuc in sepulchro reperturos & manducaturos per incredibilem stultitiam expectarint? Inferni quoque portas non te puto dicturum esse portas sepulchri, quæ plerumq; nullæ sunt; nec optasse prophetam, vt protegeretur in sepulchro. Aliud quoque mortem esse per quam sepulturæ corpus mandandum relinquitur, aliud infernum diligẽter annotauit Hieronymus in supradictũ scribẽs Osæe caput. Quod enim aliud sit mors (inquit) & aliud infernus, & Psalmista demon-
Psalm. 6. strat dicens: Non est in morte qui memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi? &
Psalm. 54. in alio loco. Veniat mors super illos & descendant in infernum viuentes. Fateris & ipse cum de inferno scribis, non posse inferni vocabulum
qui-

quibuſdam locis pro ſepulchro ſumi: Velut Deuteronomij 32. vbi Moyſes inquit in perſona Domini; Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima, ſiue, vſq; ad infernum inferioré, vt ipſe legis. Et Prouer. 9. Neſcit quod ibi ſint gigantes, & in profundis inferni conuiuæ eius. Et 15. Semita vitæ ſurſum eſt ad erudiendum, vt declinet ab inferno qui infra eſt, ſiue, inferno nouiſſimo, vt legimus. Et Pſal. 86. Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me, & liberaſti animam meam de inferno inferiori. Neque ergo locis ijs, quæ à nobis producta ſunt, neque his quæ abs te proferuntur, poteſt infernus pro ſepulchro intelligi. Vnde ergo alibi, pro ſepulchro poni diuinas, niſi quia ſi non eo cõfugias, metuas tibi à Limbo patrum, à quo propterea tibi tantopere cauendum exiſtimas, ne ſi ille eſſe conuincitur, inter cælum & tartarum, tertius aliquis locus in ſcriptura ſacra repertus ſit? Et tamẽ illis ipſis locis quę abs teipſo commemorata ſunt, non parua ſignificatio eſt eius, quod times. Cum enim infernus dicitur qui infra eſt, ſiue inferior atque profundior, cur abſurdum ſit ſuperiorem aliquem cogitari, ſi non loci ſitu, de quo non firmiſſima forſan opinio eſt, certè ipſo diſcrimine atque diſtantia ſtatus, ſicut fuerat differentia meritorum? Vnde & Petrus in epiſtola poſteriore, profundiores ac tetriores haſce partes, vocabulo Tartari deſignans, infernum inſinuat patêre latius; cùm ait Dæmones rudentibus cap. 2.

ſeu

ſeu catenis inferni detractos, in tartarum traditos eſſe cruciandos; Non enim illic Infernus & Tartarus idem ſignificăt. Neque tamen aut ſepulchrum, aut aduerſa vitæ huius cogitari poſſunt, quæ annotas vocabulo inferni deſignari,
2.Reg.22. vbi dicitur; Funes inferni circundederunt me. Quo tamen loco ſi attendas, cur aduerſa vitæ huius, non quidem infernus, ſed funes inferni dicantur, poſſit & hoc adiumento eſſe tibi ad verum perſpiciendum. Nam dolores atque aduerſa vitæ huius, quibus Dauid conquerebatur ſe eſſe circumuallatum propter grauiſſimas, vt vis, perſecutiones quas à Saule patiebatur, cur dicuntur inferni funes, niſi quia per eas tanquam funes conſtrictus implicitusque, pertractus fuiſſet ad inferos, niſi eum Dei protectio è mortis periculis eruiſſet? Ex his opinor ſimilibusque locis quæ fruſtra aliorſum detorquere conamini, intelligi poteſt, quàm illud falsò ſtatuatur, non agnoſcere ſcripturã aliud quam Cælum & Tartarum ſiue gehennam. Quamuis enim nihil aliud niſi ſuperos & inferos; tamen in ipſis inferis aliud quoddam præter gehennæ locum, agnoſcit domicilium temporaneum, in quo fuerint incluſi ſpiritus aliqui, donec eos Chriſtus educeret ad perfectam libertatem & lucem. Quam ſententiam, poſt Gregorium Magnum, eoq; vetuſtiores multò Patres, luculenter admodum explicatam Sanctus Bernardus reliquit ſermone quarto de omnibus ſanctis. Diuus quidem Ambroſius cap. 1.
lib. 4.

lib. 4. de. fide ad Gratianum: Mosen (inquit) licet corpus eius non apparuit in terris, nusquam tamen in gloria cælesti legimus, nisi posteaquam Dominus Resurrectionis suæ pignore vincula soluit inferni, & piorum animas eleuauit. Theophylactus quoque in Matthæi caput 27. scribens, breuiter annotauit illam mortuorum resurrectionem, quæ mortuo in cruce Domino facta est, significasse eorum qui in inferno fuerint libertatem; propterea quod ante id tempus, & sanctorum animæ intra inferni penetralia conclusæ captiuæque tenerentur. Et quod scriptum est: Contriuit portas æreas, & Psal. 106. vectes ferreos confregit (quamuis id non patiatur Caluinus) eodem retulit tamē Eusebius, sub finem libri eius quem scripsit de euangelica demonstratione; multoque plures postea suis proferentur locis, quorum grauissima authoritate hæc de Limbo doctrina confirmetur. Sed quod eiusmodi loco tertio nihil opus fuerit, videamus nunc quibus rationibus tu patêre demonstres.

Diluitur argumentū petitum ex vtriusque testamenti Sanctorum fide communi. CAPVT V.

PRimum (inquis) *Quod sancti in veteri testamento eadem fide in Christum, qua nos, sint iustificati. Quod si eadem fides est vtrosque iustificans, habuêre igitur eandem iustificationis gloriam: Gloria autem iustificationis est vita*

æterna. Quare mea quidem sententia, pij ante Christum defuncti, animabus ad cælos ascendêre corpore in terra quiescente. Sic ille.

Tua hæc, Areti, prima ratio tum demum aliquem aduersum nos locum habere potuisset, si iustificationis gloriam; hoc est, vitam æternam, sanctis ijs qui ante Christi aduentum in iustitia decesserunt, nostra aliquando detraxisset opinio. Sed iustificationis gloriam, plus etiam quam vos, illis tribuimus, quam & meritis eorũ fuisse iusto Dei iudicio reddendam asseramus, Habes ergo quod tuum argumentum postulat, sicut vnam fidem iustorum omnium vnamque ex fide iustitiam, ita etiam cõmunem quæ omnibus promissa sit iustificationis gloriam, vitam æternam. Hic nempe diurnus est ille denarius, quem paterfamilias vocatis in vineam proposuit, perseueranter operãtibus certissimè redditurus, quacunque tandem hora venissent. Sed vt illic murmurabant quidam, quod non plus accepissent priores, qui diei pondus æstumque pertulerant, quam posteriores, qui vna tantum hora laborârant: ita video quid tu quoque submurmures, cur videlicet antiquorum iustorum dilata sit mercedis retributio, vt non ante, quam his qui posterius vocati sint, redderetur. Nam & propterea dictum intelligi posse putat Augustinus, redditam operarijs esse mercedem, incipiendo à nouissimis vsque ad primos, quod ij qui posterius venerũt in vineam, minus ab ipsa Dei contemplatione dilati sint quam priores.

Matth. 20.

Id vi-

Id videre est in fine cap.24. lib.de spiritu & litera, eumque sensum Augustini Diuus Gregorius hom.19.super Euangelia sine cunctatione complexus est. Verum ob id, Areti, si murmur operariorum exaugeas, tibi iure paterfamilias respondere possit; Amice, ego nullam illis antiquioribus facio iniuriam; Nónne denarium accipiunt, de quo mecum conuenêre? Quod si aliquanto tardius quàm hi, quid tum postea, quando id quod differtur nõ aufertur? An non licet mihi facere quod volo? An non sat magnum est, tantum mercedis vel serò accipere? Tale quiddam, Areti, responderi tibi poterit: quin addi etiam increpationẽ conueniet, quod oblitus tui, dicas statim illis oportuisse vitæ æternæ mercedem reddi, qui statuas merè gratuitam esse, nullisque parari meritis illius vitæ retributionem; Cur ergo differri non potuit, quod potuit & negari? Sed & de ipsa beata corporum resurrectione, vehementer redargueris, quam differri vsque ad sæculi finem constat, in qua tamen tantũ inerit boni, tantumque felicitatis, vt propterea electi omnes, in illo communi supremoque iudicio audituri sint: Venite benedicti patris mei, possidete regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Hoc ergo beatum regnum quod sanctis in fine reddetur, in quo demum erit vera πλουθυγιεια rerum omnium, differri certissimum est, donec fratrum numerus compleatur. Neque tamen, si audiendus es, differri debuit, sed statim post mortem Matth.25.

reddi iuſtis omnibus, ſicuti poſt mortem continuò reddetur eis iuſtis, qui in fine ſæculi iudice veniente morientur. *Quanam*, inquis, *hoc conſequentia ratiocinationis aſtruitur?* Tua (inquam) ipſius, ſi attēdere me libuerit, per tuæ rationis veſtigia gradientem. Sancti in veteri teſtamēto eadem fide in Chriſtum qua nos, ſunt iuſtificati. Quod ſi eadem fides eſt vtroſque iuſtificans, habuêre igitur (ſtatim videlicet poſt mortem, hoc enim intelligi vis) eandem iuſtificationis gloriam. Gloria autem iuſtificationis, eſt reſurrectio glorioſa, totiuſque hominis beata & æterna vita. Quare tua quidem ſententia, Areti, pij ante Chriſtum defuncti, non anima ſolum in cælos aſcendêre, ſed ipſis quoque corporibus beata immortalitate donatis, tranſlati ſunt toti prorſus ad ſuperos, vt totius hominis vita beata potirētur: Aut hoc tibi quod ſic colligo concedendum eſt, aut rationis tuæ imbecillitas confitenda. Denique tibi Apoſtoli magis audienda doctrina eſt, quam tuis rationibus auſcultādum. Ille autem de antiquis iuſtis verba faciens: Et hi omnes (inquit) teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur, hoc eſt, ne prius donarentur vita beata, veteris teſtamenti ſancti quam noui; ſed tum demum illi perfici inciperent euecti ad cæleſte domicilium, cum hoc noui teſtamenti electis donaretur. Sicut & non prius reſurgent illi ad beatam corpo-

Hebr. 11.

rum

tum immortalitatem, quam Apostoli cæteriq; noui testaméti participes. Nisi enim etiam (inquit Chrysostomus) nos illuc venerimus, tunc prædixit eis saluator non dare mercedem, videlicet immortalitatis. Sicut pater bonus amator filiorum, probis & genuinis filijs & opus perficientibus dicit, non se daturum comedere, nisi venerint etiam alij fratres. Quin & illud in eadem ad Hebræos epistola magis etiam huc facit quod scriptú est, semel in anno solum Pontificem in secúdum tabernaculum introire solitum, eo significasse Spiritú sanctum nondum propalatam seu manifestam esse viam Sanctorum, siue in Sancta; hoc est, cælum ipsum: quomodo paulò post interpretatur Apostolus, Quia nimirum (authore Chrysostomo, quem & Theophylactus & Oecumenius & Haimo & Anselmus, alijque sequútur patres) tunc adhuc occlusum fuerit & inaccessum cælú, priusquam Sacerdos noster Christus Dominus, oblato proprij sanguinis sacrificio, eo fuisset ingressus; suoque ingressu manifestasset iam reipsa, membris suis eodem patêre deinceps viá. Quemadmodum & ipse ait ex sua suorumque persona: Notas mihi fecisti vias vitæ. Quia (inquit Ambr.) dum post mortem ab inferis redit ad superos, cœpit reipsa notam habere viam vitæ, quæ antea habebatur ignota. Nemini igitur ante Christi ascensum iter in cælum patuit, sed hanc ipse, vt est Hebr. 10. initiauit Sanctorum viam: Ascendit enim, quemadmodum ha-

Hom. 28. in epist. ad Hebræos.

Cap. 9.

Homil. 15 in epist ad Hebræos.

Psal. 15. Serm 74.

bet Michæas, cap. 2. pandens iter ante eos, qui
Num. 35. sua morte, tanquam verè summus Sacerdos,
exulibus liberum iam in patriam reditum ef-
fecerat.

Ostenditur imbecillitas argumenti quod ex eo fit, quia meritum Christi semper fuerit paternis oculis præsens.

CAPVT VI.

DEinde, inquis, *Cùm sit eadem nostra fides, quæ fuit piorum in veteri testamento, idem etiam meritum esse Christi vtrisque salutare fateri necessum est. Eadem autem fides, idem meritum apprehendere potuit. Hebræorum 13. Christus heri & hodie, & idem in sæcula. Itaque mors Christi quauis ætate eundem effectum præstitit. Non igitur opus est Limbo. Demum, mors filij Dei, expians primi parentis & vniuersæ posteritatis delictum, Deo patri semper præsens fuit & est. Nam temporum hæc interualla, æterna illa maiestas non sic metitur, vt aliud illi præsens sit, aliud præteritum, aliud demum futurum. Quo facit locus 2 Petri 3. Vnus dies apud Dominum est, vt mille anni, & mille anni vt dies vnus. Quod sumpsit ex Psalm. 89. Hinc Apostolus ad Ephes. 1. ait nos in Christo electos ante iacta fundamenta mundi, vt essemus sancti & irreprehensibiles. Ideoq; cùm Deo Patri mors Christi semper fuerit præsens, non fuit opus hoc carcere ad piorum animas concludendas.*

Hactenus ille.

Hoc

Hoc quoque eiusdem omnino farinæ est, cuius illud prius. Quis enim nescit meritum Christi tunc quoque fuisse salutare, eademque fide apprahendi potuisse? Et quid illo molimine fuit opus, vt mors Christi paternis oculis præsens semper fuisse probaretur? Verum si propterea consequi putes, eosdem omnes effectus habuisse promissum Christi meritum, quos produxit aut producet exhibitum, confunderis de vocatione gentium, de amplificatione ecclesiæ Christianæ per orbem terrarum, de copiosa illa spiritus effusione, propter quam scriptum est: Spiritus nondum erat datus, quia Iesus non erat glorificatus; De ipsa postremò resurrectione gloriosa, quæ si ad secundum Christi aduentum præstabitur, quamuis eam multò ante meruerit, quid alienum tibi videatur, si & priorem aduentum quidam sint salutares meriti eius effectus consecuti? Sic enim Christus Dominus antecedere voluit suum aduentum quædam gratiæ suæ munera, vt tamen aduentu ipso præcipuam munificentiam suæ benignitatis exhiberet. Ac tametsi in Christo electi simus ante iacta mundi fundamenta, vt essemus sancti & irrepræhensibiles, num ideo sancti & irrepræhensibiles fuimus, priusquam mundi fundamenta iacerentur? Sicut igitur mors Christi, ab æterno præsens Deo fuit, ad homines illius intuitu prædestinandos, & tamen neque mortis neque prædestinationis effectum sunt ab æterno consecuti; sic licet ante

Ioann. 7.

aduentum Christi; Deo Patri mors eius fuerit præsens, vt eius intuitu suos electos vellet ad beatificũ Dei conspectum perducere: Non tamen id ante aduentum suum præstitit, sed hoc præsentiæ suæ reseruauit, quam decebat clarioribus diuinæ gratiæ muneribus, & effusione bonorum largiore atque vberiore decorari. Idcirco enim & presens, plurimos ad se conuertit, exaltatusq; à terra, tum demum euidentissimè cœpit trahere omnia ad seipsum, qui vix paucos antea à perditorum massa segregabat. Deniq; si mors Christi semper oculis paternæ maiestatis præsens, plenè statim delictũ primi parentis, & vniuersæ posteritatis expiauit, cur adhuc electi ex primi illius parentis delicto moriuntur? Per vnum enim (inquit Apostolus) peccatum mors: Et; Sicut in vno omnes moriuntur, ita & in Christo, omnes (suo tempore) viuificabũtur. Quod si quia mors Christi semper fuerit Deo præsens, idcirco nullus esse debuit Limbi carcer ad piorum animas concludendas; nulla ergo etiam mors esse debuit, qua piorum corpora summa cum molestia, & tristi omninò separatione, à suis animis diuellerentur. Primi autem parentis delicto non mortem solum corporis relictam esse regeneratis renouatisque spiritu Dei hominibus, verum etiam interclusum olim aditum in cælestem habitationem, clarissimè beatus Anselmus expressit, tractans locum posterioris ad Corinthios cap. 5. Scimus quoniam si terrestris domus

Roman. 5.
1. Cor. 15.

mus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, sed æternam in cælis. Non dicit, habebimus (inquit Anselmus) quia videlicet protinus habetur illa domus ex quo ista dissoluitur. Prius autem quam Redemptor noster morte sua humani generis pœnam solueret, eos etiam qui cælestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis inferni claustra tenuerunt: Non vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt eos in locis remotioribus quiescentes (quia necdum intercessio Mediatoris aduenerat) ab ingressu regni reatus primæ culpæ prohiberet. Sic ille.

Respondetur ad argumentum petitum à Sacramentis veteris Testamenti.

CAPVT VII.

ADde etiam illud, inquis, *cum Apostolus ad Corinthios prioris cap. 10. & Coloss. 2. tanta diligentia doceat, veteres eadem habuisse Sacramenta quæ & nos, Quid ni etiam eundem habuerint vsum quoque? Tempus igitur Patres non impediuit, quo minus fruerentur virtute mortis Christi, quemadmodum & nos.*

Si te, Areti, mortis Christi meritum, perpetuo patri præsens, nihil in tua hac caussa adiuuit, multò minus sacramenta iuuabunt, præsertim quæ nihil aliud quam signa esse statuitis, aut sigilla quædam acceptæ per fidem iustificationis. Quæ si nec iustitiam vllo vnquam

tempore præstiterunt, nec iuxta conscientiam (quemadmodum beatus Apostolus docet cap. 9. epistolæ ad Hebræos) perfectum potuerunt facere seruientem; quonam modo mox à morte cōtemplationem beatificam diuinitatis præstitissent? Sint ergo sacramenta eadem populi vtriusque, neque de hoc tecum digladiemur hoc tempore: quamuis & Augustini & Catholicorum cæterorum non ignota tibi doctrina sit; Veteris testamenti sacramenta significasse & præfigurasse iustitiam; noui verè testamenti Sacramenta, eandem præstare atque efficere virtute dominicæ passionis. Verum hoc nunc certamen omitto; tantum ex te quæro, quonam modo illius temporis sacramenta beatificabant post mortem, & quidem continuò, quæ nec in vita iustificauerant? Quonā vsu suo efficere potuerunt, vt animæ iustorum mox clara Dei visione fruerentur, quæ nihil veræ purgationis, vti & B. Apostolus docet, & ipsi quoque dicitis; efficere per seipa potuerint, sed infirma fuerint egenaque elementa; à quibus proindè nec sanctitas nec beatitudo fuerit expectanda? An sicut hic fidem excitabant ad appræhendendam iustitiam, ita & post mortem excitârunt fidem ad appræhendendam visionem? Vides tu hoc quoque esse ridiculum. Sed vsum Sacramentorum fuisse dices, in exhibenda virtute mortis Christi. Vbi ergo, inquam, exhibebant illa mortis dominicæ virtutem? Si in hac tantum vita, ergo ad solam iustitiam: si & post mortem

eam exhibebant ad beatæ visionis effectum, ergo & post mortem vtendum erat Sacramentis. Quod si dixeris, eo ipso profuisse ad accipiendum sine mora cæleste illud regnum, quo hic ad iustitiam contulerant: tum ad superiora te reuocabo, vnde intelligas non fuisse necesse iuxta documenta scripturarum, vt iustitiæ sine mora sua post mortem præmia redderentur. Veruntamen quoniam id, quod falsissimum esse constat de ijsdem vtriusque populi Sacramentis, Scripturæ Apostolicæ testimonio corroborare voluisti, non omittam quin te obiter admoneam vt iterum iterumque legas quod ex capite decimo prioris ad Corinthios protulisti: Omnes (inquit Paulus) eandem spiritualem escam manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Quæro ergo, num dicere velit eundem illos nobiscū, an eundem inter se, & manducasse cibum spiritualem & potum bibisse? Quod si intenderis animum, profectò reperies nihil in toto illo cōtextu Apostolicæ doctrinæ esse, quod nos ad priorem illam, hoc est, tuam intelligentiam cogat. Imo verò cum subiungat: Sed non in pluribus eorum bene placitum est Deo; satis id insinuat se velle, quamuis omnes illi eadem inter se habuerint Sacramenta communia, non omnes tamen, sed nec plærosque Deo fuisse acceptos, vt qui non obstantibus Sacramentis quæ magno Dei munere acceperant, perditè nihilominus viuentes, tantisque Dei beneficijs ingrati

grati, merito suo prostrati sint in deserto: & hoc vt populus etiam Christianus intelligat, non impeditura esse Sacramenta, quæ accepit, quamuis ea multò sint præstantiora veteribus, quin iram Dei grauiorem incurrat, si vitijs similibus inquinetur, quem maiore deceat sanctitate pollere. Capite vero secundo epistolæ eius quæ scripta est ad Colossenses, nec iota quidem vnum est, quod pro tua sententia faciat. Neque enim quia circuncisos dicit esse nos circuncisione non manufacta, ideo Sacramentum Circuncisionis significare voluit, nobis cũ illis esse commune: sed Sacramentum quidem ipsum circuncisionis penes illos fuisse; at penes nos esse rem eam, quæ illo signaculo adumbrabatur: quæ res ne nunc quidem Sacramentum est, sed tantum Sacramenti, non eiusdem, hoc est, Circuncisionis, sed baptismi quo regeneramur, effectus.

Ridiculo conatu descensum Christi ad inferos, ad mortis manifestationem detorqueri. CAP. VIII.

POst hæc niteris nostras ipse rationes conuellere: quod quanta dexteritate facias, ex tuis hisce verbis liquet.

Cæterum, inquis, *rationes illorum audiamus. Primum aiunt articulum fidei esse, Christus descendit ad inferna; ad quid autem descendisset, nisi vt Patres inde liberaret? quomodo autem inde libe-*

liberaret, nisi illic essent? Ad hoc argumentum solutionem subiungens. *Respondemus*, inquis, *non esse consequens, Christus descendit ad inferna, ergo illic patres fuere in limbo. Nam de eo articulo notum est fuisse varias semper sententias, & non defuere, qui planè è symbolo tollerent, quibus tamen minimè consentimus. Deinde alij* [שְׁאוֹל] *scheol, hic pro sepulchro sumũt, ac si idem quod prius diceret, Sepultus est; quod tamen non recipimus: quare descendisse Christum ad inferos concedimus, Sed quid hoc ad limbũ? Nam descensum Christi piè possumus intelligere, quod sit manifestata mors illius malis spiritibus, vt quem hactenus sepè audierant promissum mortalibus, hunc iam exhibitum scirent. Quod sanè clariori aliquâ illustratione fieri potuit: Non tamen sequitur, ergo patres illic in limbo fuerunt.*

Vt video Areti, valdè hic te torquet Christi ad inferos descensus, & ideo fidei nostræ articulum incertum ac dubium, & pro tuo instituto, problematicum conaris efficere. Quo sanè ipso caussæ nostræ demonstras firmitatem, quæ labefactari abs te, nisi sublato fidei articulo, non possit. Cùm enim ais, non nuper, sed semper varias extitisse, de hoc articulo sententias: & alios quidem planè è symbolo sustulisse; alios infernum pro sepulchro accepisse, quid aliud moliris, quam vt existimandum videatur non esse fidei, Christum ad inferos descẽdisse? Nam si hæreticorum varias illas sententias intelligis, nihil id confert ad infirmandum argumen-

mentum: sin catholicorum & ecclesiæ Dei, non ergo fidei est articulus. Quare nec symbolo fidei nostræ fuit inserendus, qui mox à catholicis quibusdam sine fidei præiudicio è symbolo fidei tolleretur. Vellem ergo dixisses quorum illæ fuerint sententiæ: non quod nostræ ætatis hæreticorum pugnas hac in re nesciamus; sed quia semper varias fuisse de hoc articulo sententiās scribis: dic quorum; Ecclesiæ, an aduersariorū eius? An fortè quia Concilij Nicæni patres, descensus ad inferos non meminêre, idcirco id è symbolo fidei sustulerunt? Quasi videlicet propterea deleuerint in symbolo Apostolico, quia non expresserint in suo. Nam neque sepulturæ idem symbolum meminit, vti nec Athanasius in symbolo suo; neque tamen propterea eum articulum è symbolo fidei sustulisse dicēdi sunt. Qui etiam descēsum ad inferos, nihil aliud esse putarint quam sepulturæ eius significationem, vnumque alterius interpretationem esse censuerint; nullos nisi hæreticos, aut nullius ponderis authores proferre possis. Quod & Caluinus ipse, vti cuiuis facillimū fuit, sic refellit, vt dicat rem minimè difficilem, verbisque expeditis & claris demōstratam, obscuriore verborum cōplexu non potuisse illustrari, neque esse verisimile irrepere potuisse superfluā eiusmodi battalogiam in compendium hoc, vbi summatim, quam fieri potest, paucissimis verbis præcipua fidei capita notantur. Quocirca sententiarum ista varietas, adiumēto tibi non po-

test

test esse ad debilitandum argumentum, quod tamen hoc modo conaris infringere. Ais enim propterea ex Christi ad inferos descensu nihil posse de Limbo statui; quia notú sit varias semper de illo articulo sententias extitisse. Cæterum qualescunque ad authores aspicias, tamen eorum sententias probari tibi negas. Melius ergo aliquid Areti substitue. At quid illud? *Descensum enim ais Christi, piè possumus intelligere, quod sit manifestata mors illius malis spiritibus.* Iam melius Areti, aut ex professo sustulisses è symbolo, aut in sepulchro mansisses, quam sic piè, hoc est, imperitè luderes in Christi ad inferos descensu. Si enim propterea descendit ad inferos: quonã ergo modo reductus ex inferis? Reduxisti (inquit) ex inferno animam meam; *Psal. 29.*
Et, Non derelinques animã meam in inferno. *Psal. 15.*
An fortè vsq; ad tertium duntaxat resurrectionis diem, eum qui promissus fuerat exhibitum scierunt, & resurgente Christo omnis illa scientia elapsa est? Quæ si perdurauit, Christus ergo remansit apud inferos. Quomodo enim non propter hoc mansit, propter quod solum descendit? Atqui non ait Psalmus, Non derelinques mei notitiam in inferno; sed, non derelinques animam meã in inferno. Vndè certissimè colligitur non per sui duntaxat notitiam, sed planè secundum animam suam descendisse Christum ad inferos, quomodo secundum corpus suum triduo dũtaxat in sepulchro relictus est, ne contingeret sanctum eius videre corru-

ptio-

ptionem. Rursum, si malis spiritibus manifestari cõueniebat apud inferos exhibitum illum esse, quem sæpè mortalibus promissum audierant, vnde tibi constat non esse manifestationem hanc factam, mox vbi stellæ indicio natus est, aut postquam miraculis clarus & celebris effectus est? Quod si id factum est, quoniam ille iam exhibitus erat, qui fuerat promissus mortalibus, idq; spirituum eorum intererat vt nossent, igitur & ante mortẽ ad inferos descendit; cùm tamen habeat regula fidei, descensum ad inferos mortem ipsam subsecutum esse. Id quod tu ipse sic retines pro indubitato, vt obijciendum putaueris ijs, qui totum quod de descensu ad inferos scribitur, ad sensum iræ diuinæ referunt, qui sensus eo grauior erat, quod pœnas subiret irati patris pro tanto humani generis delicto.

Nam si quæras, inquis, *quando hic sensus iræ diuinæ inceperit, quando item sit finitus, respondebũt fortasse cœpisse in horto dũ orauit & sanguine sudare cœpit: finitum autem in cruce cùm tradidit animam. Verum descensus ad inferos hæc omnia est consecutus, ideoq; frustra adferuntur illa.*

Hæc tu in problemate de descensu ad inferos: Quibus, vt iure vereque refellis commentum illud improbabile de sensu iræ diuinę, tanquam is fuerit ad inferos descẽsus; ita metuere debes, ne istud tuum inuentum de manifestatione mortis Christi, iure ab alijs refellatur, nec alio, quam tuo ipsius argumento. Quideindè con-

conueniebat malis spiritibus mortem saluatoris peculiariter manifestari, cũ ex mortis nuncio increduli illi spiritus magis persuadere sibi potuerint, non esse saluatorem mortalium, qui mortem ipse subire coactus esset? Nam & hi qui in terris vagabantur spiritus mali, ipsique adeò principes spirituũ immũdorum, si scissent mortem Christi futuram fuisse mortalibus salutarem, nunquam eum in mortem per Iudęorum furorem pertraxissent, neque vnquam, vt Apostoli verbis vtar, Dominum gloriæ crucifixissent. 1. Cor. 2. Sed hoc insitum tenebant, saluare non posse, quem mori coëgissent. Quæ illos decepit opinio, quod vim dominicæ mortis ignorabant: Magis ergo resurrectionem Christi, & ascensum eius in cælum, atq; effusionem promissi spiritus manifestari conuenerat apud inferos: Quod si proindè factum est; igitur & postquam resurrexit, immo & posteaquam iam ascendit in cælos, descẽdit ad inferos Christus, per illam gloriæ suæ manifestationem. Cùm enim non ad salutem, sed ad cruciatum facta putanda sit Christi manifestatio apud malignos spiritus, magis profectò de gloriæ & virtutis nuncio terreri, torquerique potuerunt, quam de nuncio imbecillitatis & mortis. Quid deinde clariori illustratione præstitum malis spiritibus? an vt scirent Mariæ filium esse mortuum? Sed hoc per suos collegas, qui eum occiderant, discere potuerunt, nihil vt opus esset ad eam rem clariori illustratione. An vt cre-

derent eum, qui occisus esset, Dei esse filium, mundique liberatorem? Ergo fideles effecti sunt apud inferos, qui hic credere recusarant. An vt hoc ipsum intelligerent, non crederent? Feliciores ergo nobis, quibus adhuc in expectatione est, vt quod credimus, tandem clarioris beneficio illustrationis intelligamus. Rursum, si in hac manifestatione mortis, descensus ille ad inferos constituendus est; quæro id ne faciendum sit propter rem manifestatam, an propter manifestantis operationem? Si propter rem manifestatam; Mors ergo Christi & crux eius atque sepulchrum ad inferos descenderũt: sin propter manifestantis operationem, ergo & pater & spiritus sanctus descendit ad inferos; eò quod nulla sit vnius operatio personæ, quæ non sit eadem numero cæteris tribuenda personis. Certa enim sentẽtia est, & tam vera quàm trita; Opera Trinitatis indiuisa esse. Quod vellem Durandus ipse attendisset, non esset (quantum arbitror) tam incircumspectè descensum ad inferos interpretatus, propter effectum quem anima Christi in ijs qui apud inferos erant, habuerit. Cum enim eundem effectum tota produxerit beatissima Trinitas, quis non intelligat sequuturum vt pari ratione totam illam ad inferos descendisse fateri debeamus? Nec verò satis fuerit à quoquam hoc patrocinio defensus, si dixerit illũ ad caussam meritoriam respexisse. Nam si Christus rectè dicetur ad inferos descendisse propter effectum meriti sui,

quan-

quanto magis tota Trinitas propter suæ diuinitatis energiam? Postremò si propter mortis manifestationē descendit ad inferos Christus, non igitur eo descendit secūdum animam tantummodo, verùm etiam secundum corpus; cùm constet mortē hominis tam sine corpore quam sine anima concipi omninò non posse. Atqui hoc apud omnes catholicos in cōfesso est, quod etiam clarissimè Diuus Fulgentius explicauit tanquam ad fidei regulas pertinēs, Dei filium in sepulchro secundum solam carnem iacuisse, & in infernum secundum solam animam descendisse: & hoc cum in libro De fide ad Petrum diaconum facit, tum & alijs inculcat locis: velut in epistola ad Ferrādum diaconum, & lib. 3. ad Trasimundum Regem cap. 34. Non enim nesciebat esse hanc Augustini doctrinam tractatu in Ioannem 78. sic scribentis. Quis non est derelictus in inferno? Christus Iesus, sed in anima sola. Quis resurrecturus triduo iacuit in sepulchro? Christus Iesus, sed in carne sola. Iam vt teipsum audias Areti magnopere postulo. Nōne cum de descensu Christi ad inferos scribis, constare ex Petro asseris Christum spiritu ad inferos descendisse? Ais enim: *Porrò quomodo descēderit corporéne, an spiritu: difficile quidem est hæc Dei arcana perscrutari. Tamen ex Petro constat, spiritu Christum descendisse. Nam expresse inquit, In quo, scilicet spiritu, profectus prædicauit spiritibus, &c. Spiritu igitur cum prædicarit illis, & spiritu cum sit ad eos profectum,*

 sequi-

sequitur spiritu illum descendisse. Ac ne dubium esset, quid nomine spiritus significare velles, non multò post animam Christi significare te demonstras, his verbis. *Sed de illo non satis constat, quamdiu apud inferos sit commoratus. Non diu vt apparet, vt eadem die secundum animam ab inferis reuersus, gloriosè paradisum sit ingressus cum Latrone*. Hoc tu quidem magno errore ob vanum illum metum, ne dicendum esset, Christum eadem die qua mortuus est, non fuisse cum Latrone in paradiso. Veruntamen satis apertè declaras, quid vocabulo spiritus lineis superioribus intelligi volueris. Paulò quoque post: *Nec validius est*, inquit, *alterum quod afferunt*, *Christum scilicet commendasse animam in manus patris. Nam anima Christi semper in manibus patris fuit, etiamsi descenderit ad inferos*. Quin etiam doces postea, descensum illum Christi secundum animam necessarium fuisse: *Quod verò dicunt*, ais, *Non fuisse opus hoc descensu, principium petunt: Quomodo enim opus nō esset, quod Christum fecisse pronunciat scriptura, & quod cōfitemur in symbolo? Necessarium igitur fuisse indicamus.*

Hæc tua (vt opinor) verba recognoscis. Cùm igitur Areti, alio loco de Christi ad inferos descensu sic disseras, vt de eo secundum spiritum seu animam ex scriptura sacra constare dicas, vt necessarium fuisse iudices, vt hoc nos in symbolo affirmes profiteri; cur hic eandem rem in dubium vocas? Cur in coiam catholicis aduer-

saris,

ſaris, quod aduerſus alias ſectas defendis vt certum & indubitatum? Nónne hic animaduertis, quanta tenearis libidine eccleſiæ cõtradicendi, aduerſus quam diſputans, non ei concedendum putas, quod aliàs vt certum neceſſariumq; defendis? Quæ deinde pietas intellectus, qui ſit contra ſcripturam, contra ſymbolum, cõtra tuum ipſius iudicium? Si ergo, vt ipſe vehementer alio loco confirmas, Chriſtus ſecundum animam deſcendit ad inferos, patere nos hoc vti argumento, ad Limbi ſtabiliendã aſſertionem; quia Chriſti anima apud inferos fuit te quoque iudice, & tamen in gehenna & ſtagno illo ignis & ſulphuris cum diabolo non fuit. Nec vlla efficiet tua ratio, vt propter ſolos ſpiritus reprobos aut dæmones, hic Chriſti ſecundum animam deſcenſus, aut factus eſſe, aut neceſſarius extitiſſe credatur: Nam quod de illuminatione ſeu clariori apud inferos illuſtratione facta commemoras, Id ſcriptura refert non ad damnatos, qui proiecti ſunt in tenebras exteriores, longeque ab omni ſpiritus illuminatione remoti, ſed ad eos iuſtorum ſpiritus, qui illic poſiti ſperabant in Domino. Sic enim apud Eccleſiaſticũ loquitur Sapiẽtia Chriſtus Dominus: Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciã omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino; illos nimirum de quibus à Domino dicitur in euangelio; Multi prophetę & iuſti cupierunt videre & audire, quæ vos videtis & auditis. Propter hos *Cap.24.* *Matth.13.*

enim (inquit S. Irenæus) descendit Christus in inferiora terræ; sicut Hieremias ait: Recommemoratus est Dominus sanctus Israël mortuorum suorum, qui prædormierũt in terra defossionis, & descendit ad eos, vti euangelizaret eis salutare suum, & saluaret eos. Sic Irenæus lib. 4. aduersus hæreses cap. 39. Quo referendum est quod Diuus Hilarius ait mortem in inferno peremisse Christum; quia videlicet electos suos qui communi mortis lege apud inferos tenebantur, reuocarit ad vitam. Idcirco enim, vt habet epistola Felicis Pontificis, verbum Dei, inferni claustra contriuit, vt viuificaret eos qui à sæculo mortui sunt. At Caluinus suarum Institutionum lib. 2. cap. 16. Hilarij sententiam aliò longè detorsit. Cùm enim doctrinam de Patrum Limbo receptissimam, familiari sibi arrogantia, fabulam esse pronunciaret; simulque interim fateretur à magnis authoribus eam confirmari, (qui tamẽ magni authores esse non possunt, si tanto consensu, pro veritate, fabulosa commenta posteris propinarint) inferos, ne procul esset eundum, in ipsa cruce posuit; videlicet ipsum terræ cor in exaltatione à terra constituens, descensumque ad inferna fingens ipsa morte priorem, vt qui in eo positus fuerit quod Dei filius in cruce pendens ad corporis cruciatus hoc adiunxerit, vt cum inferorum copijs, æternæque mortis horrore, quasi consertis manibus luctaretur: atque hoc totum, vt Dei iudicio satisfaceret, placataque

Libro 4. de Trinit. in fine.

Patris

Patris ira, hoc suo merito mortem, vt Diuus Hilarius ait, perimeret. Quasi non euidentissimè sanctus ille doctor, symboli Apostolici secutus ordinem, inferos post crucem mortemque posuerit, libro 2. de Trinitate. Quo quidem loco non significat, descensu ad inferos, Christum vitam nobis meruisse: quod vult Caluinus in illis Hilarij verbis intelligi; vt inferos non post crucem, sed in cruce statui Christo debere, Veteris alicuius authoritate confirmaret. Sed nihil mirum si perperam intelligat, qui vel deprauatum legit Hilarium, vel lectionem ipse deprauârit. Sic enim legit Caluinus; Crux, mors, inferi, nostra vita sunt: cum ex diuo Leone qui hunc citat Hilarij locum, sic constet esse legendum: Virgo, partus & corpus; post quæ crux, mors, inferi, salus nostra est. Quibus verbis non significat quod descẽsu ad inferos nostram salutem patri satisfaciendo meruerit; sed ordinem expressit rerum gestarum, quo crucem & mortem, descensus ad inferos, atque hæc omnia salus nostra, in populorum conuersione secuta est. Verùm contra Caluinum prolixius agere non huius est instituti: & si esset, nihil ei grauius atque intolerabilius impingi posset, quam id quod vltrò ipse fatetur; cum tale sit vt ne torto quidem, si fateretur, ignosci deberet, Christum quo maius atque excellentius patri pretiũ offerret, diros in anima cruciatus damnati & perditi hominis pertulisse, istoque modo ad inferos descẽdisse; videlicet, non propter Epist. 79.

infernales ſedes ad quas penetrârit, ſed propter gehennæ & deſperatiſſimorum ſpirituum tormenta quæ in cruce perpeſſus ſit. Cæterum, benè habet quod alibi Diuus Hilarius clarè nobis ſuam aperuerit mentem, de Chriſti ad inferos deſcenſu. Siquidem enarrans Pſalmum 53. Morte, inquit, non interceptus vnigenitus Dei filius ad explendam quidem hominis naturam, morti ſe, id eſt, diſceſſioni ſe tanquam animæ corporiſque ſubiecit, & ad infernas ſedes, id quod homini videtur debitum eſſe, penetrauit. Habes in illis D. Hilarij verbis, Chriſtum Dominum poſt animæ à corpore diſceſſionẽ, non ad deſperationem damnatorum ſeſe demiſiſſe, ſed ad ipſas inferorum ſedes penetraſſe. Quid autem reſpondiſſet Caluinus ad Epheſini concilij verba, ſcire vellem: Aiunt enim Patres, pro omnibus Chriſtum guſtaſſe mortem, & tertia die reſurgentem expoliaſſe infernum. Quo etiam modo S. Baſilius ait, deuicto mortis regno, rediſſe à mortuis Dei filium cum ſpolijs; quemadmodum eius verba referuntur lib. 5. Vigilij Tridentini. Et D. Ambroſius reſurgentem ex inferis Chriſtum veniſſe nouis redimitum exuuijs, & ſpolio ex morte quæſito. Hic certè nullum ei refugium relictũ eſt ad Chriſti ſatisfactionem qua infernum ſpoliauit, quoniam ea peracta ſit ante diem tertiam, fueritque in ipſa cruce pleniſſima. Quonã ergo modo, tertia demùm die reſurgẽs Chriſtus, infernum ſpoliauit; niſi quia tum, ex inferis rediens

Libro 4. de fide ad Gratianũ ca. 1

victor mortis atque inferorum, secum eduxerit quos voluit, & in ijs tanquam spolia quædam pretiosissima amplissimaque exportarit? Habes igitur grauissima quoque illius concilij authoritate confirmatum, propter quos Christus ad inferna descenderit; nimirum non propter impios illos damnatosq́; spiritus, quos ibi reliquit æternæ captiuitatis obstrictos vinculis; sed propter eos qui in ipso spem habuerāt, quos illuminatos præsentia sui, eripuit inferis, regnoq́ue cælesti donauit.

Petri locus num quam vim habeat ad Limbum stabiliendum. CAP. IX.

AFferunt, inquis, *locum 1. Petri 3. & 4. capite, Christum descendisse & prædicasse spiritibus in carcere detentis, Et ca. 3. Ideo prædicatum est mortuis, vt iudicentur secundum carnē, viuant autem Deo spiritu. Primum, locus prior cap. 3. planè loquitur de impijs, quos non redemit nec eduxit: Frustra igitur ad limbi defensionem trahitur, vt cui sanctos tribuant. Posterior autem locus, de bonis quidem loquitur, sed non exprimit à Christo factam hanc prædicationem. Deinde si maxime Christo tribuatur id, non tamen hic dicit apud inferos & in limbo factum; sed mortuis inquit prædicatum esse euangelium: quod verū est; Christus enim ascēdens in cælum, plausibile illis attulit euangeliū, ac iudicādos inquit esse secundum carnē, vt viuerēt Deo spiritu. Quod de sanctis omnino verū est. Iudicabuntur etenim pij*

etiam secundum carnem tanquam homines, In iudicium autem non intrabunt, hoc est, non damnabuntur, sed Deo viuent. Sed possunt mortui intelligi etiam viuentes peccatores, vt Christus inquit: Sine mortuos sepelire mortuos suos: Et Apostolus ad Timoth. 5. Vidua petulans viuens mortua dicitur. Ideoq; D. Augustinus, vult esse collationem temporum Noë & prædicationis Christi in carne. Hactenus Aretius.

Quod ad priorem pertinet Petri locum, das hoc saltem nobis Areti, de Christi ad inferos secundum animam descensu rectè intelligi, vt hac in parte patrocinio Veterum non magnoperè sit opus; in quibus clari aliquot scriptores Petri locum eodem retulerunt. Velut, Athanasius in epistola ad Epictetum Corinthiorum Episcopum: Et Tractatu aduersus Apollinarē, de salutari Christi aduentu. Cyrillus quoque lib. de recta fide, ad Theodosium; In libro de recta fide ad Reginas: Libro quoque 12. in Ioannem capite 36. Quibus consentit & ille commentarius Diuo inscriptus Ambrosio in illud 10. capitis ad Romanos: Quis descendit in abyssum. Nec ab eo sensu alienum est, quod legitur apud D. Hieronymum in cap. 54. Isaiæ; vbi commētarius ex Origene depromptus est. Nec verò necesse est, plura testimonia cōgerere in eo quod abs te nobis conceditur. Veruntamen nihil id valere ad Limbum astruendum, propterea vis, quod de impijs loquatur Petrus; ad quos quamuis descenderit Christus, non

tamen

tamen eos redemerit neque eduxerit. Sed quæro, Cur tam planum sit, Petro sermonem esse de impijs apud inferos constitutis? Respondebis, opinor, quia dicat prædicatum esse spiritibus ijs qui increduli fuerant aliquando. An verò propterea planum est de impijs in sua incredulitate damnatis sermonem esse? Imò verò non permanentis impietatis potius significationem facit, quod non dicit, Qui increduli adhuc erant; sed qui increduli fuerant aliquando. Nam quod adiungitur de arca Noë, id probabili sensu ab antecedentibus auellitur, in quo explicando hærere non nostri est instituti. Quod si quæras, quando ergo spiritus illi fuerint increduli siue inobedientes? facile erit respondere, priusquam iustificarentur, beneq; ac sanctè ex fide viuerent, incredulos inobedientesque fuisse, saltem in parente primo, in quo omnes, teste Paulo, peccauerunt. Nam eò respexisse sanctum Athanasium, verba eius illa declarant: Qui de Adæ inobedientia quæstionem habuit, iudicioque peracto duplicem pœnam in sententia sua complexus erat, dum rei terrestri ita loquitur: Terra es, & in terram reuerteris: Atq; hinc est quod homo in duas partes discerpitur, & vt ad duo loca discedat condemnatur. Ac proindè opus fuit illo ipso iudice qui hoc decretum tulerat, vt ipse per se sententiã solueret, sub specie condemnati, incondemnatum se sincerumque à peccato ostendens. In his verbis eam condemnationem qua fit, vt corpore

Roman. 5.

In tractatu de natura humana suscepta ab vnigenito verbo, & contra Apollinarẽ longe ante finem. tom. 3.

pore in terram abeunte, anima discedat in infernum, asscribit Adæ inobedientiæ. Nam agi de descensu ad inferos, ex superioribus constat verbis. Qua ratione, inquit, factum est, vt cum Dominus adesset incorporaliter, pro homine à morte sit agnitus, vt earum animarum quas infernus tenebat, vincula, sua anima inobnoxia quidem vinculis mortis, sed tamen quæ quasi obnoxia facta esset, disrumperet, explicans illis modum rationemq; suæ resurrectionis, vt Plastes ille & conditor hominis, hominem damnationi subiectũm ipse præsens ad plenũ liberaret in sua forma. Hæc Sanctus Athanasius. Quibus persimilia reperies apud Diuum Fulgentium: nec vana, vt arbitror, suspicio est, hæc illũ ex Athanasio mutuatum esse. Diuus quoque Hieronymus in illud Zacharię 4. Tu quoque in sanguine testamenti; Et in illud Oseæ 13. Ero morsus tuus inferne, detentionem sanctorum in inferno refert ad peccatum Adæ, siue inoliti erroris peccata. Et Epiphanius in hæresi Tatiana, quæ est 46. Christum venisse dicit, vt his qui olim ipsum cognouerant, & ab ipsius Deitate non aberrauerãt, verùm propter errores in inferno detenti erant, indulgentiam largiretur. Si autem placuerit nullam auulsionem facere, sed vno cõtextu accipienda putentur quæ subiuncta sunt de Noë historia, in promptu erit & ille sensus, vt intelligãtur increduli fuisse, qui fabricanti quidem arcam Noë non crediderunt diluuium esse venturum, nimium videlicet

Libri tertij ad Trasimundum Regẽ, c. 30.

sibi

sibi de Domini lenitate promittentes, sed tamen diluuio inundante, terrore perculsi seroque credentes pœnitentiam egerint. Nam & ea non contemnendorum interpretum expositio est. Sed & hoc reperitur apud quosdam, vt dicantur illi sancti increduli fuisse cum expectabat Dei patientia, (siue vt alia habet lectio, quando expectabatur Dei patientia) in diebus Noë, quia cum vulgo hominum expectantium Dei patientiam, non crediderint diluuium non esse venturum, ideoque pro incredulis habiti sint à multitudine: quomodo de se ait Ieremias; *Cap. 20.* Seduxisti me Domine & seductus sum, propterea quod passim vt malus propheta & seductus haberetur. Cernis Areti quot viæ nobis pateant, vt libera esse possit de piorum spiritibus interpretãdi facultas. Quanquam quid ad rem pertinebat, vt de impijs spiritibus hoc interseretur, quibus nulla potuit ad salutem prædicatio fieri, sed ad confusionem duntaxat ac damnationem; Quid, inquam, attinebat illud interseri à Petro, à quo ex professo Christi beneficium & misericordia erga homines amplificaretur? Nam Christus, inquit, semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt *1. Pet. 3.* nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu: in quo & his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando. Ideoque fatetur ipse Caluinus, libro suarum Institutionum secundo, cap. 16. contextum eò nos ducere, fide-

fideles, qui ante id tempus defuncti fuerant, consortes fuisse eiusdem nobiscum gratię: quia vim mortis (inquit) inde amplificat, quod ad mortuos vsque penetrauerit, dum piæ animæ eius visitationis, quam solicitè expectauerant, præsenti aspectu sunt potitæ. Verum pias hasce mortuorum animas Caluinus in carcere fuisse non putat, quemadmodú nos apud Petrum legimus, sed in Specula, quomodo ipse legédum arbitratur; quod vndè somniarit diuinare non possum, cum constet alienum id esse à græcæ dictionis significatione, & à communi (quod & ipse agnoscit) hactenusque probata lectione abhorrere. Sed hoc fingendum erat potius, quam Limbi carcer agnoscendus. Quanquam viderit, an non melius illos spiritus reliquisset in carcere, qui si fuerint in specula, inde res humanas prospicere & curare, opemque eum necesse esset afferre potuerint.

Quod verò ad alterum Petri locum spectat: Quamuis eum non vrgeamus, neque vim aliquam ad Limbum statuendum habere putemus; tamen quale est, quod eum tu referas ad spiritus in cælo beatos? Quasi videlicet priusquam ascendisset Christus in cælum, non vixissent Deo spiritu, sed vt sic viuerent, ad hoc eis fuerit euangelium Christi voce prædicandum. Si enim propterea est illis euangelizatum, vt spiritu viuerent Deo; mortui ergo prius erant spiritu; quare nec beati, nec Dei clara visione perfruentes, nec omninò in cælo; in quo illle

illc ſtatus eſt, quem Propheta expreſſit, vbi videlicet iam amplius non diceretur, Cognoſce Dominum; ideoque nec euangelio omninò ſit opus. Deinde, cum iudicium ſecundum carnem opponat Petrus vitæ ei quæ ſecundum ſpiritum eſt, hoc ſenſu, vt quamuis iudicentur carne, tamen viuant ſpiritu: perſpicuum eſt iudicium hoc carnis, damnationem quandam & pœnam mortemque eſſe, quæ à beatorum corporibus in illo vltimo iudicio longè erit. Mortuos ergo rectè intellexerimus homines morti deſtinatos & propinquos, ſiue per iudicis ſententiam, ſiue per morbi vim, qui immedicabiliter oppreſſerit; Hi enim pro mortuis deputantur. Veruntamen & quibuſdam talibus euangelizatum fuit, vt quamuis carne mortis iudicium ſubirent, tamen conuerſi atque baptizati, ſpiritu viuere poſſent. Sic enim ſanctus Epiphanius libro primo aduerſus hæreſes, hæreſi 28. rectè accipi poſſe putat illud: Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? Quod morti vicini, inquit, ſi fuerint in pietatis doctrina inſtructi, ob hanc ſpem ante obitum, lauacro digni fiunt, oſtendentes quod qui mortuus eſt reſurget, & ob id indiget remiſſione peccatorum per lauacrum: Sic Epiphanius. Ac tametſi D. Auguſtinus epiſt. 99. ſub finē declaret, poſſe mortuos, infideles intelligi (Fieri enim poteſt, inquit, vt mortuos dixerit infideles, hoc eſt in anima mortuos: de qualibus dicitur; dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos) & ideò non cogere

Ierem. 31.

1. Cor. 15.

Matth. 8.

cogere ea verba, vt apud inferos intelligatur hæc mortuis facta prædicatio: tamen iudicium secundum carnem non aliter accipere potuit, quam vt pœna & damnatio aliqua temporalis nomine iudicij significaretur. Propterea enim (inquit) in hac vita & mortuis euangelizatum est, id est, infidelibus & iniquis, vt cum crediderint, iudicentur quidem secundum homines in carne, id est, diuersis tribulationibus, & in
1. Petri 4. ipsa morte carnis. Vnde idem Apostolus alio in loco dicit, tempus esse vt iudicium incipiat à Domo Dei: Viuant autem secundum Deum spiritu. Sed quamuis in priore illo de mortuis per infidelitatem, Augustinum sequeris; in hoc tamen quod adiungitur de iudicio secundum carnem, sequi D. Augustinum non poteris, nisi fateare peccatis remissis, in quo inest vita spiritus, restare adhuc temporalem in morte pœnam. Quid ergo te iuuat, quod cum Augustino infideles intellexeris, quando quod de iudicio exponitur, cum Augustino intelligere nec velis nec per tuam hæresim possis? Denique quod postremò loco ponis, de collatione temporum, Noë & prædicationis Christi in carne; non posteriorem hunc Petri locum, (quemadmodum tua verba præ se ferunt) sed priorem, Augusti-
Episto. 99. inter medium & finem. nus eò retulit, neque id interpretatione non dubia, sed tẽperata per [fortè]. Considera (inquit) ne fortè totum illud, quod de conclusis in carcere spiritibus, qui in diebus Noë non crediderant, Petrus Apostolus dicit, omninò

ad in-

ad inferos non pertineat; sed ad illa potius tempora, quorum formam ad hæc tempora transtulit. Illa quippe res gesta forma fuerat futurorum, vt ij qui modò non credunt euangelio, dum in omnibus gentibus ædificatur Ecclesia, illis intelligantur esse similes, qui tunc non crediderunt cum fabricaretur arca. Illi autem qui crediderunt, & per baptismum salui fiunt, illis comparentur qui tunc in eadem arca salui facti sunt per aquam. Vnde ait: Sic & vos simili forma, baptisma saluos facit. Hæc Augustinus. Quibus si additur epistolæ conclusio eiusmodi: Hæc expositio verborum Petri cui displicet, vel cui etiam si non displicet, non tamen sufficit, quærat ea secundum inferos intelligere. Qui si valuerit illa quibus me moueri supra commemoraui ita soluere, vt eorum auferat dubitationem, impartiat & mihi. Ad hæc igitur omnia Augustini verba si quis attenderit, facilè perspiciet non esse verú, quod ais, Augustinum velle esse collationem temporum Noë & prædicationis Christi in carne, cum constet nihil eum hic adhuc fixum habere, sed inquirere, & quod melius sit impartiri sibi cupere.

De loco 1. Petri 3. quid annotatum Beza reliquerit. CAPVT X.

CÆterum ad doctrinã de Limbo & Christi ad inferos descensum, Petri locum accommodari non posse, quibusdam argumentis

se Theodorus Beza confecisse non dubitat.

Sit (inquit) *ista opinio quantumlibet vetus, & maximorum virorum authoritate nitatur, tamen non posse huc applicari quod hic commemorat Petrus, istis argumentis ostendo. Primum, nulla hic mentio fit animæ Christi, sed spiritus, id est diuinæ potentiæ. Neque enim per spiritum intelligere possis animam Christi, quin simul dicas eum per animam fuisse reuocatum in vitam.*

Interpres quidem noster Theodore, reddidit: Vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu; In quo & his: vbi cum Spiritus opponatur carni, dicere non possis ad animam id non esse referendum. Siquidem anima præsertim deposita vetustate peccati, spiritualis effecta, non rarò spiritus est appellata: velut vbi legitur; Quod natum est ex carne, caro est; & quod natum est ex spiritu, spiritus est: Et rursum; Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: sed euidentius vbi scriptum est de tradēdo Sathanæ Corinthio illo, in interitum carnis vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Item ad Romanos 8. Corpus quidem mortuum est propter peccatum, Spiritus verò viuit propter iustificationem. Hæc igitur cùm sic expressa legamus, neque ipsam diuinitatem intelligere possimus saluam fieri in die Domini, aut per iustificationis gratiam viuere, sed animam humanam debeamus accipere [Spiritus] vocabulo designatam, quid caussæ sit cur hic

Ioann. 3.

Galat 5.

1. Cor. 5.

quo-

quoque in vocabulo [ſpiritus] animam Chriſti intelligere nequeamus? Etenim etſi legendum ſit, quemadmodum legi vis & vetus interpres legit, & Epiphanius & Hieronymus & Oecumenius & Auguſtinus, vt videlicet Chriſtus ipſe dicatur mortificatus carne, viuificatus autẽ ſpiritu: nihil tamen terret nos quod ais, nõ poſſe per [Spiritum] animã Chriſti intelligi, quin ſimul dicatur eum per animam ſuam eſſe in vitam reuocatum. Neque enim neceſſe eſt vt viuificatus ſpiritu, idem ſit quod reuocatus in vitam ſiue ſuſcitatus, cum aptius intellexerimus, viuificationem ſpiritus, ipſa ſuſcitatione poſteriorem, naturæ ſaltem ordine. Diuina ſiquidem virtute anima corpori reddita eſt per reſurrectionem; Reddita verò anima, corpus antea mortuum penitus viuificare cœpit, vſque adeò vt id iam ſine alimentorum ſubſidijs, viuum ac vegetum ipſoque immortalitatis vigore perpetuum redderet. Propter quam animæ in Chriſto vim dicit Paulus ad Corinthios: Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Quo etiã loco nomine [Spiritus] ſignificata eſt anima Chriſti, quæ cum prius in corpore mortali vitam animalem efficeret ad ſimilitudinẽ primi Adæ, poſtea conditionem corporis animalis in ſpiritalem quendã habitum transformauit, non vt corpus eſſe aut caro deſineret, ſed vt in modum ſtatus angelici cibo deinceps & potu non egeret. Mortuus ergo ſemel eſt Chriſtus, iuſtus 1. Cor. 15.

pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne prius, sed post resurrectionem ita in eadem carne viuificatus à spiritu suo siue anima sua, vt in posterum iam mori non posset. Quanquam & sic quidam intelligant, vt dicatur Christus secundum carnem quidem mortuus, secundum spiritum verò, hoc est, animam semper viuus. Siue ergo hoc, siue illo modo accipias, quid verbis consequentibus intelligendum relinquitur, nisi quod in illo spiritu, hoc est, secundum animam suam, profectus ad eos qui in carcere inclusi tenebantur, prædicarit? Sed vt demus sanè per spiritum intelligi oportere spiritum sanctum, quomodo ipse intellexit Athanasius, cur sit colligendum ad doctrinam de Limbo nihil omninò Petri locum posse pertinere? Adeóne bona mente caruit Athanasius, vt cum diuinum spiritum interpretaretur, tamen non dubitarit accipere significatum esse descensum Christi, quo secundum animam profectus sit ad spiritus quosdam iustorum, adhuc inferni carceris vinculis compeditos? Quod enim secundum animam eo profectus sit, etiamsi in vocabulo spiritus non oporteret intelligi, tamen in eo quod dicitur [veniens] aut [profectus] ex regula rectissimæ rationis, intelligi posset. Nam cum ad eos spiritus qui erant in carcere, non ierit secundum carnem, nec ire potuerit nisi secundum aliquam suæ naturæ humanæ partem; cur non verissimè cogitetur illuc secundum animam profectus esse?

Siqui-

Siquidem nomine [Spirituum] non debere accipi homines totos in hac mortali carne viuentes, ad quos venerit Christus etiam secundum carnem, vt prædicatione suæ doctrinæ suscitaret eos à morte peccati, ipse quoque Beza declarat: *Primo enim (inquit) cur viuis hominibus Spirituum nomen tribueret? Nam certè noua est & inaudita ista Synecdoche, præsertim cum de ijs agitur qui non sunt regenerati. Secundo cum mortuos apertè non nominet, coactam esse allegoricam istam interpretationem apparet, & cætera.* Sic Beza; in eo proculdubio sensum illum adiuuans, qui de Limbo traditur à vetustis authoribus: Quem multo minus alijs suis argumentis euertit, quæ & nullius momenti sunt, & superioribus dissoluuntur, vt non putem operæ pretium ijs sigillatim proponendis atque dissoluendis tempus conterere. Quale enim est vt vrgeatur, non esse dictũ [liberauit] sed [prædicauit] cum facillimè possit intelligi non eo descendisse Christum vt frustra & sine effectu solatij prędicaret? Aut cur putetur aliud esse prædicare, aliud dicere, Adsum ille quem expectabatis; cum eoipso Christus suum in terris Euangelium prædicarit, quia sese demonstrarit, & rebus & verbis illum esse Messiam quem Prophetæ promiserant? Denique quid affert Beza melius? Nempe vt Christus in spiritu suæ diuinitatis neque secundum carnem, neque secundum animam, quæ nondum susceperat, iam olim adueniens,

ipsa Arcæ constructione prædicarit spiritibus, hoc est illis hominibus quorū spiritus iam sunt in carcere infernali. Sed meminisse illū oportuit quod ante dixerat nomine [Spirituum] nō rectè homines viuos intelligi: prædicatio autem illa per Arcam facta ad viuos homines pertinuit. Non ergo sic veniens Christus spiritibus hominum, sed ipsis hominibus qui spiritus non erāt prædicauit. Deinde quamuis Beza legendum putet [Qui sunt in carcere] nos sic tamen nō legimus, sed [Qui in carcere erant] aut [in carcere constitutis] quomodo & Erasmus sine omni scrupulo reddidit, & hactenus lectū ab omnibus est. Non ergo hi spiritus iam sunt in carcere, sed tunc erant, cùm veniens Christus prædicaret eis. Et hactenus quidem de illo Petri loco, quo non facilè reperiatur obscurior in nouo testamento, vt non tam videri velimus certum eius aliquem sensum astruxisse, quam restitisse illis qui ad Limbum Patrum accommodari posse negant, quantumlibet vetusta authoritate sensus ille nitatur.

Frustra exagitari locum Lucæ, de Lazaro & Diuite, aduersus Limbum Patrum. CAPVT XI.

EX Luca, inquis, *afferunt historiam Lazari & diuitis, cap. 16. qui sinus illis non cælum, sed locus aliquis intermedius fuisse videtur. Respondemus nihil effici eo argumento. Nam magnum* χάσμα *inter electos & damnatos esse affir-*

mat

mat Abraham, ita vt nemo possit vltrò citroq́; transire. Quare potius efficitur ex inferno non esse sperandam liberationem. Deindè procul Abrahamū vidit; non igitur apud inferos. Hactenus ille.

Antea dictum est Areti, sinum Abrahæ receptaculi non esse nomen, sed quietis eius quæ Abrahæ promissa sit & semini eius: quæ quidem quies & in cælo & extra cælum esse possit. Ideoque si quis argumentetur propterea Lazarum in limbo fuisse, quia fuerit in sinu Abrahæ, nulla is vtetur ex vocabulo quidē [sinus] firma collectione. Verum circunstantia temporis suffragante, confici potest argumentum eiusmodi non contemnendum: Eo tempore quo defunctus Lazarus est, hoc est, ante Mediatoris ascēsum, nondum patebat cælum spiritibus electorum, sed tamen in sinum Abrahæ deportabantur, id est, ad quietem aliquam beatam, quamuis nondum clara Dei visione perfectam: Ergo præter infernum damnatorum & cęlum, debet locus siue status aliquis intermedius constitui, qui commodissimè Limbi metaphora designetur. Hoc igitur argumentum quonam tu modo, Benedicte, refellis? *Nam magnum chasma*, inquis, *inter electos & damnatos esse affirmat Abraham; ita vt nemo possit vltrò citroq́; transire. Quare potius efficitur ex inferno non esse sperandam liberationem.* Certè, inquam, hoc quidem efficitur, nullam esse liberationem ex inferno eo, in quo ille erat damnatus Epulo, siue ex damnatione. Neque enim plus tua illa

verba postulant, quibus ais affirmare Abrahamum, magnum esse chasma inter electos & damnatos, ita vt nemo possit vltrò citroque transire. Sed nondum conuicisti sinum illum, siue quietẽ illam non potuisse esse Lazaro apud inferos. Quamuis enim nulla fuerit expectanda liberatio ex eo damnationis statu, in quo diues Epulo torquebatur, tamẽ potuit ex eo statu sperari liberatio & redemptio plenior, in quo erant Abraham & Lazarus, & quicunque illa secreta quiete fruebantur, adhuc licet apud inferos constituti. *At procul*, inquis, *vidit Abrahamum, non igitur apud inferos*. Quasi non & apud inferos ingẽs sit, vti meritorum, ita etiam statuum conditionumque distantia. Nam si necesse esse statuis vt localis distantia intelligatur, propter quam alter ab altero procul fuerit constitutus, iam oculos quoque corporeos, & linguam, & vocem in diuite Epulone requiram, præsertim cùm scriptum sit, eleuatis oculis vidisse procul Lazarum in sinu Abrahæ. Quæ & si tu corporea poneres in diuite, quærerem quomodo in cælo situm videre carnis oculis Lazarum potuisset, ipse in inferno sepultus? quomodo item non frustra alloqui, cum sanctos in cælo constitutos audire negetis posse preces & clamores eorum qui in terra versentur? Sin spirituales intelligis oculos, & eleuationem mentis, non carnis, clamoremque non eum qui faucibus corporis, sed desiderij magnitudine ederetur, cur non hic spiritualem quoque

distan-

distantiam concipias, quæ damnatos pro suis meritis non patiatur vllius solatij fieri participes? Quam distantiam Diuus Ambrosius supra citatus expressit, cùm ait per illud chaos significatum esse merita post mortem non posse mutari. Quam & D. Hilarius interpretatus est, cum sic commentatur in Psalm. 51. Non enim, inquit, confessio peccatorum, nisi in huius sæculi tempore est, dum voluntati suæ vnusquisque permissus est, & per vitæ licentiam habet confessionis arbitrium. Decidentes namque de vita, simul & de iure decidimus volũtatis. Tunc enim ex merito præteritæ voluntatis lex iam constituta, aut quietis aut pœnæ, excedentium ex corpore suscipit voluntatem. Cuius temporis non iam liberam, sed necessariam voluntatem ostendit Propheta dicens: Non est mihi in diebus illis voluntas. Cessante enim voluntatis libertate, etiam voluntatis, si qua erit, cessabit effectus. Transire namque ad Abraham volens diues, chaos medio non sinitur, cum tamen per libertatem voluntatis in Abrahæ finibus esse potuisset. Interclusa est ergo libertas voluntatis, quia confessio nulla sit mortuis, secundum id quod dictum est: In inferno autem quis confitebitur tibi? Hactenus S. Hilarius. Denique cum tu contra Purgatorium disputãs, non rei gestæ historiam, sed parabolam esse dicas, atq; id hoc loco sic repetas, vt neges omittendum fuisse narrationem de diuite & Lazaro parabolam esse, idque multos

Luca 16.

Psalm. 6.

etiam Patres agnoſcere, quid tibi nunc in mentem venit, vt tam hiſtoricè localem vrgeas diſtantiam & chaſma locale? Sed nimirum ſic te ſemper ad inſtitutum magis tuum, quam ad veritatem accommodas, & quidquid contra nos facere poteſt, arripis; oblitus etiã quod antè dixeris. Cæterum fac localem intelligi diſtantiam, & chaſma corporeum (nolo enim in eo quibuſdam Catholicis ſcriptoribus aduerſari) cur talè quid apud inferos eſſe non potuit, vt procul poſitum diues cerneret Abrahamum, chaſmaque medium intereſſet, quando ſæpennmero contingit hoc in ampliſſimis illis, vaſtiſſimisque terrarum voraginibus, vt quamuis intra eiuſdem hiatus ſeu cauitatis ſpatium plures teneantur, tamen alij alios ita ſupra poſitos ſuſpiciant, vt clamore vel maximo vix eorum ferire poſſint aures? Itaque cùm maior multò ſit vaſtitas & amplitudo inferorũ, nihil prorſus impedit, quo minus apud inferos, illud chaſma, & illa intelligatur fuiſſe diſtantia. Tibi verò laborandum erit, vt eſſe voraginem & chaſma doceas inter cælum & infernum, cùm inter hęc continua ordinatiſſimaque interiaceat elementorum diſpoſitio, in qua niſi ineptè, vorago & hiatus intelligi nequit. Nec dici chaſma ſolet, niſi in fiſſuris & interruptionibus, velut cùm quid abruptum perit: Vnde & chaſmaticus dictus eſt terræ motus; eſtq; Lex apud Iurecõſultos, Si qua agri portio chaſmate perijſſet, quid fieri tunc oporteret.

Argu-

Argumentum ex consensu Patrum, aduersus hæreticorum exceptiones defenditur. CAPVT XII.

TAndem ais, *Vrgent nos consensu & authoritate Veterum. Ad quam respondemus; Verum quidem esse à quibusdam affirmari hoc, præsertim à Diuo Hieronymo, qui in caput 13. Ozeæ ad finem, interpretatur vasa desiderabilia, quæ in thesauris inferni detinebantur: Sanctos inquit intelligimus, quos alligatos fortè Dominus eripuit, & rapuit, & tulit de infernis, & quasi vasa præstantissima secum perduxit in paradisum. Et mox ibidem: Terram inferni non debemus accipere esse terram viuentium, sed mortuorum, quæ diripitur & vastatur, quando morte Christi vincta apud inferos animæ liberantur. Et epistola 25. Patres ante natum Christum ad inferos descendisse, quia nondum paradisi ianuam Christus effregerat, Nondum flammeam romphaam, & vertiginē præsidentium cherubim sanguis extinxerat: Vnde & Abraham licet in loco refrigerij, etiam apud inferos cum Lazaro fuisse scribitur, &c. Sed meminisse eos decet, eius authoritatem valere, quatenus scripturis nititur: Quatenus verò suas affert rationes, aut suum priuatum iudicium sine scripturis & rationibus firmis, nos non illius teneri praiudicio.*

Laudo Areti, quod tuo instituto tam aptè subseruias. Vt enim vim minueres consensus & authoritatis Veterum, frigidissimè dixisti af-

firma-

firmari à quibusdam, & præsertim à D. Hieronymo. At alibi cum de Inferni pœnis disputas, quia tunc vsui tibi erat authoritas consensusque Patrum, vrges ipse quoque illum aduersus alios tuos contradictores, quem à nobis contra te vrgeri non pateris.

Ad ista, inquis, *loca inferorum descendisse ante Christi aduentũ etiam patriarchas, & in genere mortales omnes, plerique voluerunt patrum. In qua sentẽtia video Hieronymum esse, qui scribit in epistolam ad Ephes. c. 4. ita: Inferiora autem terræ, infernus accipitur, ad quem Dominus noster saluatorq́ue descendit, vt sanctorum animas quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cælos victor abduceret. Idem in commentarijs super Ecclesiasten cap. 3. ait, Ante aduentum Christi omnia ad inferos pariter ducebantur: Vnde & Iacob ad inferos descensurum se dicit, & Iob pios & impios in inferno queritur retẽtari. Et euangelium chaos magnum interpositum apud inferos, Et Abrahamum cum Lazaro, & diuitem in supplicijs esse testatur. Et reuera antequam flammeam illam rotam, & igneam romphaam ad paradisi fores Christus cum Latrone reseraret, clausa erant cælestia. Et in cap. 9. Ecclesiastes ait, Nota vt Samuelem quoque verè in inferno credas fuisse, & ante aduẽtum Christi, quamuis sanctos, omnes inferni lege detentos. Et epistola. 3. Ante Christum Abraham apud inferos; Post Christum Latro in paradiso.* Hæc tu Areti, eo loco memoria tenes te scripta reliquisse; Vndè colligamus, quo nostra

quo-

quoque caussa abs te firmetur, Diuum Hieronymú non vno loco, nec variè, sed pluribus & constanter, Limbum Patrum astruere: nec aliquos tantummodò Patres duos vel tres; sed plerosque in eadem esse sententia. Cur ergo hic in eo tantum elaboras, vt de D. Hieronymi authoritate satisfacias, quasi is solus ita sensisset? An, cum plerosque Veteres in eadem esse sententia non nescires, vnius Hieronymi ita te terruit authoritas, vt eum solum censeres submouendum? An & de cæteris quoque hoc intelligi voluisti, eorú te non teneri præiudicio, quoniam priuatum suum iudicium, non scripturas secuti sint? Atqui hoc potius existimare te conuenerat, plerosque veteres ecclesiæ Patres, eosdemque diuinarum literarum sedulos tractatores, scripturas intellexisse melius quam te vnú, aut tui similes. Et ideò quia Limbum sine scriptura non affirmant, sed ex varijs scripturarum locis astruunt, non parui ponderis esse tantum consensum persuadere tibi debuisti. Nam & tu ipse alio in loco patrú consensum, quanti facere deberemus non dissimulas, vbi Christi ad inferos descensum probare hoc ipso argumento conaris. *Nam cum videret* (inquis) *Ecclesia, apertè tradi in scriptura descẽsum ad inferos, graui consilio tandem hanc clausulam in formula fidei admisit. Aut dicant illi nobis qua ratione factum sit, vt tãto consensu apud omnes nationes, in omnibus linguis, adeoq; constanter & consentienter recepta sit illa clausula. Impossibile sanè videtur, si error*

hic

hic esset cõmissus, quin aliqui huic se opposuissent malo; non sine concertatione fuisset in vsum recepta: Superessent etiã aliqua ecclesiæ quæ non agnoscerent; Ideoq; consensus iste, graue est argumentum veritatis. Adde Patrum ferè omnium, licet discrepans, explicatio, tamen concessio est aliquem esse descensum, & secundũ aliquem modum Christum ad inferos descendisse. Hæc tu eo loco. Itaque nunc ex te quæro, vt dicas qua ratione factum sit, vt tanto consensu apud omnes nationes, in omnibus linguis, adeóque constanter & consentiẽter, recepta sit hæc de Limbo sententia, si non eam ecclesia in scriptura sacra traditã animaduerterit? Quî fieri potuit, vt tam grauis error, tanto sit consensu receptus? Cur se huic non aliqui iam olim opposuerunt? Quî factum est, vt sine concertatione in vsum doctrinæ receptus sit? Quæ superfuerunt vnquam ecclesiæ quæ id non agnoscerent? Itaque dicito, Cur secundum tuam ipsius sententiam, consensus iste, non sit graue argumentum veritatis? Forsitan hic excipies Augustinum, quem ais hisce in rebus, suam ignorantiam fateri non erubescere, eiusque hoc nomine modestiam laudas, ac nobis seruandam proponis. Cur ergo ipse eam primus non sequeris? Cur tam petulanter repudias Limbi assertionem vt absurdam, quam ipse non damnauit? Qua fronte te scire præ te fers, cuius ille ignorantiam (vt ais) confessus est? Quid caussæ est, quamobrem tantæ Patrum plerorumque consensioni (vt ipse testis

es)

es) non plus deferas, cui ſcis Auguſtinum plurimum deferre ſolere? Neque enim ignorare te hic dicis, quid ſit de re obſcuriſſima ſentiendum, aut incertum hærere, propter varias ſcripturarum expoſitiones, aut dubitationes aliquorum; ſed quæſtionem hanc pronunciare non dubitas, quæſtum & ſuperſtitionem ſtabilire; eandemque abſurdam; deinde, non neceſſariam; demum, præter ſcripturas eſſe. Non pudet, Areti, modeſtiam ab alijs exigere, quam tu in eo ipſo in quo prçſtari eam vis, tãta hac tua petulantia violaſti? Cur tu, dic rogo, modeſtus es qui ita ſcribis, ego immodeſtus qui contraria pono? Quæſtionem de Limbo nec ſuperſtitionem ſtabilire, ſed conferre ad pietatem; nec ad quæſtum, ſed ad veri cõfirmationem ſpectare: Deinde non abſurdam, quam Veteres omnes, ijque grauiſſimi authores comprobarint: & neceſſariã, quia nec tenuem ſanæ doctrinæ particulam ferẽdum ſit à quoquam expungi: Demum nec præter ſcripturam eſſe, cuius occaſione tractandæ diſcutitur, & luculẽta ſatis definitione terminatur. Nam à tanto cæterorum conſenſu, vnum eximi non debere Auguſtinum, diſcere potueras ex cap. 15. libri 20. de Ciuitate Dei, vbi ait, Non abſurdè credi, antiquos etiam ſanctos qui venturi Chriſti tenuerunt fidem, locis quidem à tormẽtis impiorum remotiſſimis, ſed apud inferos fuiſſe; donec eos inde ſanguis Chriſti, & ad ea loca deſcenſus erueret. Vnde etiam animaduertas licet, quàm

tu

tu eius imiteris modestiam. Ille enim dicit, non absurdè hoc credi; tu eam sententiam absurditatis condemnas.. Quin & li. 17. cap. 11. de Ciuitate Dei, affirmat sine cunctatione descendisse ad inferos Christum, vt quorundam illic peccatorum vincula dissolueret. Tametsi igitur Augustinus, alijs quibusdam locis operum suorum quæ iunior confecerat, rem hanc nondum sibi omninò perspectam significauisset; tamen non parum nos mouere deberet, quod in libris de Ciuitate Dei, quos & senior & accuratissimè conscripsit, à cæterorum consentienti iudicio sese disiungere noluisset. Sed videamus obsecro quid id sit, quod se ignorare, vt ais, fateri non erubescat Augustinus. *Quod ad locum*, inquis, *Petri attinet, fatetur ignorantiam suam*. Quid tum postea? An consequens est, propterea Limbum Patrum ignorasse, quia nescierit, possétne illo Petri testimonio confirmari? Sunt enim multa certissima, quæ vtrum his aut illis confirmétur scripturæ locis, incertum est. Et Christum quidem ipsum ad inferos descendisse, & apud inferos fuisse, ita non dubitat illa epistola 99. vt dicat: Quis nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum? nimirum ad fidem hoc pertinere significans, de quo tu vt problemate disputas. Deindè (quod ad rem propius facit) quosdam in inferno iustos tunc fuisse, qui adhuc essent à quibusdam suis vinculis exoluendi ac liberandi plenius, ita sine dubitatione sibi persuaserat in eadem epi-

Paulò post initium.

stola,

stola, vt significet frustra descensurum fuisse Christum ad inferos, si nulli eorum profuisset qui ibi tenebantur inclusi. Quod enim scriptum est (inquit) in morte Christi factum, Solutis doloribus inferni; vel ad ipsum potest intelligi pertinere, quod eos hactenus soluerit, hoc est irritos fecerit, ne ab eis ipse teneretur, præsertim quia sequitur: In quibus impossibile erat teneri eum. Vel si caussa quæritur cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi essent quibus teneri omnino non poterat, tunc quod scriptum est; Solutis doloribus inferni, non in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ista liberatione iudicabat; vt neque frustra illuc descendisse existimetur, nulli eorum profuturus qui ibi tenebantur inclusi; nec tamen sit consequens, vt quod diuina quibusdam misericordia iustitiaque concessit, omnibus concessum esse putandum sit. Post hæc vide quid subiungat: Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quod eum ibidem soluerit, ecclesia ferè tota consentit, quod eam non inaniter credidisse credēdum est, vndecunque hoc traditum sit, etiam si canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur authoritas. Quanquam illud quod in libro Sapientiæ scriptum est: Hæc illum, qui primus factus est, patrem orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodiuit & eduxit illū à delicto suo, & dedit ei virtutem continendi omnia; magis pro hac sententia, quam pro vllo alio intellectu

Inter principium & medium.

Cap. 10.

Z face-

facere videatur. Addunt quidam hoc beneficium antiquis etiam ſanctis fuiſſe conceſſum Abel, Seth, Noë & domui eius, Abrahã, Iſaac, & Iacob, alijsque Patriarchis & Prophetis, vt cùm Dominus in infernum veniſſet, illis doloribus ſoluerentur. Sed quonam modo intelligatur Abraham in cuius ſinum pius etiam pauper ille ſuſceptus eſt, in illis fuiſſe doloribus, ego quidem non video: explicent fortaſſe qui poſſunt. In his Areti, verbis quæ ignorantię profeſſio eſt? aut quæ dubitationis, de eo quod præcipuè quæritur, ſignificatio? Nam & ſi Abrahamum & Noë, & quoſdam excellẽtiſſimi meriti ſanctos, nõ tunc putarit fortè apud inferos fuiſſe, tamen quin iuſti aliqui apud inferos fuerint Chriſto illuc veniente, quos ſuis doloribus liberarit, minimè profectò dubitauit. Veruntamen neque illud negat; ſed dicit ſe non videre, quonam modo ad eos pertinere potuerit, dolorum ſolutio, propter quam Chriſtus ad inferna deſcẽdit; cum Abrahã & Lazarus in doloribus non fuiſſe videantur, quos exceperat ſecretæ cuiuſdam quietis beata habitatio. Deindè negat videre ſe, quid illis iuſtis, qui in ſinu Abrahæ erant cum Chriſtus in inferna deſcenderet, ſuo hoc deſcenſu contulerit (*quãtum videlicet ad ſolutionem dolorum ſpectat de qua agebatur) à quibus, inquit, eum, ſecundum beatificam præſentiam ſuæ diuinitatis, nunquam video receſſiſſe. Hoc ergo eſt, quod illic Auguſtinus non definit, ſed adhuc diſputando inueſti-

Thomas dicit quod liberarit eos à dolore qui ipſis erat ex dilatione gloriæ, iuxta id quod ſcriptũ eſt Prouerb. 7. Spes quæ differtur affligit animã. parte 3. q. 52. art. 2. ad 2.

** Thomas in 3. parte q 52. art. 5 ad 1.*

uestigat, sicut & in libris de Genesi ad literã in ea disputatione versatur. In quibus libris plura se quæsisse quam inuenisse* cõfitetur. In Psalmum verò 85. scribens, eumque tractans Psalmi versiculum: Quoniam misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori, pro incerto non habet, quin Dominus ad inferos descenderit, vt omnium sanctorum præcedentium animas indè erueret: sed de loci infernalis situ, secundum quem superiore in parte esset Abraham cum Lazaro; Epulo verò multò inferiore, id nondum dicit se inuenisse quid statui oporteret. Nec tamen opinionem, more tuo repudiat; Fortassis enim (inquit) apud ipsos inferos est aliqua pars inferior, quo truduntur impij qui plurimum peccauerunt. Etenim apud inferos, vtrum in locis quibusdam fuisset iam Abraham, non satis possumus definire. Nõdum enim Dominus venerat ad infernũ, vt erueret indè omniũ sanctorum præcedentium animas; & tamẽ Abraham in requie ibi erat. Et quidem diues, cùm torqueretur apud inferos, cùm videret Abraham, leuauit oculos; Non enim posset leuatis oculis videre, nisi ille esset superius, ille inferius. Ergo inter ista fortassè duo inferna, quorum in vno quieuerunt animæ iustorum, in altero torquentur animæ impiorum, attendens quidam orans hic iam in corpore Christi positus, & orãs in voce Christi, eruisse Deum animam suam ab inferno inferiori, dixit, Quia liberauit se à tali-

Lib. 12. de Genesi ad lit. cap. 33.
** Libro 2. Retractat. cap. 24.*

bus peccatis, per quæ posset deduci ad tormēta inferni inferioris. Hinc apparet incertum fuisse Augustino, non quin Abraham in inferno fuerit, vbi dicit eum in quiete fuisse: sed vtrum illic fuerit sicut in loco statuque infernali. Quo etiā referri fortasse potest dubitatio Epistolæ 99. Vtrum sinus Abrahæ quoddam inferni membrum fuerit. Ac re vera propriæ significationis ratione, non est Abrahę sinus membrum inferni, cum & modò sinus Abrahæ sit, vbicunque sanctorum animæ requiescunt, expectantes redemptionem corporis sui, ex ea fide per quam Abrahæ filij esse meruerunt. Infernus verò propriè ac per se, locum statumque miseriæ & luctus significat. Ideoque benè dicit Augustinus nusquam poni in bono; propriam videlicet inferni rationem attendens. Quare sicut Deus in inferno est secundum locum non statum, & Christus ad inferna descendit, locum illum ingrediens, non loci tristitiam & luctum suscipiens: Ita Abraham vna cum Lazaro, cæterisque quibus eximiæ sanctitatis testimoniū scriptura perhibet, in loco quidem illo inferno fuisse; at non secundum propriam infernalis loci statusque rationem concipi ab Augustino potuerit; sicut & Latronis anima, quamuis in loco illo vna cum Christi spiritu fuerit, non tamen ibi proprium loci inferni statum, sed paradisum habuit ex præsentia Deitatis. Quāquam paradisi nomine non necesse sit illam beatitudinem cogitari, aut illam diuinitatis contempla-

Sic interpretatus est D. Thomas Augustini locū: Quia nomen infernorum (inquit) sonat in malū pœnæ. parte 3. quæ. 52. art. 1. ad 1.

plationem, quæ mundis corde pro fine promittitur, cælestibúsque sedibus reseruatur. Potest enim paradisum spiritualem præstare, inferior quidam diuinæ præsentiæ modus, quantum sat est ad solatium quietis, cum gaudio & optabili quadam felicitate præstandum. Nam & de Mose legitur, quod Dominum viderit facie ad faciem. Paulus quoque raptus fuit in paradisum, & audiuit arcana quæ non licet homini eloqui. Nec tamen illis viris existimandum est visionem illam contigisse, quæ iustitiæ saturitatem & inamissibilem felicitatem prę̨stans, præmium cuique sanctorum aliquando futura est. *Exod. 33.* *2. Cor. 12.*

Forsitan & Tertullianum nobis obiecisses, si legisses, Cuius verba sunt: Aliud (inquit) inferi vt puto, aliud quoque Abrahæ sinus; Nam & magnum, ait, intercidere regiones istas profundum, & transitum vtrimque prohibere. Sed nec alleuasset Diues oculos, & quidem de longinquo, nisi in superiora, & de altitudinis longinquo per immensam illam distantiam sublimitatis & profunditatis. Vndè apparet sapienti cuique, qui aliquando Elysios audierit, esse aliquam localem determinationem, quæ sinus dicta sit Abrahæ, ad recipiendas animas filiorum eius, etiam ex nationibus, Patris scilicet multarum nationum in Abrahæ censum deputandarum, & ex eadem fide, qua & Abraham Deo credidit, nullo sub iugo legis, nec in signo circuncisionis. Eam itaque regionem sinum dico Abrahæ, & non cælestem, sublimio- *Libro 4 cõtra Marcionem.*

rem tamen inferis; interim refrigerium, præterea animabus iustorum, donec consummatio rerum resurrectionem omniũ plenitudine mercedis expungat. Et infra: Si æternus locus repromittetur, & ascensus in cælum ædificatur à creatore promittente etiam semen Abrahæ velut stellas cæli futurum, vtique ob cælestem promissionem, salua ea promissione, cur nõ capiat sinũ Abrahæ dici, temporale aliquod animarum fidelium receptaculum, in quo iam delinietur futuri imago, ac candida quædã vtriusque iudicij prospiciatur. Hæc Tertullianus. Verum & ille tibi, vt cernis, aduersatur, qui Abrahamum cum Lazaro in cælesti regione fuisse neget; Quamuis sublimiorem inferis localem determinationem existimet fuisse Abrahæ sinum, sed ijs inferis apud quos diuersabatur epulo: Nam in libro de resurrectione carnis, Abrahamum & Lazarum apud inferos scribit fuisse. Nisi magis hoc intelligendum sit existimasse Tertullianum, sinum Abrahæ totis inferis fuisse contiguum à parte superiore. Quod imaginari videntur multi, qui inferni Limbum appellant, quomodo vestium limbos dicimus, quæ neque propriè vestium partes sunt, ad earum integritatem pertinentes, & tamen adhærent certoque nexu iunguntur. Cum ergo hæc illi ad istũ modum scribant, quem tandẽ nobis Veterũ ab illa cõcordia separabis? Authorémne expositionis Symboli, quæ sub nomine Cypriani inter eius opera falsò recẽsetur? Videlicet

quia

quia dicat in ecclesiæ Romanæ symbolo nō haberi additum: Descendit ad inferna: Sed neque in Orientis ecclesijs haberi hunc sermonē. Vim tamen verbi eandem videri esse, in eo quod sepultus dicitur. Et tamen in eadem expositione symboli, vide quid author ille scribat, & animaduerte cum cęteris in quadam discordiæ specie quam pulchrè concordet: Redijt, inquit, victor à mortuis, inferni secumq́ spolia trahens: Eduxit enim eos qui tenebantur à morte, sicut & ipse prædixerat vbi ait: Cùm exaltatus fuero à terra, omnia ad me traham. Attestatur autem euangelium de hoc cum dicit: quia monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum dormientium resurrexerunt & apparuerūt multis. Rursumq́ue in eodem libro: Consummatis (inquit) his, quæ in terra gerebantur, & animabus de inferni captiuitate reuocatis, ascendere memoratur ad cælos, sicut propheta prædixerat: Ascendēs in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, illa scilicet dona quæ Petrus in Actis Apostolorum de Spiritu sancto dicebat; Exaltatus ergo dextera Dei effudit hoc donum, quod vos auditis & videtis. Donum ergo spiritus sancti hominibus dedit, quia captiuitatem quam prius diabolus per peccatum deduxerat in infernum, Christus per mortis suæ resurrectionē reuocauit ad cælum. Nec verò, quod de ecclesiæ Romanæ symbolo, aut ecclesiarum Orientalium dicit, ad symbolum Apostolicum referendum

Ioann. 12.

Matth. 27.

Paulò post.

Psalm. 67.

Actuum 2.

est, quod à suis authoribus hoc est Apostolis sine hoc articulo descensus ad inferos nunquam est professum; sed ad ea symbola quæ postea in ecclesijs condita sunt, pro natis occasionibus (velut in Synodo Romana sub Iulio, in Nicæna sub Siluestro; & in Antiochena, Sardicensi, Syrmiensi, quarum symbola à Diuo Hilario referuntur in libro de Synodis) vbi prolixius explicatis ijs, quæ ad hęreses illorum temporum confutandas pertinebant, cætera omnia de quibus nulla tum mouebatur quæstio, expressè repeti non necesse esse putabatur; præsertim, quia vel ex resurrectione à mortuis tertia die, vel ex sepultura & morte, descensus ad inferos, qui mortem communi lege comitabatur, facilè posset cogitari: proptereaque dixit author ille, vim verbi eãdem videri, in eo quod sepultus dicitur: non quia (vt videtur nonnullis) Infernus pro sepulchro ponatur, aut sepulchrum significet, sed quia hæc reipsa ita coniuncta erant, hoc est sepultura secundum corpus, & descensus ad inferos secundum animam, vt alterum in altero soleret intelligi; quomodo & in passione crucem, & in cruce mortem, alij intelligendam cogitandamque reliquerunt. Nam quod in infernum Christus secundum animam descenderit, dicit ille author, euidenter prænunciatum in psalmis, vbi scriptum est: Et in puluerem mortis deduxisti me. Et iterum: Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Et iterũ: Descen-

disti

disti in limum profundi, & non est substantia. Hisque adiungit Petri locum; Et eis qui in carcere inclusi erant in diebus Noë; In quo etiam inquit, quid operis egerit in inferno, declaratur. Et multis interiectis, illas quoq; scripturas profert: Domine eduxisti de inferno animã meam, saluasti me à descendentibus in lacum. Et illam: Quoniam conuersus viuificasti me, & de abysso terræ iterum reduxisti me. Euidentissimè autem (inquit) in octuagesimo & septimo Psalmo dicitur de eo: Et factus sum sicut homo inter mortuos liber sine adiutorio; non dixit, homo, sed sicut homo. Sicut homo enim erat, quia etiam descenderat in infernum: sed inter mortuos liber erat, quia à morte teneri nõ poterat. Hæc ille ex scripturis de Christi ad inferos descensu; & quid illic egerit, secundum animam. At erit forsitan qui nobis Chrysostomum diuellere conetur ab hac Patrum concordia, propterea quod in Matthæum scribens, tractansque illud quod narratur ab Euangelista, apertos esse Christo cælos; Vis, inquit, manifestè scire, quoniam ante Christum, cæli si aperiebantur iterum claudebantur. Nam iusti quidem forsitan ascendebant in cælum; peccatores autem nequaquam. Ideò autem dixi, forsitan, ne quibusdam placeat & antę aduentum Christi, iustorum animas ascendere potuisse in cælum. His verbis quid aliud loquitur Chrysostomus, quam nondum certam sibi fuisse huius nostræ sententiæ veritatem? Verùm meminisse *Matth. 3.*

oportet Catholicorum nos doctorum vrgere consensum: quo in numero non esse illum commentarij in Matthęum imperfecti scriptorem, vndè superiora verba prolata sunt, apertus eius Arrianismus testabitur, quem varijs locis inspersum in antiquioribus exemplaribus videre licebit. Veruntamen ne illum quidem dissentientem habemus, qui suam sententiam aperiens, post illa verba continuò subiunxerit: Alioqui nullam animam ante Christum arbitror ascendisse in cælum, ex quo peccauit Adam, & ei clausi sunt cæli; sed omnes in inferno detentas, propter quas etiam descendit ad inferiores partes terrę: Sicut ipse in Sapiētia dicit; Descendam ad inferiores partes terræ, & visitabo omnes dormientes, & illuminabo sperantes in Deum. Animaduertis & illum commentarium, ad veterum Catholicorum concordiam accedere, tametsi alias in multis grauibúsq; erratis depręhensum. Exurgit & alius qui dicat, Damascenum cum in hoc argumēto versaretur, nihil ausum esse definire. Vide, inquit, quo nos cursu suo sermo produxit, dùm rem quam propè occultam esse oportebat, soluere & dijudicare auxilio Dei conamur. At nos (indignū enim foret) definimus nihil; tantum fraternitatis studio ratiocinamur. Cæterum hūc Damascenum de eo quod agitur, velle dubium & incertum efficere, id quidem operam perdere est. Cum enim de liberatis per Christi descensum animabus duo dicat; alterum eos qui fideles

In oratione qua declarat, mortuos viuorum suffragijs iuuari.

fideles hic fuissent, eductos esse; alterum, eos etiã liberatos, qui hic sine fide sobriè continenterque vixissent: prius quidem illud pro indubitato confirmat; posterius verò, non credere sed opinari, nec definire sed disputare magis se dicit. Quamuis enim (inquit) ita dicat Propheta; In inferno quis confitebitur tibi? omninò tamen in inferno aliqua confessio fuit; eorum, inquam, qui in salutarem Domini descensum crediderunt. Christus enim assertor vitæ, non simpliciter omnes, sed eos tantum qui crediderant, vt dictum est, saluauit. Et quinam ante nos crediderunt? Patres & Prophetæ, Iudices Reges & Præsides, alijq; ex Hebræorum gente in magno numero, & noti omnibus. Oportebat ergo omnes huiusmodi, per descensum Dei & Domini nostri, ab inferni vinculis liberatos saluari: quod & illius prouidentia factum est. Hoc igitur est de quo Damascenus minimè dubitat. Consequentibus verò verbis, quid duntaxat opinetur expressit. Solius, inquit, misericordię gratia saluatos opinor omnes, qui in vitę puritate nullum nõ perfecerunt opus bonum, continenter, sobriè tenuiterque viuendo; licet minus satis exercitati, fidẽ diuinam ac sincerã non acceperint: Aliaq; multa subiungit in eam sententiam. Verùm libro quarto de Orthodoxa fide, cap. 29. (vndè non iniuria videri possit, sermonem illum non esse Damasceni) docet Christi animam ad inferos vsque penetrantem, his quidem qui in terra crediderãt saluti fuisse;

illis

illis verò qui non crediderant, improperio & redargutioni. Descendit, inquit, ad infernum anima deificata, vt quemadmodum ijs qui in terra, iustitiæ ortus est sol; sic & ijs qui sub terra in tenebris & vmbra mort s sedebãt, lux infulgeret: & vt quemadmodum in terra euangelizauerat pacem, captiuis remissionem, cæcis visum, & ijs qui crediderunt factus est caussa salutis æternæ, incredulis autem infidelitatis improperium & redargutio; sic & ijs qui in inferno, vt ipsi omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum: atque hoc pacto à sæculo compeditos soluens, rursus ex mortuis redijt, nobis viã parans ad resurrectionẽ. Hactenus Damascenus. Itaque iam, Areti, quantus sit hac in re Patrum consensus, vides. Tantus enim est, vt quem hinc reuellas, reperire non possis: tantus omninò est de Limbo patrum consensus, quantus & de descensu Christi ad inferos, quem tu propter consensum Patrum negare non audes: tantus denique in id est Patrum consensus, vt propterea publicis hymnis atque carminibus in ecclesia celebretur, iamque olim celebratum sit. Inde enim illa sunt.

Ex Hymno D. Ambrosij.

Inferni claustra penetrans,
Tuos captiuos redimens,
Victor triumpho nobili,
Ad dextram Patris residens.

Inde & illa Lactantij Firmiani, in carmine de Resurrectionis Dominicæ die:

Solue cathenatas inferni carceris vmbras.
Et reuoca sursum, quicquid ad ima ruit.
Redde tuam faciem, videant vt sæcula lumen,

Redde

Redde diem, qui nos te moriente, fugit.
Sed planè implesti, remeans piè victor, Olympum;
Tartara pressa iacent, nec sua iura tenent.
Inferus insaturabiliter caua guttura pandens,
Qui raperet semper, fit tua præda Deus.
Eripis innumerum populum de carcere mortis;
Et sequitur liber, quo suus author abis.
Euomit absorptam pauidè fera bellua plebem;
Et de fauce lupi subtrahit agnus oues.
Hinc tumulum repetens post tartara carne resumpta,
Belliger ad cælos ampla trophæa refers.
Quos habuit pœnale chaos, iam reddidit iste,
Et quos mors peteret, hos noua vita tenet.

Hoc verò ita esse, vsque adeò inconcussè Veteres tenuerunt, vt id sumerent in argumentum diuinitatis Christi. Ex quo & illa sunt apud Prudentium in Apotheosi.

Hunc ego non cumulem, myrrhaq; & thuris, & auri — *Paulò post medium.*
Muneribus? scio quem videam, quæ dona rependam,
Hunc ego non venerer: qui, cælo visus, humiq;
Inuentus Rex, atque Deus, moderatur vtrumque
Naturæ specimen, tumuloque inferna refringens
Regna, resurgentes secum iubet ire sepultos?
Cælum habitat, terris interuenit, abdita rumpit
Tartara. vera fides, Deus est, qui totus vbique est.

Et infra:

Totum hominem Deus assumit: quia totus ab ipso est.
Et totum redimit quem sumpserat, omne reducens
Quidquid homo est, istud tumulis, ast illud abysso.

Quin & Arriani cum nollent filium consubstantialem & æqualem dici patri, sed similem; idque in symbolo expressissent quod apud Syrmium præsente Constantino ediderunt, ne tamen nihil magnum viderentur Christo tribuere, in eodem symbolo, præter morem Orientalium symbolorum quæ ab Hilario referuntur, posuerunt & descensum ad inferos; quem sic

ſic expreſſerunt. Hunc nouimus vnigenitum eius filium, nutu paterno veniſſe de cælis ad deſtructionem peccati; & natum ex Maria virgine, & ſecundum paternam voluntatem crucifixum, & mortuum, & ad inferos deſcendiſſe, & quæ ibi erant dipenſaſſe, quem ianitores inferni videntes expauerunt, & die tertia reſurrexiſſe. Hoc igitur Arriani, quoniam ſciebant in confeſſo eſſe apud omnes, vt inuidiam, quam ſe de Chriſti diminutione pati non ignorabant, temperarent, expreſsè in ſuo ſymbolo ponendum eſſe putauerunt; vt catholica hac confeſſione quę ſatis de Chriſto magnifica videretur, nonnullam errori ſuo apud ſimpliciores vmbram facerēt. Nec ſcio vtrum vlla hæreſis olim hoc è ſymbolo fidei putauerit eſſe ſubmouendum; niſi fortè Apollinariſtas id facere neceſſe fuerit, propterea quod animam Chriſto detraherent. Sed inueniſſent, opinor, illi quoq; interpretandi rationem aliquam, potius quam primum illud eccleſiæ traditum fidei ſymbolum, vnius articuli detractione mutilarent. Nam quod hoc additum ſymbolo, idque à recentioribus quidam ſuſpicentur, & forſitan à D. Thoma (quam ſuſpicionem Eraſmus iniecit) abſurditatem habet non ferendam. Vndè enim niſi ex prima fidei regula, tantus omnium Veterum, eorumq; ipſorū qui haud procul ab Apoſtolicis temporibus vixêre cōſenſus? Vndè eius meminiſſent Epheſini concilij Patres, in explicatione fidei ſuæ? Vndè id antea D. Athanaſius, ſuo

Catechе. 4.

ſym-

symbolo inseruisset? Vndè hoc ipsum Ruffinus legisset in symbolo eo, quod à maioribus pro Apostolico symbolo traditũ esse testatur? Vndè hoc transtulissent in professionem fidei suæ, Toletani concilij quarti, hoc est, totius Hispaniæ & Galiciæ Patres, circa tempora Honorij Papæ primi? Aiunt enim; Secundum diuinas scripturas, & doctrinam quam à sanctis Patribus accepimus. Ac postea, symbolum percurrentes: Descendit (inquiunt) ad inferos, vt sanctos qui ibi tenebãtur erueret; & deuicto mortis imperio resurrexit. Pauloque post: Hæc est (aiũt) Ecclesię catholicæ fides: Hanc confessionẽ seruamus atq; tenemus. Iam autẽ, quisquis vel mediocri prudentia præditus est, intelligit quam rationi consentaneum sit, vt quibus authoribus hunc esse fidei catholicæ Christianique symboli articulum credimus, ijsdem de eius sensu atque interpretatione credere debeamus.

Absurdè statui Christi animam vno duntaxat die apud inferos fuisse, propter id quod dictũ est Latroni; Hodie mecum eris in paradiso. CAP. XIII.

SEd præclarũ est, quod tu inter extrema ponis; *ex descensu Christi ad inferos, non posse Limbum confirmari. Id vel inde constare, quia Christus in cruce Latroni respondet; Hodie mecum eris in paradiso: Notum autem est*, inquis, *Non eadem die Christum resurrexisse. Quare*

friuo-

friuolum est, Christum resurgendo, tandem primum ingressum cælos, & secum pompam Patrum deduxisse.

Quid sibi ista, rogo te Areti, volunt? quid concludunt? Primum, vt tibi demus, Christum secúdum animam eodem die cælos ingressum: saltem fateberis, quod apud inferos aliquantisper secundum eandem animam fuerit; neque id frustra; ergo propter electos; quia frustra propter reprobos & damnatos. Statueremus ergo Limbum ex descẽsu, etiam si id verũ esset quod dicis, Christum eodem die secundum animam in cælum subuolasse. Quare tua isthæc infirma omninò collectio est. Quale verò id vnde sic colligis? Non enim solum infirma vteris conclusione; sed absurdum etiam id est, ex quo ad eum modum concluditur; Nempe, Christum secundum animam ante diem tertium in cælum esse profectum: Sequitur enim quod in cælum ascenderit Christus priusquam resurrexerit; cum in symbolo Apostolico hic ordo seruetur: Tertia die resurrexit à mortuis, Ascendit in cælos: Tuque ipse annotes, ea quæ in symbolo fidei expressa sunt, eo ordine intelligi debere gesta, quo sunt expressa. *Nam in symbolo,* inquis, *hic ordo seruatur, vt quæ tempore præcessère, tempore succedant, quod Christi personam dico attinet.* Hoc tu in eo loco, qui est de descensu ad inferos. Quod si neges cõsequi, ascendisse propterea Christum in cælum, quia illuc secundum animam ierit; Quæro abs te, cum sit

anima

anima multo præstantior corpore, eaque portio vnde propriè hominem æstimare debeamus, cur non potius dicendus est ascendisse in cælum propter animam, quam propter corpus? Ac sepultus quidem esse dicitur filius Dei, propter solum corpus. Quare & ascendisse verè dicetur propter solam animam; cùm tamen ipse dicat Magdalenæ; Noli me tangere, Nondum enim ascendi ad Patrem meum. *Ioann. 20.* Rursum, si ascendit secundum animam, priusquam secundum corpus; ergo iterum descendit è cælo, vt secundum animam corpori iungeretur, totusque postea posset in cælum ascendere: Aut manente in cælo anima, nec resurrexit Christus tertia die, ad veram scilicet hominis vitam, quæ esse in corpore sine anima non potest, soloque in cælum corpore sublatus est. Sed quid etiam illa sibi vult scriptura; Quemadmodum Ionas fuit in ventre cæti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ? *Matth. 12.* An ergo secundum corpus suum in corde terræ per triduum hæsit? Et sepulchrũ eius in superficie terræ, an in ipsis terræ visceribus intimisque & profundissimis partibus constructũ est? Hoc si absurdè statuitur, ergo secundum animam suã in corde terræ tridui spacio fuisse credendus est. Quod sanè sic esse, ex antiquissima regula fidei Veteres astruxerũt. Irenęus aduersus hæreses, in fine totius operis, non minus aduersum vos, quam aduersus suæ ætatis hæreticos disputãs; Qui, inquit, vniuersam reprobant *Cap. 31. secundum nouam edit.*

a resur-

resurrectionem, & quãtum in ipsis est auferunt eam de medio, quid mirum est, si nec ordinem resurrectionis sciũt, nolentes intelligere. Quoniam si hæc ita essent quemadmodum dicunt, ipse vtique Dominus, in quem se dicunt credere, non in tertia die fecisset resurrectionem, sed super crucem expirans, confestim vtique abijsset sursum, relinquens corpus terræ. Nunc autem tribus diebus conuersatus est vbi erant mortui, quemadmodum prophetia ait de eo: Commemoratus est Dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui ante dormierunt in terram sepelitionis, & descendit ad eos extrahere eos, & saluare eos. Et ipse autem Dominus: Quemadmodum, ait, Ionas, in ventre cæti tres dies & tres noctes mansit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autẽ, quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ quæ se prima vidit & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: sed vade ad discipulos, & dices eis; Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum. Si ergo Dominus legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vsque ad tertiam diem in inferioribus terræ, post deindè surgens in carne, vt etiam figuras clauorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad Patrem, quomodo non con-

Matth. 12.
Ephes. 4.
Ioann. 20.

confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundum nos, interiorem autem hominem ipsorum, derelinquentem hic corpus, in supercæleftem ascendere locum? Cùm enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erãt; post deindè corporaliter resurrexit; & post resurrectionem assumptus est, manifestum est, quia & discipulorum eius, propter quos & hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in inuisibilem locum, definitum eis à Deo. Hęc S. Irenæus vetustissimus author, Christi ad inferos descensum ijs verbis cõprobans, quæ de Hieremiæ prophetia resecata à Iudęis, & erasa esse Iustinus Martyr Dialogo cõtra Triphonem conqueritur. Ex Hieremiæ similiter dictis (inquit) ista resecuerũt: Recordatus est Dominus Deus mortuorum suorum ex Israhel, qui obdormierunt in terra aggeris, & descendit ad eos vt euangelizaret, lætoque eis nuncio significaret salutare suum. Irenæo & Diuũ adiungam Fulgentium ex eo libro, in quo ad Petrum diaconum scribens, fidei regulas se tradere profitetur; ideoque & librum ipsum de fide inscripsit. Eius ergo libri c. 2. sic scriptum reliquit: De matris (inquit) vtero, idem Deus homo factus exiuit, & in cruce idem Deus homo factus pependit, Et in sepulchro idem Deus homo factus iacuit, & ab inferis idem Deus homo factus tertio die resurrexit; Sed in sepulchro secũdum solam carnem idem Deus iacuit, & in infer-

num secundum solam animam descendit, qua de inferis ad carnem die tertia reuertente, idem Deus secundum carnem, quæ in sepulchro iacuit, de sepulchro resurrexit. Colligit hoc
Epist. 93. cap 17. ipsum D. Leo ex illis verbis; * Quoniam non
* Psal. 15. derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. His enim vtique verbis, manifestum est (inquit) quod caro Domini & verè sepulta requieuit, & corruptionem non subijt; quia celeriter viuificata reditu animæ resurrexit. Quid? quod ipsa Dominica resurrectio, non modò secundum carnem è sepulchro, verùm etiam secundum animam ex inferis intelligenda est. Hoc enim in Actis Apostolorum B. Petrus significat
Act. 2. cum ait; Quē Deus suscitauit, solutis doloribus inferni. Hoc & S. Hilarius insinuat, enarrans Psalm. 54. Non relicto, inquit, in fluctuatione iusto, illi in puteum interitus deducentur, cuius os clausum, resurgēte ex inferis vnigenito Deo esse non potuit. Hoc ipse quoque Lactantius (quoniam ea communis erat Christianorum
Libro 4. cap. 19. fides) sic accepit: Quoniam (inquit) prædixerat Dominus, se tertio die ab inferis resurrecturum. Et infra: Illum autem apud inferos non remāsurum, sed tertio die resurrecturum, Prophetæ cecinerant. Dauid in Psalmo 15. Non derelinques animam meam apud inferos; nec dabis sanctum tuum videre interitum. Item in tertio: Ego dormiui, & somnum cœpi, & resurrexi: quoniam Dominus auxiliatus est mihi.
Osæas

Osæas quoque primus duodecim prophetarũ, de resurrectione eius testificatus est: Hic filius meus sapiens; propter quod nunc resistet in contribulatione filiorum suorum; & de manu inferorum eruam eum. Vbi est iudicium tuum mors, aut vbi est aculeus tuus? Idem alio loco; Viuificabit nos post biduum, die tertio. Hæc Lactantius, Cyprianum imitatus, qui Libro aduersus Iudæos secundo, docet ab inferis resurrecturum fuisse Christum die tertio, tum ex Ozææ cap. 6. tum ex illo Ionæ signo, qui in ventre cœti, diebus tribus & noctibus fuit. Vnde & S. Leo, resurrectionem Dominicam secundum vtriusque partis locum intelligens, sic ait: Resurrectio saluatoris, nec animam in inferno nec carnẽ diu morata (siue morari passa) est in sepulchro. Quo etiam modo intelligunt Veteres, resurrexisse à mortuis Dominũ. Non enim dicitur, Resurrexit à morte; sed, Resurrexit à mortuis: quia videlicet postquam ad mortuos descendisset, ab his rursum ascẽdens, corpore quoque è sepulchro surrexit, idque die tertia. Nam quemadmodum S. Iræneus loquitur, tribus diebus conuersatus est vbi erant mortui; & hoc procul dubio, secundum animam suam. Cum igitur Christiana teneat fides Christum die tertia resurrexisse, non id modò referendũ ad corpus est, quod sit die tertia erectum è sepulchro; verum ad animam quoque ipsam; quæ ex inferis reducta ad corpus, beatam illi suo consortio præstiterit immortalitatem.

Cap. 24.

Serm. 1. de Resurrect. Domini.

tem. Sed in aduersum errorem Aretium impulit, non intellectus scripturæ locus; Hodie mecum eris in paradiso. Quia enim paradisum, sine cælesti domicilio concipere non potuit, consequens esse putauit, eadem die Christum secundum animá in cælum ascendere debuisse, si prestare vellet quod promiserat: Hodie mecum eris in paradiso. Cui legendus fuerat Augustinus li. 12. de Genesi ad literam c. 34. Quo loco, si propriè (inquit) Paradisus, locus, quidam est nemorosus: translato autem verbo, omnis etiam spiritalis quasi regio vbi animæ benè est, meritò paradisus dici potest; non solum tertium cælum quicquid illud est, verumetiã in ipso homine lætitia quædam bonæ conscientiæ paradisus est. Vnde & ecclesia in sanctis temperanter & iustè & piè viuentibus, paradisus rectè dicitur, pollens affluentia gratiarum castisque delicijs. Quãto magis ergo post hanc vitam, etiam sinus ille Abrahæ paradisus dici potest, vbi iam nulla tentatio, vbi tanta requies post omnes dolores vitæ huius? Sic Augustinus: Vnde intelligimus nihil vetare quin dicamus Patriarcharum quidem animas fuisse in sinu Abrahæ, & in paradiso, in quo & Latronem futurum eodem secum die Christus fuerat pollicitus: sed tamen ante ascensum Christi in cælum, nondum quemquam istorum fuisse in tertio cælo, hoc est in paradiso meliore & multo perfectiore, & si dici oportet, Paradiso paradisorum: Neque enim esse potest, quicquam

quam ea lætitia prȩstantius, quæ capitur ex verbi Dei non qualicumque præsentia, sed per omnia beatifica, hoc est, clara illa, qua sicuti in seipsa est videatur, contemplatione diuinitatis. Quæ tamen tanta diuinȩ contemplationis excellentia, etiam si putetur Latroni mox esse concessa, ne tum quidem concludi potest eodem illo die Latronis animam in cælum subuectam fuisse, non ad inferos descẽdisse. Quoniam ab illo paradiso excellẽtiore nunquam recessit Dei filius (inquit Augustinus) quamuis à Iudȩis per susceptam carnem tanta pateretur. Quid autem est vnde nunquam recessit Dei filius, nisi diuinitas, hoc est natura patris & sua, cuius contẽplatione beatus & ipse semper fuit? Deus enim seipsò non aliundè beatus est: nos verò illius efficimur participatione beati. Hoc itaque Latroni dicitur; Eris eò beatus quo ego sum & nũquam esse desij, idque tibi paradisus erit, quod mihi & modo est in hac cruce & semper fuit paradisus.

Lib. 2. q. euãg. c. 38. & epist. 57.

Hactenus de Limbo.

TERTII LIBRI FINIS.

VETERVM PATRVM

AVTHORITATES, QVIBVS CONsensus eorum de Patrum Limbo declaratur: partim, eò quod animas, etiam sanctorum, ante Christi mortem, non in cælum admissas fuisse, sed ad infernum descendisse dicant; partim quia Christum ad inferos descendisse affirment, vt piorũ animas inde liberaret.

Et primum.

Testimonia quibus sanctorum etiam animas, ad infernum descendisse ante Christi aduentum, asserunt.

Citatur supra pag. 357. & 358.

Tertullianus lib. 4. contra Marcionem.

ALiud inferi vt puto, aliud quoque Abrahæ sinus. —— Eam itaque regionem sinum dico Abrahæ, & non cælestem, sublimiorem tamen inferis, &c.

Athanasius in psalm. 138. ad illud; Si descendero in infernum ades.

Humanæ ista lex necessitatis est, vt sepultis corporibus, ad inferos animæ descendant. Quam descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit.

Ambrosius lib. 4. de Fide ad Gratianum c. 1.

305. *Licèt corpus Mosis non apparuerit in terris, nusquam tamen in gloria cælesti legimus.*

Et in cap. 5. ad Rom. ad illud. Sed regnauit mors.

Abraham quamuis apud inferos fuerit, discretus tamen erat longo interuallo, ita vt chaos esset ingens inter iustos & peccatores.

Chrysostomus hom. 15. in epist. ad Hebræos.

309. *Hoc significante spiritu sancto, nondum manifestam esse sanctorum viam. Propterea inquit ista ita constructa sunt, vt discamus quia sancta sanctorum, hoc est, cælum adhuc est inaccessibile.*

Author operis imperfecti apud Chrysostomum hom. 5. in illud Matthæi 3. Aperti sunt ei cæli.

Nullam animam ante Christum arbitror ascendisse in cælum, ex quo peccauit Adam, & ei clausi sunt cæli; sed omnes in inferno detentas: propter quas etiam descendit in inferiores partes terræ.

Homil 4. in Marcum, inter opera Chrysost.

Ante aduentum saluatoris & euangelij charitatem, antequam Christus aperiret paradisi ianuam, cum Latrone omnes sanctorum animæ ad inferos deducebantur. Si Abraham ad inferos, quis non ad inferos?

In

In lege Abraham apud inferos: in euangelio Latro in paradiso. Citatur
Sumpta sunt ex Hieron. supra pag.

Hieronymus, epist. 3. quæ est ad Heliodorum.

Ante Christum Abraham apud inferos: post Christū Latro in paradiso. 348.

Epistola 25. quæ est ad Paulam, de obitu Blesillæ, circa medium.

Luxit Iacob filium quem putabat occisum, ad quem & ipse erat ad inferos descensurus, quia necdum paradisi ianuam Christus effregerat; Vnde & Abraham licet in loco refrigerij, tamen apud inferos cum Lazaro fuisse scribitur. 347.

Epistola 127. ad Fabiolam, de 42. mansionibus mans. 34.

In lege descensus ad inferos; in Euangelio ad paradisum transmigratio.

Epist. 129. ad Dardanum, longe post initium.

Ante aduentum in carne Domini saluatoris, nec Abraham & alij iusti viri, terram viuentium consequi potuerunt. Et Abraham cum Lazaro videtur apud inferos.

In caput 3. Ecclesiastes.

Ante aduentum Christi, omnia ad inferos pariter ducebantur, &c. 348.

In caput 9. Ecclesiastes.

Nota, vt Samuelem quoque verè in inferno credas fuisse, & ante aduentum Christi, quamuis sanctos, omnes inferni lege detentos. 348.

Augustinus lib. 20. Ciuit. cap. 15.

Non absurdè credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotißimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi & ad ea loca descensus erueret. 351.

Petrus Chrysologus, serm. 123.

Iustos etsi discretio locorum, vna tamen inferni adhuc regio continebat. Et multa quæ sequuntur.

Gregorius lib. 4. Moral. cap. 27.

Priusquam redemptor noster, morte sua humani generis pœnam solueret, eos etiam qui cælestis patriæ viam secuti sunt, post egressum carnis inferni claustra tenuerunt. Non vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt eos in locis remotioribus quiescentes (quia necdum intercessio mediatoris aduenerat) ab ingressu regni, reatus primæ culpæ prohiberet.

Citantur eadem verba ab Anselmo in illud. 2. Cor. 5. Scimus quoniam si terrestris. Vide supra pag. 312.

Idem Greg. lib. 29. Moral. c. 7.

Profundum maris ante redemptoris aduentum non via sed carcer fuit, quia in se etiam bonorum animas, quamuis non in locis pœnalibus, clausit.

Citatur supra pag. Theophilactus in cap. 15. Marci ad illud, Pater, in manus tuas com.

Hoc benificium Christi est, quod nunc sanctorum spiritus in manus patris ascendunt, qui olim ab inferno tenebantur; donec veniret qui prædicauit captiuis remißionem.

Bernardus serm. 4. de omnibus sanctis.

305. *Prouiderat eis* (sanctis veteris testamenti) *Dominus in inferno ipso locum quietis & refrigerij; chaos magnum firmans inter sanctas illas animas, & animas impiorum. Quamuis enim vtraq; in tenebris essent, non vtraq; erant in pœnis.*

Anselmus lib. 2. Cur Deus homo, cap. 16.

Nulla anima ante mortem Christi, paradisum cælestem ingredi potuit.

Idem in cap. 9. ad Hebræos.

309. *Ante saluatoris ascensionem, cælum fuit inaccessibile sanctorum animabus.*

Haimo in cap. 9. ad Hebræos.

Cæleste regnum inaccessibile erat adhuc mortalibus, quoad vsque veniret Christus, qui expleta paßione sua aperiret nobis ianuam patriæ cælestis.

TESTIMONIA VETERVM

QVIBVS CHRISTI PROBATVR ad inferos, hoc est, ad Limbum, descensus, vt indè iustorum animas liberaret.

GRÆCI

Symbolum Apostolorum.

Descendit ad inferos.

Ignatius epistola 2. quæ est ad Trallianos.

Descendit ad inferos solus; ascendit verò cum multitudine.

Irenæus lib. 5. contra hæreses cap. 39.

326. *Propter Prophetas & iustos descendit Christus in inferiora terræ; sicut Hieremias ait, Recommemoratus est Dominus sanctus Israel mortuorum suorum, & ascendit ad eos vt euangelizaret eis salutare suum, & saluaret eos.*

Et in fine lib. 5. siue secundum postremam edit. lib. 5. cap. 31.

396. & sequēt. *Tribus diebus conuersatus est vbi erant mortui, quemadmodum prophetia ait de eo. Commemoratus est Dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui ante dormierunt in terra sepelitionis, & descendit ad eos, extrahere eos & saluare eos.* &c.

Ori-

Origenes hom. 15. in Genes. sub finem. Citatur supra pag.

Sub finem sæculorum, vnigenitus filius pro salute mundi vsque ad inferna descendit, & inde protoplastum reuocauit. Quod enim dixit ad Latronem, Hodie mecum eris in paradiso, hoc non illi soli dictum, sed & omnibus sanctis intellige, pro quibus in inferna descenderat.

Idem in 5. caput epistolæ ad Roman.

Intelligimus Christum idcirco in infernum descendisse, non solum vt ipse non teneretur à morte, sed vt & eos qui inibi, non tam præuaricationis crimine, quam morientis conditione habebantur absolueret.

Eusebius Cæsariens. lib. 4. de Euang. demonst. c. 12.

Christus cum altius vocem emisisset, & patri dixisset Commendo spiritum, solutus corpore abijt, mortem à tergo insequens atque impellens, æternasque abditiorum tenebrarum portas refringens, & mortuis qui illic catenis mortis impliciti erant, remeandi ad vitam iter retrorsum aperuit. Et mox. *Dominus noster qui Christus est Dei, victoriaque reportator dicitur, in propheticis vaticinijs mortem obiurgans inducitur, & animas soluens quæ illic vincta detinebantur, &c.*

Idem lib. 10. de Demonst. Euang. sub finem.

Vni Christo hoc seruabatur, vt ausus esset regias mortis domus inuadere, atque ad auxilium animarum quæ illic erant, socium se præbere, & vnum illum Orci ianitores conspicati formidauerunt. 305.

Athanasius in symbolo suo.

Descendit ad inferos.

Idem serm. in illud, Profecti in pagum. tom 3.

Resurrexit Dominus tertia die, spoliato inferno.

Idem serm. de Pass. & cruce, post med. tom. 3.

Postmodum eiectus ille miser ex inferno, sedensq; ad limina, conspicatus est omnes suos vinctos, virtute Christi educi; & omnes sanctos qui cum Adamo erant, obuiam cedere.

Idem in Tractatu de natura humana suscepta ab vnigenito verbo, post initium tom. 3.

Mortis condemnationem in inferno peregit, omnia loca permeans. Ibidem pauló post. *Christus in terra potestatem dimittendi peccata, in sepulchro incorruptibilitatem, in descensu inferorum soluenda mortis potestatem ostendit.* Multis interiectis. *Corpore Christi non vltra sepulchra delato, anima ad inferos penetrauit, vt earum animarum quas infernus tenebat, vincula disrumperet.* 332. Et pauló ante finem. *Nonne diuisus in duas partes vt homo, & in sepulchro, & apud inferos agebat? &c.*

Basilius in Psalm. 44.

Non inefficax in sepulchro permansit tribus illis diebus, sed in infernum descendit, gratia dispensationis circa resurrectionem absoluenda.

Idem

Citatur supra pag. Idem in psal. 48. ad illud, Veruntamen Deus redimet animam meam.

palam vaticinatur Christi ad infernum descensionem, qui vna cum aliis, propheta ipsius animam sit liberaturus, vt ibi nequaquam remaneat.

Idem in psal. 115. ad illud. Dirupisti vincula mea.

Ex quo peccati vinculis me exemisti, mox à tuo in infernum descensu, & exoluta hominum numerosissima multitudine, quæ illic mortis astricta vinculis, &c.

Idem, referente Vigilio Tridentino lib. 5.

328. *Deuicto mortis regno, rediit à mortuis Dei filius cum spoliis.*

Gregorius Nissenus orat. 1. de Resurrectione Domini.

In hac festiuitate, confractæ sunt ferreæ mortis portæ, in hac ærei inferni vectes contusi sunt. Nunc mortis carcer aperitur, nunc prædicatur captiuis dimissio. Et multa quæ sequuntur.

Et longius ante finem. *Quomodo eodem tempore, & apud inferos & in Paradiso Dominus fuerit, quæritur,* &c.

Gregorius Nazianzenus in Pascha orat. 2.

Si in infernum descendat, simul descende. Ea quoque mysteria cognosce quæ Christus illic designauit, vtrum omnes sine vlla exceptione aduentu suo saluos fecerit, an illic quoque eos duntaxat qui crediderunt. Si in cælos ascendat, simul ascende, &c.

Theophilus Alexandrinus lib. 1. Paschali.

Credibile non est quod ad inferos caro eius descenderit, vel prudentia carnis quæ appellata sit anima, inferis apparuerit, sed quod corpus eius positum in sepulchro, & ipse nec de corpore, nec de diuinitate sua dixerit, non derelinques animam meam in inferno.

Inter opera Chrysostomi. hom. 4. in Marcum.

Dominus noster atque saluator, & in terra prædicauit, & apud inferos prædicauit. Ideo mortuus est, & ideo descendit ad inferos, vt animæ quæ ibi vinctæ fuerant laxarentur.

Epiphanius hæresi 46. quæ est Tatian. post med.

332. *Christus venit, vt his qui olim ipsum cognouerant, & ab ipsius Deitate non aberrauerant, verùm propter errores in inferno detenti sunt, indulgentiam largiretur.*

Idem hæresi 69. quæ est Arrianor. post med.

Volebat Deitas omnia perficere, quæ ad passionis mysterium pertinent, & cum anima descendere ad inferna, ad operandum salutem eorum qui illic prædormierunt, sanctorum inquam Patriarcharum.

Idem hæresi 77. quæ est Dimær. longiusculè ante finē.

Descendit in Deitate cum anima ad infernum, & soluens ligatos in fortis-

fortitudine ac potentia, rediens Deus verbum cum anima sancta, cum qua liberauit captiuitatem, &c. Citatur supra pag.

Idem sub finem Panarij.

Depositus in monumento concluso per lapidem, non conclusa Deitate, sed simul cum sancta anima descendente ad inferna & auferente illinc animarum captiuitatem, &c. Eadem ijsdem verbis repetit sub finem Anacephalcosis.

Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi illuminat. 4.

Descendit ad inferos vt & illinc iustos liberaret. Cur enim vellet viuentes quidem frui gratia, quamuis plurimi ex his sancti non essent; qui verò cum Adam à longo tempore conclusi erant, deinceps non potiri libertate?

Idem catechesi 14.

Solus Christus quidem descendit ad inferos, cum multis autem inde ascendit. Exterrita est mors videns nouum quendam descendentem in infernum, vinculis quæ illic sunt non ligatum. Fugit mors, accurrerunt sancti prophetæ, &c.

Cyrillus Alexandrinus lib. 12. in Ioannem c. 36.

Cum tempus iam esset vt etiam spiritibus apud inferos prædicaret, mortem pro nobis suscepit, & spoliatis inferis, primogenitus mortuorum factus, recursum ad vitam naturæ nostræ largietur, &c.

Idem libro de recta fide ad Theodosium circa med.

Anima quidē descendit in infernum: diuina autem virtute & potestate vtens, etiam spiritibus qui illic erāt apparuit. Neq; enim opinor dixerit (Petrus) quod nuda & per se diuinitas descenderit in infernū, &c.

Ephesini Concilij PP.

Pro omnibus Christus gustauit mortem, & tertia die resurgens spoliauit infernum. 328.

Damascenus lib. 3. de orthod. fide c. 29.

Descendit ad infernum anima deificata —— & hoc pacto à sæculo compeditos soluens, rursum ex mortuis rediit, nobis viam parans ad resurrectionem. 364.

Idem in Oratione qua declarat quod mortui viuorum suffragijs iuuentur.

Oportebat omnes (Patres & prophetas) per descensum Dei & Domini nostri ab inferni vinculis liberatos saluari. 363.

Theophilactus in cap. 27. Matthæi.

Mortuorum resurrectio quæ facta est in cruce Domini, significauit eorum qui in inferno fuerint liberationem. 305.

Nicephorus lib. 1. hist. cap. 31.

Iustitiæ sol Christus, anima sola per mortem à corpore segregata, apud inferos iustorum animis præsto fuit.

Citatur supra pag.

LATINI.

Tertullianus lib. de Anima, Tit. de Inferis, cap. 32.
Christus non ante ascendit in sublimiora cælorum, quam descendit in inferiora terrarum, vt illic patriarchas & prophetas cõpotes sui faceret.

Felix Pontifex epist. sua.

326. *Verbum Dei inferni claustra contriuit, vt viuificaret eos qui à sæculo mortui sunt.*

Cyprianus lib. 2. contra Iudæos cap. 24

373. *Quod ab inferis tertio die resurgeret, apud Ozea, &c.*

Author expositionis symboli apud Cyprianum.

359. *Rediit victor à mortuis, inferni secum spolia trahens. Eduxit enim eos qui tenebantur à morte.* Paulò post. *Consummatis his quæ in terra gerebantur, & animabus de misera captiuitate liberatis, ascendere*
360. *memoratur ad cælos.* Et iterum. *Quod in infernum Christus secundum animam descenderit, euidenter in Psalmis prænunciatum est.*

Author Serm. de Vnctione Chrism. sub finẽ, apud Cyp.
Passus est rex illudi, & vita occidi, descendensq; ad inferos captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit, &c.

Author Serm. de Resurrect. Christi, apud Cypr.
Honorificatus est Christus resurgens à mortuis, victor mortis spolians inferos, & captiuos præmittens ad superos.

Lactantius lib 4. cap. 19.

372. *Illum apud inferos non remansurum, sed tertio die resurrecturum propheta cecinerant.*

Idem in carmine de Resurrectione Dominica.

364. *Solue cathenatas inferni carceris vmbras, &c.*

Iulius Firmicus Maternus, lib. de Mysterijs & erroribus prophanarum religionum, ad Constantinum & Constantem A A. cap. 25. Extat lib. 5. Biblioth. PP.
Ne iustorum meritum ex longa desperatione concideret, fregit claustra perpetua, & ferreæ fores Christo iubente collapsæ sunt. Et postea. *Exultat salutare numen, & triumphales currus eius, iustorum ac sanctorum turba comitatur.* Et quæ sequuntur.

Hilarius lib. 4. Trinit. in fine.

326. *Mortem in inferno peremit Christus.* Idem in psalm. 53.
328. *Morte non interceptus vnigenitus Dei filius, ad explendam quidem hominis naturam, morti se, id est, discessioni se tanquam animæ corporisque subiecit, & ad inferni sedes, id quod homini videtur debitum esse, penetrauit.* Idem in Psalm. 54.
Inferni os clausum, resurgente ex inferis vnigenito Deo non potuit.

Idem in Psalm. 118. ad illud, Adiuua me & saluus ero.
Adhuc sibi obeunda mors est, adhuc inferi sustinendi.

Pra-

Prudentius in Apotheosi post medium. Citatur supra pag.

tumuloq; inferna refringens.

Regna, resurgentes secum iubet ire sepultos? 365.

Cathymerimenon hymno. 9.

Quin & ipsum ne salutis inferi expertes forent

Tartarum benignus intrat, fracta cedit ianua;

Vectibus cadit reuulsis cardo dissolubilis.

Illa prompta ad irruentis tenax

Obijce extrorsum recluso porta reddit mortuos, &c.

Ambrosius lib. 4. de fide ad Gratianum cap. 1.

Dominus resurrectionis suæ pignore, vincula soluit inferni & piorum 305.

animas eleuauit. Idem ibidem.

Resurgens ex inferis Christus venit, nouis redimitus exuuijs, & spolijs 328.

ex morte quæsito. Idem in Hymno.

Inferni claustra penetrans

Tuos captiuos redimens. 364.

Hieronymus in cap. 13. Oseæ. ad finem.

Sanctos intelligimus vasa desiderabilia quæ in thesauris inferni deti- 347.

nebantur, quos alligatos fortè Dominus eripuit & tulit de infernis,

& quasi vasa præstantissima secum perduxit in paradisum.

Et infra. *Terra inferi est terra mortuorum; quæ diripitur & va-*

statur, quando morte Christi vinctæ apud inferos animæ liberantur.

Idem in cap. 4. ad Ephes.

Inferiora terræ Infernus accipitur, ad quem Dominus noster saluatorq;

descendit, vt sanctorum animas quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad 348.

cælos victor abduceret. Idem in cap. 3. Danielis.

In typo præfigurat iste Angelus siue filius Dei, Dominum nostrum Ie-

sum Christum, qui ad fornacem descendit inferni, in quo clausæ &

peccatorum & iustorum animæ tenebantur, vt absque exustione &

noxa sui, eos qui tenebantur inclusi, mortis vinculis liberaret.

Idem in Psal. 15.

Non derelinques: quia propterea illuc (in infernum) descendit, vt ele-

ctos suos inde eijceret & diabolum ligaret. Idem in Psal. 29.

Animam Christi, cum alijs animabus sanctorum, Deus de inferno re-

uocauit. Idem in Psal. 87.

Inter mortuos liber. Nemo me in inferno vinxit, sed ego vinctorum

catenam propria virtute laxaui. Idem lib. 2. contra Iouin.

Donec moriatur sacerdos magnus, & ad inferna descendens, liberet

animas fugitiuorum.

Augustinus lib. 17. Ciuit. cap. 11.

Animam suam Christus eruit de manu inferi, quia propter quorundam 352.

soluenda peccatorum vincula ad inferna descenderat.

Idem

Citatur supra pag. 352. Idem August. Epist. 99. *Quis nisi infidelium negauerit fuisse apud inferos Christum, &c.* Et post. *Teneamus firmißimè quod fides habet, fundatißima authoritate firmata, quia Christus apud inferos fuit, solutis eorum doloribus, à quibus recte intelligitur soluisse & liberasse quos voluit.* Et Epist. 57. ad Dard. post initum. *Quæri solet, Si non pænalia recte intelliguntur inferna, quomodo animam Domini Christi piè credamus fuisse in inferno? Sed benè respondetur ideo descendisse, vt quibus oportuit subueniret.*

Idem in psal. 85. ad illud, Quoniam misericordia tua.

355. *Nondum Dominus venerat ad infernum, vt erueret inde omnium sanctorum præcedentium animas; & tamē Abraham in requie ibi erat.*

Idem Tract. 111. in Ioannem.

Qui homini pœnaliter pendenti ait, Hodie mecum eris in paradiso; secundum id quod homo erat, anima eius ipso die futura fuerat in inferno, caro in sepulchro. Serm. 137. de Temp. inter serm. Aug. *Carnem in sepulchro posuit, & comitante secum anima ad inferna descendit. Per hanc electi, qui quamuis in tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur, ad paradisi amœna reducti sunt, &c.* Sed quæ deprompta sunt ex homil. 22. Greg. in Euang.

Petrus Chrysologus serm. 123.

Ipse Dominus qui clausit infernum, ad inferos tota potestate descendit, vt clausa protinus aperiret, &c Leo ser. 1. Resurrect.

373. *Resurrectio Saluatoris, nec animam in inferno, nec carnem diu &c.*

323. Fulgentius l. 3. ad Trasf. c. 34. & li. de fide ad Pet. c. 2.

Gregorius. lib. 4. Moral. c. 27.

Redemptor noster pro nostræ culpæ debito occumbens inferna penetrat, vt suos qui ei inhæserāt, ad cælestia reducat. Et l. 29. Moral. c. 7. *Profundum maris Dominus petijt, cum inferni nouißima electorū suorum animas erepturus intrauit. &c.* Idem lib. 6. epist. 15. *Vera fides per ecclesiam catholicam docet, quia descendens ad inferos Dominus, illos solummodo ab inferni claustris eripuit, quos viuentes in carne per suam gratiam in fide & operatione seruauit.*

Concilium Toletanum 4. can. 1.

367. *Descendit ad inferos, vt sanctos qui ibi tenebantur erueret. Hæc est Catholica ecclesiæ fides.* Bernardus serm. 4. de omn. sanct.

304. *In locum (infernū) saluator descēdens, contriuit portas æreas, eductosq; vinctos de domo carceris, sedentes quidem, sed in tenebris. &c.*

Romanum officium pro defunctis, Respons. lect. 9.

Libera me Domine de vijs inferni, qui portas æreas confregisti, & visitasti infernum, & dedisti eis lumen vt viderent te, qui erant in pœnis tenebrarum.

AVTHORITATVM FINIS.

SVPERIORVM QVORVNDAM LOCORVM ILLVstrationes, ab ipso Authore adiectæ.

De quibusdam malis sanctorũ affectibus etiam post mortem inhærentibus. AD CAPVT VI. *Pag. 46. post medium.*

QVOD ad piorum pertinet affectus vitiosos, sciendum est alios esse illos affectus & motus quos inuiti patiuntur, quibusque resistũt quotidiano certamine, tanquam in ciuili & domestico atque intestino bello; alios illos quibus adhuc voluntariè distinentur, quamuis non vsque ad crimen perpetrandum. Hos enim vsque ad mortem perdurantes, etiam post mortem in anima inhærere, nihil obstat quo minus existimemus, vt indè etiam dolor animi sit, ab ijs abstractum esse rebus quarum amore tenebatur; Illos verò ex carne surgentes impetus quibus hic sedulò resistebatur, animæ iustorum simul vt exutæ suis corporibus fuerint, deponent, nec vllum ab ijs amplius patientur bellum, metúmue cadendi. Ac de his vitijs loqui Diuum Augustinum cum ait lib. 2. contra Iulianum cap. 3. quod anima pia discedente peribunt, in resurgente corpore non redibunt, satis ex antecedentibus liquet. Iámne (inquit) discernis, iámne perspicis, iámne respicis, & in baptismate fieri omnium remissionem peccatorum, & cum baptizatis quasi ciuile bellum interiorum remanere vitiorum? Non enim talia sunt vitia quæ iam peccata dicenda sint, si ad illicita opera spiritum concupiscentia non trahat, & concipiat pariatque peccatum. Nec tamen extra nos sunt, quibus vincendis cum in hoc certamine proficienter laboramus, instandum est. Nostra sunt, passiones sunt, vitia sunt, frenanda, cohibenda, sananda sunt; sed dum

curantur infesta sunt. Et si nobis ad meliora proficientibus magis magisque minuuntur, tamen dum hic viuitur esse non desinunt: discedente hinc anima pia, peribunt; in resurgente corpore non redibunt.

Hæc Augustinus.

De securitate sanctarum animarum in Purgatorio. AD CAPVT VI. *Pag. 56.*

SCiendum est securitatem dici tripliciter: Vno enim modo est in reipsa securitas, quamuis non sit in opinione, quod propriè dixerimus esse in tuto; Alio in opinione etsi nō sit in re; Tertio demum in re & persuasione, quæ perfecta est veraq; securitas. Quibusdam enim nullum imminet periculum & agunt tamen timidius, alij nihil metuunt securique agunt etiam in magnis periculis; Illi demum perfectè sunt securi, qui & periculo carent omni, in tutoque sunt, & ita esse certa cognitione exploratum habent. Quod autem iustorum animę in Purgatorio primo modo securæ sint, liberæ videlicet ab omni periculo excidendi à sua felicitate, illæ scripturæ docent. Qui perseuerauerit vsque in finem
Matth. 10. hic saluus erit; &, Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo
Apocal. 21. tibi coronam vitæ; &, Lignum vbicunq; ceciderit, siue
Eccles. 11. ad austrum siue ad aquilonem, illic erit. Illa quoque ex
Cap. 4. libro Sapientiæ, Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, & fictio deciperet animam illius: Vnde constat post hanc vitam, nullum amplius à tentatione periculum impendere. Docet hoc luculenter Diuus Cyprianus, sermone de mortalitate, & Diuus Augustinus lib. de prædestinatione sanctorum cap. 14. ex Diuo Cypriano, quem docere ait, non solum non esse fidelibus inutilem mortem, verumetiam vtilem reperiri, quoniam peccandi periculis hominem subtrahit, & in non peccandi securitate constituit. Vt autem & tertio modo securæ sint, propriè circa vnumquemque diuini iudicij sententia facit. Quia statutum est hominibus mori, post hoc autem iudicium; & facilè est, (inquit) Sapiens

coram

coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secũdum vias suas; id quod propter diuini iudicij sententiam dictum est qua quisque post mortem continuò vel vitæ adiudicatur vel morti: sola enim hæc est adæquata viæ cuiusque retributio. Neque verò existimandum est sic ferri sentẽtiam vt esse possit ignota, cùm hocipsum circa vnumquemque Dei sententia sit, decreti eius manifestatio qua cuique sua retributio innotescit. Nam & hic alioqui suam quisque sententiam acciperet, imò & accepisset ab æterno, si nihil aliud esset Dei sentẽtia quam decretum quo quemque secundum vias suas, aut vitæ aut morti destinaret. Sentẽtiæ ergo circa quemque pronunciatio, Diuini decreti manifestatio est qua suus cuique declaratur futurus status, aut felicitatis aut miseriæ secundũ ea quæ in corpore gessit bona aut mala. Quamquam & hoc quod bona & tranquilla conscientia sunt, atque iustificati ex fide pacem habent cum Deo ac regni consequendi fiducia lætantur; imò verò iam intra sese regnum illud habent, de quo Paulus, Regnum Dei non est esca & potus; sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto; id igitur certam ipsis persuasionem facit se non esse damnatos, neque à facie Domini proiectos in æternum: Tales enim desperatione torqueri necesse est, & luctum concipere inconsolabilem. Quod autem Diuus Cyprianus ait, loco citato, pendere quosdam in die Iudicij ad sententiam Domini, id vel huius vitæ metum significat, quemadmodum & illud in euangelio à prudentibus virginibus dictum; Ne fortè non sufficiat nobis & vobis. Non enim hoc (ait Diuus Hieronymus) de auaritia, sed de timore respondent; aut magnæ misericordiæ & gratiæ intenta significatur expectatio propter actam in sceleribus vitam.

Eccli. 11. | Roman. 14. | Matth. 25.

De Allegoria. Ad finem CAP. XII. *libri primi.*

CVm sit Allegoria duplex, verborum & rerum, tamen apud Theologos familiarius allegoria in rerũ

ipsarum mystica significatione ponitur; vt vbi sit allegoria, ibi duplex habeatur sensus: vnus in significatione verborum, qui dicitur literalis; alter in mystica significatione rerum ipsarum quæ verbis designantur. Hoc enim sacræ Theologię ferè proprium est inter omnes disciplinas, vt cum quippiam narratur verbis, vlterius tamen per ipsas res aliud quippiam intelligendum offeratur: velut apertissimum est illis locis; Abraham duos filios habuit. Os non cōfringetis ex eo, non alligabis os boui trituranti, vbi sensus allegoricus altioris intelligentiæ est, quam censet beatus Hieronymus à Paulo interdum spiritualem intelligentiam dici: vt ibi (inquit) Scimus quod lex spiritualis est, pro eo quod est allegorica. Et alibi. Omnes eandem spiritalem comederunt escam, & eundem spiritalem biberunt potum, id est per allegoriam, aliud quippiam spiritualiter significantem. Isto sanè modo euidens est Allegoriæ à Metaphora discrimen, quæ in verborum est significatione translata, nec literalis sensus fines egreditur; vt cum dicimus prata ridere, aut ciuitatem florere. Sicut autem ex sermone metaphorico non ducitur firmum argumentum vbi obscura & incerta verbi translatio est, potestque & in hanc & in illam accipi partem: secus autem cum nota & fixa fuerit & vsu iam trita; velut ex eo quod dicitur Ciuitas florere, cuiuis in prōptu est quid indubitanter colligat; Item ex eo quod de ecclesia dicitur ad literā, Vna est columba mea, colligunt omnes ecclesiæ Christi vnitatem: Sic cum incertum est & obscurum, quid significetur rebus, possuntque huc atque illuc trahi, nullum est firmum argumentum; at vbi certa notaque significatio est, rectè trahitur in argumentum, quemadmodum fecit Paulus, non solum in eo quod scriptum est de duobus Abrahæ filijs, verumetiam in illo de non obligando ore bouis triturantis. Nihil proindè insulsius eo quod Donatistæ pro se afferebāt ex Canticis; Dic vbi pascis, vbi cubes in meridie, quo probarent apud se in Africa esse ecclesiam. Quibus respondens Augustinus. Quis (inquit) non impudentissimè nitatur, aliquid in allegoria positum, pro se interpretari nisi habeat

In caput 4. epistolæ ad Galathas.

1. Corint. 9.

Epistol. 48. ad Vincētiū Rogatistam.

beat

beat & manifesta testimonia, quorum lumine illustrē-tur obscura. Non ergo docet Augustinus (quemadmodum falsò Lutherus asserit) figuram nihil probare; aut quod hic Benedictus ait, allegoriam ne perspicuam quidem vim habere probandi: sed hoc docet, si obscura sit allegoria, illustrari & perspicuā reddi oportere, vbi vsui sunt & testimonia scripturæ clariora, & constantes celebrioresque interpretationes Patrum.

De igne extremi iudicij. AD CAP. XVII.

IGnis illius extremi iudicij triplex videtur effectus futurus. Vnus in purgatione elementorum quæ mundi conflagratione futura est, qua fiet vt eæ qualitates quæ nostris corruptibilibus corporibus congruebant, ardendo penitus intereāt, succedant autem eæ quæ corporibus nostris immortalibus mirabili mutatione conueniant. Qua de re scriptum est apud Augustinū lib. 20. de Ciuit. Dei cap. 16. Alius effectus in vindicta impiorum, de quo Paulus ad Thess. posteriore cap. 1. Tertius in probatione iustorum, vbi ignis ille perfectioribus hoc erit, quod fuit caminus Regis tribus pueris, quēadmodum docet Augustinus ad versiculum Psal. 101. Ipsi autem peribūt, & ex Augustino Alcuinus: Vndè & illud est Emisseni hom. 3. de Epiphania. Illuc (inquit) iusti velut per amœnos gurgites, incendijs naturam suam mutantibus transmeabunt intacta ignibus corpora, ipsis honorificanda pœnis quia non sunt onerata peccatis. In illos enim sæuis æstibus nihil licebit, quos ante libidinum flamma non attigit, & quibus puritas contulit reuerētiam, inferre nesciet rationabilis ardor iniuriam. Qui autem illa quæ huius sæculi sunt vsque in finem amauerint, & cum huius mundi concupiscentia, quāuis non vsque ad mortale peccatum dominante, ex hac vita migrauerint, saluabuntur quidem merito fundamenti, sed detrimentum per ignem accipient; quia non solum mundus, sed etiam eius concupiscentia transire debebit. Ideoque illa tunc exuretur concupiscentia, nisi ante extremum illud iudicium in purgatorij loco fuerit exusta. In quo loco plenè purgati, cum his erunt

in illo die qui illæsi transibunt, quod detractis antea ligno fœno & stipula, nihil tunc præter purum iustitiæ aurum circumferent. Illi detrimentum patientur tunc, quibus adhuc, aut per affectum aut per reatum materia inflammabilis adhęrebit. Quod si dixerit aliquis ignem illum conflagrationis, sequuturum esse resurrectionem corporum; Iustos autem omnes in corpore impatibili surrecturos, & ideo tunc nullum eorum posse purgari aut detrimentum accipere. Respondebitur, de ordine rerum tunc gerendarum obscurissimam esse quęstionem, cuius plenam notitiam is solus habeat, cuius tunc nutu
Epistol.80. illa fient. Sed iuxta enumerationem Augustini, sequi-
ad Hesichiũ. tur resurrectionem conflagratio; ponit enim ille primo loco Heliam Thesbiten; deinde ordine conuersionem Iudæorum, Antichristum persequuturum, Christum venturum vel iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumq; diuisionem, mundi conflagrationem & renouationem: Quæ æstimo (inquit) eo ordine esse ventura, quo sunt à me cõmemorata. Cæterum poterit quibusdam iustis corpus resurrectione redditum ad tempus esse patibile, quomodo & nunc anima seiuncta à corpore affligitur ad tempus, postea donanda munere impassibilitatis. Patientur ergo tunc iusti quidam, ipsaque passione & afflictione purgabuntur. Neque id dubium habuit Augustinus vt videre est cap. 25. lib. 20. de Ciuitate, vbi postquam dixisset quæstionẽ de purgatorijs pœnis diligentius esse pertractandam, non quo sciret vtrum futuræ essent, sed quanam ratione dicendæ essent purgatoriæ, subiungit. Filios autem Leui & Iuda & Hierusalẽ, ipsam Dei Ecclesiã debemus accipere, non ex Iudęis tantum sed ex alijs etiam gentibus congregatam; nec talem qualis nunc est, vbi si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus & veritas in nobis non est; sed qualis tũc erit, velut area per ventilationem, ita per iudicium purgata nouissimum, eis quoque igne mundatis quibus talis mundatio necessaria est.

De

De consuetudine & vetustate. AD CAPVT XXVI. libri primi. Pag. 210.

AVgustino tribuitur à Gratiano sententia qua dicitur; Nemo consuetudinem rationi & veritati præponat, quia consuetudinem ratio & veritas semper exclusit, cum ea sit Felicis à Buslacenis collegæ Diui Cypriani. Quam tamen sic approbat Augustinus, vt respondens mox adiungat: Si ratio, si veritas, optimè. Et certa quidem res est consuetudinem rationi & veritati præsertim manifestæ, non debere præponi: sed errantibus atque hæreticis plerunque id familiare fuit, vt cum sibi animaduerterent Ecclesiæ consuetudinem aduersari, ad istam sententiam confugerent tanquam ad sacram anchoram, veritati non esse consuetudinem præponendam. Fecerunt hoc Cyprianus eiusque collegæ. Fecit hoc & Tertullianus, cum ecclesiæ relictis castris ad Mõtanicum paracletum transfugisset. Non quidem in mala causa cum ageret de velandis virginibus, sed tamen ad sui instituti respiciens tacitus nouitatem, quemadmodum animaduerti potest ex ijs quæ paulò post consequũtur. Dicit ergo Tertullianus initio libri illius de virginibus velandis; Veritati nemo prȩscribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non priuilegium Regionum. Ex his enim ferè consuetudo initium ab aliqua ignorantia vel simplicitate sortita, in vsum per successionem corroboratur, & ita aduersus veritatem vindicatur. Sed Dominus noster Iesus Christus veritatem se, non consuetudinem cognominauit. Et infra; Hæreses non tam nouitas quam veritas reuincit. Quodcunque aduersus veritatem sapit, hoc erit hæresis, etiam vetus consuetudo. Hæc Tertullianus; quem vt similia diceret, Cyprianus in caussa non bona sequutus est. Plausibilis enim est per seipsam caussa veritatis; consuetudo verò atque vetustas, veritate nitatur necesse est, neque quicquam ideo aut verum propriè quia vetustum, aut rectum quia consuetum. Cæterum quemadmodum in religione & fide, nouitas index est falsitatis, cum fides noua esse non possit: ita quod contra

Ecclesiæ vetustissimam consuetudinem emergit, eo ipso se prodit è quo spiritu proficiscatur. Ideoq; Tertullianus ipse cuius illa superiora sunt, audi quid alibi cum adhuc catholicus esset scriptum reliquerit, initio libri aduersus Hermogenem. Solemus (inquit) hæreticis cõpendij gratia de posteritate præscribere. Inquantũ enim veritatis regula prior, quæ etiam futuras hæreses renunciauit, intantum posteriores quæque doctrinæ hæreses præiudicabuntur, quia sunt quæ futuræ veritatis antiquiore regula prænunciabantnr. Et in libro de præscriptionibus hæreticorum. Sed ab excessu (inquit) reuertar ad principalitatem veritati, & posteritatem mẽdacitati deputandam, ex illius quoque parabolæ patrocinio, quæ bonum semen frumenti à Domino seminatum in primo reconstituit: Auenarum autem sterilis fœni adulterium, ab inimico diabolo postea superducit; Pro parte enim doctinarum distinctionem figurat, quia & alibi verbum Dei seminis similitudo est: ita ex ipso ordine manifestatur id esse Dominicum & verum, quod sit prius traditum; id autem extraneum & falsum quod sit posterius immissum. Ea sententia (inquit) manebit aduersus posteriores quasque hæreses quibus nulla constantia & conscientia concedit ad defendendam sibi veritatẽ. Hæc Tertullianus, nobis etiam nunc nostræ ætatis nouatores vero indicio prodens. Quantũcunque enim de veritate sibi applaudant, hoc ipso conuincuntur mẽdaces, quia noui. Cùm enim ecclesia Christi debeat esse perpetua, regnumque illud quod in æternum non dissipabitur, fides quoque ac pietas noua esse non possit, sed vna eademque esse debeat omnium temporum, neque ea latens & oppressa ne Christum diabolo subiugemus, sed manifesta semper ecclesiæ professione clara & illustris, certum est verum & pium esse non posse quod deprehendatur nouum, & perpetuæ cum prædicationi tum consuetudini ecclesiæ contrarium. Eam ob rem Christus Dominus veram afferens medicinam, quæ corruptos hominum mores sanatura erat, hoc est ordine progressus, vt miraculis (quemadmodũ inquit Augustinus) conciliaret authο-

ca.14.lib de vtil.credẽdi.

authoritatem, authoritate mereretur fidem, fide contraheret multitudinem, multitudine obtineret vetustatem, vetustate roboraret religionem, quam non solum ineptissima hæreticorum nouitas fraudibus agens, sed nec gentium quidem veternosus error violenter aduersans, aliqua ex parte conuelleret.

AD CAPVT XI. *libri secundi.*

EST & illud animaduertendum, non continuò de Purgatorio dubitari vtrum aliquod sit post mortem, si dubium videatur vtrū defunctis ad refrigerium aliena prodesse queat Satisfactio. Quanquam enim ex oratione pro defunctis, rectè Purgatorium esse statuatur, non tamen sublata pro defunctis oratione Purgatorium tolleretur; cum ipsæ pœnę quamuis temporariæ, post mortem, eò possint Diuino iudicio fixæ esse vt ad nouissimum vsque quadrātem seuerissimè ad omnibus exigantur. Nunc autem ita res habet vt taxata per Dei sententiam in nonnullos pœna, possit interueniēte misericordia mitigari. Tametsi enim Deus consilium non mutet suum, tamen sententiam latam ab eo interdum mutari, & fundatum in scripturis est, & apud veteres ecclesiæ * Doctores tritum.

** Ambro. li. 3. offi. c. 12. Hieron. in 4 & 26. cap. Hiere. & in 4 cap. Dan. & in 3. cap. Ionæ. in c. 7 Amos, & in ca. 8. Zach. Chrysost. homi. 1. & 37 in Genes. Aug. lib. 14 Ciuit. c. 11. Apertissimè verò Diuus Gregor. lib. 15. Moral. cap. 4.*

AD CAPVT VIII. *libri tertij.*

EST in vita Caluini scriptum, quod articulū descensus ad inferos concernit, vnde varium & impudens & nequam illius hæresiarchæ liceat ingenium agnoscere. Cum enim in primis suis catechismis, interpretatus fuisset, descendisse Christum ad inferos quia demissus esset in sepulchrum, ob idque repræhensus esset, quod tam vitiosa fœdaque battologia, bis poneret in breuissimo symbolo sepulturæ mentionem, semel sub expresso nomine sepulturæ cum dicitur Mortuus & sepultus; semel sub nomine descensus ad inferos; quid hic consilij callidus impostor inijt? Nimirum suppressit priores illos catechismos, quotquot potuit vndecunque colligere. Anno verò 1562. sic recudi iussit, vt in ijs ne verbo quidem descensus ad inferos attingeretur. Hæc in vita

Caluini reperies, quam mihi videre contigit gallico sermone descriptam: vnde colligere liceat quam ei pro ludo fuerit articulum fidei, aut deprauare; aut modò locũ aliquem ei in Symbolo dare, modò excludere. Quid verò in sua Institutione? Primum ait esse extra controuersiam, quin ex communi piorum omnium sensu hic articulus desumptus sit, quãdo nemo sit Patrum qui non in suis scriptis descensum Christi ad inferos commemoret; Ac quo primũ quidem tempore insertus sit, parum ad rem attinere, potius hoc curandũ in Symbolo, vt plena & numeris omnibus absoluta fidei summa nobis cõstet. Et si quos impedit morositas ne in Symbolum admittant, mox tamen se planum facturum tanti interesse ad redemptionis nostræ summam, vt ea prætérita multum ex mortis Christi fructu depereat. Atque adiungit esse quidem qui opinentur non aliquid nouum hic dici, sed aliis verbis repeti quod de sepultura dictũ fuerat; verùm nõ esse verisimile irrepere hic potuisse superfluam eiusmodi battologiã. Denique quid mysterij haberet descensus ad inferos explanans, eum in ipsa cruce peractum docet, in eo quod implicitus fuerit doloribus ijs, quos parit maledictio & ira Dei. Nõ enim fingi posse magis formidabilem abyssum, quam sentire te à Deo derelictum & alienatũ, & cùm inuocaueris nõ exaudiri, perindè atque si in tuam pernitiem ipse conspirasset. Hæc aliaq; in eandem sentẽtiam Institutionum suarum lib. 2. cap. 16. sect. 11. anno 1561. Considera hic, Lector, varietatem leuissimam versipellis ingenij, quod huc illucq; suæ præsumptionis vento iactetur, nec tamen sensum mutet in melius, sed in absurdiora proficiat. Primo enim descensus ad inferos nihil aliud quam sepultura fuit, vt descenderit ad inferos secundum corpus. Secũdo descensus ad inferos horribili & indignissima Christo desperatione, & tetris damnatorũ cruciatibus fœdatur atque obscuratur. Tertio demum loco, eraditur descẽsus è Symbolo tãquam ex priorum interpretationum pœnitudine. Quod autem Paulus ait cap. 4. epist. ad Ephes. descendisse Christum in inferiores partes terræ, id negat omninò pertinere ad Limbũ aut descensum ad inferos.

Non

Non enim esse comparationem vnius partis terræ cum altera, sed totius terræ cum cælo; Quasi scilicet dictum sit in inferiores partes mundi, & non in inferiores terræ partes.

Si quis autem forte miretur, vnde potuerit Caluino in mentem venire, tam noua tamq; absurda interpretatio descensus ad inferos, quam & in sua Institutione tanti facit, & in Catechismis quibusdam suis explicatam reliquit; Ille quidem de hac cõstare sibi dicit ex Dei verbo, tanquam sancta & pia, plenaque eximiæ consolationis; sed adiutorem illi fuisse arbitror Erasmum, cuius in libello de præparatione ad mortem, verba sunt; Gehenna (inquit) cum summis malis summam habet desperationem; huius igitur horror superat omnem horrorem: quem tamen clementissimus redemptor vt nobis mitigaret in sese recipere dignatus est. Quod in horto expauit & angore extremo sic correptus est vt sudaret sanguine, nostræ naturæ erat infirmitas; quod autem affixus cruci clamat, Deus meus, Deus meus, cur deseruisti me? longè à salute mea verba delictorũ meorum, videtur gehennæ horrorem animo persensisse. Quid enim superest à Deo destitutis, nisi extrema desperatio? Hæc, ni fallor, verba Christo impingunt extremam desperationem, quoniam à Deo fuerit destitutus quemadmodum ipse conqueritur, Vt quid deseruisti me? Hoc autẽ cum Caluinus sibi obijci videret, quod Christum faceret desperantem cum atrocissima filij Dei iniuria, id quidem refert ad exaggerationem calumniæ, sed se tamen non expedit. Quo namque modo non fuit necesse desperare eum qui se sentiret à Deo esse derelictum? Agnouit hoc Erasmus ingenuè, nihil superesse à Deo destitutis nisi extremam desperationem. Atqui fatetur cum Erasmo Caluinus Christum à Deo fuisse desertũ, non ad hoc modò vt moreretur secundum carnem, verumetiam vt tanquam in gehennam iturus videretur. Nulla (inquit) fingi potest magis formidabilis abyssus quam sentire te à Deo derelictum & alienatum, & cùm inuocaueris non exaudiri, perindè atque si in tuam perniciem ipse conspirasset. Eò Christum videmus fuisse

deie-

deiectum, vt coactus fuerit vrgente angustia exclamare; Deus Deus meus, vt quid me dereliquisti? Et addit. Quod enim nonnulli volunt ex aliorū potius opinione, quam ex suo sensu sic locutum fuisse, nequaquam probabile est, cum ex intimi animi angore deductam fuisse vocem constet. Dixerat autem paulo antè, sciri debere non modò corpus Christi in prętiū redemptionis fuisse traditum, sed aliud maius & excellentius prætium fuisse, quod diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulerit. Quis autem est damnati ac perditi hominis cruciatus, nisi quod ad salutem reditum sibi esse posse desperet? Si enim confidit & sperat adhuc, neque vanam eam spem esse exploratum habet, tum se pro perdito & damnato nequaquam habere potest, quare nec diros illos cruciatus damnati ac perditi hominis perferre: vbi enim solida spes est atq; fiducia, magnum id profectò medijs etiā in malis solatium est. Quid igitur esse putes vbi adsit certissima securitas? Atqui sciebat Christus se in gehennam detrudi non posse, non modò sciētia suæ diuinitatis, verumetiam animæ suę perpetua visione Dei beatæ. An fortè scientiam illam propositæ in conspectu gehennæ horror excussit? Hic vero nimius fuisset excessus, perturbatę atque extra se positæ mentis. Atqui hocipso loco suarum Institutionum Caluinus diligenter admonet, cum fuerit integer Christus, in cūctis eius affectibus eam fuisse moderationem, quæ omnem excessum cohiberet. Non video etiam quæ possit maior esse, phrenesis quam formidare & timere tam vehementer quod euenire non possit. Certè hi quos mente captos cernimus, qui gladios metuunt quorumlibet prętereuntium, à quibus nullum eis periculum est, metuūt tamen id quod accidere potest. At Christus, secundum Caluinum, timuit & anxius fuit, ingentesq; animi cruciatus perpessus est, tāquam si perditus ac damnatus esset, propter gehennę considerationem, in quam incidere non potuit. Nónne hanc intolerabilem phrenesim videri necesse est? Vtcunque ergo amoliatur à Christo desperationem, quod tamen non potest si secum velit consentire, interim quin timuerit Christus quod timere nō

debuit, id effugere nullo modo potest. Timuit autem quod timere nō debuit, si hoc timuit quod euenire non potuit. Nam vel ignorantis hoc est, quam ignorantiam longissimè à Christo alienam fuisse constat, vel præ perturbatione & ægritudine animi nō attendentis id quod alioqui non ignoretur. Est etiam timor ille gehennæ tantus, planè seruilis. Cuiusmodi timorem Ioannes negat esse in charitate; eumque foras expelli affirmat, vbi perfecta sit charitas. Num ergo Christus perfectam non habuit charitatem? Tale certè conscientiæ tormentum, quale Ioannes cum perfecta charitate negat consistere, in Christo fuisse Caluini catechismus docet, vbi Magister loquitur. Hinc colligimus quid differat conscientiæ tormētum, quod sustinuit Christus, ab eo quo cruciantur peccatores, quos Dei irati manus persequitur. Nam quod in illo temporarium fuit, in his est perpetuum; & quod illi vice duntaxat aculei fuit ad pungendum, his est lethalis gladius ad cor sauciandum. Habuit ergo secundum istum Christus conscientiæ tormentum, quale sustinent peccatores, in quibus charitas non est. Nec sanè refert, an perpetuus an temporaneus; an tanquam aculeus pungens aut gladius confodiens; cum constet, vbi sit perfecta charitas, ibi tormentum eiusmodi esse non posse. Ex his iam facillimè dilui potest, quod illi visum est Achillæum & inexpugnabile; Pontificem habere nos, qui nostras expertus infirmitates compati nobis posset, quique tentatus esset per omnia pro similitudine, absque peccato: Non enim Christo accidere sine peccato eiusmodi angoris tentatio potuit, quæ sine diminutione charitatis esse non queat; quam in eo flagrantissimam perfectissimamque semper esse necesse fuit.

[Margin: 1. Ioan. 4.]

[Margin: Hebr. 4.]

INDEX SCRIPTVRARVM quæ in præcedentibus tribus Libris explicantur:

Et primum, E VETERI TESTAMENTO.

Isaias

Ioan.

IN-

INDEX RERVM,

QVÆ LIBRIS TRIBVS praecedentibus continentur.

A.

Au-

B.

C.

I.

vel

L.

M.

N.

O.

P.

Pa-

Q.

R.

S.

ad cæ-

Ter-

T.

V.

INDICIS FINIS.

Pagina 38 versu 4. à fine, addatur in margine locus Augustini ex Tractatu 41. in Ioannem. Pagina 45. versu 12. pro qui, lege quod. Pag 89. versu 11. lege æternum vitaret interitum. Pag. 90 versu 7. pro Hodie, leg. Cras. Itidem versu 19 & 20. Pag. 116. vers. 10. le. [illegible]. Pag. 164. ver. 1 pro tum, l. tamen. Pag 192. ver. 25. lege diligentiam. Pag. 223. ver. 17 l. a ijs. Pag. 225. addatur locus Tertulliani de Resurrectione carnis, in margine. Pag. 226. versu 9. pro collegerit, l. coëgerit. Pag 301 ver. 4. pro Eccl. s. 9. l in mar. Eccli 14. Pag. 312. ver 2. à fine, addatur, clarissimè vel vnus ex D. Greg l. 4. Moral. c. 27. inter plurimos supra pag. 16. postremo loco citatus B. Ans.

CENSVRA.

Hi libri, quia doctè, contra Aretium, & alios, DE PVRGATORIO ET LIMBO conſcripti ſunt, vtiliter excudentur.

Ioh. Molanus, cenſor.

Scriptum hoc D. Ioannis Lenſæi, in quo catholica DE PVRGATORIO ET LIMBO PATRVM, quem vocãt, doctrina, cum aduerſus cæteros, tum verò vel maximè contra Benedictum Aretium, nulli hæreticorum noſtri temporis eruditione ac ingenio inferiorẽ, ſolidiſſimè inuictiſſimeq; defenditur; & quibus ea confirmari à noſtris ſolet, ab eorundem calumnijs mira euidẽtia dexteritateq; ſcripturæ vindicantur; & totius in hoc dogmate Antiquitatis conſenſus exhibetur; digniſſimũ eſſe iudico, quod typis excuſum in publicum emittatur, & ab omnibus quam diligentiſſimè legatur.

Ita iudico, qui totum hoc opus à capite ad calcem attentiſſimè perlegi, Henricus Granius S. Theolog. Regius Louanij profeſſor.

PRIVILEGII SVMMA.

PHILIPPVS *Dei gratia Hispaniarum Rex, &c. Dux Brabantiæ, &c. Priuilegio concessit Ioanni Masio, Typographo iurato, vt illi imprimere & distrahere liceat librum, cuius titulus est:* De Fidelium animarum Purgatorio, libri duo: & ; De Limbo Patrum, liber tertius. Authore Ioanne Lensæo Belliolano, S. Theol. Louanij Regio Professore : *vt latius patet in originali Priuilegio, dato Louanij, Anno 1584. Die 7. Mensis Septembris.*

Subsignatum.

De Roij.

